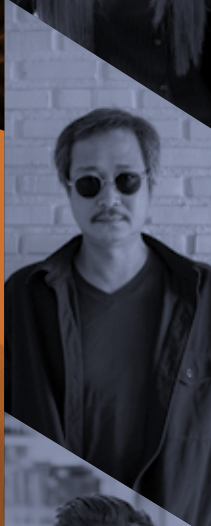

READTOPIA

ผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง
ในระบบนิเวศการอ่านของไทย

READTOPIA

ผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศการอ่านของไทย

ข้อมูลผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา: กิตติรัตน์ ปิติพานิช
คณะผู้จัดทำ: วัฒนชัย วนิจจะกุล
ศรัณกัทร โชติมนกุล
นวพร มาลาศรี
กัทศันย์ แซ่ลี้ม
ปัทมา เจริญกรกิจ

จัดพิมพ์โดย: สถาบันอุทยานการเรียนรู้
สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)
สำนักนายกรัฐมนตรี
เลขที่ 999/9 อาคารดี ออฟฟิศเอส แอท เซ็นทรัลเวิลด์
ชั้น 17 ถนน พระราม 1 แขวงปทุมวัน
เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330
โทรศัพท์ 02 264 5963-5
เว็บไซต์ www.tkpark.or.th

ออกแบบรูปเล่ม: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เห็น งาน เป็น ลม

พิมพ์ที่: บริษัท กู๊ดเฮด พรินท์ติ้ง แอนด์
แพคเกจจิ้ง กรุ๊ป จำกัด
6/1 ซอยเสรีไทย 58 แขวงมีนบุรี
เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร 10510

ISBN 978-616-235-365-9

READTOPIA

COMICS

หนังสือไม่เคยตาย เพราะมี ‘ผู้บุกเบิก’ และ ‘ผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง’

วงการหนังสือของไทยต้องเผชิญกับคลื่นการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายหลายประการ ทั้งการเปลี่ยนผ่านจากสื่อแอนะล็อกสู่ดิจิทัล เช่น การเติบโตของแพลตฟอร์มการอ่าน ร้านหนังสือออนไลน์ แพลตฟอร์มจำหน่ายอีบุ๊ก รวมไปถึงพฤติกรรมกรรมการอ่านและความนิยมของผู้บริโภค ทั้งหมดนี้ทำให้เกิดดาวดวงใหม่ขึ้นในวงการ ในขณะเดียวกันผู้สร้างผลงานที่คุ้นหน้าคุ้นตาบางรายก็เลือนหายไปจากสารบบ

นักเขียน นักแปล บรรณาธิการ สำนักพิมพ์ ผู้จัดการจำหน่าย ร้านหนังสือ ห้องสมุด และทุกองค์ประกอบของระบบนิเวศหนังสือและการอ่านต่างก็ตระหนักถึงพลวัตที่เกิดขึ้น แม้จะมีเสียงบงบอกถึงความกังวลว่า ‘หนังสือกำลังจะตาย’ แต่คนในวงการหนังสือก็ยังคงยืนหยัดในความเชื่อว่าหนังสือไม่มีวันตาย แต่ผู้เกี่ยวข้องจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับรูปแบบและพฤติกรรมกรรมการเข้าถึงหนังสือในยุคดิจิทัล นอกจากนั้น หากมองในภาพรวมแล้วคนไทยยังอ่านหนังสือกันไม่น้อย ผู้ผลิตจึงต้องจับทิศทางเนื้อหาที่มีความน่าสนใจ และแนวโน้มพฤติกรรมนักอ่านให้ได้

ผู้ที่เกี่ยวข้องในส่วนของการผลิตหนังสือ ต่างก็ตระหนักดีว่าการเป็น ‘ผู้บุกเบิก’ นั้นมีราคาที่ต้องจ่าย เพราะเมื่อตัดสินใจคิดและลงมือสร้างแตกต่าง สุดท้ายอาจจะไม่ประสบความสำเร็จ แม้จะคิดละเอียดรอบคอบเพียงใด ก็ต้องอาศัยจังหวะและเวลาที่เหมาะเจาะพอดีเป็นตัวหนุนนำ พูดง่าย ๆ คืออาจต้องใช้ ‘โชค’ ช่วย ไม่ว่าจะเชื่อเรื่องนี้หรือไม่ก็ตาม

นักบุกเบิกที่สามารถ ‘สร้างการเปลี่ยนแปลง’ นับเป็นบุคคลที่น่าศึกษาตัวตนและกระบวนการคิด ไม่ใช่เพียงในฐานะตัวอย่างที่ดีหรือต้นแบบให้แก่รุ่นน้องนักสร้างสรรค์รุ่นใหม่เท่านั้น แต่เพื่อชี้ให้เห็นจุดร่วมกันอย่างหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า ความรัก...

รักการอ่าน รักในงานที่ทำ รักที่จะทดลองสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่อาจไม่แน่ใจว่าผลตอบรับจะเป็นอย่างไร และที่สำคัญก็คือ รักที่จะเรียนรู้จากความสำเร็จหรือแม้กระทั่งความล้มเหลว

ดังนั้น ไม่ว่าจะโลกหนังสือจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร พวกเขาก็ยังคงเชื่อและกล้าทำในสิ่งที่เห็นว่าเป็นผลงานที่มีคุณค่า และเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยสะท้อนมุมมองที่แตกต่างแก่สังคม

หากเป็นนักเขียน ก็กล้าที่จะทดลองงานเขียนแนวใหม่ กล้านำเสนองานที่ทำทลายขนบและกรอบความเชื่อของสังคม หรือเปิดประเด็นที่วิพากษ์วิจารณ์ระบบ

หากเป็นนักแปล ก็เลือกที่จะแปลวรรณกรรมทรงคุณค่าที่อาจไม่ได้เป็นที่นิยมในวงกว้าง

หากเป็นบรรณาธิการและสำนักพิมพ์ ก็กล้าที่จะให้ออกาสนักเขียนใหม่ได้มีพื้นที่นำเสนอ เปิดใจรับความคิดใหม่เพื่อเติมเต็มความไม่รู้ รวมถึงปรับตัวเข้ากับเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เรียนรู้ทำความเข้าใจต่อพฤติกรรมกรรมการอ่านและช่องทาง การอ่านรูปแบบใหม่

บทความในหนังสือเล่มนี้ จึงไม่ได้บอกเล่าเพียงแค่ผลงานของพวกเขา แต่ยังเจาะลงไปถึงทัศนคติ มุมมองความเชื่อ เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าด้วยหลักคิดเช่นนี้เอง สมควรอย่างยิ่งที่จะเรียกพวกเขาว่าเป็น ‘ผู้บุกเบิกและผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง’ ที่ทำให้โลกหนังสือเคลื่อนไหวพัฒนา เปี่ยมด้วยคุณภาพ และทำให้นักอ่านได้พบกับประสบการณ์และรสชาติใหม่ๆ จากหนังสือ

Readtopia ผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศการอ่านของไทย รวบรวมเรื่องราวของบุคคลและองค์กรในระบบนิเวศหนังสือและการอ่าน เพื่อฉายภาพให้เห็นถึงแนวคิดหรือรูปแบบการปรับตัวที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลง ครอบคลุมตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำของวงการหนังสือ มุมมองความคิดเห็นที่ถ่ายทอดผ่านบทสัมภาษณ์ตั้งแต่หน้าแรกจนหน้าสุดท้ายตอกย้ำว่า ‘หนังสือยังไม่ตาย’ ไม่ว่าจะเป็นผู้บุกเบิกและสร้างการเปลี่ยนแปลงในยุคก่อน หรืออนาคตในมือของคนยุคปัจจุบันและรุ่นถัดไป ล้วนมีส่วนต่อเติมความคิดสร้างสรรค์ หล่อเลี้ยงโลกแห่งหนังสือให้คงอยู่คู่สังคมการอ่านของไทย

P. 14

P. 22

P. 30

P. 44

P. 50

P. 64

P. 56

P. 82

P. 72

P. 114

P. 38

P. 98

P. 106

สารบัญ

Contents

นักเขียน

- วีรพร นิติประภา 14
- วรพจน์ พันธุ์พงศ์ 22
- สราวุธ เอ็งสวัสดิ์ 30
- อรสม สุทธิสาคร 44
- ชะการีย์ยา อมตยา 50
- ประชา สุวิธานนท์ และ เรไรรายวัน 56
- ชมัฏกร บางคมบาง 64
- ปราบดา หยุ่น 72
- แดนอรัญ แสงทอง 82
- จิตาพันธ์ เหลืองเพียรสมุก 114

นักแปล

- สดใส ชันติวรพงศ์ 38
- น.นพรัตน์ 98
- สุมาลี บำรุงสุข 106

P. 90

P. 130

P. 140

P. 158

P. 148

P. 166

P. 122

P. 174

สารบัญ
Contents

การ์ตูนนิสต์
นักวาดภาพประกอบ

อรุณ วัชรระสวัสดี 90

บรรณาธิการ

ขจรฤทธิ์ รักษา 122

วงศ์ทนง ชัยณรงค์สิงห์ 130

ทรงกลด บางยี่ขัน 140

เกศินี สุทธราวรางกุล 148

ไอลดา อรุณวงศ์ 158

อริคม คุณาวุฒิ 166

นิวัต พุทธประสาท 174

สารบัญ
Contents

สำนักพิมพ์
ร้านหนังสือ และอื่นๆ

ฟ้าเดียวกัน 182

แจ่มใส 190

วาดหวังหนังสือ 196

หนังสือเดินทาง 202

ฟิลาเดลเฟีย 210

Readery 218

Wrongdesign 226

อ่านสร้างชาติ (มูลนิธิกระเจา) 236

อุทยานการเรียนรู้ TK Park 244

01.

วีรพร นิติประภา: ความทรงจำของวรรณกรรม ความทรงจำของมนุษย์

วีรพร นิติประภา เป็นชื่อที่เพิ่งปรากฏอยู่ในแวดวงวรรณกรรมในฐานะนักเขียนไม่ถึงหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา แต่กระนั้นนวนิยายเล่มแรกของเธออย่าง *ไล่เดือนตาบอดในเขาวงกต* ก็สามารถคว้าตรา 'THE S.E.A. WRITE AWARD' มาประดับไว้บนปกได้อย่างสง่างาม ในปี พ.ศ. 2558

นักเขียนชอบใช้คำยากหรือนักอ่านชอบคำง่าย

“ตอนเริ่มเขียนหนังสือ คนก็จะด่าว่าใช้ศัพท์ใช้ภาษาสวยสวย ก็แล้วแต่รสนิยมนะคะ แต่ดิฉันถือว่านอกจากภาษามันมีความหมายแล้ว มันยังมีความงาม มีน้ำหนัก มีพลังในการทำให้คุณหัวเราะได้ ร้องไห้ได้ ซาบซึ้งได้ ทำให้คุณรู้สึกว่าคุณสวย ภาษาสวย ซึ่งภาษาแบบนี้มันหายไปตอนที่เริ่มเขียนหนังสือ ก็เลยคิดว่าคุณนี้ความงามของภาษามันหายไปไหนวะ มันไม่ควรถูกทำให้หายไป เพราะนั่นเป็นอีกเหตุผลหนึ่งเหมือนกันในการที่คุณจะอ่านในยุคอินเทอร์เนตที่คุณอ่านเอาใจความ อ่านเอา fact & figure แต่คุณก็ลืมว่า เฮ้ย ภาษามันมีความงามด้วย คำนี้สวยจังเลย”

การตั้งชื่อหนังสืออย่าง *พุทธศักราชอัสดงกับทรงจำของทรงจำของแมวทุกหลาบาดำ* ไม่ใช่เรื่องที่พบเจอได้บ่อยในแวดวงวรรณกรรม โดยเฉพาะกับวรรณกรรมร่วมสมัยในยุคโซเชียลมีเดียที่บทความออนไลน์กลายเป็นมาตรฐานการอ่าน แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่ามันก็เป็นความซับซ้อนวาทกรรมที่งดงาม ชื่อหนังสือนี้เองที่สะท้อนภาพความแห้งวันสูญหายซึ่งมนุษย์ทุกคนมีส่วนร่วมโดยไม่รู้ตัวออกมาได้เป็นอย่างดี กระนั้นก็เชื่อว่าทุกคนจะมองความงามอันซับซ้อนวาทกรรมนี้ด้วยสายตาแบบเดียวกัน

“อันนั้นก็ปัญหาเรื่องการศึกษาด้วย คุณทำลายความใฝ่รู้ของเด็กๆ ไปแล้ว คำมันยากนักหรือ ก็ไปกดหาในกูเกิลแค่นั้นก็ขึ้นแล้ว คำถามก็คือเกิดอะไรขึ้น ทำไมเราไม่ใฝ่รู้ พื้นฐานการอ่านของเราไม่ดี พื้นฐานการแปลก็ไม่ได้ พื้นฐานการเขียนก็เลยไม่ดีตาม สุดท้ายพื้นฐานการอ่านก็กลับไปไม่ดีอีก

“พื้นฐานการอ่านมาจากไหน คุณเริ่มอ่านอะไรครั้งแรก ...หนังสือเรียน หนังสือเรียนทำลายความอยากอ่านของคุณ แล้วก็ต้องมาเตะบั้นขาดคั้นให้เด็กอ่านโดยไม่ดูว่าสิ่งนี้ไม่ถูกสังคายนา มา 40 ปีแล้ว ไม่ดูว่าเป็นการใช้ภาษาไทยที่ไม่ดี แล้วเราก็จะเชื่อเสมอว่าอะไรที่อยู่ในหนังสือเรียนต้องเพอร์เฟกต์ ทั้งเรื่องการใช้ภาษา เรื่องอะไรต่างๆ ซึ่งผิด

“หนึ่ง มันเป็นภาษาที่น่าเบื่อมาก สอง มันไม่ได้ผ่านการสังคายนาอะไรเลย สาม มันให้เราไม่รู้แต่สิ่งที่เราไม่รู้ที่เราจะรู้ไปทำไม เมื่อเหล่านี้ประกอบกันปุ๊บก็พบว่า แล้วจะอ่านไปทำไมละ อ่านก็ไม่ค่อยจะรู้เรื่องเพราะว่าอ่าน ภาษาที่ไม่สนุก เกมไม่ได้ใช้ประโยชน์ ไม่เชื่อมโยงกับอะไรเลย ในยุคปัจจุบันข้อมูลหลายอย่างคุณสามารถลิрикซ์เอาก็ได้ จะไปนั่งท่องทำไมวะ การท่องจำก็เป็นอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้เราเกลียดการอ่าน

“เรื่องพวกนี้มันไม่ได้ลอยอยู่เฉยๆ มันโยงโย่อยู่กับวัยเด็กของคุณ มันโยงโย่อยู่กับนิสัยความใฝ่รู้ของคุณ ซึ่งการใฝ่รู้มันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ด้วยซ้ำ ถ้าเราคิดสักนิดว่าฉันจะเรียนด้วยความอยากรู้ ด้วยความเบิกบาน ด้วยความรื่นรมย์ ฉันอ่านหนังสือสักเล่มหนึ่งด้วยความรื่นรมย์ ไม่ใช่แค่เนื้อเรื่องมันจะเป็นอย่างไร เหตุที่คนไม่ชอบงานของวีรพรก็อาจจะแค่นั้น ไม่ไหวเว้ย เว้นเว้อ แค่อยากรู้ว่าเรื่องมันเป็นยังไง แล้วก็รู้ด้วย เพราะฉันไม่บอก ฉันไม่ได้ตั้งใจจะให้เธอรู้อะไรเรื่องมันเป็นแบบนี้ แต่ฉันพยายามจะให้เธอรื่นรมย์ไปในแต่ละวรรค แต่ละตอน แต่ละย่อหน้า เราเข้าใจว่าวรรณกรรมมันทำงานแบบนี้ มันทำงานด้วยภูมิหลังทั้งหมดของคุณ มันทำงานด้วยการรำลึกทั้งหมดของคุณ เพราะฉะนั้นคุณก็ควรจะฝึกอ่าน”

อ่านประวัติศาสตร์ในความทรงจำมนุษย์

เอกลักษณ์อย่างหนึ่งในตัวอักษรของวีรพร คือ การบันทึกเศษเสี้ยวประวัติศาสตร์จากยุคใดยุคหนึ่ง สถานที่ใดสถานที่หนึ่งไว้ในชีวิตของตัวละคร อยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นการโหยหาความรักและอุดมการณ์ของตัวละครใน *ใต้เดือนดาบอดช* หรือความเคี้ยวคว้างถึงจะไร้รากเหง้าของตัวละครใน *พุทธศักราชอัสดงฯ* ล้วนฉายภาพว่าคนตัวเล็กตัวน้อยเป็นผู้แบกรับบาดแผลของสังคมไว้ตลอดมา

“งานของพี่มันเป็นประวัติศาสตร์ของปัจเจกที่ไม่ได้สนใจพูดถึงเป้าหมายใหญ่ๆ แม้ว่าในงาน *พุทธศักราชอัสดงฯ* ก็ตาม แม้ว่าโครงใหญ่มันจะตะๆ ไว แต่จริงๆ แล้วมันมีไว้เพื่อประกอบฉากมากกว่า เว้นแต่คุณจะสนใจจริงๆ แล้วไปเสิร์ชดูต่อว่ามันเกิดอะไรขึ้น แต่พี่สนใจประวัติศาสตร์ของปัจเจกมากกว่า

“จริงๆ มันเป็นภาพที่ย่อยมาจากประวัติศาสตร์ใหญ่ ความสิ้นหวังหลังสงคราม มันไม่ได้ถูกมองเห็นผ่านรัฐบาล ธุรกิจ หรืออะไรด้วยซ้ำ ทั้งที่มันเป็นสิ่งที่ได้รับผลกระทบใหญ่มาก แต่มันมองเห็นได้ผ่านอาชีพ อาชีพ เวลาที่อาชีพเล่าให้ฟังว่าช่วงสงครามไม่มีอะไรกินเลย ต้องกินข้าวหุงกับมัน ซึ่งส่วนตัวที่เชื่อว่าสิ่งเหล่านี้มันถ่ายทอดอยู่ในสายเลือดของเรา ความสิ้นหวังแปลกๆ ที่เราไม่รู้ว่ามาจากไหน ความหิวโหยที่เราไม่รู้ว่ามาจากไหน มันอาจจะมาจากช่วงสงครามนี้ก็ได้ หรือว่ามันอยู่ในทุกๆ อย่างภายในบ้าน อยู่ในการที่อาชีพของเรามักจะเก็บข้าวของที่เหลืออยู่หยุ่มๆ เข้าตู้ มันอาจจะ

เหลืออยู่ในนั้น คือประวัติศาสตร์มันอยู่ในทุกที่ ขึ้นอยู่กับเราจะมองประวัติศาสตร์ของตัวเราอย่างไร

“สุดท้ายที่พูดถึงตัวเราพูดถึงคนที่ เป็นปัจเจกจริงๆ พี่ไม่คิดว่าเราจะแยกเล่มได้ขนาดนั้นหรอก มันเชื่อมโยงกับรัฐบาล เชื่อมโยงกับโลกทั้งใบโดยที่คุณไม่รู้หรอกจนกว่าที่คุณจะเริ่มอ่านชีวิตคุณสักพักหนึ่งแล้วเห็นว่า เฮ้ย สงครามเย็นมันยังอยู่ตรงนี้เลย มันอยู่ตรงนี้เพราะว่ามันไม่ได้ถูกทำให้หายไป มันมาด้วยการกิจของมัน แต่ตัวพอมันไปแล้ว ดีเอ็นเอของมันยังอยู่ตรงนี้”

อ่านความเป็นมนุษย์ในงานวรรณกรรม

ในเมื่อความเป็นมนุษย์ยังคงเส้นคงวา แทบทุกโอกาสที่มีคำถามว่า ‘นักเขียนควรอ่านงานอะไรบ้าง?’ วีรพรก็มักจะผายมือไปยังวรรณกรรมคลาสสิกระดับโลก นับตั้งแต่ *ແລสເກົາ* ไปจนถึง *One Hundred Years of Solitude* หรือ *Romeo and Juliet* เพราะไม่ว่าจะผ่านกาลเวลามานานเพียงใด ความเป็นมนุษย์ในเรื่องเล่าเหล่านั้นก็ยังคงเป็นความจริงอยู่จนถึงทุกวันนี้

“อย่าลืมนะมันมี baseline ของความเป็นมนุษย์ซึ่งจริงๆ แล้ว 1,000-2,000 ปีนี้มันไม่ค่อยเปลี่ยนไปไหนหรอก เราก็ยังดักดานอยู่ที่เก่า นั้นหมายความว่าคนก็สามารถที่จะเชื่อมต่อกับความลุ่มหลงของตัวละคร ความคลั่งรักของตัวละคร ความจริงคนเรานั้นก็คลั่งทุกอย่าง คลั่งเพลงคลาสสิก คลั่งโน่นคลั่งนี่อยู่ในฐานะมนุษย์ด้วยกัน แค่นั้นที่พี่พอใจแล้ว

“แต่ที่นี้ยุคสมัยของความลุ่มหลงในลักษณะที่พี่เขียน พี่อาจพูดถึงยุคสมัยของการเมื่อบนถนนด้วย ซึ่งอันนี้ก็จะหลงหายไปบ้าง แต่การเมืองบนถนนสำหรับพี่มันก็คือการเป็นมนุษย์นี้แหละไม่มากไม่น้อยไปกว่านี้”

ความรู้สึกเจ็บปวด ลุ่มหลง เกรี้ยวกราด เกิดขึ้นได้กับสิ่งมีชีวิตหลายประเภท แต่การจดบันทึกและถ่ายทอดความรู้สึกเหล่านี้เป็นเอกลักษณ์ของมนุษย์เท่านั้น สำหรับวีรพรแล้ว วรรณกรรมในฐานะเครื่องถ่ายทอดความรู้สึกจึงอาจเทียบได้กับอาวุธทรงพลังที่สุดของเผ่าพันธุ์มนุษย์

“อะไรคือข้อแตกต่างระหว่างการอ่านข่าวกับการอ่านนิยาย ก็ตอนที่มันทักคุณใจ ตอนที่มันเข้าไปถึงกันมึงของการเป็นมนุษย์ของคุณ การที่คุณสามารถเชื่อมต่อกับใครก็ไม่รู้ได้ พี่โตมากับวรรณกรรมยุคปฏิวัติ เช่น *แม่* ของ *มักซิม กอร์กี้*

หรือ เบ้าหลอมนักปฏิวัติของ นิโคไล ออสโตรอฟสกี คำถามของพีก็คือ เอ๊ย แล้วมันทำงานอย่างไร คุณทำให้คนครึ่งประเทศลุกขึ้นมาปฏิวัติมวลชนเนี่ยนะ

“อย่างเดียวกัมัน unbeatable ก็คือมันสามารถยึดโยงคุณเข้ากับตัวละครและความทุกขียากของชนชั้นที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ ไม่เกี่ยวกับเรื่องชนชั้น ไม่เกี่ยวกับเรื่องทฤษฎีการเมือง ไม่เกี่ยวกับมาร์กซิสต์ แต่มันเกี่ยวกับแม่คนนั้นและลูกคนนั้น ผู้ซึ่งสูญเสียกันไประหว่างทางของการเรียกร้องชีวิตที่ดีกว่า เห็นไหมว่าพล็อตนี้คุณสามารถเอามาใส่ในเรื่องหลังๆ ได้เลย ตรงนี้ต่างหากที่มันข้ามกาลเวลามาได้ มันไม่ได้ข้ามเวลาเพราะสนับสนุนมาร์กซิสต์ ไม่ได้ข้ามเวลาเพราะมีเลนินหรือพระเอกของเรื่องเป็นคนไต่ดิน แต่มันข้ามเวลาเพราะความทุกขียากของปัจเจก มันเป็นการทำงานภายในของปัจเจกทั้งสิ้น

“เวลาเราอ่าน Doctor Zhivago (นายแพทย์ชีวาโก โดย บอริส ปาสเตอร์แน็ก - ผู้เรียบเรียง) เป็นเรื่องความรักของหมอชีวาโก แล้วก็มีการเมือง เรื่องปฏิวัติ และเรื่องอื่นๆ อยู่เต็มไปหมดเลย ดังนั้นหนังสือเล่มนี้ก็จะถูกอ่านตลอดกาล เพราะมันเล่าถึงยุคสมัยนั้นๆ ปัจเจกนั้นๆ ความรู้สึกนั้นๆ ฤดูหนาวนั้นๆ คนคนนั้น ผู้หญิงคนนั้น มันจะถูกจดจำและถูกครุ่นคิดไปอีก ผ่านชีวิตของเราไป จนถึงวันหนึ่งที่พออายุ 60 อย่างพีก็จะ อ้อ Doctor Zhivago เป็นอย่างนี้เอง มีน้ำมันเลยทำงานกับคนได้”

‘วรรณกรรมแปล’ บทบันทึกถึงความเป็นมนุษย์ของคนทั้งโลก

ดังที่เกริ่นไว้ข้างต้น *ไส้เดือนตาบอดฯ* และ *พุทธศักราชอัสดงฯ* ของวีรพรถูกนำไปแปลเป็นภาษาอังกฤษ โดยสำนักพิมพ์ River Books ผ่านสำนวนแปลของ ก้อง ฤทธิดี จนกลายเป็น *The Blind Earthworm in the Labyrinth* (2019) และ *Memories of the Memories of the Black Rose Cat* (2022) ถ่ายทอดเศษเสี้ยวประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาหนึ่งของประเทศไทยออกสู่สายตาของนักอ่านในประเทศอื่น

“พีไม่ได้เป็นคนตัดสินใจ ประการที่หนึ่งก็คือ คุณหญิงนริศรา (ม.ร.ว.นริศรา จักรพงษ์ ประธานกรรมการบริษัท สำนักพิมพ์ River Books - ผู้เรียบเรียง) เป็นแฟนคลับ ชอบ *ไส้เดือนตาบอดฯ* มากก็เลยมาขอซื้อ และจะให้ ก้อง ฤทธิดี เป็นคนแปล

ประการที่สอง คุณหญิงใช้สองภาษา และประการที่สาม เขาจ้าง บ.ก. สองภาษา อีกคนมาด้วย พีก็เลยโอเค”

การแปลหนังสือจากภาษาหนึ่งเป็นอีกภาษาหนึ่งไม่ใช่เรื่องง่าย โดยเฉพาะกับงานวรรณกรรมที่มีภาษาเฉพาะตัวเฉกเช่นงานของวีรพร ในฐานะนักอ่านคนหนึ่งเธอเข้าใจข้อเท็จจริงนี้เป็นอย่างดี กระนั้นมาตรฐานของผู้ซื้อ ผู้แปล และการมีบรรณาธิการซึ่งเชี่ยวชาญทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษมาดูแลคุณภาพการแปลอีกทอดหนึ่ง จึงทำให้ผลงานที่ออกมาน่าพึงใจเป็นอย่างยิ่ง

“ถามว่ารู้ไหมว่าหนังสือจะออกมาดีหรือไม่ดีพีไม่รู้ ถ้าคุณมีหนังสือภาษาอังกฤษโยนออกไปในโลกนี้แล้วไม่มีใครพูดถึงมันเลย ก็คงไม่ดี แต่หนังสือของเรามีคนรีวิว ฉะนั้นพีถือว่าอันนี้แปลดีพอสมควรเลยแหละ ยิ่งกว่านั้นในหลายรีวิวเขาก็เข้าใจประเด็นที่สำคัญกับหนังสือ เช่น ความ poetic ของวีรพร แสดงว่าแม้จะแปลเป็นภาษาอังกฤษแล้ว ความ poetic ก็ยังถูกเก็บเอาไว้อยู่”

การมีผลงานแปลจากหนังสือภาษาไทยออกไปเป็นภาษาต่างประเทศนับเป็นความน่าตื่นเต้น แต่หากเทียบกับแวดวงการอ่านทั่วโลกแล้ว คนไทยยังไม่ได้อ่านวรรณกรรมร่วมสมัยรวมถึงวรรณกรรมคลาสสิกชั้นดีอีกหลายเล่ม สำหรับวีรพรแล้วเธอมองว่าเป็นเรื่องน่าเสียดาย

งานของพีมันเป็น
ประวัติศาสตร์ของปัจเจก
พีไม่ได้สนใจพูดถึงเป้าหมายใหญ่ๆ
แม้ว่าจะใน พุทธศักราชอัสดงฯ
ก็ตาม แม้ว่าใครจะใหญ่มันจะ
เตะๆ ไว้ แต่จริงๆ แล้วมันมี
ไว้เพื่อประกอบฉากมากกว่า
เว้นแต่คุณจะสนใจจริงๆ

“เมื่อเร็วๆ นี้พี่ไปดูหนังสือญี่ปุ่นเรื่องหนึ่ง เป็นหนังสือป๊อปนี่แหละ แต่ว่าหนังสือที่อยู่ในฉากก็จะเป็นวรรณกรรมชั้นดีและเป็นภาษาญี่ปุ่น คือวงการแปลของญี่ปุ่นก็กว้างขวางพอสมควร ด้วยเหตุนี้ นักเขียนเขาก็เยอะ พอนักเขียนเยอะ อุตสาหกรรมการอ่านก็เฝ้าฯ ญี่ปุ่นมีประชากร 127 ล้านคน โดยประมาณ หนังสือบางเล่มก็ขาย 127 ล้านก็อปปี มันเหมือนกับว่าแทบทุกคนจะได้อ่าน แต่เป็นไปได้หรือเปล่านั้นคงต้องมีการซื้อซ้ำเมื่อพร้อมขายหรืออะไรก็ตาม เห็นไหมคะว่าการอ่านของเขามโหฬารมาก

“เครื่องมือที่จะช่วยทำให้การอ่านและการเขียนของเราดีว่านี่ก็คืองานแปล พี่เคยโยยวายก่อนหน้าที่ว่าปัญหาของอุตสาหกรรมงานแปลบ้านเราคือ เราไม่รู้ว่าคุณแปลเขารู้ภาษาต่างประเทศนั้นๆ ดีหรือเปล่า อันนั้นไม่มีสิทธิ์รู้อยู่แล้ว แต่ที่พี่รู้จักคือภาษาไทยเขาไม่ดี (หัวเราะ) เพราะฉะนั้นหมายความว่าระดับการอ่านหนังสือแปลของเรายังต่ำ การอ่านระหว่างบรรทัดของเราก็ต่ำ การอ่านยากๆ ของเราก็ต่ำ

“แต่ชีวิตในยามนี้ก็แอบปี๊พอประมาณนะ อย่างน้อยก็มีทางเลือก เรามีเรื่องของเอมิงเวย์ให้อ่านครบ มีเรื่องของมูราคามิให้อ่านครบ ก็ถือว่าดีมากแล้ว แต่พี่หวังว่าเราจะได้อ่านงานของ เอ็ดการ์ อัลลัน โป พี่หวังว่าจะได้อ่านงานของนักเขียนใหม่ๆ

มากกว่านี้เพื่อที่เราจะได้รู้จักทาง เพราะหนังสือบางเล่มติดอันดับเบสต์เซลเลอร์มาเป็นสิบปีแล้ว แต่เรากียังไม่ได้อ่าน”

‘ประมาณเวิร์กชอป’ บทเรียนที่อยากส่งต่อให้นัก(อยาก) เขียน

นอกจากบทบาทนักเขียนแล้ว วีรพรยังมีบทบาทเป็น ‘แม่’ ของนัก(อยาก) เขียนรุ่นใหม่ด้วย เธอจัดเวิร์กชอปการเขียนที่ชื่อ ‘ประมาณเวิร์กชอป’ เหตุที่เรียกว่าประมาณเวิร์กชอปนั้นอาจเป็นเพราะมันเป็นกิจกรรมที่คล้ายกับว่าจะเป็นเวิร์กชอป แต่ก็เหมือนถึงวงบำบัดที่ใช้ทสนทนาในการล้างแคะแเกาะกาถึงสารพัดปัญหาที่ก่อกวนใจคนหนุ่มคนสาว และสิ่งที่เป็นผลพลอยได้จากการจัดเวิร์กชอปก็คือ การได้คลุกคลีใกล้ชิดอยู่กับเหล่านัก(อยาก) เขียน จนมองเห็น ‘จุดบอด’ ของยุคสมัย

“เซอร์ไพรส์ค่ะ คนที่มาเรียนกับพี่ส่วนหนึ่งไม่อ่านหนังสือเลย หรืออ่านน้อยมาก บางครั้งตกใจมากกว่าในเมื่อเขายังไม่ได้อ่าน หนังสือร้อยปีแห่งความโดดเดี่ยว ยังไม่ได้อ่าน แผลเก่า เล่มนี้ก็ยังไม่ได้อ่าน เล่มนั้นก็ยังไม่ได้อ่าน ถ้าไม่อ่านงานคลาสสิกเลย แล้วคุณจะขึ้นจากอะไร คุณจะขึ้นตามใจฉัน ซึ่ง

มันก็ช่วยไม่ได้ถ้าคุณจะใช้คำว่า ‘ศรัทธา’ แต่คำนี้คำเดียวมันก็สะท้อนแล้วว่าห้วงกุกท้ายมังกร

“วรรณกรรมคลาสสิกมันมีแบบแผน มีโครงสร้างที่แข็งแรงสวยงาม เหมือนตึกเก่าที่ถ้าคุณเข้าไป ไม่ว่าสัดส่วน สเกล วัสดุ ทุกอย่างแม้เก่า แต่ก็คือดี คุณจะรู้ชุดคำในงานของ หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพิพัฒน์, สุวรรณิ สุคนธา หรือแม้กระทั่ง ‘รงค์วัชรสวรรค์’ เขียนเล่มหนึ่งก็จะสำนวนยี้เกไปทั้งเล่ม พออีกเล่มหนึ่งก็อาจจะเป็นคำฝรั่ง วรรณกรรมคลาสสิกเขาทำงานกันแบบนั้นทั้งหมดนี้เป็นเรื่องเฉพาะตัวมาก มันจะเป็นพื้นฐานของคุณเองด้วย คุณต้องอ่านเยอะจึงจะเข้าใจว่า เอ๊ย เรื่องของคนบางคนนี่มันแน่น มันคนหายนะตอนท้ายได้ ในขณะที่งานเขียนยุคใหม่ๆ บางครั้งมันงอกแงกจนไม่น่าเชื่อ พอมันไม่น่าเชื่อ ื๊บบ คำถามก็เกิดขึ้นมาว่า แล้วคุณจะทำให้เขารู้สึกได้ไหม”

สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่เรื่องของปีเกิด แต่เป็นเรื่องของประสบการณ์และชั่วโมงบิน ซึ่งนับรวมมาตั้งแต่ชั่วโมงของการเป็นนักอ่าน การคิด การรู้สึก ความปรารถนาและความหลงใหลคือจุดเริ่มต้นทั้งดงามของการเขียน วิจารณ์มองว่า หากมันได้ประกอบเข้ากับความละเมียดละไมและสายตาที่มองเห็นรายละเอียดในชีวิตมนุษย์ จะยิ่งทำให้แวดวงวรรณกรรมของยุคสมัยมีความหวังมากขึ้น

“สมัยก่อนนักเขียนนี้เขาจะเรียกกันว่า ‘นักคิदनักเขียน’ สองคำนี้มันมาด้วยกัน เพราะนักเขียนจำเป็นที่จะต้องคิดเยอะต้องอ่านเยอะ จำเป็นที่จะ

ต้องเป็นพหูสูต ต้องรู้ทุกเรื่องเลย เพื่อที่จะเชื่อมโยงและทำให้เราสามารถเรียงเรื่องที่กำลังเขียนให้มีความลึกหรือมีความกลมได้ มิติของงานบางชิ้นมันคับแคบไป สมมติว่าเป็นเรื่องความสัมพันธ์ เราก็จะมุ่งแต่ความสัมพันธ์นั้นจนมองไม่เห็นตัวละครในฐานะมนุษย์ มองไม่เห็นสถานการณ์ เราเห็นคนคลั่งรักแต่เราไม่เห็นสิ่งที่ทำให้เขาต้องกลายเป็นคนคลั่งรัก ซึ่งจริงๆ แล้วมันเกี่ยวเนื่องกันหมด ชีวิตที่เข้ามา ชีวิตที่วาดหวัง ทุกอย่างมีส่วนผลักดันให้เรื่องของเราเป็นเรื่องที่ยูนึก

“พีหวังว่าเราจะทำงานที่มันคลาสสิกจริงๆ งานที่มันจะข้ามผ่านช่วงเวลาได้งานที่มันจะสะท้อนเงาของยุคสมัย งานที่วันหนึ่งข้างหน้าคนจะกลับมาอ่านอีก ต่อให้งานนั้นมันจะเก่าขนาดโรมิโอ-จูเลียตที่ถูกอ่านมาสี่ห้าร้อยปีแล้ว แดมยังโดนก๊อปปี้ไปแล้วอีกสี่หมื่นล้านครั้ง (หัวเราะ)”

หลังบทสนทนาแสนสรวลสวายจบลง เราจึงได้คำตอบว่า วรรณกรรมไม่ใช่สิ่งอื่นใดนอกจากการถ่ายทอดความทรงจำของมนุษย์ผู้หนึ่งไปยังมนุษย์อีกผู้หนึ่ง ไม่ว่าจะมันเป็นความทรงจำจาก 500 ปีก่อน หรือความทรงจำจากเสี้ยววินาทีที่แล้วก็ตาม ต้นทางสู่การสร้างวรรณกรรมที่ดีนั้นก็ไม่อาจเป็นสิ่งอื่นใดไปได้ นอกจากการมองเห็นความเป็นมนุษย์แห่งยุคสมัยให้ชัดเจน เพื่อจะได้นักเขียนกับถ้อยคำลึกลงไปบนสิ่งเหล่านั้นให้สวยงามและชื่อตรงที่สุดนั่นเอง

02.

รสมือหนึ่ง: ทักษะในงานสัมภาษณ์ของ 'วรพจน์ พันธุ์พงศ์'

ระหว่างซ็อนมอเตอร์ไซค์คันเก่าของ วรพจน์ พันธุ์พงศ์ ผ่านถนนลาดยางตัดสลับทุ่งนาในอำเภอเมือง จังหวัดน่าน จู่ๆ เขาก็ขึ้นไปยังเพิงมุงจากริมชายทุ่งที่คนเลี้ยงวัวปลูกไว้ใช้พักฝุ่น พรางตะไครนเสียงดังท่ามกลางสายลมกระโชกแรง

“คนนี่เราก็สัมภาษณ์มาแล้ว”

หากเคยได้ยินชื่อของ ‘หนึ่ง’ วรพจน์ พันธุ์พงศ์ มาบ้าง คุณอาจรู้จักเขาในนามนักสัมภาษณ์ที่ร้อยเรียงบทสนทนาของผู้คนหลากหลายวงการออกมาอย่างต่อเนื่องยาวนานกว่า 3 ทศวรรษ

อดีตคนทำนิตยสารมือฉมัง หนึ่งในผู้บุกเบิกนิตยสารที่มาก่อนกาลอย่าง *Open* ต่อมาทำชนยุคโรยราของสื่อสิ่งพิมพ์กับการปลุกชีพนิตยสาร *WRITER* ขึ้นมาอีกครั้ง แฟนนักอ่านต่างรู้กันดีว่าวรพจน์เขียนงานได้หลายประเภท ทั้งความเรียง สารคดี บทสัมภาษณ์ บทกวี โดยมีผลงานหนังสือเกือบ 30 เล่ม เป็นสักขีพยานความรักในอาชีพ

และล่าสุดกับ nan dialogue สื่อใหม่ที่ถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตของผู้คนในจังหวัดน่าน ภายใต้ความตั้งใจอยากจะเป็น ‘กระบอกเสียง’ ของคนท้องถิ่นทุรกันดาร ให้คนทั่วประเทศได้รู้จัก

‘nan dialogue’ เสียงสนทนาของคนน่าน

เวลาย้ายบ้าน หนึ่งในกระบวนการสำคัญที่สุดคือการจัดระเบียบสัมภาระเพื่อย้ายของจากบ้านหลังเก่าไปสู่บ้านหลังใหม่ สมบัติอันมีค่า ไม่ว่าจะเป็นแจกัน ถ้วยโถโอชาม เฟอร์นิเจอร์ที่คุ้นเคย น่าจะอยู่ในลิ้นสตูดับต้นๆ

แต่สำหรับวรพจน์ ในวันที่ต้องย้ายบ้านจากกรุงเทพฯ ไปจังหวัดน่าน เขาพกอาชีพของเขาติดตัวไปด้วย — อาชีพที่ทำมา 30 ปี นั่นคือนักเขียน นักสัมภาษณ์ หลังจากใช้เวลานานร่วมปีจัดการชีวิตใหม่จนเข้าที่เข้าทาง เขาจึงเริ่มลงมือสัมภาษณ์ผู้คนในจังหวัดแห่งนี้

“เราทำไปตามอาชีพ ตั้งแต่ทำงานมาก็ทำอาชีพนี้อยู่อาชีพเดียว ย้ายหัวหนังสือ ย้ายแพลตฟอร์ม แต่ไม่เคยเปลี่ยนอาชีพ แล้วที่นี้คือบ้าน ก็เลยอยากทำเรื่องเกี่ยวกับบ้านของเรา”

“เราอยู่กับอาชีพนี้มาจะ 30 ปีแล้ว ก็ต้องหาทางทำต่อไป ช่วงโควิดเดินทางไม่ได้ก็ทำในจังหวัดของเรา แม้ว่าจะเต็มไปด้วยเงินโซ่ มนุษย์ต้องหาวิธีที่จะมีชีวิตอยู่และทำงานต่อไป บทสัมภาษณ์ใน nan dialogue ทั้งหมดจะเป็นเรื่องของคนน่าน ใครก็ได้ที่ยินดีคุยกับเรา เพราะว่าการหลักคือการพร้อมคุยกับคนทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกอายุ ทุกความสนใจ ขอแค่มีจังหวะมาเจอกันพอดี เพราะเราคุยนานไง ถ้าคุยสั้นไม่คุยบางคนพอติดต่อกับถามกลับว่าสื่ออะไรไม่เห็นดังเลย (หัวเราะ) มันจะดังได้ไงก็เพิ่งเปิดเมื่อวาน”

แม้ว่าจะเป็นงานเขียนดังเช่นที่เคยทำ แต่ความสดใหม่ของ nan dialogue คือมันไม่ได้ตีพิมพ์บนกระดาษ วรพจน์เคลื่อนตัวอักษรของเขาเข้าไปอยู่บนออนไลน์ตามยุคสมัย

“โลกออนไลน์มีลักษณะเฉพาะที่ต่างจากโลกของกระดาษ พอมันเข้ามาเราก็ศึกษาว่าสนามใหม่เป็นยังไง มีศักยภาพอะไรบ้าง แล้วก็ปรับพฤติกรรมตัวเอง เลือกเกมที่เราจะเล่น ถ้าจากเดิมเราเป็นนักวิ่งมาราธอน เขียนหนังสือพ็อกเก็ตบุ๊กอย่างมากก็มีละสองเล่ม การทำ nan dialogue เหมือนเรากลับไปวิ่งร้อยเมตร แต่อ่านของออนไลน์ก็แตกต่างจากกระดาษ อย่างเราอยู่ที่น่านคนที่อเมริกาจะอ่านก็ได้ ถ้าเป็นกระดาษต้นทูนคงเอะอะโหม่ไปหมด”

พูดถึงเรื่องทุน วรพจน์ถือเป็นเงื่อนไขแรกของสื่อสำนักนี้ เขาไม่ได้มีเงินมากพอจะจ้างทีมงานหรือซื้อต้นฉบับหลายชิ้น อันที่จริงเขาลุยเดี่ยวเป็นหลักด้วยซ้ำ

“เราถ่ายรูป สัมภาษณ์คน ดูแลต้นฉบับ คุยกับคอลัมนิสต์ด้วยตัวเองคนเดียวทุกสัปดาห์ ซึ่งความถี่ของการทำงานรายสัปดาห์มันโหดมากนะ แต่เราก็วิ่งมาหมดแล้ว ทั้งรายวัน รายสัปดาห์ รายบ็อกซ์ รายเดือน รอบนี้ลองลุยอีกสักรอบ เพราะโลกของออนไลน์มันเป็นแบบนี้”

สิ่งหนึ่งที่ต้องทำความเข้าใจอีกอย่างก็คือ nan dialogue เป็นโปรเจกต์ ไม่ใช่คอมพานี ในความหมายที่ว่ามันไม่ได้เกิดขึ้นจากจุดประสงค์ทางธุรกิจ เพราะฉะนั้นเมื่อทุนน้อย ไม่มีทีมงาน ไม่ใช่ปัญหาสำหรับวรพจน์

“แต่ปัญหาสำหรับเราคือพอทำไปแล้วมันได้เห็นศักยภาพ เห็นอำนาจของมัน ก็อยากให้มันได้อยู่ไปยาวๆ ไม่อยากให้มันตายไป ซึ่งคำว่าไม่ตายก็แปลว่าต้องมีคนมาทำต่อจะมีคนมาทำต่อได้ก็แปลว่าเราต้องหาเงินได้ อยู่นคนเดียวเราไม่ต้องหาเงินก็ได้ไง มันเป็นอาชีพของเราอยู่แล้ว

คำว่า ‘ศักยภาพ’ ไม่ได้หมายถึงการประสบความสำเร็จในเรื่องชื่อเสียงเงินทอง แต่หมายถึงการเป็นสื่อท้องถิ่นที่ทำให้ปากเสียงของคนนอกกรุงเทพฯ ดังขึ้นมา

“มันคือการกระจายอำนาจ ทุกวันนี้บ้านเมืองเรามันไปรวมกันอยู่ที่กรุงเทพฯ เราไม่มีอำนาจในการบริหารประเทศ แต่เรามีอำนาจในทางนิเทศศาสตร์ เราก็อยากทำหน้าที่กระจายอำนาจทางข่าวสารข้อมูล เราอยากเห็นทุกจังหวัดมีสื่อท้องถิ่นเยอะๆ”

สร้างพื้นที่ให้กว้างกว่าหน้ากระดาษ

ก่อนหน้าจะปลุกปั้นโปรเจกต์ nan dialogue วรพจน์เป็นตัวตั้งตัวตีในการจัดงาน Nanpoésie นิทรรศการอ่านบทกวีในพื้นที่ของ ห้องสมุดบ้านๆ นานๆ (ที่มี ‘ครูต่อม’ - โซลโม่ใจ ชยพินธนาการ เป็นผู้ก่อตั้ง) โดยมีกวีหนุ่มสาวคนรุ่นใหม่มาหน้าหลายตาเดินทางมาจากทั่วประเทศ และในสถานที่เดียวกัน เขายังจัดงานเสวนาพูดคุยในวันข้อต่างๆ จนถึงกับชวนตัวเองว่าทุกวันนี้กลายเป็นผู้จัดจำเป็น ทั้งที่จริงๆ แล้ว เขาคุ่นเคยกับความสันโดษมากกว่า

“พื้นฐานเราไม่ชอบยุ่งกับคนอื่นเลยชอบทำงานคนเดียว แต่หลังๆ เริ่มกลายเป็นผู้จัด เราทำงานกับพื้นที่ สร้างพื้นที่ เปิดพื้นที่ใหม่ เพราะเห็นว่าบ้านเรายังไม่มีสิ่งนี้ มันอดไม่ได้ เราเห็นโอกาส เห็นประโยชน์ของมัน เห็นว่าควรทำ ดีกว่านั่งอยู่เฉยๆ

นักสัมภาษณ์ต้องแสดงตัว
ให้น้อยที่สุด ต้องแผ่วเบาที่สุด
เวทิมันเป็นของผู้ให้สัมภาษณ์
ยิ่งถ้าเป็นมือใหม่ พยายาม
เขียนเข้าสู่เรื่องของ
คนสัมภาษณ์ให้เร็วที่สุด
อย่าให้มีตัวเองเยอะ
เพราะเวทিনিไม่ใช่ของคุณ

“ถ้าการอ่านหนังสือคือพื้นที่บนหน้ากระดาษ การมีงานแบบนี้ก็เหมือนเป็นพื้นที่ที่คนได้มาเจอกัน มิติมันมากขึ้น มันสามารถนำไปสู่อะไรต่อมิอะไรเต็มไปหมด”

ล่วงเข้าปีที่ 7 ของเขากับจังหวัดน่าน วรพจน์ยังมีไอเดียสร้างสรรค์พื้นที่ด้วยกิจกรรมใหม่ๆ อยู่เสมอ กิจกรรมล่าสุดที่เกิดขึ้นในห้องสมุดบ้านๆ นานๆ คือ ค่ายนักเขียน โดยเปิดรับสมัครเยาวชนจากทั่วประเทศให้เข้ามาเรียนรู้และฝึกฝนกับตัวจริงในแวดวงคนทำสื่อ ซึ่งหน้าที่นี้ควรเป็นหน้าที่ของรัฐบาลในการเสริมสร้างเยาวชน แต่ในเมื่อรัฐไม่ทำ ดังนั้นเขาจึงลงมือทำเอง

“การทำค่ายเขียนหนังสือ ไม่ใช่ว่าทุกคนจะออกมาเป็นนักเขียนได้ แต่สิ่งที่เขาจะได้คือทัศนคติ มุมมอง วิธีคิด การตั้งคำถาม ที่ชั้นเรียนไม่ได้สอนไม่เคยได้แลกเปลี่ยนอาหารทางความคิดที่หลากหลายตั้งแต่วัยเยาว์

“การสร้างคนเป็นเรื่องสำคัญ ในชีวิตเราอาจจะโตมาถึงวันนี้มันผ่านการลองผิดลองถูกด้วยตัวเองมาเยอะ คนที่มีเงินน้อยหรือคนต่างจังหวัดยังไม่มีโอกาสได้เรียนรู้ ทุกอย่างไปกระจุกอยู่ที่กรุงเทพฯ ซึ่งรัฐก็ไม่ทำอะไรกับความเหลื่อมล้ำเหล่านี้ วันหนึ่งที่เราโตพอ มีเพื่อน มีกำลังที่จะสร้างโอกาสให้กับคนที่ไม่ค่อยมีได้มีบ้าง มันก็โอเค แต่ย่ำว่าเราไม่ได้ทำในความหมายของนักบุญ ไม่ใช่ผู้เสียสละ แต่ทำเท่าที่ทำได้ เท่าที่นึกสนุก และในช่วงเวลาที่พร้อม”

ในอดีตไม่มีคำว่า ‘นักสัมภาษณ์’

ก่อนปี พ.ศ. 2540 หากใครประกาศว่าตัวเองทำอาชีพนักสัมภาษณ์ คงมีน้อยคนที่จะเข้าใจสำหรับวรพจน์ คำว่า ‘นักสัมภาษณ์’ เพิ่งถูกสร้างขึ้นมาไม่ถึง 30 ปีนี้เอง

“สมัยก่อนถ้าพูดคำว่านักสัมภาษณ์ขึ้นมา จะหมายความว่าคนในแผนก HR” วรพจน์หัวเราะ เขาหมายถึงแผนกทรัพยากรบุคคลที่สัมภาษณ์คนเพื่อพิจารณาเข้าทำงาน

“จริงๆ แล้วในวงการสื่อมีคนทำงานประเภทนี้มานานแล้ว แต่ยังไม่มีการเรียก เมื่อก่อนยังไม่มีใครใช้คำว่านักสัมภาษณ์ ถึงใช้มันก็ขัดลิ้น คนทั่วไปฟังไม่เข้าใจ แต่ในเมื่อมีคนชื่นชอบและทำงานในอาชีพนี้ มันก็ควรจะต้องมีชื่อเรียกที่เป็นทางการ

“เวลามนุษย์สถาปนาตัวเองด้วยชื่อใดชื่อหนึ่ง มันไม่เวิร์กหรอก จะเวิร์กก็ต่อเมื่อคนอื่นเรียก

เพราะภาษาเป็นเรื่องทางสังคม เติบโตช่วงทศวรรษที่ 2540 วงการสื่อสารมวลชน คนทำแมกกาซีนเริ่มกลายเป็นเซเลบฯ ในสังคม หมวดหมูอาชีพใหม่ๆ เลยมิพื้นที่ในสังคมไทย คำว่านักสัมภาษณ์ก็เกิดขึ้นมาในยุคนั้น ซึ่งเป็นยุคสมัยที่เราทำงานอยู่พอดี จนพ.ศ.นี้มันกลายเป็นคำทางการไปแล้ว ซึ่งก็เกิดจากปริมาณงาน ปริมาณคนทำที่ทำมันออกมาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ”

คำว่านักสัมภาษณ์ในบริบทของคนทำสื่อ นั้นมีตัวละครในอาชีพนี้จำนวนหนึ่งร่วมกันสร้างนิยามความหมายของมันให้แข็งแรงขึ้น วรพจน์เองก็ได้รับการยกย่องให้เป็นหนึ่งในนักสัมภาษณ์แถวหน้าของยุคสมัย

“ถ้าการเกิดขึ้นของคำว่านักสัมภาษณ์จะมีเราเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย มันก็คงเป็นเพราะว่ามีความเป็นนักเขียนของเราแทรกอยู่ในนั้น เลือดเนื้อในตัวเรามันเป็นสื่อผสม เราเป็นนักสัมภาษณ์ เป็นนักเขียน เป็นกวี เป็นหลายอย่างเลย ซึ่งความเป็นนักเขียน ความเป็นกวี มันทำให้บทสัมภาษณ์มีความสนุกและน่าสนใจขึ้น”

วรพจน์อาจไม่ใช่ นักสัมภาษณ์คนแรกของเมืองไทย แต่ไม่มากก็น้อยเขาคือคนทำงานที่มีส่วนร่วมในการบุกเบิกอาชีพนี้ให้กลายเป็นที่รู้จักของคนวงกว้าง และยังคงดำเนินบทบาทนั้นจนถึงวันนี้ หลักฐานยืนยันชัดเจนมีอยู่และพิสูจน์ได้งายดายเพียงลองหลับตาแล้วนึกชื่อนักสัมภาษณ์ขึ้นมาสัก 3 คน คำยืนยันนั้นอยู่ในคำนิยามของคุณ

บทสัมภาษณ์ไม่ใช่เพียงคำถาม-คำตอบ

การสัมภาษณ์ทำยากไหม? ระหว่างพลิกเปิดหนังสือ ผู้อ่านคงเกิดคำถามนี้ในใจ เพราะตัวหนังสือที่ร้อยเรียงบนกระดาษ ดูผิวเผินยังก็ก็เป็นเพียงบันทึกบทสนทนากระหว่างผู้ถามกับผู้ตอบ ไม่ได้มีอะไรซับซ้อน

แล้วอย่างนั้น งานของนักสัมภาษณ์คืออะไรกันแน่?

“เป็นกระดาษซับซ้อน เป็นเครื่องบันทึกที่เก็บได้มากกว่าเสียง แต่รวมไปถึงอารมณ์ แวดตา กิริยา ท่าทางของผู้ให้สัมภาษณ์” วรพจน์บอกว่าตัวหนังสือในบทสัมภาษณ์ ไม่ได้มีที่มาจากเสียงสนทนาเท่านั้น แต่มาจากการสังเกตด้วย

“คำตอบบางอย่างมันไม่ได้อยู่ในเทป มันอาจจะอยู่ในดวงตาหรือความเจี๊ยบ ถ้านักสัมภาษณ์ฟังพาดแค่เสียงอย่างเดียว คุณจะขาดมิติอื่นๆ

เครื่องอัดเสียงเป็นแค่ตัวช่วยของนักสัมภาษณ์ แต่คุณเป็นมนุษย์ คุณต้องเก็บมิติอื่นๆ มาให้ครบ นี่คือเหตุผลว่าทำไมการทำงาน On location ถึงสำคัญ เพราะมันเป็นโอกาสที่มากกว่าอีกไม่รู้กี่เท่าที่คุณจะได้สัมผัส ได้เห็น ได้กลิ่น ได้จดบันทึกมิติอื่นๆ ของตัวละครตัวนั้นอย่างแท้จริง”

แสดงว่าบทสัมภาษณ์ไม่ใช่แค่บทสนทนา?

“จะว่าอย่างนั้นก็ได้ มันคือการถอดชีวิต ความคิด และตัวตนของคนคนนั้น ซึ่งเสียงมันถ่ายทอดออกมาไม่ได้ทุกอย่าง เพราะฉะนั้นเราก็ต้องฟังทั้งไอนี้ (ชี้ไปที่เครื่องบันทึกเสียง) และตัวเราเองด้วย มันถึงจะทำให้การสัมภาษณ์ครั้งนั้นมีประสิทธิภาพ

“ทุกอย่างในวันสัมภาษณ์เป็นเรื่องเฉพาะหน้า เพราะมันเป็นการทำงานกับมนุษย์ที่มีปัจจัยควบคุมไม่ได้เยอะ แต่มันก็ท้าทายและมีเสน่ห์ ฉะนั้นต้องมีร่างกายและจิตใจที่สด ไม่งั้นคุณจะเป็นเครื่องบันทึกที่ไม่ดี นักมวยก่อนขึ้นชกต้องพิตมาเพียงพอ ถ้าไม่พิตร้อยเปอร์เซ็นต์ ความสามารถในการเก็บข้อมูลจะต่ำลงทันที แล้วมันน่าเสียดายที่ความผิดนั้นมันเป็นของคุณ”

เมื่อปัจจัยภายนอกเยอะและควบคุมไม่ได้ การทำงานสัมภาษณ์จึงเป็นงานที่ต้องประนีประนอมระหว่างความต้องการสูงสุดกับความเป็นจริง ในประเด็นนี้เขาอุปมาได้อย่างวาบหวิว

“พูดอย่างหยวนที่สุด การสัมภาษณ์เหมือนการมีเช็ทส์ มันเป็นเรื่องส่วนตัวมากๆ เราอาจจะมิเช็ทส์ได้กับทุกคน แต่การจะขยับจากเช็ทส์ไปเป็น

ความรักหรือตราตรึงจดจำฝังใจก็เป็นเรื่องของคนสองคนที่เหมาะสมพอดี ซึ่งในบริบทแบบนี้มันถึงจะทำหน้าที่ได้สูงสุด นี่คือภาพในฝันและอุดมคติของการสัมภาษณ์ แต่ในความเป็นจริงมันก็ไม่ได้เกิดสิ่งนี้ได้ทุกครั้งหรอก”

พอไม่ได้เกิดขึ้นทุกครั้ง ความเป็นมืออาชีพจึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง จะไปเชียงใหม่ก็ต้องถึงเชียงใหม่ เป็นทริปที่สนุกใหม่ไม่รู้ แต่ว่าถึง มีอาชีพไม่ว่าเจอสถานการณ์แบบไหนก็ต้องทำให้ได้ เริ่มทำงานแล้วมันต้องประคองไปให้ถึงฝั่ง”

ก่อนจะออกมาเป็นตัวหนังสือที่ร้อยเรียงกระบวนการเปลี่ยนบทสนทนาให้กลายเป็นตัวอักษร คือการใช้ทักษะของนักเขียนที่เรียกว่าการเรียบเรียง ในขั้นตอนนี้วรพจน์เชื่อว่านักสัมภาษณ์ควรถอดตัวตนออกจากงานให้มากที่สุด ทำหน้าที่เป็นแค่พีธีกร หลังจากแนะนำตัวแขกเสร็จก็พูดให้น้อยที่สุด

ในขั้นตอนนี้วรพจน์เชื่อว่านักสัมภาษณ์ควรถอดตัวตนออกจากงานให้มากที่สุด ทำหน้าที่เป็นแค่พีธีกร หลังจากแนะนำตัวแขกเสร็จก็พูดให้น้อยที่สุด

“นักสัมภาษณ์ต้องแสดงตัวให้น้อยที่สุด ต้องแผ่วเบาที่สุด เวทีมันเป็นของผู้ให้สัมภาษณ์ ยิ่งถ้าเป็นมือใหม่ พยายามเขียนเข้าสู่เรื่องของคนสัมภาษณ์ให้เร็วที่สุด อย่าให้มีตัวเอะเยอะ เพราะเวทีนี้ไม่ใช่ของคุณ คุณจะพูดทำไมมากมาย เคยเห็นเวทีที่พีธีกรพูดเยอะกว่าแขกไหม อย่างนี้เป็นแบบนี้”

เมื่อการเรียบเรียงคือศาสตร์ของงานเขียน วรพจน์มองว่านักสัมภาษณ์จำเป็นต้องอาศัยประสบการณ์การอ่านและเขียนที่สูงมากไปกว่านั้นคือประสบการณ์ทางศิลปะในแขนงอื่นๆ ด้วย

“โลกของตัวหนังสือเป็นโลกของการทำงานศิลปะ การจะเรียบเรียงให้ออกมาได้ คุณก็ต้องเป็นนักเสพศิลปะ ทำงานสัมภาษณ์ไม่ได้แปลว่าทั้งชีวิตคุณต้องอ่านแต่บทสัมภาษณ์ คุณต้องดูหนัง ฟังเพลง อ่านบทกวี ไปดูความคิดของผู้คนที่พ้นไปจากโลกของอาชีพคุณด้วย เพราะงานของเราคือการเล่าเรื่อง เราต้องไปฟังเรื่องเล่าเยอะๆ”

นอกเหนือไปจากเรื่องทักษะ เขาเน้นย้ำเรื่องการให้เวลากับขั้นตอนการเรียบเรียง เพราะมันคือขั้นตอนสุดท้ายที่จะชี้ขาดว่างานชิ้นนั้นจะออกมาเป็นอย่างไร

“คนส่วนใหญ่มักจะพลาดกันตรงขั้นตอนเรียบเรียง อาจเพราะประมาทมันเกินไป ให้เวลากับมันน้อยเกินไป ต้องบริหารพลังงานให้ดี คุณสัมภาษณ์มาดีแทบตาย เรียบเรียงห่วยก็จบ”

การอ่านบทสัมภาษณ์คือทางลัดสู่บทสนทนาอันลึกซึ้ง

จากบันทึกอย่างเป็นทางการ วรพจน์ออกหนังสือรวมบทสัมภาษณ์เล่มแรกของเขาชื่อ *อย่างน้อยที่สุด: ประวัติและทัศนะในวัยหนุ่มของ 'เป็นเอก รัตนเรือง'* เมื่อปี พ.ศ. 2549 ซึ่งนับว่าเป็นหนังสือที่แหวกแนวแตกต่างจากเล่มอื่นในขบวนเดียวกัน เพราะส่วนใหญ่งานบทสัมภาษณ์ในยุคคนนั้นมักจะอยู่ในหน้าหนังสือพิมพ์หรือนิตยสาร และมีความยาวเพียงหลักสิบหน้าเท่านั้น

การที่เขาตีพิมพ์หนังสือบทสัมภาษณ์บุคคลด้วยความยาวหลักร้อยหน้านับว่าเป็นความท้าทาย โดยเฉพาะในยุคที่หมวดหมู่หนังสือยังไม่ได้กว้างขวางมากนัก

“เราทำด้วยความคิดว่า ถ้าบทสัมภาษณ์มีพื้นที่ในหนังสือพิมพ์ 1 หน้า หรือในแมกกาซีน 10 หน้าแล้วอ่านสนุก ทำไม่มันจะเป็น 300 หน้าที่อ่านสนุกไม่ได้ สิ่งที่ทำให้คุณสนุกทำทำไมยัดเวลาออกไปให้นานที่สุด แต่พอเริ่ดว่าตลาดในเมืองไทยมีหมวดหมู่หนังสือสัมภาษณ์น้อย ทั้งที่ในความเห็นเราควรมีสักเซล์ฟในร้านหนังสือที่เป็นหมวดสัมภาษณ์บุคคล ชีวิตคนมันเป็นนิรันดร์ ยังไงก็แสนใจ

“บทสนทนาคือความคิดคน คือการปะทะ คือการแจ่ม มนุษย์จะวกไปเรื่อยๆ จากการบริโภคสิ่งที่หลากหลาย ถ้าคุณกินอาหารอย่างเดียวไม่มีทางดี การบริโภคความคิดแบบเดียวกันเหมือนกัน มนุษย์คือความสัมพันธ์ที่หลากหลาย บทสนทนาจึงเป็นต้นทาง เป็นรากเหง้าของมนุษย์ในการแจ่มกันหรือแชร์กัน มนุษย์จะเติบโตงอกงามได้ก็ด้วยปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นๆ ในสังคม

“ไดอะล็อกหรือบทสัมภาษณ์ มันคือต้นทางที่มาเพิ่มความหลากหลายทางความคิดให้มนุษย์ ตระกะในตัวคุณก็จะดีขึ้นเรื่อยๆ ได้ฟังคนที่ไม่เห็นด้วย เราก็ต้องหาวิธีเถียงด้วยเหตุผลที่ดีกว่า ยิ่งเห็นต่างก็ยิ่งต้องหาเหตุผลที่ดีกว่ามาเถียง แล้วเหตุผลที่ไม่ดีก็จะถูกปิดตกไป”

พ้นไปจาก ความสนุก และคุณค่าที่มีอยู่ของตัวบทสัมภาษณ์ วรพจน์ยังเล่าถึงความสัมพันธ์ระหว่างการอ่านบทสัมภาษณ์กับการมีชีวิตที่ดี เขาเชื่อว่ามนุษย์มีสัมพันธภาพอยู่ 3 รูปแบบ หนึ่งคือ สัมพันธภาพภายในตัวเอง สองคือ ตัวเองกับคนอื่น อย่างสุดท้ายคือ ตัวเองกับธรรมชาติ สามรูปแบบนี้เป็นความสัมพันธ์ที่มนุษย์ควรหาสมดุลให้ได้

“การอ่านบทสัมภาษณ์ทำให้เราได้รู้จักความคิด ประสบการณ์ของคนอื่น เป็นเหมือนแบบฝึกให้เรา ขณะเดียวกัน ถ้าคุณจมอยู่แต่กับตัวเองเพียงลำพัง มันก็เหมือนคุณใช้ชีวิตเฉพาะเวลากลางวัน คุณอาจเห็นพระอาทิตย์ แต่คุณไม่ได้เห็นดวงจันทร์หรือดวงดาว ถึงที่สุดเลยมันจะเกิดความทุกข์เพราะคุณกักขังตัวเองอยู่เพียงมิติเดียว ไม่รู้จักสิ่งอื่น พอไม่รู้จักก็อยู่ร่วมไม่เป็น ชีวิตมันจะไม่ดี

“โดยสรุป การอ่านบทสัมภาษณ์คือ shortcut คือการเรียนรู้ในเวลาอันสั้น คนเราไม่ได้มีโอกาสไปสร้างบทสนทนาที่ลึกซึ้งกับคนอื่นได้เป็นร้อยเป็นพันคนอย่างที่คุณสัมภาษณ์ทำได้หรอก เพราะฉะนั้นสิ่งเดียวที่คุณจะได้ฟังความคิดคนอื่นอย่างลึกซึ้งก็คือการอ่านบทสัมภาษณ์”

แถมมันเถื่อน ต้องเอาจริงถึงจะอยู่ได้

แม้กระดาดจะลดบทบาทลง ความยาวของตัวหนังสือเหมือนจะยังไม่ได้รับการต้อนรับที่ดีในโลกออนไลน์ หน้าจอมาแทนที่อะไรหลายอย่างในชีวิต แต่บางอย่างยังคงเหมือนเดิม เหมือนโลกที่ยังหมุนและผู้คนหนุ่มสาวยังมีความฝัน เช่นเดียวกับผู้คน

ที่สนใจทำงานกับตัวหนังสือ บทสนทนา ความคิด และชีวิตของผู้คน

สนามแห่งนี้ไม่เคยปิดกั้นความสนใจของใคร เพียงแค่มันมีความเฉพาะตัวมาตั้งแต่ไหนแต่ไร วรพจน์พูดถึงคนที่หันเหสู่อาชีพสายนักเขียนว่า

“อาชีพนักเขียนนักสัมภาษณ์มันไม่ได้เหมาะกับคนทุกคนหรอก มันค่อนข้างเฉพาะ”

เฉพาะในความหมายของเขาไม่ได้หมายถึงความวิเศษวิโส แต่หมายถึงเงื่อนไขในอาชีพหลายข้อที่จะต้องทำความเข้าใจก่อนกระโดดเข้ามา

“ถ้าคุณสนใจอาชีพนี้ก็ต้องรู้แต่แรกว่าเงินมันน้อยกว่าแพทย์ ถ้าคุณไม่ชอบเงินน้อยก็อย่าเข้ามา เพราะโดยค่าเฉลี่ย 99 เปอร์เซ็นต์มันเป็นอย่างนั้น แต่ถามว่ามีไหมอีก 1 เปอร์เซ็นต์ที่รวย มันก็มี คุณเขียนงานอย่าง แฮร์รี พอตเตอร์ ได้ไหมล่ะ ถ้าได้ก็รวยกว่าหมอ รวยกว่าวิศวกร

“ฉะนั้นส่วนใหญ่แล้วเงินมันน้อยแน่ๆ แต่ไม่ได้แปลว่าไม่ดี คุณเงินน้อยก็ต้องคิดว่าจะใช้ยังไง มีเงื่อนไขอะไรบ้าง เพราะมนุษย์ไม่ว่าจะเงินเยอะหรือน้อยก็ควรมีคุณภาพชีวิตที่ดี อย่างเรารู้แต่แรกอยู่แล้ว ก็บริหารมันไป เพราะเราอยากรักษาวิชาชีพนี้ไว้ ไม่ได้อยากเลิก ทุกวันนี้ก็อยู่กับมันมา 30 ปีแล้ว ไม่มีปัญหา”

30 ปีของวรพจน์ที่อยู่ในสนาม เขาได้เห็นคนเลี้ยวเข้ามาร่วมทางมากมาย แต่ส่วนใหญ่เดินได้พักหนึ่งก็ต้องเลี้ยวหันไปเส้นทางอื่น

“ถ้ามันเดือน” เขาระแอมหัวเราะ “โลกของตัวหนังสือรายได้มันน้อย แต่ต้องใช้เวลาฝึกฝนเยอะ มันไม่ค่อยสัมพันธ์กันเท่าไร เพราะแบบนี้คนที่มาทุ่มเททำงานหนักในอาชีพนี้จริงๆ จึงมีไม่มาก คนที่วิ่งในสนามบางส่วนพอทำได้สักพักก็เลิก พูดง่ายๆ ว่าไปลงทุนลงแรงกับอย่างอื่น ผลตอบแทนมันมากกว่า นี่คือปัญหาของโลกตัวหนังสือ มันไม่ได้ยากกว่าศาสตร์อื่น แต่มันเป็นศาสตร์ที่เฉพาะ มันจึงเรียกร้องคนมาจําพวกที่ชื่นชอบมัน ถึงจะอยู่กับมันได้ ซึ่งไม่ได้แปลว่ายากไร้นะ มันอยู่ได้แต่ถ้าไม่แน่จริงก็อยู่ไม่ได้”

แต่ถึงจะเดือนยังงั้ว วรพจน์ยังส่งเสริมและเชียร์นักเขียนหน้าใหม่อยู่เสมอ เพราะเขามองว่าสนามในประเทศไทยค่อนข้างโล่งมีคู่แข่งน้อย หากเอาจริงเอาจังกับอาชีพนี้ การจะก้าวไปสู่จุดที่เป็นที่รู้จักไม่ใช่เรื่องเกินฝัน

“แต่ถ้าวันหนึ่งคุณชนะในสนามนี้ก็อย่าเข้าใจผิดคิดว่าเพราะความเก่ง แค่คู่ต่อสู้ในประเทศเรามันไม่มี แต่รักษาความทะเยอทะยานเอาไว้ มนุษย์

มันต้องตั้งเป้าให้สูง เวลาเตะบอลอย่าคิดแค่ซีเกมส์ คุณต้องคิดถึงบอลโลกสิ จะไปได้แค่ไหนไม่รู้ แต่ต้องพยายาม ที่พูดนี้ไม่ใช่ว่าข่มคนอื่น เราเองก็พยายามดิ้นรนอยู่ทุกวัน”

นี่คือสไตล์วรพจน์ เขาจะให้ง่าลังใจในเวลาเดียวกับที่ท้าทายคุณ

เขาชวนตั้งเป้าหมายถึงระดับโลก ว่าแต่นักเขียนมือใหม่คนหนึ่งจะฝึกฝน ชักซ้อม เพิ่มความหนาให้กระดูกด้วยวิธีอะไรได้บ้างล่ะ? วรพจน์อธิบายว่า มันไม่ใช่เรื่องของการกางแบบเรียน ไม่ใช่เรื่องการสอนเชิงทักษะ แต่เป็นการเรียนรู้ชีวิตจากคนอื่น

“คิดทุกวัน ดูทุกวัน ดูตลอดเวลา ดูทุกอย่างในโลกนี้ ทั้งในตัวเองและคนอื่น การเขียนหรือสัมภาษณ์มันเป็นเรื่องของทัศนคติและประสบการณ์ สำหรับเรางานศิลปะทุกสาขา ขึ้นตอนทางทักษะเป็นเรื่องที่กระจอกมาก สอนครึ่งชั่วโมงก็จบ แต่เรื่องใหญ่คือทัศนคติ ทัศนคติการใช้ชีวิต สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการเลือกคนสัมภาษณ์ ต่อประเด็นที่คุณคิดไปคุย ซึ่งเป็นส่วนที่ใหญ่กว่าการทำงานในวันสัมภาษณ์อีก เมื่อหลังมันเยอะ กว่าจะไปถึงเมืองหน้า”

หลังหยุดคิดครู่หนึ่ง เขาเสริมประเด็นพื้นฐานที่เรียงงายที่สุด แต่เป็นหัวใจสำคัญของการฝึกฝนและเติบโตในสายงานเขียน วรพจน์หยิบของใกล้ตัวมาอุปมาในประเด็นต่างๆ ได้เสมอ และวันนั้นเขานั่งอยู่หลังแก้วเบียร์

“คุณอยากทำอะไรอยากเป็นอะไร คุณต้องใช้เวลากับสิ่งนั้นมากที่สุด เขาเรียกว่าการจัดลำดับความสำคัญ ไม่มีอะไรซับซ้อน อธิบายง่ายๆ คือ ถ้าคุณเป็นช่างภาพแล้วคุณชอบกินเหล้า เมื่อไหร่ที่คุณใช้เวลากินเหล้ามากกว่าดูภาพ ก็ผิด มันต้องกินน้อยกว่าเวลาที่ดูงานสิ คุณถึงจะกายรูปเก่งเวลาที่ไร้สาระมันควรจะน้อยกว่าเวลาที่ฝึกฝน”

เขายกแก้วเบียร์จิบเบาๆ แล้วเปรยทิ้งท้าย ก่อนที่แทบจะหยุดบันทึก

“อาชีพนี้ดีได้เจอคนเยอะ มีคนมาทางชีวิตให้เราเห็นทุกวัน ได้เห็นแบบอย่าง เห็นแนวคิดของคนอื่น พูดเรื่องความทุกข์นี้เรียกได้ว่าแทบไม่มีแอปปีทุกวันที่ใหม่ก็ไม่ แต่เราเดินอยู่บนเส้นทางที่เราเลือก เราชอบ เราหลงใหล”

03.

18 ปี การเดินทางแสนไกล กับเส้นชัยที่ไม่ไร้เหตุผล ของ 'น๊วกลม'

มีเหตุผลอะไรที่คนเราจะต้องโพสต์เฟซบุ๊ก
แทบทุกวัน ก้มหน้าก้มตาเขียนหนังสือจนมี
ผลงานกว่า 50 เล่มในชีวิต แถมยังคงได้รับความ
นิยมนิยมชมชอบอยู่

ในบรรดาคณรู้นราวคราวเดียวกัน 'เอ'
สรารุร เอ็งสวัสดิ์ หรือที่รู้จักกันในนามปากกา
'น๊วกลม' คงไม่ต่างอะไรกับอัลตราแมนของ
สนามนักเขียน นักเล่าเรื่อง ที่วิ่งมาเกินกว่า
ร้อยกิโลเมตร

เขายืนระยะสร้างผลงานอย่างต่อเนื่องมา
นานกว่า 18 ปี นับจากวันที่ตีพิมพ์ *โตเกียว
ไม่มีขา* เมื่อ พ.ศ. 2547 ผ่านบทบาทการเป็น
ทั้งนักเขียน บรรณาธิการสำนักพิมพ์ พิธีกร
รายการโทรทัศน์ อดพอดแคสต์ ทำช่องยูทูป
และอีกหลายช่องทาง การเล่าเรื่องที่ชวนคน
อยากออกไปสำรวจโลก รวมทั้งกลับมา
สำรวจโลกภายในของตัวเอง ท่ามกลางความ

เปลี่ยนแปลงของสื่อและยุคสมัย เต็มโตไป
พร้อมกับผู้เสพที่เปลี่ยนรุ่น

ทุกวันนี้ เขายังคงวิ่งอยู่ด้วยความสนุก
แม้มีบาดเจ็บระหว่างทางบ้างเป็นธรรมดา
น๊วกลมหยิบจับวัตถุดิบเรื่องเล่ามาทดลอง
ไม่ต่างอะไรกับครึ่งวัยเยาว์ที่ผลิตหนังสือ
ทำมือไร้กระบวนการ

ต่างกันที่ตัวอักษรและน้ำเสียงของชาย
หนุ่มวัย 44 ปี ผู้นี้ ส่งเข้าไปถึงความคิดคน
รายวันได้เป็นหลักหมื่นหรือแสนแล้ว

แต่ตัวเลขหรือความโด่งดังนั้นมิใช่มาตร
วัดความสำเร็จของเขา การได้เล่าเรื่องคือ
รางวัลสำคัญที่ประดับประดาเขามาตลอด
การเดินทางไกลนี้แล้ว

นี่คือเส้นชัยที่ไม่ไร้เหตุผล

เรื่อง: ปัน หลังน้ำสังข์

ภาพ: สรรค์ภาพ จีราวรรณธร

สิ่งสำคัญของชีวิต

“สำหรับเรา การคุยกับคน อ่าน คิด เขียน เล่า เรื่อง เป็นเหมือนการกินข้าว เป็นอาหารของสมอง และจิตใจ ถ้าตัดสิ่งนี้ไปจากชีวิต คงป่วยเหมือนกัน” นวัตกรรมเอ่ยด้วยท่าที่สบายๆ ถึงสาเหตุที่เขาตื่นขึ้นมาทำงานนี้เป็นกิจวัตร

ไม่ใช่เพียงเพราะอาชีพหรือหน้าที่ แต่เป็นความต้องการพื้นฐานที่เปิดประตูสู่ความเข้าใจโลกใบนี้ใหม่

“ช่วงแรกๆ เราเล่าเรื่องเพื่ออยากบอกคนว่าเราเป็นใคร คิดอะไร แต่เรายังไม่รู้เหมือนกันว่าเราทำอะไรได้บ้าง เลยทำทุกอย่าง เช่น อีซู รวมเล่มการ์ตูนเขียนแบบเล่นสนุก ชวนคิดอะไรสร้างสรรค์ จากคอลัมน์ใน *a day* ถ้าเปรียบเป็นการขอมดม ก็คงขอมทุกสีไว้บนหัวแล้ว

“พอโตขึ้น เราเริ่มมองเห็นคนอื่น คิดว่าสารของเราจะเปลี่ยนสังคมเล็กๆ บางแห่งได้ ส่วนวันนี้เรามองการเล่าเรื่องเป็นกระบวนการเรียนรู้ของตัวเอง โชคดีที่ผลผลิตนี้ส่งผลต่อคนอื่นได้ด้วย

“ทุกครั้งที่เวลาทำอะไร เราต้องเตรียมเรียวทบทวนไปด้วยว่าเข้าใจเรื่องนั้นแบบไหน ถึงสื่อสารออกไปถูก กระบวนการนี้ทำให้เราเข้าใจอะไรมากขึ้นเสมอ ไม่แน่ใจว่าทำได้ดีทุกครั้งหรือเปล่า แต่เหนือกว่ารางวัลหรือตำแหน่งใด เราสนุกกับการเรียนรู้ที่สุด”

นั่นเป็นเหตุผลที่เราเห็นหลากหลายประเด็นจากปลายปากกาและน้ำเสียงของนักกมล ตามเรื่องที่เขาสนใจ เมื่อวานเป็นเรื่องการเดินทาง วันนี้เรามาดูแลร์กษาจิตใจกัน พรุ่งนี้เป็นเรื่องวิทยาศาสตร์ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ นำมาจัดวางเรียงต่อกันแล้ว อาจไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นความสนใจของคนคนเดียว

ความกว้างขวางของประเด็นดึงดูดผู้คนหลากหลายช่วงวัยและความสนใจเข้ามาอาศัยใต้ร่มชายคาเดียวกัน ทั้งวัยรุ่นที่ครุ่นคิดชีวิตรัก ทำงานที่แสวงหาความสุข และวัยชราที่ฝึกจิตใจให้มั่นคง เมื่อก่อนอาจเดินสวน คุยกันตามงานหนังสือ แต่เดี๋ยวนี้กลายเป็นการแลกเปลี่ยนบทสนทนาบนโลกออนไลน์ที่คึกคัก บนเพจและแชแนล Round-finger ด้วย

“เวลาเราเล่าอะไรสักอย่าง เราจะไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยว ถ้าเล่าผ่านหนังสือ แปลว่าเราเขียนให้ใครบางคนอ่านอยู่ ถ้าเล่าผ่านพอดแคสต์ แปลว่าเรากำลังพูดกับใครบางคน มันทำให้เราเชื่อมโยงกับคนอื่น และคิดว่านี่เป็นฟังก์ชันสำคัญของการเล่าเรื่อง”

วินาทีที่เป็นอิสระ

แต่ถ้าเล่าแล้วหนังสือไม่ค่อยมีคนอ่าน พอดแคสต์ไม่ค่อยมีคนฟัง เหมือนใบไม้ที่ปลิวไหวเจียบๆ ในป่าใหญ่ เราจะไม่เปล่าเปลี่ยวหรือยิ่งทุกวันนี้ มีเนื้อหาให้เลือกสรรตั้งมากมายบนโลกออนไลน์ ภายใต้เวลาเท่าเดิม อยากเปลี่ยนใจจากเราก็แค่ปลายนิ้ว

“เราว่าแต่ละคนมีฟังก์ชันของตัวเองในสังคม ไม่ได้แปลว่าฐานเล็กแล้วจะไร้ความหมาย ในบริบทโลกปัจจุบันเราไม่จำเป็นต้องครอบครองอาณาจักรเหมือนสื่อใหญ่แต่ก่อนแล้ว แค่เป็นลำโพงเล็กๆ ในหมู่บ้านที่ถูกต้องที่เขาสนใจฟังจริงๆ ก็สร้างประโยชน์ได้มากแล้ว ตอนแรก พระพุทธเจ้ายังทรงแสดงธรรมให้ปัญจวัคคีย์ 5 รูปเลย”

ถึงอย่างนั้น นักกมลไม่ปฏิเสธว่าตัวเลขขอมมีผลต่อจิตใจ เพียงเปิดดูเพจเพื่อนก็เห็นประจักษ์ชัดว่าใครทำได้ดีกว่า และอาจทำให้เราวิ่งไล่ตามยอดสุดฤทธิ์

“แน่นอนว่า engagement มีผลต่อสไตส์และเรื่องที่เราจะเล่ามาหาศาล บางทีอยากเขียนอะไรลึกซึ้ง ยาวๆ มีประโยชน์แน่ แต่รู้ว่าเขียนไป คนไม่ค่อยอ่าน เขียนสองสามบรรทัด คนแชร์ยังเยอะกว่า ซึ่งไม่ผิดอะไร บางทีเปลี่ยนวิธีก็ดี แต่คำถามคือเรารู้ตัวหรือเปล่าว่าอยากเล่าเรื่องนี้เพื่ออะไร และต้านทานกับสิ่งเร้าภายนอกนี้ได้แค่ไหน

“ความท้าทายคือสิ่งที่ขับเคลื่อนเรามากมาจากภายนอก วันที่คนยังไม่กรีดกราดกับคุณ คุณยังรักสิ่งที่ทำอยู่หรือเปล่า”

สำหรับนักกมล นอกจากมองรางวัลของการเล่าเรื่องคือ ได้เล่าและเป็นประโยชน์แล้ว เขามองฟังก์ชันของตัวเองตลอดระยะเวลาการทำงานที่ผ่านมาเป็น ‘เพื่อน’ ของผู้รับสาร เวลาเจอเรื่องน่าสนใจอะไร อยากบอกต่อ ชวนคุยว่าเพื่อนคิดเห็นอย่างไร

เมื่อมองเป็นเพื่อนบ้านที่กักทายนกันด้วยความหวังใยส่งต่อประสบการณ์ชีวิต เรื่องราวประจำวัน ความกดดันดูมลายหายไปทันตา กลายเป็นสไตส์ที่คนจดจำ แม้มีหน้าใหม่ปรากฏตัวในวงการที่ลีลาละม้ายคล้ายคลึง เขาก็ไม่หวั่นแต่อย่างใด

“ดีด้วยซ้ำที่มีพื้นที่ให้คนเก่งๆ เผยแพร่งานดีๆ ให้เราเสพ พอเราอายุสี่สิบกว่า ไม่รู้ว่าจะแข่งกับใครไปทำไมแล้ว ผ่านชีวิตมาพอสมควร มีเรื่องให้ภาคภูมิใจกับตัวเอง วันนี้ทำได้เท่ากับหรือเหนือกว่ามาตรฐานที่เราตั้งไว้ก็โอเคแล้ว”

Live in Peace

ไม่ว่าเพื่อนบ้านทุกคนจะน่ารักกับเรา ยังมีเพื่อนรายล้อมหลักล้านคน ใครจะไปรู้หน้ารู้ใจกันได้หมด

บางที่ตั้งใจเขียน เพราะอยากให้คุณกลุ่มหนึ่งอ่านเป็นพิเศษ คนอีกกลุ่มอาจบังเอิญเห็นแล้วตีความไปอีกแบบที่คาดไม่ถึง

“กลัวบ้างอยู่แล้ว ทุกวันนี้เวลาจะลงอะไรต้องเช็คละเอียด ยอมรับว่าบางทีก็หลีกเลี่ยงจะเขียนเรื่องเปราะบางในโซเชียลมีเดีย พอสื่อกลางเป็นพื้นที่สาธารณะขนาดนี้เราไม่รู้ว่าจะถูกหยิบจับไปตรงไหนบ้าง

“หลายคนในวงการก็คิดว่ามันสนุกน้อยลง ถึงเราจะพูดอะไรง่ายขึ้น แต่ผู้คน โดยเฉพาะบุคคลสาธารณะและคนที่มักมีความเห็นต่อเรื่องหนึ่งอยู่ตรงกลาง อาจเลือกยิ่งตัวเองมากขึ้น พูดไปก็อาจถูกตีความว่าอยู่ฝั่งใดฝั่งหนึ่ง อัลกอริทึมผลักดันให้เราไปอยู่กับคนที่ความคิดสุดขั้ว อาจทำให้เราสูญเสียบางเสียงในสังคมที่เด่นชัดด้วย นึกต่อไปได้ว่าสุดท้ายแล้ว สังคมได้รับสารแบบที่ควรจะเป็นหรือเปล่า”

คงไม่มีใครตอบได้อย่างแน่ชัดว่าเราควรรับมือกับเรื่องนี้อย่างไร บ้างบอกว่าคนเสียงดังที่มีผู้สนับสนุนพลักดันมากมาย ควรใช้เสียงของตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ไม่เงิบเฉย บ้างก็เข่าอกเข้าใจเป็นอย่างดีว่าทุกการสื่อสารมีราคาที่ต้องจ่ายเสมอ เผลอๆ เจ็บตัวหนักจนไปไม่เป็น

นี่วงการเคยผ่านจุดนั้นมาแล้วอยู่ท่ามกลางการวิพากษ์วิจารณ์ และเป็นประเด็นร้อนของสังคม ซึ่งงานที่อยู่กับความคิดตัวเองและผู้อื่นตลอดเวลาแบบนี้ อาจทำให้ทวนสับสนไม่เข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างครบถ้วน

ในฐานะมนุษย์คนหนึ่ง เขาต้องหาทางเยียวยาเพื่อกลับมาทำงานที่สำคัญต่อ

“ไม่นานนี้เองที่เราตระหนักว่าเป็นคนบ้าคิด ซึ่งเป็นการค้นพบที่สำคัญมาก

“งานของเราทำให้หลงคิดว่าความเจ๋งของคนอยู่ที่ความคิด มีปัญหาอะไร คิดเรื่อยๆ เดี่ยวก็แก้ได้ แต่พอไม่ได้ วนอยู่กับเรื่องเดิมๆ โชคดีหันไปใช้ร่างกาย วิ่ง ปั่นจักรยาน มันหาย เราใช้หัวอย่างเดียวไม่ได้ ชีวิตจะเอียงเกินไป ต้องทำให้ร่างกายเหิง้ออกด้วย”

ผลผลิตจากช่วงเวลาแห่งการแสวงหาคำตอบ

คือ หนังสืออย่าง *หิมาลัยไม่มีจริง* และ *Homo Finisiers: สายพันธุ์เข้าเส้นชัย* ที่ทำให้เขาฟันพลัง และกลับมาโลดแล่นอีกครั้งด้วยใจที่แข็งแกร่งขึ้น ภายใต้อาณาเขตโลกใบเดิมที่ยังต้องค้นหาตอบอยู่ว่าเราจะอยู่ร่วมกันอย่างไร

แต่ที่แน่ๆ มีคนอยากไปพิชิตยอดเขาและออกวิ่งมากขึ้น

ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นล้วนมีความหมาย

กำกับสารคดี แสดงงานนิทรรศการ จัดงานศิลปะ เป็นหนึ่งในวิธีการเล่าเรื่องนี้นักลมนอยากลองทำเพิ่มในอนาคต เขามองว่าทุกอย่างหยิบจับมาเป็นวัสดุในการเล่าเรื่องให้เหมาะสมได้หมด

รวมทั้ง TikTok ด้วย

“แต่ยังไม่รู้ว่าจะออกมาเป็นแบบไหนนะ” เขารู้ว่าคอนเซ็ปต์ภาพที่นักลมนอัดวิดีโอสั้นๆ ไม่ค่อยออก ส่วนหนึ่งเป็นไปเพื่อเรียนรู้การสื่อสารและเสพสื่อที่ต่างออกไป สั้น กระชับ ฉับไว แต่อีกด้านหนึ่ง เขายอมรับว่าเพราะกลัวตกขบวน

“เราไม่รู้ว่าเมื่อไรจะไม่กลัวการตกยุค กลัววันหนึ่งตื่นมาแล้วไม่เข้าใจว่าคนพูดเรื่องอะไรกัน เทคโนโลยีนี้ทำงานอย่างไร ซึ่งตอนนี้ใกล้เป็นแบบนั้นแล้ว

“แต่คิดว่าไม่ต้องทันโลกทุกอย่าง แค่เลือกสิ่งที่สำคัญและสนใจ ยอมปล่อยบางอย่างบ้าง และเวลาเริ่มอะไรใหม่ไม่ได้แปลว่าเราต้องทิ้งตัวตนเก่า กล้วยชีวิตให้แพลตฟอร์มใหม่ทั้งหมด เราแคไปแตะเพื่อเข้าใจก็ได้ โดยไม่ทิ้งสิ่งที่ทำอยู่”

บางครั้งลองไปทำเพื่อรู้ตัวว่าไม่เหมาะ เช่น พิธีกรรายการที่ต้องอยู่ท่ามกลางความเห็นที่ต่างกันอย่างสุดขั้วอย่าง DEBATE ที่นักลมนมองว่าตัวเองไม่สันทัดเท่าไร

ในขณะเดียวกัน ความขี้เล่น กล้าทดลองพื้นที่ใหม่ๆ ของนักลมน ทำให้ผลงานของเขาบันทึกช่วงเวลาการเปลี่ยนผ่านของสื่อและยุคสมัยไปในตัวด้วย

“เราเติบโตมากับสื่อที่เปลี่ยนไปมหาศาล เริ่มจากการทำหนังสือทำมือ ต่อมาทีวีเบอร์ด โซเชียลมีเดีย งานของเราเปลี่ยนไปตามยุคสมัย การเล่าเรื่องจะมีคาแรกเตอร์ตามเวทีที่อยู่ และบอกเล่าด้วยว่าบริบทของยุคนั้นเป็นอย่างไร”

อย่างอาจารย์ในร้านคุกกี้เป็นการรวมบทความจากคอลัมน์ในมติชนสุดสัปดาห์ เป็นหนังสือที่ยืนยันถึงยุคที่สิ่งพิมพ์ยังมีบทบาทสำคัญประจำ

บ้าน ซึ่งปัจจุบันการรวมเล่มแบบนี้หาได้ยากมากขึ้นแล้ว

สิ่งที่ค้นพบระหว่างนั่งเฉยเฉย หรือ อนุหนหมายเลข 1 รวมบทกวีและถ้อยคำสั้นๆ ที่เกิดขึ้นช่วงทวิตเตอร์กำลังเฟื่องฟูและคนทวิตต่อกันเป็นกระแส ซึ่งปัจจุบันเขาเลิกเล่นไปแล้ว

หรือหนังสือเกี่ยวกับความสุข ในยุคสมัยที่คนตั้งคำถามเรื่องการมีชีวิตที่ดี การใคร่ครวญชีวิตนี้ ก็ถูกสะท้อนออกมาผ่านตัวอักษร

ต้องติดตามต่อไปว่านักลมนจะบันทึกการเปลี่ยนแปลงของสื่อและยุคสมัยต่อไปอย่างไร

ความพยายามเข้าใจชีวิต

ผ่านชีวิตมานาน เล่าไปเล่ามา เนื้อหาอาจคล้ายคลึงและทับซ้อนกันบ้าง แต่นักลมนมองว่าความน่าตื่นเต้นของเรื่องเล่าอยู่ที่รายละเอียดและวิธีการ

“ถ้าเราเล่าเรื่องชีวิต จริงๆ แก่นมีอยู่ไม่กี่เรื่อง หลาก แต่เสน่ห์และพลังอยู่ที่ดีเทล

“ตอนคุยกับคุณมานิต อุดมคุณธรรม เพื่อเขียน สิ่งสำคัญของชีวิต มีตอนที่เขาเป็นสไตรก แล้วลุกมาปั่นจักรยาน วิ่งมาราธอน ถ้าสรุปชีวิตง่าย ๆ อาจเป็นเรื่องการดูแลสุขภาพหรือ resilience แต่ในรายละเอียดภาพของคุณมานิตตอนพยายามออกกำลังกายฝังอยู่ในความคิดเรา จนกระทั่งวันที่เราเจออุบัติเหตุแล้วต้องผ่าเข่า ใส่เฝือก อยากกลับมาวิ่งใหม่ เรานึกถึงภาพของคุณมานิตเลย

“หรือถ้าพูดถึงเรื่องเมตตากรุณา สองคนที่เรานึกถึงคือ อาจารย์ประมวล เพ็งจันทร์ และ อาจารย์ธเนศ วงศ์ยานนาวา ซึ่งเป็นตัวอย่างของผู้ใหญ่ที่เรายอยากเป็นในอนาคต

“คนแรกเข้าถึงความมั่นคงต่อการเปลี่ยนแปลง ได้ผ่านการฝึกทางจิตวิญญาณ สลายความกลัวในใจเพื่อมอบความรักให้กับผู้อื่น ส่วนอีกคนรอบรู้สุดๆ และความรู้ันั้นทำให้ใจกว้าง ไม่ตัดสินใคร เพราะเข้าใจว่าทุกคน ทุกอย่าง มีที่มาที่ไปและเกิดขึ้นได้ จะเห็นว่าเป็นบทสรุปชีวิตเรื่องเดียวกัน แต่เข้าถึงกันคนละประตู”

เมื่อใส่ใจในรายละเอียดรอบข้างและผู้คน การเรียนรู้ไม่มีวันจบ และมีพื้นที่ให้เรื่องเล่าใหม่เสมอ

“เราไม่เคยเบื่อการคุยกับคนเลย ยิ่งเป็นคนที่ไม่ต่างกับเรามาก ยังมีเรื่องให้เซอร์ไพรส์ การรู้จักคนหนึ่งเหมือนได้เปิดจักรวาลใหม่”

เวลาเราเล่าอะไรสักอย่าง
เราจะไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยว
ถ้าเล่าผ่านหนังสือ แปลว่าเรา
เขียนให้ใครบางคนอ่านอยู่
ถ้าเล่าผ่านพอดแคสต์ แปลว่า
เรากำลังพูดกับใครบางคน
มันทำให้เราเชื่อมโยงกับคนอื่น

HOME เดินทางกลับบ้าน

แม้มีหลายฟอร์แมตให้เลือกหยิบจับใช้งานกว่า เดิม แต่หนังสือยังคงเป็นเครื่องมือสำคัญของ นีวกลม ทุกวันนี้เขายังคงเขียนหนังสือใหม่ปีละราว 3 เล่ม และรายการ Have a Nice Day! ของเขา เลือก หยิบหนังสือมาเล่าในแต่ละวันไม่ซ้ำกัน

“เรายังเป็นคนยุคเก่าอยู่ เวลาอยากรู้อะไร ไม่ค่อยหาจากโซเชียลมีเดีย เราอ่านหนังสือก่อน ถ้า เล่มนี้ตอบไม่ครบ จะหาเล่มอื่นมาอ่านต่อ

“สำหรับเรา หนังสือยังคงสำคัญมาก ในยุคที่ ทุกอย่างกระจุกกระจายเร็ว เยอะ เนื้อหามาเป็น ก้อนๆ หนังสือเป็นเหมือนบ้าน อาคารที่มั่นคง เข้า มาอยู่แล้วรู้ว่ารั้วรอบขอบชิดอยู่ตรงไหน มัน ปลอดภัย เราได้ค่อยๆ ทำความเข้าใจลงไป ใน ประเด็นแบบลึกซึ้งขึ้นเรื่อยๆ ช่วยจัดระเบียบความ คิด ซึ่งสำหรับเรา สื่ออื่นให้ไม่ได้เลย ต้องหนังสือ เท่านั้น”

เขาใช้วิธีคิดเดียวกันนี้ วางแผนการตีพิมพ์ หนังสือใหม่ของสำนักพิมพ์ KOOB ที่เขาดูแลร่วมกับ ‘ชิงชิง’ สาริดา เอ็งสวัสดิ์

“ว่ากันตามตรง สำนักพิมพ์เราอาจไม่ได้มีจิต วิญญาณหรืออุดมการณ์อะไรยิ่งใหญ่ แต่เราชอบ อ่าน ชอบฟัง พอเห็นอะไรที่คิดว่าน่ารวมเป็นหลัก แหล่ง เห็นศักยภาพว่าคนอยากอ่านอย่างต่อเนื่อง อยากรวมให้อยู่ที่เดียว อาศัยการสอดส่ายสายตา หาต้นฉบับจากเพื่อนพี่น้องที่พออ่านงานแล้ว มอง เห็นเป็นหนังสือเลย”

เช่น *Leaders' Wisdom* รวมบทสัมภาษณ์ ผู้บริหารองค์กร โดย กวีวุฒิ เต็มภูวภัทร จากเพจ 8 บรรทัดครึ่ง และ สัม ลูก เรียนรู้ โดย ธนา เอียรอัจฉริยะ ที่บันทึกประสบการณ์ไว้ในเพจ เขียน ไว้ให้เธอ เมื่อนำข้อความที่กระจัดกระจายบนโลก ออนไลน์มาจัดเรียง ผู้คนยังคงสนใจอยู่

ทุกปี KOOB จะวางแผนการตีพิมพ์หนังสือไว้ว่า ตีพิมพ์กี่เล่ม รวมถึงนีวกลมด้วยที่ตั้งปณิธานว่า ปีหน้า อยากเขียนให้ได้กี่เล่ม ไม่ว่าคำคาดการณ์ ของตลาดจะเป็นอย่างไร

“เราเชื่อว่าคนยังอ่านหนังสืออยู่ เวลาคนบอก ว่าตลาดหนังสือซบเซา คนอ่านน้อยลง เรามี เครื่องหมายคำถามตัวโตๆ เลย อาจบอกเป็น ตัวเลขไม่ได้แต่เดินไปดูตามงานหนังสือตลอด 20 ปีที่ผ่านมา เห็นหนังสือที่น่าสนใจและหลากหลาย ขึ้นเรื่อยๆ แครูปแบบหรือวาระในการอ่านต่างไป จากเดิม แต่เราเห็นว่าหนังสือยังมีความหมาย สำหรับชีวิตคน”

เส้นชัย (ไม่) ไร้เหตุผล

“ไม่อยากฆ่าตัวตายแล้ว” คือเสียงตอบรับจาก หนึ่งในผู้อ่านหนังสือของนีวกลมที่เขาจดจำได้ ถึงทุกวันนี้

“โตเกียวไม่มีขา เป็นหนังสือเล่มแรก ใครส่ง อะไรมา เราอ่านหมด เจออีเมลหนึ่งส่งมาบอกว่า เขาเผชิญหยิบเล่มนี้มาอ่านในวันที่ตัดสินใจจะจบ ชีวิตตัวเอง แต่พอเปิดอ่านแล้ว วางไม่ลง ผ่านคืน นั้นไปได้ รุ่งเช้า เขาปิดหนังสือเล่มนี้และมองโลก เปลี่ยนไป ขอบคุนที่เขียนหนังสือเล่มนี้”

ตลอดการเดินทางเกือบสองทศวรรษ มิตรรัก นักอ่านส่งข้อความชื่นชม ขอบคุนนีวกลมมาอย่าง ไม่ขาดสาย ถือเป็นแหล่งพลังงานชั้นดีและเครื่อง ย้ำเตือนให้ตั้งใจ เพราะงานที่ดีจะมีคนที่ได้รับ ประโยชน์

“โลกของสื่ออาจเปลี่ยนไปเยอะ แต่แก่นการ เป็นนักเล่าเรื่องคงไม่ต่างจากเดิมเท่าไร คุณอยาก เล่าแค่ไหน วันที่ไม่มีคนจ้าง คุณอยากทำอยู่หรือ เปลา และคุณเห็นคนอื่นอยู่ในนั้นไหม ไม่ใช่แค่เล่า แบบที่อยาก แต่รู้ว่าจะทำอย่างไรให้คนเข้าใจ มี ความสุข ตื่นมาดีใจจังที่ได้ฟัง ถ้ามีองค์ประกอบ เหล่านี้ ประုံอย่างไรก็อร่อย

“อาจเรียกสิ่งนี้ง่ายๆ ว่าความรัก มันจะดูแลเรา และนำมาซึ่งทุกอย่างเลย” ประสบการณ์ของเขา คงเป็นเครื่องยืนยันชั้นดี

บรรทัดหนึ่งของ *Ultraman* หนังสือเล่มล่าสุด ของนีวกลม เขียนไว้ว่า เขาทำเรื่องที่ดีไร้เหตุผล อย่างการวิ่งร้อยกิโลเมตร เพราะอยากใช้ชีวิตให้ คุ่มที่สุด

“ถึงตอนนี้ คุ่มแล้ว” เขาตอบทันที เมื่อเราถาม ถึงเส้นทางการทำงานที่ผ่านมา

“ปรัชญาการใช้ชีวิตตอนนี้ของเราคือ ได้ก็ดี ไม่ได้ก็ไม่เห็นจะเป็นอะไร เวลาที่มีอยู่ตอนนี้ เหมือนเป็นโบนัสแล้ว”

04.

'สดใส ขันติวรพงศ์' ลูกสาวเฮสเส และเลขาของธรรมชาติ

“ไม่เคยคิดเลยว่าเป็นอะไร ใครจะเรียกว่าอะไร แต่เรากำลังอยู่เรื่อยๆ เราเป็นเลขาของธรรมชาติ เป็นตัวกลางสื่อสารความหมายบางอย่าง”

สตรีตรงหน้าแหงนหน้ามองฟ้า ก่อนตอบออกมาด้วยแววตาและน้ำเสียงสดใส สตรีผู้ให้กำเนิดงานแปลภาษาไทยของวรรณกรรมระดับโลก สตรีที่ถูกขนานนามตามผลงานของเธอ สตรีที่บอกกับเราว่าการงานของเธอทำให้ชีวิตของเธอสะอาด สว่าง สดใส ตั้งนามอันแท้จริงของเธอเอง

สดใส ขันติวรพงศ์ หรือที่รู้จักกันในนาม 'ลูกสาวเฮสเส' ตอบคำถามพลางชื่นชมความงามผ่านกาลเวลาของ 'ห้องสมุดยิบเอี่ยน ด้อย' ห้องสมุดประจำเมืองริมทะเลสาบสงขลาที่ถูกบูรณะมาจากโกดังข้าว หนังสือเก่ารายล้อม ลมพัดอ่อนๆ เคล้าเสียงคลื่น ดูจะให้ความหมายของบทสนทนาปรากฏ

บทสนทนาที่เริ่มต้นด้วยการอ่านและการแปล

แต่ลงเอยด้วยความงามตามด้วยความจริง

นิยมหาความงาม เดินตามความจริง

“เราเติบโตมากับบรรยากาศแบบนี้ หน้าบ้านคือทะเล กลางวันเงยหน้าเจอท้องฟ้า กลางคืนเงยหน้ามาก็เห็นดาว”

สดใสบรรยายถึงฉากในวัยเด็ก เธอเกิดและโตที่ชุมชนแหลมสัก จังหวัดกระบี่ ชุมชนริมฝั่งอันดามันที่รู้จักกันในนาม ‘ชุมชนสามวัฒนธรรม’ ที่มีทั้งชาวไทยพุทธ ไทยมุสลิม และไทยเชื้อสายจีน (บาบ๋าเยาเยา) อยู่ร่วมกันมายาวนาน บรรยากาศในช่วงปฐมวัยที่หล่อหลอมให้เธอหลงใหล สนใจทั้งในธรรมชาติและ ความหลากหลายตามที่เธอเติบโตมา

ธรรมชาติเผยให้เธอพบความงามในวัยเยาว์ วรรณกรรมพาให้เธอพบความงามในวัยพรหมจารีย์ เมื่อเธอได้เป็นนิสิตอักษรศาสตร์ในรั้วจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่เปิดประตูให้เธอเข้าไปสู่โลกวรรณกรรมระดับโลกที่เธอบอกว่าเพลิดเพลินเสียจนเหมือนพักผ่อนมากกว่าเรียนเพื่อเฟียร์สอบ เธออ่านวรรณกรรมเหล่านั้นเรื่อยมาทั้งในและนอกเวลาการศึกษา จนกระทั่งวันหนึ่ง ‘น้อย มะลิวัลย์’ เพื่อนของเธอมอบวรรณกรรมภาษาเยอรมันชื่อว่า *The Prodigy* ให้เธอลองอ่าน แม้เธอจะไม่เคยอ่านงานของนักเขียนเยอรมันมาก่อน เธอกลับพบ

ตนเองรู้สึกเห็นใจ สะเทือนใจไปกับชะตากรรมของอันส์ ก็เบนราธ ตัวละครหลักในเรื่อง เธอรู้สึกผูกพันกับตัวละครและหลงรักฉากตอนต่างๆ ของหนังสือเล่มนี้เสียจนลงมือแปลเองจนจบ โดยหารู้ไม่ว่าหนังสือเล่มนี้จะเปลี่ยนชะตาของเธอไปตลอดกาล แม่ต้นฉบับแปลนั้นจะถูกทิ้งร้างอยู่ในลิ้นชักหลายปีในช่วงหลัง 6 ตุลาฯ นักศึกษาหนีเข้าป่าก็ตาม

“ภาษา และเนื้อหามันสวยเสียจนเราต้องแปลแปลโดยไม่รู้ว่าจะได้พิมพ์หรือไม่ แปลเสร็จลองส่งให้สำนักพิมพ์ในปี พ.ศ. 2519 ก็เกิดการปราบใหญ่พอดี ตอนนั้นมีการทำลายหนังสือ สำนักพิมพ์ถูกรื้อกระจายกระจาย หนังสือถูกเผา ถูกกวาดเก็บไปเป็นคันรถ เราก็คิดว่าคงไม่ได้พิมพ์เสียแล้ว แต่พอเพื่อนออกจากป่ามาแล้วเห็นต้นฉบับที่ยังอยู่ในลิ้นชักเขาก็พิมพ์เลย พิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2524 ตอนที่เราเริ่มสอนหนังสือแล้ว ยังคิดเลยว่ามันคงถูกกำหนดไว้แล้ว ถ้าเราคิดเยอะว่าจะแปลไปทำไมจะได้พิมพ์ใหม่ คงไม่มีอะไรเกิดขึ้น หรือถ้าหนังสือถูกเผา เราก็คงไม่มานั่งคุยเรื่องนี้กันตอนนี่”

และหนังสือเล่มนั้นก็เปลี่ยนเธอไปตลอดกาล ไม่ใช่เพียงหน้าที่การงานในฐานะนักแปล ที่เธอยังคงแปลงานต่อเนื่องสม่ำเสมอ โดยเฉพาะงานของเออร์มานัน เฮสเส จนเป็นที่มาของสมญานาม

‘ลูกสาวเฮสเส’ และรับงานแปลปีละเล่มต่อเนื่องจนนับแต่การพิมพ์ครั้งที่หนึ่งในวันนั้นจนถึงวันนี้สิริรวมเวลาร่วมครึ่งศตวรรษ เธอผลิตผลงานมากกว่า 30 เล่ม แต่นอกจากจำนวนผลงานที่นับจำนวนเล่มได้ สดใสกล่าวว่าคุณค่าของเนื้อหาเหล่านั้นที่เล่นผ่านการงานของเธอได้ส่งผลต่อชีวิต และ ‘จิตวิญญาณ’ ของเธออย่างประเมินค่าไม่ได้

เฮร์มานน์ เฮสเส (Hermann Hesse) นักเขียนชาวเยอรมัน เจ้าของรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรมประจำปี 1946 ผู้ประกาศจุดยืนไม่เห็นด้วยกับสงคราม ต่อต้านลัทธิชาตินิยมตั้งแต่แรกเริ่มผ่านผลงานการเขียนหลากหลายรูปแบบ แม้จะถูกกระแสโจมตีในบ้านเกิด จนส่งผลต่อชีวิตส่วนตัวและปัญหาสุขภาพจิต และทำให้เขาสนใจศาสตร์ตะวันตกด้านจิตวิทยา และปรัชญาตะวันออก ซึ่งปรากฏชัดในวรรณกรรม กวี ภาพวาดของเขาที่ถ่ายทอดความคิดเชิงนามธรรมให้เป็นรูปธรรมได้อย่างงดงามและเป็นสากล จนผลงานได้รับการเผยแพร่ไปทั่วโลกหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จวบจนปัจจุบัน

ผลงานบางส่วนของสดใส ได้แก่ วรรณกรรมของเฮร์มานน์ เฮสเส จำนวน 13 เล่ม, *พี่น้องคารามาซอฟ*, *ความรักของเจน แอร์*, *ความเรียบง่ายไร้กาลเวลา*, *สำรวจจิตไปกบองคทะไลลามะ*, *กวีทศิตา ฯลฯ* และกวีนิพนธ์ *ฉันคือ... ร้อยสิ่งดีดีในชีวิต*

“คนจะตีความจิตวิญญาณว่าอย่างไรที่ไม่รู้แน่สำหรับพี่ พี่เริ่มต้นแปลเพราะความรู้สึก คนถามว่าทำไมพี่ชอบงานของเฮสเส พี่ตอบไปว่าเพราะมันสวย อ่านแล้วมันสวย (ลากเสียงยาว) มันสวยทั้งฉากทั้งอารมณ์ตัวละคร มันทำให้เรารู้สึก

“จากนั้นก็มีคนเสนอให้แปลเรื่อยๆ เพื่อนได้อ่านก็บอกว่าเราน่าจะแปลงานของเฮสเสต่อ แต่ก็มึนงานของนักเขียนคนอื่น จากต้นฉบับภาษาอื่นๆ เหมือนกัน อย่างเช่น พี่น้องคารามาซอฟ ที่พี่น้องที่ทำงานด้านสังคมเขายากให้เราแปล เขาว่าคนทำงานสังคมเครียดกันมาก เขายากให้ได้สัมผัสแง่มุมทางจิตวิญญาณบ้าง ให้เห็นว่าธรรมชาติของความมืดมันยังมีความสว่าง

“เวลาเรารู้สึกร่วมกับอะไร อ่านอะไร เห็นอะไร แล้วน้ำตาไหล พี่ว่าเพราะเรามีสิ่งนั้นอยู่แล้วข้างใน แต่ว่าท่านขอใช้คำว่าท่านเลยนะ (หัวเราะ) คุณพ่อก็ได้ พ่อเฮสเสเขาทำให้สิ่งที่อยู่ข้างในปรากฏออกมา เขาขยายความหมายของคำว่างาม ปกติเราจะมองความงามเชิงกายภาพ งามเชิงผัสสะ แต่ความงามที่เขาทำให้รู้สึกเป็นความงามตามธรรมชาติ อย่างแท้จริง เป็นความงามที่มีอยู่แล้ว ไม่ต้อง

ประดิษฐ์เป็นอิสระจากรูปข้ามพินภาษาวัฒนธรรมศาสนา”

ความงาม หนึ่งในสามคุณธรรมตามปรัชญากรีกที่สดใสกล่าวไว้ เธอยกให้ความงามเป็นประตูลานแรก ด้วยสิ่งใดงดงามสิ่งนั้นย่อมเป็นจริง และสิ่งใดงดงามสิ่งนั้นย่อมดี ในความหมายที่ว่าจริงตามสภาวะธรรมชาติ และดีในการมีอยู่ของสิ่งนั้นท่ามกลางสรรพสิ่งอื่นๆ ความงามที่นำพาชีวิตของเธอไปเรื่อยๆ หลงใหลในสิ่งใด รู้สึกรู้สึต่อสิ่งใดสัมผัสพันธ์ต่อสิ่งนั้น ความงามที่ทำให้เธอน้อมรับบทบาท ‘เลขาธิการชาติ’ เป็นคนกลางสื่อความงาม ความจริง ความดีผ่านผลงานสร้างสรรค์ต่างๆ ที่เล่นผ่านใจของเธอ

จิตวิญญาณแก่นกลางความเป็นสากล

สดใสเป็นที่รู้จักในฐานะผู้ริเริ่มแปลงานของเฮร์มานน์ เฮสเส และเป็นนักแปลหลักของนักเขียนระดับโลกท่านนี้ หากตลอดระยะหลายสิบปี สดใสก็ได้แปลงานชิ้นอื่นๆ ที่สำคัญของนักเขียน ครู นักปราชญ์ ระดับโลก อย่าง *กวีทศิตา คัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์* ของศาสนานินดู ผลงานเล่มสำคัญของ ‘ปรมหังสา โยคานันทะ’ ที่สดใสกล่าวพร้อมดวงตายิ้มปลื้มปีติว่า เป็นหนังสือที่ให้คำตอบต่อการดำเนินชีวิตทั้งทางโลกภายในและโลกภายนอก

“ตอนได้รับเสนอให้แปล *กวีทศิตา* ตอนแรกไม่แน่ใจ มองว่าเราเป็นพุทธ จะแปลคัมภีร์ของศาสนาอื่นได้อย่างไร แต่ ‘จิน ชัยธาวุฒิ’ ผู้ศึกษาคำสอนนี้ที่มีความศรัทธามากบอกว่า สวรรค์เปิดประตูแล้ว เราจะไม่ลองดูหน่อยหรือ เราก็ตามประตูไปแบบนี้ เป็นเลขาของธรรมชาติ เป็นคนกลางให้ข้อความต่างๆ เล่นผ่านการทำงานของเราไปแบบนี้ เป็นเล่มที่ยากมาก (เสียงสูง) แต่เหมือนว่าพอเราวางตัวจะทำงานรับใช้สิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าตัวเราเอง ทุกอย่างก็เปิดทางให้เราหมด ไปขอให้อาจารย์ประมวลเป็นบรรณาธิการภาษาสันสกฤตให้ อาจารย์ก็ตอบรับ บอกว่าเป็นความตั้งใจของแกที่จะตอบแทนแม่อินเดียเหมือนกัน เหมือนทุกอย่างถูกจัดสรรไว้แล้ว เราย้อนกลับไปอ่านงานชิ้นนี้ ก็เหลือเชื่อเหมือนกันว่าเราไปได้ ภาษาพวกนั้นมาจากไหน ก็เชื่อจริงๆ ว่าส่วนหนึ่งพระเจ้าให้แรงมา อีกส่วนก็คือความงามของธรรมชาติที่มันสะสมอยู่ในเนื้อในตัว พอถึงเวลาปล่อย พลังมันก็พร้อมระเบิดออกมาหมด”

การอยู่กับธรรมชาติ
ทำงานสร้างสรรค์ อยู่กับสิ่งที่
เป็นความงาม ไม่ได้แปลว่าเรา
โลกสวย ไม่ได้แปลว่าเรา
ไม่สัมพันธ์กับโลก ตรงกันข้าม
นี่คือการทำงานทางโลก
อย่างถึงที่สุด

ถ้อยคำภายนอกเรื่องราวภายใน

อีกบทบาทหนึ่งของสดใส คืออาจารย์มหาวิทยาลัย ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูสงขลา เมื่อขอให้ ‘อาจารย์’ พูดถึงระเบียบวิธีการทำงานแปล สดใสกลับส่ายหัวแล้วตอบว่า

“เราไม่ได้มีทฤษฎีอะไร แน่นอนว่าพื้นฐานคือการไม่ปรับเปลี่ยนเนื้อหาต้นฉบับ แต่นอกจากนั้นเราไม่ยกตั้งกฎเกณฑ์อะไร เคยอ่านเจอว่า ‘If it’s difficult, it’s intellect. If it’s simple, it’s spirit. It’s soul.’ (สิ่งใดยาก สิ่งนั้นคือความคิด สิ่งใดเรียบง่าย สิ่งนั้นคือจิตวิญญาณ) ก็กลับมาเรื่องความงามและความจริงอีกนั่นแหละ ถ้าเรามองตัวเองเป็นสื่อกลาง เราสั่นไหวไปกับมัน ให้คำที่เราอ่านมากระทบกับคลังคำที่มีอยู่ในตัวเราและปล่อยมันออกมา คำที่ฟังแล้วใจรู้สึก คำนั้นนั่นแหละใช่

“เหมือนเฮสเส่ที่เติบโตมาในห้องสมุดของคุณตาที่เคยเป็นมิชชันนารีในอินเดียใต้ ทำพจนานุกรมภาษามาลายาลัม ห้องสมุดของคุณตาเขาก็จะมีปรัชญาความรู้ทางตะวันออกอยู่มาก หรือประสบการณ์ทำงานขายหนังสือในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 ปัญหาครอบครัว ชีวิตส่วนตัวที่ทำให้เขาได้พบกับ คาร์ล ยุง ได้ออกเดินทางไกลไปอินโดนีเซียและศรีลังกา ประสบการณ์ทั้งหมดพวกนี้มันผสมผสาน ปรากฏออกมาผ่านงานของเขาหมดเลย ฉะนั้นอะไรที่เราสะสมไว้ข้างใน สักวันมันจะเผยออกไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง”

วิชาอารยธรรม คือหนึ่งในวิชาที่สดใสสอนเธอ มองว่าทุกสิ่งๆ ที่เธอสอนเป็นภาพสะท้อนประสบการณ์ การงาน และการอ่านที่เธอซึมซับมาทั้งนั้น

“เวลาเราสอนว่าลัทธิเต๋าหมายถึงธรรมชาติ เราไม่ได้พูดในเชิงนิยามความหมายตามตำรา แต่เราเห็นแล้วว่าเรา ชีวิต และธรรมชาติทั้งหมดคือเต๋าจริงๆ พอเราเข้าใจแท้จริงแล้วไม่ไปขัดขืนมัน ชีวิตมันจะสั่นไหว แต่เมื่อก่อนเราไม่เข้าใจ เราคิดว่าต้องปลีกวิเวกไปอยู่กับธรรมชาติอะไรแบบนั้น ไม่เลย มันคือการอยู่กับชีวิตตามความเป็นจริงนั่นแหละ เปิดรับ เปิดกว้างต่อสิ่งต่างๆ แล้วเส้นทางมันจะเผยเอง”

ตั้งเช่นผลงานแปล กวี การสอนของเธอที่เธอมองว่าไม่มีนิยามใดมากไปกว่า การปล่อยให้ตนเองเป็นคนกลางให้ธรรมชาติรังสรรค์ รังสรรค์ผ่านการรับสารแห่งความงาม ความจริง และปล่อยให้โลกภายนอกทำปฏิกริยากับโลกภายใน สร้างสรรค์

ผลงานที่เป็นความงาม และความจริงต่อไป

“การอยู่กับธรรมชาติ ทำงานสร้างสรรค์ อยู่กับสิ่งที่เป็นความงาม ไม่ได้แปลว่าเราโลกสวย ไม่ได้แปลว่าเราไม่สัมพันธ์กับโลก ตรงกันข้ามเลย นี่คือการงานทางโลกอย่างถึงที่สุด การทำให้ลมหายใจเราสะอาด และสิ่งที่สะอาดไม่เป็นมลพิษต่อไป เรียบอกไม่ได้หรอกว่าการงานของเราเปลี่ยนโลกหรือไม่ เราไม่โอ้อวดความยิ่งใหญ่เช่นนั้น แต่เราต้องมีความหวัง ความหวังว่าการงาน การใช้ชีวิตของเราส่งผลต่อโลก ถ้ายังไม่ใช่โลกภายนอกอย่างน้อยก็ต่อโลกภายในของเราในตอนนี้ทำงานกับจิตวิญญาณของตัวเอง เรื่องนี้เป็นสากลมากเลย งานของนักเขียนระดับโลกทั้งหลายถึงเข้าถึงผู้คนได้ทุกภาษา ทุกวัฒนธรรม และยังเป็นที่ยอมรับจนถึงวันนี้ ดูอย่างอะไรนะ ‘อาร์มี’ ไซ้ใหม่ที่เขาร่วมตามนักร้องกัน (หัวเราะ) คนอาจคิดว่าเป็นกระแส นะ แต่ที่ว่าคนรุ่นใหม่สับสน เราก็ผ่านช่วงเวลา สับสนมาทั้งหมดแหละ ช่วงที่ใจเรายกให้ไปทางนั้น แต่ผู้ใหญ่ก็บอกให้ไปทางนี้ มันเป็นชะตากรรมเดียวกับตัวละครในเรื่อง เห็นไหมมันสากลมากเลย”

เราส่งท้ายด้วยการคุยกันถึงกระแสชาว ‘อาร์มี’ แฟนคลับหนุ่มๆ นักร้องดังจากวง BTS ประเทศเกาหลีใต้ ที่อ่าน *เดมิยัน (Demian)* จนทำให้หนังสือแทบขาดตลาด และคนรุ่นใหม่หันมาตามอ่านวรรณกรรมของ เฮอร์มานน์ เฮสเส

สดใสยิ้ม เกิดความเงิบระหว่างเรา จนได้ยินเสียงลมริมทะเลสาบพัดผ่าน แสงจากฟ้าทะลุผ่านฟ้าร้านหนังสืออิสระในจังหวัดสงขลาเราหันไปมองสดใสทอดสายตาไปยังหน้า รอยยิ้ม แววตาเธอสดใส งดงาม สมดั่งนามอันแท้จริงของเธอ และผลงานที่เธอปรารถนาการพูดคุยว่าชอบ คุณชีวิตเหลือเกินที่ทำให้เธอเป็นสะพานถ่ายทอดความงามข้ามภาษา และกาลเวลา

05.

‘อรสม สุทธิสาคร’ คนปลูกดอกไม้บนซากปรักหักพัง

คำตอบแรกของ อรสม สุทธิสาคร ไม่เกี่ยวกับการเขียน ผมคาดหวังจะได้คำตอบจากนักเขียนผู้ถูกเรียกขานว่า ‘เจ้าแม่สารคดีสายดาร์ก’ ในทำนองว่า “ช่วงนี้กำลังรีเสิร์ชข้อมูลสำหรับทำงานเขียนสารคดีเล่มใหม่ค่ะ” หรือ “กำลังขัดเกลาค้นฉบับงานชิ้นใหม่ล่าสุด ก็เลยออกจะยุ่งๆ จนต้องชวนคุณมานั่งคุยที่ศูนย์อาหารในห้างโลตัสแบบนี้” แต่เปล่าเลย ไม่มีอะไรเกี่ยวกับการเขียน

ชื่อของ ‘อรสม’ คือนามของนักเขียนสารคดีผู้บุกเบิกงานเขียนสะท้อนสังคมและชีวิตในมุมมืด เธอเดินเข้าไปในชีวิตของโสเกณี, ผู้หญิงท่าแก้ง, ผู้ถูกล่วงละเมิดทางเพศ, หญิงผู้ดวงใจแตกสลายเพราะความรัก, หญิงต้องการความรักจนต้องพึ่งหมอมะเร็ง ก่อนจะเดินออกมาพร้อมกับเรื่องราวใน *สนิมดอกไม้: ชีวิตจริงในมุมมืดของหญิงไทย*

เธอก้าวเข้าไปในความมืดของหลากหลายชีวิตในเรื่องจำ ตั้งแต่บางขวางไปจนถึงลาดยาว ทัณฑ์สถานหญิงและชาย นักโทษผู้ถูกจองจำชั่วคราวไปจนถึงแดนประหาร ก่อนจะเดินออกมาพร้อมกับเรื่องราวใน *คุก: ชีวิตในพันธนาการ*

และอีกครั้งที่ผลงานของเธอสร้างรอยทางในแบบผู้ริเริ่มบุกเบิก เมื่อคู่รักนักศึกษาอนุญาตให้เธอเข้าไปสำรวจชีวิตรักในหอพักและโลกเฉพาะของวัยหัวเลี้ยวหัวต่อยุคที่สังคมไทยยังไม่กล้ายอมรับความจริง ใน *เด็กพันธุ์ใหม่...วัย X*

และอีกครั้งที่อรสมออกเดินทางบนเส้นทางการทำงานที่ชัดเจน เมื่อมีอุปสรรคหน้าให้นักเขียนหญิงผู้นี้ เข้าไปทำความรู้จักกับชีวิตของผู้ที่งานของเขาคือการทำให้ผู้คนล้มตาย ใน *มือปืน: ชีวิตจริงของคนที่รับจ้างฆ่า*

แต่เมื่อผมถามเธอว่า “ช่วงนี้คุณอรสมทำงานอะไรอยู่ครับ” คำตอบกลับเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับดอกไม้

“งานหลักๆ ตอนนี้เป็นงานดูแลงานของกลุ่ม ‘เพื่อนหลังกำแพง’ ค่ะ” เธอหมายถึง กิจกรรมฝึกอบรมการเขียนและพุทธศิลป์ รวมถึงการสร้างโอกาสให้ชีวิตนักโทษเรือนจำบางขวาง เป็นงานในฝันของนักเขียนหญิงที่ทำมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 12 ปี

“สิ้นปีนี้จะครบรอบ 12 ปีที่ทำงานที่บางขวาง พี่สอนให้เขาเขียนเรื่องราวของตัวเองเพื่อเป็นครูให้สังคม อาจจะผิดพลาด แต่ก็เรียนบทเรียน” อรสม เล่า

ผิดเป็นครู - ความผิดพลาดสอนให้รู้ผิดรู้ถูก ถ้าไม่ผิดเสียก่อน จะรู้ได้อย่างไรว่าความถูกต้องคือสิ่งใด เธอสอนลูกศิษย์มาหลายรุ่น ผลงานของนักโทษได้ถูกรวบรวมไว้ใน เรื่องเล่าจากแดนประหาร ตีพิมพ์ออกมาแล้วทั้งหมด 7 เล่ม “ลูกศิษย์ของเราได้รางวัลรองชนะเลิศ เซเวนมีคเอดเวิร์ด 2 ปีซ้อนนะ” เธอยิ้มอวดเหมือนเด็กได้รางวัลจากครูประจำชั้น

งานยากของนักเขียนบางคนอาจอยู่ที่บรรทัดสุดท้าย เพราะไม่มีใครรู้ว่ามันอยู่ตรงไหน อรสมรู้สึกว่าการเขียนในเรือนจำยังไม่จบ บรรทัดสุดท้ายของกระดาษแผ่นนี้คือจุดเริ่มต้นของย่อหน้าถัดไป

“ยังรู้สึกว่าจะยังไม่ถึงฝั่ง คิดว่าต้องทำโครงการต่อ จึงเชิญวิทยากรเข้าไปสอนนักโทษทำอักษรเบรลล์ให้คนตาบอด สอนถักหมวกถวาย

พระ ฝ่าฟันคอให้คนชรา โครงการนิทานสร้างสุข ตอนหลังทำโครงการปั้นดินให้เป็นบุญ สอนปั้น พระพุทธรูป เงินจากการหล่อพระพุทธรูป เรานำ มาเป็นทุนในการตั้งต้นชีวิตใหม่ให้ผู้พิการ ลูกศิษย์ ของเราทุกคนที่พิการจะได้รับเงินเดือนละ 10,000 บาท เฉพาะลูกศิษย์เรานะ เราขอรับผิดชอบ แค่นี้

“ลูกศิษย์เรามันไม่เหมือนศิษย์กับครูในภาค ปกติ ซึ่งพอจบออกไป ลูกศิษย์ก็อาจจะไปเป็นหมอ เป็นวิศวกร เป็นผู้ว่า แล้วกลับมาเยี่ยมครู สร้าง ความปลาบปลื้มใจ เพราะลูกศิษย์ได้ดิบได้ดี ของ เราลูกศิษย์ทุกคนดีดล ฉะนั้นถ้าเขาสามารถประคับ ประคองตัวเอง ไม่กลับไปทำผิดซ้ำ เราก็แฮปปี้ แล้ว” อรสม บอก

งานเขียนสารคดีสำหรับอรสมคืองาน สร้างสรรค์ โดยมีวัตถุประสงค์พื้นฐานจากข้อเท็จจริง การทำกิจกรรมกับนักโทษในเรือนจำที่ต้องอาศัย ทักษะการสร้างสรรค์ของนักเขียนในการออกแบบ กิจกรรม

“ที่จะออกแบบกิจกรรมทุกอย่าง เราให้นักโทษ เขียนเรื่องและภาพสำหรับทำหนังสือนิทานภาพ สำหรับเด็กอายุ 0-6 ขวบ ก็มีคนถามว่าคิดยังไงที่ให้อาชีวกรตัวกลั้นมาเรียนมาเขียนนิทานภาพเด็ก ที่คิดว่าวัยเยาว์คือส่วนที่ละเอียดอ่อนที่สุดของ มนุษย์ เพราะฉะนั้น ถ้าเราสามารถทำให้เหล่า อาชีวกรตัวกลั้นทั้งหลายที่เป็นลูกศิษย์ของเรา สามารถถึงส่วนที่ละเอียดอ่อนที่สุดในตัวออกมา ถึง ส่วนที่สวยงามที่สุดของมนุษย์ออกมาเราเชื่อว่าทุกคน มีความเป็นเด็กในตัว มีความสดใสซึ้นบานในตัว

ความสำเร็จของงาน มาจากบุญคุณของ แหล่งข้อมูล การที่ยอมเปิดเผยชีวิตของตัวเอง ให้เป็นอุทาหรณ์แก่ผู้อื่น

“วันที่เราให้วิทยากรมาสอนนักโทษ อาจารย์ก็ ให้นักโทษสองคนจับคู่กัน แล้วนั่งอ่านนิทานให้กัน ฟัง ลูกศิษย์ของเราเป็นมือปืน มันอ่านนิทานให้กัน ฟังแล้วหัวเราะกันสองคน มันไม่ใช่เสียงหัวเราะของผู้ใหญ่วัย 50 แต่เป็นเสียงหัวเราะของเด็ก เป็น แววตาของเด็ก เป็นวัยเยาว์ของเขาที่เผยออกมา” ครูอรสมเล่าถึงรอยยิ้มของลูกศิษย์

รอยยิ้มและแววตาเด็กที่วิ่งชนบนใบหน้า นักโทษวัย 50 เป็นเหมือนดอกไม้บนซากปรักหัก พัง อรสมมองเห็นมันงอกเงยขึ้นมาจากรอยปริ แตกของชีวิต

“เคยผิดหวังไหมครับ คุณอรสมปลูกดอกไม้ บนซากปรักหักพัง แต่ดอกไม้มันเป็นพืช” ผมขอ อนุญาตมองโลกในแง่ร้าย

“มีสิ ฉากหลังของการทำงานไม่ได้สวยงาม ทั้งหมด เราเป็นคนตรงๆ ไม่ใช่คนหวาน...โอเค จริงๆ แล้วพี่เป็นคนโรแมนติก (ยิ้ม) แต่ไม่ได้ โรแมนติกเรื่องจริง โลกไม่ได้สวยงามทั้งหมด ชีวิต การทำงานในเรือนจำสอนเราเยอะ ลูกศิษย์ซึ่งให้ออกาสแล้วแต่ยังโกหก เช่น ยืมเงินกองทุนไปแล้ว แต่งนิยายโกหกเราให้ออกาสสองครั้งก็พอแล้วเรา ไม่ได้หวังว่ามนุษย์ทุกคนจะไม่เคยทำผิดเลย ลูกศิษย์ของเราเหมือนคนข้างนอก มีดีมีน่ารัก มีน้ำใจเราไม่ได้ที่อหฺรอกแต่แน่นอน เวลาเจออะไร แบบนี้เราก็เหนื่อย”

บนเส้นทางการเขียนสารคดี อรสมเขียนถึง ผู้คนมากมายที่ส่วนแต่มีชีวิตขาดพร่อง แต่เต็ม เปี่ยมไปด้วยความรุนแรงที่ผู้อื่นกระทำและหลาย ครั้งก็เป็นผู้กระทำต่อผู้อื่น ผลงานเขียนของอรสม ประสบความสำเร็จทั้งยอดพิมพ์ ชื่อเสียง รางวัลที่เป็นเกียรติยศของชีวิต เส้นทางการบุกเบิกงาน เขียนในแนวทางผู้ริเริ่ม อรสมเคยให้สัมภาษณ์ไว้ หลายครั้งว่า “ความสำเร็จของงานมาจากบุญคุณ ของแหล่งข้อมูล การที่เขายอมเปิดเผยชีวิตของ ตัวเองให้เป็นอุทาหรณ์แก่ผู้อื่น ถือเป็นบุญคุณศ ลมหาศาล”

ผมถามเธอว่า การเขียนไม่ใช่สิ่งที่สมบูรณ์แล้ว ใช้ใหม่สำหรับนักเขียนคนหนึ่ง ถ้าอยากเห็นการ เปลี่ยนแปลง นักเขียนต้องเดินออกมาจากหน้า กระดาษของตัวเองอย่างที่อรสมก้าวข้ามพรมแดน เข้าไปทำงานในเรือนจำ

“มันเป็นการขยายบทบาทของตัวเองนะ มอง ย้อนกลับไปในชีวิตที่ผ่านมาของตัวเอง มันก็เป็นไป ตามที่เราฝันไว้ เราอยากเป็นนักเขียนตั้งแต่อายุ 9 ขวบ อ่าน *ละครแห่งชีวิต* ของ หม่อมเจ้าอากาศ ดำเกิง รพีพัฒน์ ตอนอายุ 15 มาเจอเรื่องเดช

(จันทร์ศิริ) ตอนเป็นผู้ช่วยบรรณาธิการนิตยสาร ถนนหนังสือเรื่องเดซปุกบางอย่างในตัวเราทำให้เราได้เขียนงานสารคดี แล้วเราก็รักงานนี้

“งานสารคดีที่เราทำมาตลอด มันคือการคลุกอยู่กับความทุกข์ของคนที่มีทุกข์อย่างที่สุดในสังคม งานทำให้เกิดคำถามในใจของเรา เวลาที่คนมีความทุกข์ เขาจัดการตัวเองยังไง เขายอมรับความทุกข์นี้ได้อย่างไร เขาฝ่าข้ามความทุกข์นี้ด้วยวิธีไหน เขาเรียนรู้ที่จะเติบโตจากความทุกข์ได้อย่างไร นี่คือคำถามในใจ เพราะตอนเด็กๆ เราก็เคยเป็นเด็กทุกข์ เด็กขี้เหงา ว่าเหว อยู่โรงเรียนกินนอน ความทุกข์ความเหงาเหล่านี้มันฝังบางอย่างไว้ในใจ พยายามทำกิจกรรมในเรือนจำตั้งแต่ตอนอายุ 40 แล้วเราอ มันคือการพิสูจน์ความรัก ความตั้งใจ ความมุ่งมั่น วันแรกที่ได้เข้ามาในคุกเมื่อ 12 ปีที่แล้ว ลูกศิษย์มาเรียนกัน 7-8 คน ข้อเท้าอยู่ในโซ่ตรวน แต่เราไม่กลัว เราเป็นคนชอบท้าทายกับโจทย์ต่างๆ เราชอบสีสัน ไม่ชอบอะไรที่ราบเรียบ เราอยากเรียนรู้ชีวิต

“ทุกอย่างในโลกไม่ได้มีแต่ด้านสวยงาม มีอุปสรรค ปัญหา มีเรื่องบันทอนเรา แต่เราต้องเดินหน้าต่อ ปลายปีนี้จะครบ 12 ปีที่เราทำงานในเรือนจำที่จะเริ่มเขียนงานที่เป็นประสบการณ์การทำงานในเรือนจำที่ทำมาต่อเนื่อง มีเรื่องราวมากมายที่อยากเขียน บางเรื่องเขียนได้ บางเรื่องเขียนไม่ได้” อรสม เล่า

“ตั้งแต่เราพูดคุยกันมา คุณอรสมยังไม่ได้พูดถึงงานเขียนเลย คุณอรสมเล่าเรื่องราวที่ผมขอเรียกว่า สร้างการเปลี่ยนแปลง ไม่ได้เขียนอย่างเดียว แต่ลุกขึ้นมาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้วยแล้วงานเขียนล่ะครับ”

“มีสิ เขียน ต้องเขียนสิ” เธอตอบเหมือนคนที่ถ้าไม่ได้หายใจก็จะไม่มีชีวิตอยู่ “งานชิ้นล่าสุดที่ผมเขียนก็ประมาณสองปีที่แล้ว ขนาดแปลของดอกไม้ (2563) เป็นเรื่องราวของผู้หญิงพิการ บางคนพิการซ้ำซ้อน บางคนพิการด้านสติปัญญา พิการทางร่างกาย กลุ่มผู้หญิงพิการที่ถูกล้วงละเมิดทางเพศ บางคนท้อง ชีวิตแหม่ง แผลกร้าวยับเยิน ประมาณสักสองปีมาแล้วนะสำหรับงานเล่มนี้ ตอนนี้มีโปรเจกต์ที่อยากจะทำคือเขียนประสบการณ์ที่ทำงานในคุก 12 ปี ในฐานะครูของคนในคุก เราอยากบันทึกอยากเขียน แต่คงไม่เขียนออกมาในลักษณะมีดมน พี่ไม่ใช่คนมองชีวิตในแง่มุมที่มีดมนหมองเศร้า พี่เป็นคนมีพลังเยอะ เราชัดเจน เรารู้ว่าเราอยากทำอะไรตั้งแต่เด็ก เราวางแผนล่วงหน้าเสมอ มีงานที่อยากจะเขียน แต่ขอเวลาอีกสักกระยะ”

อีกไม่กี่เดือน นักเขียนสารคดีหญิงคนนี้ก็กำลังจะมีอายุ 65 ปี เธอไม่ได้คล่องแคล่วเหมือนวัยสาว แต่ยังคงเดินทางบนเส้นทางที่บุกเบิก

“คงจะมีอย่างช้าๆ เนิบๆ เหมาะกับวัย แต่เราอาจจะใช้เวลาไปในกิจกรรมในคุกเสียเยอะ เรามองชีวิตตัวเองในอีก 5 ปี เพราะปลายปีนี้ที่จะ 65 ไม่รู้จะอยู่ถึง 70 ริเปล่านะ แต่ดีเสียว่าประมาณ 70 เราก็แพลนไว้ว่าเราจะทำอะไรบ้าง พี่วางแผนชีวิตมาตลอด” อรสม บอก

5 ปี - เป็นเวลาไม่น้อยในการเริ่มต้น แต่เป็นเวลาไม่มากสำหรับการจบ

ผมถามนักเขียนสารคดีหญิงคนสำคัญคนหนึ่งของแวดวงการอ่านของเรา - คุณอรสมมองเห็นหนังสือของตัวเองกี่เล่มในช่วงเวลา 5 ปีนับจากนี้

“3 เล่ม” เธอตอบเหมือนหนังสือทั้งสามเล่มถูกเขียนเสร็จแล้ว “เล่มแรกจะเป็นประสบการณ์การทำงานในเรือนจำ อีกสองเล่ม ขอเก็บเป็นความลับก่อน แต่เล่าให้ฟังได้ ขอเล่าแบบออฟเรคคอร์ด” เธอขอ

แม้นักเขียนจะขอเก็บเป็นความลับ แต่ผมพอจะเล่าให้ท่านผู้อ่านฟังได้ถึงหนังสือ 3 เล่มใน 5 ปี ต่อจากนี้ของ อรสม สุทธิสาคร หนังสือทั้งสามเล่มจะเผยให้เห็นแง่มุมในความอัปลักษณ์ เผยให้เห็นความเป็นไปได้ไม่รู้สิ้นในเวลาที่มีอย่างจำกัด มันจะเป็นเพียงความชั่วคราวชั่วคราวที่ยาวนานนับพันรันดร์ - มันคือชีวิต

“หลายคนชอบบอกว่าพี่ปลูกดอกไม้บนซากปรักหักพัง พี่รู้สึกว่ามันแหละหน้าที่ของเรา เราไม่ได้อุทิศตัวหรือเสียสละอะไรนะ เรามีความสุขที่ได้ทำ ไม่ได้ทำอะไรที่ยิ่งใหญ่ เราทำเรื่องธรรมดา” คนปลูกดอกไม้ บอก

06.

บทกวีและชีวิตที่เป็นไป อย่างไรذنลักษณะ ของ 'ชะการีย์ยา อมตยา'

ในความรู้จักของสังคม ชะการีย์ยา อมตยา คือกวีเจ้าของรางวัลซีไรต์ประจำปี พ.ศ. 2553 สาขากวีนิพนธ์ จากผลงานรวมบทกวีนิพนธ์ไรذنลักษณะ ไม่มีหญิงสาวในบทกวี แต่หากสำรวจเส้นทางชีวิตของเขาตั้งแต่ต้นก่อนกลับมาปักหลักอย่างสงบเงียบที่บ้านเกิด ชะการีย์ยาคือนักเดินทางผู้เคลื่อนที่ราวบทกวีไรذنลักษณะอย่างแท้จริง

ชะการ์รียาเริ่มต้นชีวิตในหมู่บ้านอันสงบเงียบริมเชิงเขาภูโด จังหวัดนครราชสีมา ก่อนไปเรียนมัธยมปลายที่กรุงเทพมหานคร เป็นนักศึกษาที่อินเดียกลับมาปักหลักสร้างชื่อในแวดวงวรรณกรรมยุคแรกเริ่มด้วยสถานะนักแปลบทกวี ก่อนจะตีพิมพ์บทกวีของตนเองจนได้รับรางวัลซีไรต์ สร้างวิวกะด้านสุนทรียศาสตร์แห่งบทกวีอย่างแผ่รื้อนในห้วงเวลาหนึ่ง จากนั้นเป็นต้นมา ‘กลอนเปล่า’ หรือบทกวีไร้ฉันทลักษณ์ก็กลายเป็นทางเลือกของการเล่าเรื่องอย่างมั่นคงและมีที่ทางชัดเจน ทั้งจากนักอ่านรวมถึงเวทีประกวดอื่นๆ ดังเช่นทุกวันนี้

ก่อนถึงบ้านของเขาอันเป็นปลายทาง เราต้องผ่านด่านตรวจความมั่นคงที่จัดวางตะแกรงเหล็กกับกรวยยางระเกะระกะ และรถหุ้มเกราะที่จอดนิ่งอยู่ข้างทาง เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ด่านชุกระบองไฟกะพริบให้ชะลอรถแล้วสอดสายสายตาเข้ามาใน

รถยนต์อย่างระแวดระวัง ก่อนโบกกระบองไฟให้ผ่านไป ขับอีกชั่วอึดใจจึงเลี้ยวเข้าถนนลาดยางมะตอยสายเล็กๆ ที่ตัดผ่านเรือกสวนจนไปถึงเส้นทางตัดกับถนนอีกเส้น

นั่นไง... บ้านของชายหนุ่มวัยปลายสี่สิบ หลบอยู่ในความครึ้มของสวนผลไม้ตรงทางสามแพร่งพอดี

เขาก้าวออกมาจากห้องที่ต่อเติมเพิ่มจากตัวบ้านเป็นสตูดิโอทำงานที่อัดแน่นไปด้วยหนังสือต้อนรับผู้มาเยือนด้วยชาสมุนไพรอินเดียและกาแฟสดที่ปลูกเองในสวน เคล้าบทเพลงบลูส์แจ๊สในเพลย์ลิสต์ของสปอติฟาย บรรยากาศรอบบ้านช่างเป็นภาพตัดกับบนถนนสายหลักข้างนอก แต่ย้อนไปเมื่อไม่กี่ปีก่อน ชะการ์รียา อมตยา เคยใช้ชีวิตอยู่ในบรรยากาศแวดล้อมที่อยู่ข้างตรงข้ามกับบ้านเกิดยิ่งกว่านี้ในห้องเช่าฝั่งธนบุรีเมื่อเกือบสิบปีก่อน

สิ่งที่เราสนใจอ่าน จากที่เคยอ่าน เพื่อเติมความคิดของเรา อ่านเพื่อจะรู้ แต่ที่เรา แปลด้วย มันก็เลยเป็น การสร้างภาษาของเรา

สามสิบกว่าปีก่อนเด็กหนุ่มมุสลิมเชื้อสายมลายู ผู้มีฝันเกินกว่ารอบรั้วบ้าน ตัดสินใจขึ้นรถไฟเดินทางไกลไปเรียนชั้นมัธยมปลายที่กรุงเทพฯ ก่อนไปเรียนต่อระดับปริญญาตรีด้านอิสลามศาสตร์ ภาษาและวรรณคดีอาหรับ จากวิทยาลัยนวัตกุลอุลามาฮ์ (Darul Uloom Nadwatul Ulama) ประเทศอินเดีย เขาสะสมทักษะภาษาส่วนตัวถึง 4 ภาษา คือ มลายูไทย อังกฤษ และภาษาอาหรับ ทำให้โลกอีกใบที่เขาสนใจคืองานวีและวรรณกรรมขยายกว้างขึ้น และกว้างขึ้นอีกเมื่อเขาเริ่มจับงานแปลบทกวีภาษาต่างประเทศหลังกลับจากอินเดียผ่านเช็กชั้นจุดประกายวรรณกรรมของหนังสือพิมพ์ กรุงเทพธุรกิจ และนิตยสารปารจารย์สาร

“ก่อนหน้านั้นก็เริ่มเขียนบทกวีอยู่แล้ว แต่งานแปลยังไม่จริงจังพอหนังสือพิมพ์ กรุงเทพธุรกิจ เปิดเช็กชั้นจุดประกายวรรณกรรม เปิดคอลัมน์บทกวีต่างแดน จริงๆ ตอนแรกมีคนแปลอยู่คนหนึ่งใช้นามปากกา ‘ภูมิจ อิศรานนท์’ ก็คือ คุณไกรวรรณ สีดาพอง มันเป็นเรื่องที่ผมสนใจอยู่ ตอนนั้นก็พยายามจะอ่านบทกวีต่างประเทศในหลายภาษาที่สามารถอ่านได้ ถ้าภาษาไหนอ่านไม่ได้ก็จะอ่านเล่มภาษาอังกฤษ ในกรณีภาษาอาหรับก็จะอ่านด้วยภาษาอาหรับ”

เขาไม่ได้รู้จักใครในนิตยสารต่างๆ จึงเริ่มต้นด้วยการลงมือแปลและส่งไปลุ้นคำตอบจากจดหมายของบรรณาธิการ สำหรับการแปลในยุคเริ่มต้น ชะการีย์ยาไม่ได้เจาะจงที่กวีภาษาอาหรับ

อย่างเดียว ความสนใจของเขาแพร่หลายไปสู่กวีหลากหลายสัญชาติ

“ปรากฏว่าเขาหลงให้ แต่ว่าจะหลงสลับกัน ถ้าสัปดาห์นี้ผมหลง สัปดาห์หน้าจะเป็น ภูมิจ อิศรานนท์ มันก็เลยเหมือนกับแรงจูงใจ เพราะว่าสิ่งที่เราสนใจอ่าน จากที่เคยอ่านเพื่อเติมความคิดของเรา อ่านเพื่อจะรู้ แต่ว่าเราแปลด้วย มันก็เลยเป็นการสร้างภาษาของเรา คือก่อนหน้านั้นก็เขียนบทกวีอยู่แล้ว กลอนแปลก็เขียนอยู่แล้ว แต่ก็ไม่ได้แปลจริงจัง”

เขาทำให้นักอ่านไทยได้จับสัมผัสเสียงบทกวีที่แปลกแปร่งไปจากความคุ้นชิน โดยเฉพาะบทกวีจากภูมิภาคอาหรับ เช่นผลงานแปล ด้วยจิตวิญญาณอันเปี่ยมสุข ของ ชัยยิด กุฎี

ต้องทำความเข้าใจก่อนว่าบทกวีภาษาอาหรับ ถูกแปลเป็นไทยมานานแล้ว แต่ส่วนใหญ่แปลผ่านภาษาอังกฤษอีกทอดเนื่องด้วยข้อจำกัดทางภาษา และแก่นักศึกษาไทยมุสลิมที่รู้ภาษาอาหรับจะมีจำนวนมาก แต่ที่สนใจแปลงานจากภาษาอาหรับ โดยตรงไปสู่ผู้อ่านก็ยังอยู่ในวงแคบ

ชะการีย์ยาบอกว่า เขาได้ภาษาอังกฤษเป็นพื้นฐานตั้งแต่สมัยเรียนมัธยม ก่อนไปเติมเต็มที่อินเดีย ส่วนภาษาอาหรับเขาไปเริ่มใหม่ที่อินเดีย ทั้งสองภาษานี้เป็นเสมือนการเปิดพรมแดนโลกวรรณกรรมสำหรับเขา

“การแปลทำให้เราต้องหาข้อมูลว่ากวีคนนี้เป็นใครแล้วมันก็ไปเจอแวดวงของเขา เขาได้รับอิทธิพลจากใครหรือว่าใครได้รับอิทธิพลจากเขามีเพื่อนเป็นใครบ้าง คือพอเรารู้จักคนหนึ่งก็ทำให้เรารู้จักแวดวงเขาอีกหลายคน ปกติเราจะรู้จักเฉพาะกวีที่ถูกสปอตไลต์ แต่ว่าพอเราแปลงานของใครสักคน เราก็ก้าวไปเสิร์ชต่อมันก็ขยายต่อ

“ตอนนั้นประมาณปี 2000 ถ้าจำไม่ผิด อินเทอร์เน็ตมันก็มีแล้ว อีกด้านหนึ่งก็จะไปตลาดหนังสือมือสองคือตรอกข้าวสาร ก็จะไปดูชั้นกวีไปแบบไม่มีเป้าหมายเลย พอไปเสิร์ชข้อมูลในอินเทอร์เน็ตมันก็จะขยาย และในความแตกต่างนี้ก็จะมิกซ์ตรงข้ามกับเขาด้วย แล้วมันก็จะเชื่อมกับกลุ่มกวีที่อื่น อย่างเช่น เราอ่านกวีเม็กซิโก อ่านไปอ่านมาก็จะรู้ว่าพวกเม็กซิโกมีความเกี่ยวข้องกับพวกวีฝรั่งเศส มันทำให้เรารู้ว่า เออ กลุ่มพวกนักการทูตในกลุ่มลาตินอเมริกาพอไปอยู่ฝรั่งเศส มันรวมตัวกันทำกิจกรรมทางการเมือง กิจกรรมทางวรรณกรรม มันเหมือนกับว่าสมัยนั้นช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 และหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นช่วงที่ความคิดของโลกมันเหมือนกำลังจะเป่าฝายซ้าย แล้วก็คนที่มีความคิดเอนเอียงทางฝ่าย

ชายมันกำลังจะเชื่อมกันทั่วโลก”

ชะการ์ีย้ายยอมรับว่า พอเริ่มแปลบทกวีต่างประเทศ สิ่งที่เขาเริ่มไม่รู้ตัวคือการสร้างภาษาการเขียนบทกวีเป็นของตัวเอง

“พอเราแปลไปคอนเทนต์เป็นของเขา แต่ภาษาเป็นของเรา ตอนที่เรา transfer สมมติว่าเป็นภาษาอาหรับ มันก็ต้องแปลเป็นภาษาไทย และระหว่างที่แปลมันเหมือนกับว่าเราสร้างภาษาการเขียนบทกวีเป็นของเราโดยไม่รู้ตัว พอเวลาเราไปเขียนเองมันก็ติดภาษาที่เราสร้างมา ถ้าใครอ่านก็จะรู้ว่านี่คือภาษาที่สร้างจากการแปลของเรา เราไม่รู้ตัวว่าเราสร้างชุดภาษาหรือชุดคำขึ้นมาโดยไม่ได้ตั้งใจ มันคือประสบการณ์ส่วนตัว”

และการสร้างชุดภาษาของตัวเองขึ้นมาของชะการ์ีย่านำมาสู่การค้นพบว่า การแปลบทกวีเป็นกลอนเปล่าคือคำตอบที่จะนำความในภาษาหนึ่งไปเผยแพร่เป็นอีกภาษาหนึ่งได้ตรงตัวที่สุด เพราะแม้ว่าต่อให้บทกวีสัมผัสในภาษาอื่น คนแปลก็ไม่อาจนำมาได้ เช่นเดียวกับการนำกลอนไทยแบบโคลงสี่สุภาพที่มีสัมผัสสลับไปแปลภาษาอื่น

ในทศวรรษนั้นเทคโนโลยีการสื่อสารยังมีไม่มาก แต่มีเสียงตอบรับที่ดีจากนักอ่านจำนวนหนึ่งที่เขาได้พบ ชะการ์ีย่านเรียกห้วงเวลานั้นว่า ทศวรรษที่กวีนิพนธ์ไทยเดินทางข้ามพรมแดนอย่างแข็งขี้กว่าวรรณกรรมประเภทอื่น นักเขียนประเภทเรื่องสั้นและนวนิยายได้เสพงานแปลต่างประเทศก่อนสร้างผลงานของตัวเองได้มากกว่าแต่กวีกลับไม่ใช่

จึงทำให้นอกจากบทกวีนักแปลช่วงเวลานั้นชะการ์ีย่านยังก่อตั้ง 'Thaipoetsociety.com' ชุมชนออนไลน์ของคนรักกวีนิพนธ์ เขาสร้างเว็บบอร์ดให้คนรักการเขียนบทกวีนำข้อเขียนของตนเองไปโพสต์ เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสังคมนวนกรรม และร่วมจัดกิจกรรมทางวรรณกรรมอย่าง 'ลมหายใจกวีไร้ชีพ' งานอ่านบทกวีฉลอง 20 ปีภาพยนตร์เรื่อง Dead Poets Society เป็นต้น

แม้จะสะสมต้นทุนทางภาษาจากงานแปลสู่การตีพิมพ์บทกวีไร้ฉันทลักษณ์ของตนเอง แต่ชะการ์ีย่านบอกว่ากลอนเปล่าเกิดมาก่อนหน้านั้นโดยเฉพาะในกลุ่มกวีรุ่นพี่อย่าง สมพงษ์ ทวี กวีร่วมสมัยผู้มีเอกลักษณ์เฉพาะที่โดดเด่น รวมถึง เสี้ยวจันทร์ แรมไพโร ผู้เป็นทั้งกวี นักเขียน และบรรณาธิการชั้นยอดคนหนึ่งในวงการวรรณกรรมไทย เพียงแต่นักเขียนผู้มาก่อนกลุ่มนั้นไม่เคยถูกตีตราผลงานด้วยรางวัลใหญ่ อันเป็นเสมือนแรงส่งไปสู่การ

ถกเถียงและการยอมรับในวงกว้างของกลุ่มนักอ่านและคนวรรณกรรม

ฉะนั้นเมื่อชะการ์ีย่านคัดสรรบทกวีของตัวเองมารวมเล่มเป็น ไม่มีหญิงสาวในบทกวี และกลายเป็นกลอนเปล่าหรือกวีไร้ฉันทลักษณ์เล่มแรกที่ได้รับรางวัลซีไรต์ หนังสือเล่มนี้ก็พาเขาออกเดินทางไปไกลแสนไกล เพราะตัวหนังสือได้ก่อการถกเถียงในแวดวงนักอ่าน-กวีอย่างกว้างขวาง สร้างแรงกระเพื่อมในแวดวงนักวิจารณ์ เกิดแรงบันดาลใจสู่การสร้างผลงานบทกวีไร้ฉันทลักษณ์จากนักเขียน-กวีรุ่นใหม่จำนวนมาก เพราะสามารถปลดปล่อยความคิดผ่านบทกวีโดยไม่จำกัดกรอบด้วยฉันทลักษณ์อีกต่อไป

ส่วนตัวชะการ์ีย่าน ในปี 2554 ได้รับคัดเลือกให้เข้าร่วมโครงการ Artist in Residence ของมูลนิธิ Doris Duke Foundation For Islamic Art ที่จัดร่วมกับมหาวิทยาลัยฮาวาย เพื่อไปพำนักและเขียนบทกวียังรัฐฮาวาย ประเทศสหรัฐอเมริกา

เมื่อกลับมาเมืองไทยเขาปรากฏตัวอยู่ในสารคดีชีวิต ณ ที่เกิดเหตุ ตอน 'เขาเรียกผมว่าบทกวี' ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสเมื่อปี 2556 ต่อมาเขาออกหนังสือรวมบทกวีไร้ฉันทลักษณ์เล่มที่สอง หากภายในเรลิกรามมหาสมุทร ก่อนเดินทางกลับมาพำนักถาวรที่หมู่บ้านเชิงเขาบูโด จังหวัดนราธิวาส บ้านเกิด หาทุนสนับสนุนเพื่อตีพิมพ์วารสารวรรณกรรม *มลายูปริทัศน์* (The Melayu Review) รวมงานเขียนหลากหลายประเภทว่าด้วยภูมิหลังปัญหาชายแดนภาคใต้

ปัจจุบัน ชะการ์ีย่าน อมตยา ยังเขียนและแปลบทกวีอย่างต่อเนื่องอยู่ในสตูดิโอใต้ร่มเงาของเรือกสวนที่ซ่อนตัวจากถนนที่มากด้วยด้านตะแกรงเหล็ก กับดวงตานับหลายร้อยคู่ที่จับจ้องผู้ผ่านทางอย่างระแวดระวังทุกวี่วัน

07.

เรไรกับประชา **Papa You're A Writer!**

เรไร กับ ประชา สุวีรานนท์ เดินเข้ามาในร้าน Home Stew Cafe ตามเวลานัดหลังเรไรเลิกเรียน เธอ เปลี่ยนจากชุดนักเรียน สวมเสื้อเชิ้ตสีชมพูพาสเทล จับคู่กับกางเกงขายาวตัวหลวมสีอ่อน ทำให้ดูโตเป็น วัยรุ่น แต่ลายมือในสมุดบันทึกของเรไรตรง ความทรงจำให้ระลึกถึงเด็กหญิงวัย 6 ขวบ วัยเยาว์ เป็นนิรันดร์ก็แต่ในความทรงจำ

ประชาสวมเสื่อสีเนวีบลู เลือกกาแฟดำ ส่วนลูกสาวเลือกโอรีโอ้บีน ผมมองเห็นเด็กหนุ่มคนที่ออกแบบหน้าปกหนังสือ คิก ฉบับปี 2517 ในบันทึกประจำวันบางบทของเด็กหญิงเรไร เพราะการเติบโตไปในอนาคตของเด็กหญิงทำให้นึกถึงวัยเยาว์ของผู้เป็นพ่อ

ในเดือนพฤศจิกายนนี้ เไรจะมีอายุครบ 15 ปีเป็นเวลา 8 ปีแล้วที่เธอเขียนบันทึกประจำวันเผยแพร่ลงในเพจเรไรรายวัน จากจุดเริ่มต้นที่แม่ได้รับข้อความในกลุ่มไลน์ผู้ปกครอง ชวนเด็กหญิงเข้าร่วมโครงการ ‘สมุดบันทึกวัยเยาว์’ โครงการของสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย โดยมี มกฏอรุณี เป็นผู้ดำเนินโครงการ รมรงค์ให้เด็กรักการเขียนและอ่าน

แม่ถามเรไรอยากเขียนบันทึกใหม่ เธอไม่เข้าใจนัก การเขียนบันทึกประจำวันคืออะไร แต่ก็ตอบตกลง

แม่เคยให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ผู้จัดการออนไลน์ “หลังจากได้สมุดบันทึก มีหน้าหนึ่งให้เขียนสัญญาว่าจะเขียนบันทึกทุกวัน เขาอ่านเสร็จก็เซ็นชื่อ เรไร สุวีรานนท์ ก็เหมือนเป็นการผูกมัดตัวเอง เรายังตั้งใจยังถามเขาเลยว่าลงชื่อนะคิดหรือยังว่าเขียนได้หรือ เขาก็บอกว่าได้ ก็เริ่มเขียน”

จากวันนั้นถึงวันนี้ เป็นเวลากว่า 8 ปีแล้วที่เรไรเขียนบันทึกทุกวัน มีหนังสือเรไรรายวัน รวมบันทึกประจำวันตีพิมพ์ออกมา 2 เล่ม

“เมื่อก่อนบันทึกของหนูเป็นข้อเขียนที่ใครอ่านก็รู้ว่าเด็กเขียน แต่พอโตขึ้น มุมมองก็เปลี่ยนไป เรื่องที่หนูเอามาเขียนในแต่ละวันค่อยๆ เปลี่ยน เมื่อก่อนจะเขียนเรื่องครอบครัว เขียนถึงสมาชิกในครอบครัว แต่พอโตขึ้นเรื่องที่เอามาเขียนจะเป็นเรื่องของเพื่อนมากขึ้น เพราะหนูใช้ชีวิตอยู่กับเพื่อนมากขึ้น มีเรื่องราวอื่นๆ เข้ามาในชีวิตเยอะขึ้น” เรไร บอก ในใจผมนึกถึงพ่อที่กำลังนั่งฟังเธอล้ำถึงความเปลี่ยนแปลง

ก่อนหน้าหนึ่งวัน เไรเขียนบันทึกลงในเพจเรไรรายวัน ว่า เธอพาน้องแฝดของเธอ เด็กชายก้อนเมฆและเด็กชายสายลมไปออกรายการโทรทัศน์ “วันนี้ฉันทำหน้าที่คล้ายกับแม่ที่เคยทำฉันเล่าให้น้องฟังว่าวันนี้ต้องทำอะไรบ้าง ชวนให้อ่านสคริปต์รายการเพื่อเตรียมตอบคำถาม ทั้งคู่ติดขัดตรงไหนฉันก็ช่วยเสริม และก็ใส่ใจปณภูมิใจเมื่อเห็นน้องๆ โต้ตอบพิธีกรได้อย่างคล่องแคล่วจนจบรายการ” (บันทึกเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2566)

ในบันทึกประจำวันบนเพจเรไรรายวัน มีบันทึกของน้องแฝดสลักับบันทึกของพี่สาวของพวกเขา

เด็กชายฝาแฝดเขียนบันทึกจากความรู้สึก เล่าเรื่องราวใกล้ตัวเหมือนครั้งหนึ่งที่พี่สาวเคยทำ เช่น ‘บางทีความโชคดียกกับโชคร้ายก็มาด้วยกัน 1.โชคร้ายจังแม่หกล้ม 2.โชคดียังแม่ยังไม่ตาย’

“หนูเป็นคนเริ่มชวนให้น้องเขียน ตอนเด็กหนูอยากให้น้องมาเขียนด้วยกัน หนูอยากมีเพื่อนเขียนแต่ไม่ได้คิดว่าน้องแฝดจะจริงจัง น้องก็เห็นหนูเขียนบันทึกมาตั้งแต่พวกเขายังเด็ก แม่ก็ฝึกให้น้องคิดแล้วเล่าปากเปล่าก่อน จากนั้นค่อยๆ เขียนประโยคสั้นๆ ต่อมาประโยคยาวขึ้น” เไร เล่าถึงนักเขียนหน้าใหม่ในเพจเรไรรายวัน

ผมถามเธอว่าได้กลับไปอ่านบันทึกเก่าๆ ของตัวเองบ้างไหม

“บางครั้งคะ ส่วนใหญ่จะเปิดอ่านจากหนังสือในห้องนอนของหนูจะมีหนังสือ เรไรรายวัน บางครั้งไม่มีอะไรทำก็เปิดอ่านเฉยเลย บางทีคุณแม่แอบบันทึกเก่ามารีโพสท์หนูก็ได้อ่านว่าวันนี้ของปีที่แล้ว หนูคิดอะไร”

“นึกไม่ถึง...” พ่อของเธอกล่าวแทรกขึ้นมา “บางเรื่องเราก็ลืมไปแล้ว ถ้าไม่เขียนไว้ก็คงลืมไปแล้ว ใช่ไหม”

“หนูมองเห็นชีวิตตัวเองว่าเมื่อก่อนเคยคิดแบบนี้ เคยรู้สึกแบบนี้” เรไร เล่าต่อ “แต่ตอนนี้เราอาจจะเปลี่ยนไปแล้ว ก็ทำให้รู้ว่ามันมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับเราอยู่ตลอด”

ผมถามเธอว่าเขียนบันทึกทุกวันมาเป็นเวลา 8 ปี เมื่อไหร่

“ก็มีบ้าง แต่ถ้ามองในแง่หนึ่ง หนูทำมาขนาดนี้ ก็เหมือนหนูต้องมีความรับผิดชอบมากขึ้น เพราะมีคนรออ่าน มีคนติดตามเรามาตั้งแต่แรกแล้วชื่อเพจคือ เรไรรายวัน เราต้องพยายามทำให้ได้ตามที่ตั้งใจไว้ ตอนนั้นหนูเด็กมาก เหมือนเราเคยสัญญาไว้กับสมุดเล่มหนึ่ง มันเป็นสมุดเล่มหนึ่งที่เขาให้เขียนว่า สัญญาว่าจะเขียนบันทึกทุกวัน เล่าสิ่งต่างๆ ลงในสมุดบันทึก” เรไร หมายถึง ‘สมุดบันทึกวัยเยาว์’ โครงการของคุณตามกฏ (อรุณี)

“ตั้งแต่เด็ก หนูรู้สึกว่าจะต้องทำตามสัญญาที่ทำมาตลอด แต่หนูก็คิดว่าอีกหน่อยมันอาจไม่ได้เป็นการเขียนที่ยาวขนาดนั้น อาจจะไม่เปลี่ยนแปลงไปบ้าง ถ้าหนูสามารถเขียนภาษาอื่นได้ ก็อาจจะลองเขียนเป็นภาษาอื่นดูบ้าง”

“ให้เวลากับมัน 1 ชั่วโมง วันละ 1 ชั่วโมง” ประชาบอกกับผม แต่ประโยคถัดมาเขาบอกลูกสาว “เหมือนกับออกกำลังกาย”

ผมถามอีกครั้ง กอดันใหม่ “ก็ต้องมีนะ ความกอดัน” ประชาตอบผม แต่มองไปที่ลูกสาว

“แต่พอทำทุกวันก็ไม่ได้รู้สึกว่าเป็นงาน” เรไรบอก “มันเป็นกิจวัตร ถ้าเราลืมทำ จะรู้สึกไม่ได้แล้ว ต้องทำให้เสร็จ”

เรไร เคยฝันอยากเป็นสถาปนิก แต่หลังจากพบว่าเส้นทางของการเรียนคณะสถาปัตยกรรมเกี่ยวข้องกับตัวเลข เธอจึงเริ่มเปลี่ยนความคิด เพราะคณิตศาสตร์คือศัตรูของเด็กหญิง

“หนูชอบสถาปนิก แต่ถ้ามองปัจจัยที่ต้องเก่งเลข หนูก็ทำไม่ได้ เลยคิดว่ามันอาจจะไม่เหมาะกับเรา เราก็ชอบนะ รู้สึกดีที่เราได้ลองทำ”

“เธออ ไม่ชอบสถาปนิกแล้วเธอ” พ่อหัวเราะ “พ่อนึกว่ายังชอบอยู่”

“ตอนแรกหนูคิดว่าไม่ต้องเก่งเลขขนาดนั้น นึกว่าแค่วาดรูปเก่งก็โอเคแล้ว”

“ไม่ต้องห่วง เราจัดการได้ แค่คณิตศาสตร์” เหมือนพ่อหวังให้เธอไปต่อ

“เลขนี่ไม่ไหว” เรไรบอก จึงหันเหความสนใจไปที่ภาษาเยอรมัน ภาษาจีน และอีกหลายภาษา

วันหนึ่งในห้องเรียนวิชาสังคมศึกษา ครูเล่า

ประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของไทย ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี 2475 จนมาถึงประวัติศาสตร์แสนเศร้าในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 เมื่อครูเล่ามาถึงตรงนี้ เรไรคลับคล้ายคลับคลา ได้ยินเรื่องนี้จากที่ไหน

“หนูรู้สึกคุ้นๆ มีคนหนึ่งเข้าป่า นักศึกษาหนึ่งเข้าป่า หนูก็เหมือนเคยได้ยินเรื่องนี้มาจากที่ไหน นึกไปนึกมา เรื่องของพ่อเรานี้นา เพราะปกติพ่อแม่เพื่อนๆ จะอายุประมาณ 30-40 แต่พ่อหนูจะอายุ 60 แล้ว เพื่อนหนูก็จะเฉยๆ เพราะพ่อแม่เขาอาจจะเกิดไม่ทันหรือยังเด็กอยู่ แต่หนูก็นึกใจ นี้อ้อซ่าน”

ประชาถาม “วิชาอะไรนะ”

เรไรตอบ “สังคมศึกษา”

“เวลาจะสอบ หนูจะให้พ่อติวให้ ปีนี้เป็นปีแรกที่ได้เรียนเกี่ยวกับการปกครอง รู้สึกว่าเนื้อหาหลากหลายขึ้น ปีนี้เป็นปีแรกที่หนูได้เรียนประวัติศาสตร์ประเทศอื่น เช่น จีน เกาหลี ญี่ปุ่น ครูบอกว่าได้ไปประเทศอื่นแล้ว ก่อนหน้านี้เรียนแต่ประวัติศาสตร์ไทย”

หนูเพิ่งรู้เมื่อไม่นานมานี้ ว่าพ่อทำงานอะไร วันนั้นหนู เดินเข้าไปในห้องทำงาน เห็นพ่อกำลังออกแบบ ปกหนังสือ หนูก็เลย ะ! นี่พ่อกำแหง

ผมถามประชาว่า เขาจัดการอย่างไรเวลาที่ต้อง
ตีวิชาประวัติศาสตร์ให้ลูกสาว เพราะงานเขียน
ของเขาค้นคว้าและเผยให้เห็นความสัมพันธ์ของ
งานออกแบบที่ผูกพันกับระบบคิดทางสังคม
วัฒนธรรมและการเมือง

“ก็ลำบากเหมือนกัน เพราะคำตอบของเขามี
จำกัดมาก เป็นตัวเลือกที่เด็กต้องตอบแบบนี้
เท่านั้น” ประชา ตอบ

“เวลาเจอสิ่งที่ไม่สามารถตอบแบบสำเร็จรูปได้
คุณประชาบอกลูกสาวอย่างไรครับ”

“ผมบอกตรงๆ...” ประชาตอบ แต่เรไรแทรก
ขึ้นมาว่า “บางทีหนูก็บอกว่า ประชาไม่ใช่แล้ว
ประชาได้อ่านหรือเปล่านี้ บางทีก็อาจจะมีการบ้าง
ผิดบ้าง”

“หมายถึงความคิดพ่อเหอ” ผมแซว ทั้งสอง
หัวเราะ

“เขาจะแอบไปหาแม่” ประชาบอก

“พ่อก็กินหาแม่ ไปพ่อกินแม่” เรไรไม่ยอม

“แม่จะแก้ปัญหา ด้วยการบอกว่าให้ตอบแบบ
นี้สิ” สุดท้ายก็ต้องให้แม่เป็นคนกลาง

“เคยฟังเรื่องราวของพ่อตอนเขาเป็นวัยรุ่น
ไหม” ผมถามเรไร เธอยิ้มก่อนจะสายหน้า

“หนูเพิ่งรู้เมื่อไม่นานมานี้ว่าพ่อทำงานอะไรวัน
นั้นหนูเดินเข้าไปในห้องทำงาน เห็นพ่อกำลัง
ออกแบบปกหนังสือ หนูก็เลย ะ! นี่พ่อกำแหงพ่อก
ทำได้ยังไง ปกติจะเห็นพ่อบีบคอกฯ นั่งอ่าน
บทความ ไม่เคยเห็นพ่อกำแหง”

ปกหนังสือที่เราเห็นพ่อกำลังออกแบบ คือ
หนังสือ *ที่นี่...สถานีวิจัยเสียงประชาชนแห่ง*

ประเทศไทย จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ แสงดาว เป็น
บันทึกประวัติศาสตร์ช่วงพรรคคอมมิวนิสต์แห่ง
ประเทศไทยยังคงทำงานมวลชน ผ่านสถานีวิทยุ
กระจายเสียง

“เพิ่งรู้เหอว่าพ่อกำแหงได้” ประชาถามลูกสาว

“รู้ว่าพ่อกำแหง แต่ไม่คิดว่าพ่อกำแหงหรือ
ทำให้มันเป็นงานออกแบบแบบนั้น ก่อนหน้านั้นหนู
รู้ว่าพ่อกำแหงเป็นนักเขียน เห็นหนังสือพ่อกำแหงในบ้านเยอะ
แต่รู้สึกว่าจะไม่ค่อยได้เห็นเวลาพ่อกำแหงทำงาน”

ผมบอกเรไรว่า สมัยก่อนจะมีคำที่เขาพูดกันว่า
“แม้กระทั่งตอนที่เขานั่งเหม่อมองออกไปนอก
หน้าต่าง นั่นก็คือการทำงานของนักเขียน เคย
ได้ยินคำนี้ไหม”

เธอหัวเราะ “แต่จริงๆ หนูไม่เคยเห็นประธานัง
ทำงานจริงๆ จังๆ ไม่รู้เขาแอบทำหรือยังไง เวลาอยู่
บ้านก็ไม่ค่อยได้เข้าไปนั่งกับพ่อกำแหงในห้องทำงานเท่า
ไหร่ เวลาพ่อกำแหงบทความ หนูก็มองว่าเป็นการอ่าน
หาความรู้ พ่อกำแหงเป็นคนชอบเล่า ก็ไม่รู้ว่าทำงานหรือ
เปล่า”

นอกจากเป็นพ่อของนักเขียน (เด็ก) ประชาเป็น
นักเขียน, บรรณาธิการ, นักวิจารณ์ภาพยนตร์, นัก
ออกแบบ และการ์ตูนนิสต์

เขาเป็นผู้หนึ่งที่ริเริ่มงานเขียนวิจารณ์งาน
ออกแบบร่วมสมัยในบริบทของสังคมไทย งาน
เขียนชิ้นสำคัญของเขาปรากฏในคอลัมน์ ‘ดีไซน์คัล
เจอร์’ เผยแพร่ในนิตยสาร *มติชนสุดสัปดาห์* ก่อน
ที่ผลงานเหล่านี้ถูกรวบรวมไว้ในหนังสือ 3 เล่มคือ
ดีไซน์+คัลเจอร์ เล่ม 1-3 และงานชิ้นสำคัญอีกเล่ม
อัตลักษณ์ไทย: จากไทยสู่ไทยๆ งานกลุ่มนี้ถือได้ว่า
เป็นการริเริ่มแนวทางการวิจารณ์ ด้วยทฤษฎีแนว
สัญศาสตร์โครงสร้าง

นอกจากนี้ ประชายังเป็นการ์ตูนนิสต์ เจ้าของ
ผลงานการ์ตูนที่มีน้ำเสียงเฉพาชุด *เรณู ปัญญาดี*
การ์ตูนชุดนี้เปิดมิติของงานเขียนวิพากษ์วิจารณ์
การเมืองและวัฒนธรรม ทั้งในแง่รูปแบบและ
เนื้อหา ส่วนหนึ่งของงานเหล่านี้ถูกรวบรวมไว้ใน
หนังสือชื่อ *เรณู ปัญญาดี* เล่ม 1-3

ในตอนที่เป็นอดีตสารานุกรม หนังสือ
ศึก'17 เขามีอายุมากกว่าลูกสาวในตอนนี้อยู่ 2 ปี
หนังสืออนุสรณ์โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ปี
2517 มีเนื้อหาอื้อฉาว วิพากษ์ชุดราชการระบบการ
ศึกษาจนนำมาซึ่งจุดจบที่การประท้วงโยนหนังสือ
ใส่กองเพลิง รุมทำร้าย สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล
ประธานนักเรียน และนักเรียนอีกหลายคน

“ตอนนั้นเนื้อหาของหนังสือวิพากษ์ระบบการ
ศึกษาค่อนข้างแรง เป็นการรวบรวมบทความจาก

ที่ต่างๆ บางคนก็เขียนใหม่ ศัก'17 เป็นหนังสืออนุสรณ์ รู้จักไหม” ประชาหันไปถามลูกสาวที่กำลังตั้งใจฟังเรื่องราวของพ่อ เธอส่ายหน้า ก่อนที่เขาจะหันมาบอกผม “ผมไม่เคยให้เขาดูเลย”

“ตอนนั้นหนังสือถูกเผา ประธานนักเรียนถูกเตะ” ประชาหันไปเล่าให้ลูกสาวฟัง

“พ่อทำออกมาได้ไง” เรไรถามพ่อ “หมายถึงพ่อพิมพ์เองหรือ”

“พ่อก็กหาเงินมาพิมพ์”

“แล้วพ่อพิมพ์ขายหรือ”

“ใช่ เขาจ่ายเงินให้ก่อนด้วย”

“พ่อเล่าเรื่องในป่าให้ฟังบ้างไหม” ผมถามเธอบ้าง

“มีเรื่องหนึ่งที่พ่อเคยเล่า” ลูกสาวหันไปยิ้มให้พ่อ เหมือนเล่นเกมทวนความจำ เมื่อเห็นพ่อจำไม่ได้ เธอจึงเฉลย “ใบไม้”

“อ้อ” พ่อร้องลั่น “จำได้ด้วย พ่อลืมแล้ว ใบไม้เช็ดกัน”

“พ่อเล่าว่าเข้าไปใช้ชีวิตในป่ายังไง แต่ส่วนมากแม่จะบอกมากกว่า”

“ตอนนั้นผมต้องเดินใบไม้ก่อนเข้าห้องส้วม” ประชาหันมาบอกผม ในฐานะที่ไม่เคยฟังเรื่องเล่านี้พร้อมคนอื่น “เขามีห้องส้วมนะ แต่ต้องเดินใบไม้เตรียมไปด้วย”

“ลำบากจัง” เรไร จินตนาการ

“ตอนอายุ 19-20 เราสามารถทำอะไรก็ได้”

ประชา บอก และย้ำประโยคเดิม “เราสามารถทำอะไรก็ได้จริงๆ ตอนอายุ 19”

ผมชอบคำตอบนี้ของเขา ด้วยเหตุผล 2 ข้อหนึ่ง มันเปี่ยมพลังของวัยหนุ่มสาว สอง แต่ก็เป็นคำตอบแสนเศร้า เพราะคนเรามีช่วงเวลาที่สามารถทำอะไรก็ได้อย่างจำกัด แต่คิดอีกที ก็ไม่เสมอไป

ผม: ถ้าถามพ่อได้หนึ่งคำถาม มีอะไรอยากถามพ่อไหม

เรไร: อยากรู้ว่าจริงๆ แล้วพ่อมืออาชีพในฝันใหม่ ฝันสูงสุด

ประชา: ออกแบบบ้าน สถาปนิก

เรไร: จริงหรือ แล้วทำไมพ่อถึงไม่ทำ

ประชา: เพราะพ่อทำหนังสือไป ไต่เต้ามาทางนั้น

ผม: คำถามของเราทำให้รู้สึกว่ตอนนี้เรไรกำลังค้นหาอาชีพในอนาคตให้ตัวเอง

เรไร: หนูไม่รู้ว่าจะเป็นอะไรเลย หนูลองถามเพื่อน ยังไม่มีใครรู้ว่าอยากเป็นอะไร แต่ตอนเด็กๆ หนูอยากเป็นช่างทำผม เพราะช่วงนั้นหนูไปร้านเสริมสวยบ่อย ช่างใช้ไครย์เป่าผมคล่องแคล่ว มัน

ดูน่าสนุก

ผม: เป็นตัวของตัวเองมาก ที่อยากเป็นช่างทำผม

เรไร: ตอนอนุบาล 3 ในหนังสือรุ่น เขาจะถามว่าแต่ละคนอยากเป็นอะไร ทุกคนอยากเป็นหมอยาบาล ทหาร ตำรวจ มีคนเดียวอยากเป็นช่างทำผม

ผม: พี่เคยอ่านบทสัมภาษณ์ของเรไร เรไรเคยอยากเป็นหมอด้วย

เรไร: หนูว่าเป็นเพราะเคยได้ยินมา แต่พอโตขึ้นเราก็อารู้ว่าหมอดูต้องเรียนอะไรบ้าง เรียนหนัก เราก็อไม่ได้รู้สึกอยากเป็นขนาดนั้นแล้ว

หนึ่งวันหลังจากที่เรานัดสัมภาษณ์กัน เรไรเขียนบันทึกลงในเพจ เรไรรายวัน ในบันทึกสั้นๆ ประจำวัน เธอเล่าถึงสิ่งที่เกิดขึ้นเมื่อวาน เธอได้ออกงานคู่กับพ่อ ซึ่งไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นบ่อยๆ เรไรย้อนกลับไปในความทรงจำวัยเด็ก ในวันที่เธอกับพ่อไปงานแต่งงาน วันนั้น “ฉันแต่งตัวสวย พ่อแต่งตัวหล่อ เมื่อไม่นานมานี้รูปคู่ที่ไปงานแต่งงานที่วาก็เด่งเตือนความทรงจำขึ้นมาในเฟซบุ๊กของแม่”

เรไรเขียนเล่าอีกว่า หลังจากหมดคาบเรียนสุดท้าย เธอรีบเก็บสมุดหนังสือและเครื่องเขียนใส่เป้ วันนั้นเธอกับพ่อมินัดให้สัมภาษณ์คู่กันในฐานะนักเขียน

“พี่จาก TK Park อุทยานการเรียนรู้ เป็นคนมาชวนเราสองคนพูดคุย คำถามส่วนใหญ่ก็เกี่ยวกับการอ่าน การเขียน ตอนเด็กเท่าฉันพ่อทำอะไรบ้าง และให้ฉันถามอะไรพี่ก็ได้ 1 คำถามที่อยากถาม นับเป็นอีกวันที่สนุกมาก”

08.

ชัชมิตร บางคมบาง: นักวิจารณ์วรรณกรรมยุคบุกเบิก สู่การปลุกดันนักวิจารณ์รุ่นใหม่

ชัชมิตร บางคมบาง โลดแล่นอยู่ในวงการน้ำหมึกมาเกือบ 50 ปี จากจุดเริ่มต้นที่ชมรมวรรณศิลป์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สู่วันนี้ที่ก้าวเดินอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยจนล่วงเข้าอายุ 72 ปีไปเมื่อเดือนมิถุนายนที่ผ่านมา

สุภาพสตรีท่านนี้โดดเด่นในหลายบทบาท ทั้งนักเขียนแนววรรณกรรมที่มีผลงานกว่า 90 เล่ม บรรณาธิการมืออวมัง เจ้าของรางวัลศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ปี 2557 เป็นอาจารย์ผู้เป็นที่รักของลูกศิษย์ทุกวัย ทั้งยังเป็นนักวิจารณ์วรรณกรรมยุคบุกเบิกผู้เน้นย้ำเสมอว่า

“อยากให้การวิจารณ์ในสังคมไทยเป็นเรื่องปกติที่คนทั่วไปยอมรับได้ เพราะการวิจารณ์คือการแสดงความคิดเห็นและการ

รับฟัง ถ้าไม่มีคนแสดงความคิดเห็นมาก่อน เราก็จะไม่รู้หรอกว่าเราควรจะได้รับฟังและร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างไร นี่คือความเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง”

เส้นทางของชัชมิตรกับงานวิจารณ์วรรณกรรมเริ่มต้นจากจุดเล็กๆ เมื่อปี พ.ศ. 2518 จนถึงคอลัมน์วิจารณ์วรรณกรรมในนิตยสาร *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์* ที่ยืนหยัดอย่างสง่างามมานานถึง 17 ปี เรียกได้ว่ายาวนานที่สุดในบรรดาบทวิจารณ์วรรณกรรม ถือเป็นประวัติการณ์ของวงการหนังสือในประเทศ และล่าสุดเธอยังเป็นผู้บุกเบิกโครงการ ‘ดวงใจวิจารณ์’ พื้นที่วิจารณ์วรรณกรรมเพื่อปลุกดันนักวิจารณ์รุ่นใหม่ด้วย

ช่วยเล่าถึงตอนที่เริ่มเขียนวิจารณ์วรรณกรรมให้ ฟังหน่อย

พี่เริ่มต้นการเขียนด้วยงานวิจารณ์เพราะเป็นนักอ่าน อ่านหนังสือเยอะ แล้วยังมาเรียนอักษรศาสตร์ ซึ่งมีวิชาวรรณกรรมวิจารณ์ ทำให้สนใจเรื่องการเขียนบทวิจารณ์ เคยเขียนบทวิเคราะห์วรรณกรรมไทยให้น้องๆ ในชมรมวรรณศิลป์ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ปี 2518 น้องเขาจัดนิทรรศการวรรณกรรม เป็นการวิเคราะห์วรรณกรรมแนวประชาชน หลังจัดงานเสร็จก็พิมพ์รวมเล่มในชื่อ *วิเคราะห์วรรณกรรมแนวประชาชน* ตอนนั้นใช้ชื่อ 'นคินี วิฑูริศศาสตร์' พอพิมพ์ออกมาได้สองสามเดือนก็เกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 หนังสือเล่มนี้ก็เลยได้รับการประกาศให้เป็นหนังสือต้องห้าม เป็น 1 ใน 104 เล่มของคณะปฏิวัติ นามปากกานี้ก็เลยไม่เคยใช้อีกเลย

หลังเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ก็มีสถานการณ์น่าสะพรึงกลัวเกิดขึ้น คือ พี่น้องนักเขียนปัญญาชนหนีภัยการเมืองเข้าป่ากันหมด มีชาวคนถูกจับกุมคุมขัง ถูกฆ่าตายเยอะ ตอนนั้นวงการวรรณกรรมมันซบเซา เกรงว่าทุกอย่างจะชะงักงัน ราวปี 2521 เราก็เลยรวมกลุ่มกับน้องๆ จากชมรมวรรณศิลป์ จุฬฯ ที่เขาเรียนจบและทำงานแล้วประมาณ 10 คน ตั้งกลุ่ม 'กลุ่มวรรณกรรมพินิจ' แล้วชวนกันอ่านนิตยสารต่างๆ ตามแต่ใครจะตกลงอ่านเล่มไหน พิจารณาคัดเลือกเรื่องสั้นและบทกวีที่ลงในนิตยสารเหล่านั้น นัดเจอกันแล้วแต่ละเดือนก็มาสรุปว่าเดือนนี้จะวิจารณ์เรื่องไหน ขึ้นเหน็ด พอสิ้นปีก็มาแสดงผลรวมอีกที เป็นผลงานดีเด่น 10 ชิ้นประจำปี

ความจริงแนวคิดนี้ได้มาจากการคัดเลือกรางวัลเกียรตินิยมวรรณศิลป์ จุฬฯ ที่เราเคยทำกันตอนอยู่มหาวิทยาลัย ปรากฏว่าเรื่องที่เรารู้ไปถึงหู คุณสุชาติ สวัสดิ์ศรี ซึ่งกำลังทำนิตยสาร *โลกหนังสือ* เขาก็เลยเอาผลการพิจารณาไปลง *โลกหนังสือ* และมีการสัมภาษณ์กลุ่มพวกเราลง *โลกหนังสือ* เพื่อตรวจสอบคุณภาพการทำงานด้วย

แล้วร่วมงานกับ สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ได้อย่างไร

ตอนนั้นเองที่ คุณพรชัย วีระณรงค์ บรรณาธิการ สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์เกิดสนใจก็มาชวนให้พวกเราไปเขียนบทวิจารณ์ที่นั่น ตอนนั้น

พี่เริ่มใช้นามปากกา 'ไพลิน รุ่งรัตน์' ไพลิน มาจากพลอยที่ดีที่สุดของเมืองจันทน์ พี่เป็นคนจันทบุรีคะ และน้องๆ ในกลุ่มวรรณกรรมพินิจก็มาช่วยเขียนอีกหลายคน ทุกคนต้องใช้นามปากกา เพราะบ้านเมืองหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ไม่ธรรมดา อาจถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ได้ง่ายๆ น้องๆ ที่ช่วยกันเขียนบทวิจารณ์ลง สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ในตอนนั้นก็ มี วิจักขณ์ ประกายเสน, เวณวัน ทองลา, กรรแสง เกษมศานต์, คำดี เขมวณา, คำศร ศีตนิรุตต์ เป็นต้น

กลุ่มวรรณกรรมพินิจก็ทำงานต่ออีกหนึ่งปีคือปี 2522 แล้วก็หยุดกิจกรรมกลุ่ม เพราะน้องๆ แยกย้ายกันไป เหลือพี่มีคอลัมน์เขียนบทวิจารณ์ใน สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ อยู่คนเดียว เลยตั้งนามปากกาขึ้นมาอีกเป็น 'บัวแพน นันทพิสัย' และได้คอลัมน์เพิ่มเป็นสองคอลัมน์คือ 'วรรณกรรมพินิจ' กับ 'หนังสือ' พี่ก็เลยเขียนคอลัมน์ทั้งสองยาวนานจนถึงปี 2538 แถมยังมีคอลัมน์ 'ลมหายใจกวี' ให้ ไพลิน รุ่งรัตน์ ทำหน้าที่พิจารณานำบทกวีลงอีกหนึ่งคอลัมน์ด้วย

เรียกว่าไพลิน รุ่งรัตน์ ทำงานเต็มที่จนปี 2538 หลัง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ถึงแก่อนิจกรรม พี่ก็ยุติบทบาทใน สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ แต่มาเขียนประจำที่ สกุลไทย เป็นบทวิจารณ์และบทสัมภาษณ์

รู้สึกอย่างไรที่ นามปากกา 'ไพลิน รุ่งรัตน์' ทำงานวิจารณ์วรรณกรรมมาต่อเนื่องยาวนานถึง 17 ปี

การเขียนบทวิจารณ์วรรณกรรมลงใน สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ นานถึง 17 ปี ถือว่าเป็นการสร้างสรรค์ผลงานในฐานะนักอ่าน พี่ไม่ได้คิดว่าตัวเองเป็นนักวิจารณ์ แต่ถือว่าเป็นนักอ่านที่อ่านหนังสือเล่มไหนประทับใจ ก็เขียนเล่าให้คนอื่นฟัง

สองปีแรกมีน้องๆ ในกลุ่มวรรณกรรมพินิจช่วยเขียน แต่หลังจากนั้น ต้องเขียนเองทุกอาทิตย์ นานๆ จะมีผลงานจากทางบ้านสักชิ้น แถมยังมีคอลัมน์บทความหรือบทสัมภาษณ์อีกคอลัมน์ด้วย เพราะฉะนั้น ผลงานการวิจารณ์ที่พี่เขียนจึงเป็นเหมือนการรีวิว ไม่ได้ใช้ทฤษฎีการวิจารณ์อะไรที่แปลกใหม่ จะมีคุณค่าอยู่บ้างก็คือ การทำสม่ำเสมอ และทำให้นักเขียนรู้สึกได้ว่ามีคนพูดถึงหนังสือเขาอยู่

ขณะเขียนนวนิยายและวรรณกรรมเยาวชน พี่ก็มีคอลัมน์วิจารณ์ในนิตยสาร *ขวัญเรือน* ด้วย เขียนวิจารณ์เองบ้าง ลงบทวิจารณ์ของคนอื่นด้วย

ชื่อคอลัมน์ ‘ดวงใจวิจารณ์’ และคอลัมน์นี้ก็มีคนเขียนบทวิจารณ์ส่งมาพอสมควร แต่ทำได้สักสองสามปีก็ปิดไป ตอนหลังนิตยสารทั้งหลายก็ทยอยปิดตัวลง พื้นที่การวิจารณ์ก็เลยลดลงไปอีก โลกดิจิทัลมีบทบาทมากขึ้น พื้นที่การเขียนการอ่านปรากฏในสื่อออนไลน์มากขึ้น

ในฐานะนักวิจารณ์ เคยได้รับคำวิจารณ์จากผู้อ่านบ้างไหม

เคยมีบทวิจารณ์บ้างชิ้นที่ถูกวิจารณ์กลับมาว่าเขียนได้ไม่ดี ก็ยอมรับ รวมทั้งเคยมีปฏิกิริยาจากนักเขียนในระดับโต้ตอบเป็นบทความพิมพ์เป็นเล่มเลยก็มี แต่ก็เป็นเรื่องปกติของการวิจารณ์ที่เขียนผิดพลาด บกพร่อง พี่ก็ยอมรับ แรกๆ อาจจะสะเทือนใจ แต่พอนานเข้าก็รู้สึกว่าเป็นเรื่องธรรมดา เราวิจารณ์คนอื่นได้ คนอื่นเขาก็วิจารณ์เราได้ บทเรียนที่ชัดเจนที่สุดคือ การเป็นนักวิจารณ์ต้องละเอียดรอบคอบ และเป็นมิตรเสมอ

บทบาทของคุณในงานวิจารณ์วรรณกรรมช่วงหลังๆ มีเรื่องไหนที่ภูมิใจ

ปี 2560 มีน้องมาชวนไปขอทุนจาก กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์มาทำโครงการ ‘การวิจารณ์วรรณกรรมร่วมสมัยในสื่อออนไลน์’ ซึ่งเป็นการสานต่อจากงานวิจารณ์ที่เราทำพอดี เราก็เปิดเว็บไซต์ขึ้นชื่อ ‘ดวงใจวิจารณ์’ เพื่อให้เป็นพื้นที่สำหรับการเขียนบทวิจารณ์ ก็จัดให้มีการประกวดบทวิจารณ์เพื่อคัดเลือกลงในเพจเฟซบุ๊ก มีการอบรมให้ความรู้เรื่องการวิจารณ์ในสถาบันการศึกษา

พอทำออกไปก็สอดคล้องกับการสอนวิชาวรรณกรรมวิจารณ์ในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาพอดี พอสิ้นสุดโครงการ จะมีผู้ได้รับการคัดเลือกบทวิจารณ์ลงเพจอย่างน้อยปีละ 40 คน เราเห็นประโยชน์ก็ขอทุนต่อ กองทุนไม่ให้ เราก็ไปขอหน่วยงานอื่นมาทำต่อจนได้ทำต่อมาจนปีที่ 4 ย้อนกลับมาขอกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์อีก ก็ได้ทุนมาทำต่อ และเห็นผลได้ชัดเจนว่าโครงการเป็นที่สนใจของครูอาจารย์นิสิตนักศึกษา และนักเรียนระดับมัธยมศึกษามาก

ที่ก็รู้สึกว่าการนี้เราต้องทำต่อไปอีกเรื่อยๆ คือ

ตัวอักษรที่เป็นภาษาเขียนของการสื่อสารของแต่ละชาติจะไม่ตาย เพียงแต่อาจมีรูปแบบใหม่ๆ เกิดขึ้น

อยากให้การวิจารณ์ในสังคมไทยเป็นเรื่องปกติที่คนทั่วไปยอมรับได้ เพราะการวิจารณ์คือการแสดงความคิดเห็นและการรับฟัง ถ้าไม่มีคนแสดงความคิดเห็นมาก่อน เราจะไม่รู้หรือว่า เราควรจะรับฟังและร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างไร นี่คือการเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง คือการสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล มีการรับฟังและมีการร่วมแสดงความคิดเห็นกลับ

เล่าถึงสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทยบ้าง ตอนที่คุณเป็นนายกสมาคมฯ มีความท้าทายอย่างไรบ้าง

ปีที่พี่เขาไปเป็นนายกสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย คือ ปี 2550 แต่ก่อนหน้านั้น ปี 2534-2542 ก็เคยทำงานสมาคมนักเขียนมาแล้ว ในตำแหน่งเลขาธิการสมาคมฯ เป็นส่วนใหญ่ ทำให้รู้งานสมาคมหมดทุกแง่มุม การเข้ามาทำงานจึงเป็นเหมือนการเข้ามารื้อฟื้น สานต่อ และเพิ่มเติมส่วนที่ยังไม่ได้ทำ

เมื่อเข้ามาปีแรกสิ่งที่อยากทำที่สุดคือ การทำให้ความเป็นสมาคมนักเขียนฯ ขยายตัวไปทั่วประเทศ ไม่อยากให้คำว่านักเขียนมีศูนย์กลางอยู่แต่ที่กรุงเทพฯ จัดงานอะไรก็จัดแต่ที่กรุงเทพฯ ก็เลยคิดโครงการสัมมนานักเขียนสัญจรภาคขึ้นมา ปีแรกขอเงินทุนสนับสนุนจากสำนักศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรมได้ด้วย และตลอดเวลา 4 ปีที่ทำงานในฐานะนายกสมาคมนักเขียน จะมีการสัมมนานักเขียนทุกภูมิภาคทุกปี เพื่อให้นักเขียน

ต่างจังหวัดได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ได้รู้สึกมีส่วนร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับนักเขียนส่วนกลาง โดยเปลี่ยนหัวข้อสัมมนาใหม่ทุกปี ปีแรกเป็นหัวข้อที่มุ่งไปที่นักเขียน ปีสองมุ่งไปที่นักอ่าน และปีสามมุ่งไปที่นักอ่านและนักเขียนพร้อมกัน ปีที่สามนั้นทำในหัวข้อ ‘ร้อยหนังสือในดวงใจนักเขียน ร้อยนักเขียนในดวงใจนักอ่าน’ และทำต่อเนื่องเป็นเชิงงานวิจัย ได้รายชื่อ ‘หนังสือ 101 เล่มในดวงใจนักอ่าน’ มาด้วย สนุกมาก

การไปสัมมนาต่างจังหวัดถือเป็นการทำให้นักเขียนในภูมิภาคได้มีโอกาสแสดงความเป็นตัวตนที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น และได้พบปะสนทนากับนักเขียนจากภูมิภาคอื่น ได้เกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ส่วนอีกโครงการที่ทำทายมากและถือเป็นการสานต่อจากนายกสมาคมฯ คนก่อน คือ คุณประภัสสร เสวิกุล ที่ริเริ่มไว้คือ การทำโครงการวรรณกรรมสัมพันธ์กับนักเขียนเพื่อนบ้าน เพื่อการแลกเปลี่ยนความคิดในเรื่องวรรณกรรม งานแปล

และการรวมเล่มงานเขียนของทั้งสองชาติในภาษาของแต่ละชาติ สมัยคุณประภัสสรได้เริ่มต้นกับกัมพูชาไว้แล้ว พี่ได้ทำต่อกับจีน (กวางสี) และมาเลเซีย และนายกฯ ในสมัยต่อมาก็ยังทำอีกหลายชาติเพื่อนบ้าน ส่วนที่นำเสียดายคือ เราไม่มีเงินทุนมากพอ แม้ได้รับการสนับสนุนจากสำนักศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยมาส่วนหนึ่งแล้วก็ตาม

นักเขียนใหม่ๆ สามารถเข้ามามีส่วนร่วมกับสมาคมนักเขียนฯ ได้อย่างไร

คิดว่าสมาคมนักเขียนเองก็ตระหนักในปัญหานี้เป็นอย่างดี ประกอบกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป นิตยสารปิดตัวลงและพื้นที่ของนักเขียนกลายเป็นพื้นที่ดิจิทัลแทบทั้งหมด เราจึงเห็นโครงการที่สมาคมฯ จัดทำขึ้นเพื่อการกระตุ้นนักเขียน เน้นให้นักเขียนใหม่มีพื้นที่สำหรับการเผยแพร่ผลงาน นอกจากการร่วมมือกับองค์กรต่างๆ เพื่อการ

ประกวดรางวัลวรรณกรรมต่างๆ เช่น รางวัลซีไรต์ รางวัลยุวศิลป์ไทย สมาคมยังเปิดพื้นที่ ‘รางวัลบรรณารักษ์’ รับงานเขียนพิจารณาเป็นประจำ ดังนั้น นักเขียนรุ่นใหม่จึงสามารถมีส่วนร่วมได้รวมทั้งเรื่องของการอบรมนักเขียนซึ่งทำต่อเนื่องมาจากที่ที่ทำไว้แล้ว

จากยุคแอนะล็อกสู่ยุคออนไลน์ ความเปลี่ยนแปลงหลังการมาถึงของโซเชียลมีเดียและเทคโนโลยีอื่นๆ คุณคิดว่าส่งผลกระทบต่ออย่างไรต่อวงการหนังสือ และพฤติกรรมกรรมการอ่านของคนไทย

การเปลี่ยนยุคเข้าสู่ยุคดิจิทัลเต็มตัวส่งผลกระทบต่อวงการหนังสือแน่นอน แต่พี่ก็เชื่อมั่นความสามารถในการปรับตัวของมนุษย์ เราพูดว่าหนังสือจะล่มสลายมาเกือบยี่สิบปีแล้ว แต่ก็ยังไม่

ล่มสลายเลย มันเป็นเพียงการปรับตัวของโลกตามความจำเป็นหรือตามความเป็นไป เมื่อไม่มีหนังสือเล่มให้อ่าน หรือไม่ยอมอ่านหนังสือเล่มเพราะเขาเป็นคนรุ่นใหม่ แต่คนก็ยังอ่านผ่านสื่ออื่นๆ ได้

พี่เชื่อว่าตัวอักษรที่เป็นภาษาเขียนของการสื่อสารของแต่ละชาติจะไม่ตาย เพียงแต่อาจมีรูปแบบใหม่ๆ เกิดขึ้น

ถ้าให้ถอดบทเรียนจากประสบการณ์ อยากรแนะนำอะไรกับคนในแวดวงเดียวกัน และคนรุ่นใหม่ๆที่กำลังจะเข้ามาเป็นนักเขียน

หัวใจสำคัญของการเขียนอยู่ที่เนื้อหาหรือสาระที่นักเขียนต้องการจะสื่อสาร ไม่ได้อยู่ที่รูปแบบการนำเสนอ ไม่ได้อยู่ที่การขาย การตลาด จำนวนคนอ่าน หรืออะไรอื่นอีกมากซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่อยู่นอกการกำกับของเรา เราจึงไม่ควรไปจดจ่อ

อยู่กับสิ่งเหล่านั้น หากต้องจดจ่ออยู่กับสาระหรือเนื้อหาของเรื่องที่เราเขียนและอยากสื่อสารต่อสังคม ทำมันออกมาให้บริบูรณ์ตั้งใจ ทำมันออกมาให้สุดจิตสุดใจและจริงใจ ส่วนการขายได้หรือการมีคนอ่านต้อนรับ เป็นเรื่องของคนอื่น เป็นการประเมินของคนอื่น เป็นสายตาของยุคสมัย เราอาจเป็นแบบนักเขียนดั่งๆ ที่ตายไปก่อนงานจะได้รับ การยอมรับก็ได้หรือเราอาจจะเป็นเหมือนนักเขียนบางคนที่ยื่นออกมาแล้วก็หายไปจากโลกเลยก็ได้ สิ่งนั้นไม่สำคัญ แต่สำคัญที่ว่าเราได้เขียนแล้ว เราได้ทำแล้ว ด้วยความตั้งใจที่ดี ผลมันจะเป็นอย่างไร ไม่ใช่หน้าที่เราจะพิพากษา

มีอะไรฝากบอกกับผู้บริหารประเทศบ้าง

มีเยอะเลย (หัวเราะ) มีเยอะจนไม่รู้จะพูดว่าอะไร รู้แต่ว่าถ้าเรามีผู้บริหารเป็นนักเขียนหรือกวีบ้างก็จะดี เขาจะได้จินตนาการถึงความยากจนและความเหลื่อมล้ำในสังคมได้ชัดเจน

ทำงานมาหลากหลายบทบาท แกรมไม่เคยหยุดนิ่ง คุณมีวิธีอย่างไรให้ตัวเองหมดไฟ

วิธีทำให้ตัวเองไม่หมดไฟ พี่ไม่ทราบเลยคะ เพราะตลอดชีวิตเรามีแต่อยากทำโน่นทำนี่ไปเรื่อย อาจมีเหนื่อยล้าหมดแรงบ้างในบางครั้ง แต่พี่เป็นคนทนเก่งคะ เดี่ยวเดี๋ยวก็ปรับอารมณ์ได้แล้ว สังเกตตัวเองนะคะเพราะชีวิตไม่เปิดโอกาสให้ทุกข์ เศร้านานคะ

ขมัยกร บางคมบาง จบบทสนทนาด้วยรอยยิ้มอบอุ่นและแววตาเป็นประกาย ฉายแววของผู้ใหญ่ซึ่งผ่านร้อนหนาวมายาวนานแต่ก็ยังสุขใจที่จะแบ่งปันไฟในการทำงานให้แก่คนรุ่นหลัง

09.

ปราบดา หยุน: จิกขนบงานเขียนทดลองที่เปิด โลกทัศนิกการอ่านของคนไทย

ปราบดา หยุน น่าจะเป็นนักเขียนไทยที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์งานเขียนมากที่สุดคนหนึ่ง

ปราบดาสนใจการอ่านมาตั้งแต่เด็ก ชัดเขียนเป็นงานอดิเรก หลังกลับจากเรียนหนังสือที่สหรัฐอเมริกามานานกว่า 11 ปี ในช่วงวัยยี่สิบต้น เขาเริ่มต้นงานเขียนคอลัมน์ลงในนิตยสารหัวก้าวหน้าเล่มหนึ่ง แต่ก็ยังไม่มากถึงขั้นอยากเป็น ‘นักเขียน’

ท่ามกลางบรรยากาศสังคมที่วัฒนธรรมอัลเทอร์เนทีฟและอินดี้เติบโต บวกกับวิธีคิดในงานเขียนที่มีความเป็นศิลปะ เน้นความคิดสร้างสรรค์ในการเล่าเรื่องและเล่นกับภาษามากกว่างานเขียนของปราบดาจึงถูกเรียกว่าเป็น ‘งานทดลอง’ ที่จิกขนบแวดวงวรรณกรรมในเวลานั้น โดยเฉพาะรูปแบบของการใช้ภาษา และการเล่นคำ ซึ่งทำให้งานเขียนของเขามีเอกลักษณ์โดดเด่น

กระทั่งมาถึงจุดเปลี่ยนสำคัญในการคว่ำรางวัลซีไรต์ในปี 2545 กับผลงานเรื่องสั้น *ความน่าจะเป็น* ที่สร้างแรงกระเพื่อมอย่างมากในแวดวงวรรณกรรม และถูกวิจารณ์อย่างหนักใน

ข้อหา ‘ทำภาษาวิบัติ’ รวมไปถึงการวิจารณ์ว่าเป็นงานเขียนที่ไม่สะท้อนปัญหาของสังคม ในยุคที่เป้าหมายของวรรณกรรมไทยคือการเขียนวิพากษ์วิจารณ์สังคม ความเหลื่อมล้ำ และความยากจน

แต่ในทางหนึ่งมันได้สร้างคุณภาพการบางอย่าง ทำให้ทัศนคติของนักเขียนหน้าใหม่ที่มีต่องานวรรณกรรมในยุคนั้นมีทางเลือกเพิ่มขึ้น ทั้งยังเป็นการกรุยทางให้บรรดานักอ่านนักเขียนรุ่นใหม่ที่ชอบ ‘นักเขียนที่มีภาพลักษณ์แบบคนเมืองปกติ’ อย่างปราบดาได้มีต้นแบบในการเขียนหนังสือ ยังไม่นับการเป็นนักเขียนไทยเพียงไม่กี่คนที่มีโอกาสพิมพ์หนังสือและเผยแพร่ในประเทศญี่ปุ่น ทั้งคอลัมน์ในนิตยสาร งานเขียน และงานศิลปะ เปิดประตูให้คนญี่ปุ่นได้รู้จักงานเขียนของคนไทยมากขึ้น

ด้วยอายุล่วงเข้าวัยกลางคน ตกผลึกทางความคิด บวกกับบุคลิกตัวตนที่ยังชัดเจนไม่เปลี่ยนแปลง วันนี้เราชวนปราบดามานั่งสนทนาถึงเบื้องหลัง ‘วิธีคิด’ และ ‘วิธีเขียน’ ของเขาว่า มันได้สร้างความเปลี่ยนแปลงต่อวงการวรรณกรรมไทยอย่างไรบ้าง

ตอนไปเรียนที่อเมริกา ช่วงนั้นได้ติดตามดวง การอ่านของคนไทยบ้างไหม

เราไปอเมริกาตอนอายุแค่ 14-15 ปี ภาษาอังกฤษก็ไม่ได้ดีมาก ช่วงแรกก็ยังเขียนจดหมายหาเพื่อนที่เมืองไทยอยู่บ้าง แต่พอเริ่มเรียนหนักแล้วไปเจอวิชาวิทยาศาสตร์ สังคม ซึ่งเราไม่รู้เรื่องเลย ก็ต้องทุ่มเทให้กับการเรียนมากขึ้น เลยขาดการติดต่อกับเมืองไทยไป เราอยู่อเมริกา 11 ปี ที่บ้านก็ส่งหนังสือมาให้เราอ่านบ้าง แต่ไม่ได้รับรู้วิวัฒนาการของแวดวงวรรณกรรม ไม่รู้ว่าเขาอ่านอะไรกันที่เมืองไทย

ที่อเมริกา บางเมืองมีร้านขายของชำไทย เขาก็จะมีเทป มีหนังสือขายหลายชนิด นิดๆ หน่อยๆ จำได้ว่าจะมีร้านไทยแถวไชน่าทาวน์ ที่เอานิตยสารไทยหรือพ็อกเก็ตบุ๊กไทยมาขาย ส่วนใหญ่เป็นของที่กำลังดังในเมืองไทย ตอนนั้นมีหนังสือของพีโน้ส อุดม คนไทยที่อยู่อเมริกาก็อยากรู้เรื่อง เขาก็ต้องชวนขายหามาอ่าน

แล้วหลังจากกลับเมืองไทย ได้ติดตามมากขึ้น ไหม

พอกลับมาก็ได้ติดตามบ้าง แต่ความสนใจเราก็เปลี่ยนไปแล้ว ถึงเราจะกลับไปตามบ้าง ก็ไม่ได้ตามแบบผูกพัน เหมือนตามแค่อยากรู้ว่าคนนี่ที่เราเคยอ่าน ตอนนี่เขาเขียนอะไร หรือเพลงที่เราเคยฟัง ตอนนี่มีอัลบั้มใหม่หรือยัง เป็นลักษณะนั้นมากกว่า

ตอนนั้นนิตยสารเป็นสนามของการส่งงานเขียน แล้วงานเขียนแรกๆ ที่เราเขียนตอนกลับมาคือในนิตยสาร *แพรวสุดสัปดาห์* ซึ่งถือว่ามีภาพลักษณ์ของความทันสมัย นำเสนอเรื่องที่เกี่ยวข้องสมัย คนที่ทำในนั้นก็เป็นคนหนุ่มสาวที่มีชื่อเสียง เรื่องเทรนด์ แฟชั่น ในหมู่นิตยสารสำหรับคนหนุ่มสาวด้วยกัน แพรวๆ ก็ถือว่าค่อนข้างหัวก้าวหน้า ตอนนั้นก็เริ่มมี *Alternative Writer* คนเริ่มทำหนังสือทำมือกันเยอะ เป็นยุคที่ยังมีความเชื่อมโยงมาจากกระแสอัลเทอร์เนทีฟ ช่วงอินดี้ ช่วงเด็กแนว กำลังบูม ก่อนจะมีนิตยสาร *a day* เล่มแรก

งานเขียนของคนหนุ่มสาวในยุคนั้นมีเยอะไหม

ไม่เยอะ เมื่อเทียบกับกระแสหลัก แต่ความเล็กของมันก็มีส่วน มีความน่าสนใจ มีรสชาติโดดเด่นหลากหลาย คนเลยพูดถึงเยอะ สื่อที่นำเสนอเรื่องพวกนี้ก็เยอะ ตอนนั้นมีนิตยสารเพื่อรองรับความเป็นอินดี้เยอะมาก มี *a day*, *Summer*, *สารกระตุ้น*, *DNA* แล้วทุกคนก็เหมือนมาจากแหล่งเดียวกัน

ช่วงเริ่มต้น คุณเขียนเรื่องอะไร เป็นสิ่งที่คุณสนใจหรือเปล่า

ไม่เลย ต้องบอกว่าเป็นความต่อเนื่องตั้งแต่วัยเด็ก

ก่อนไปอเมริกา เราทำวารสารของโรงเรียนเทพศิรินทร์ ชื่อ 'รั้วราเพย์' เราเป็นคนเขียนเรื่องแทบทั้งหมด ทำสัมภาษณ์ เขียนเรื่องสั้น เขียนบทบรรณาธิการ ทำอาร์ตเวิร์ก เป็นช่วงที่เรารู้ขั้นตอนการทำนิตยสารแทบทั้งหมด เราเป็นคนชอบเขียน ว่างก็เขียน แต่ไม่ได้เขียนโดยคิดว่าจะเป็นคนเขียน หรือเขียนเพื่อส่งไปนิตยสาร เพราะตอนนั้นยังเด็กมันมีระยะห่างค่อนข้างสูงระหว่างเรากับสื่อ เวลาคิดว่าจะทำความรู้จักกับคนที่ทำนิตยสารสักเล่ม มีวิธีเดียวคือเขียนจดหมาย เราก็ไม่เคยคิดว่าจะไปเกี่ยวข้องกับเขียนเล่นๆ ด้วยความชอบ แต่ก็เคยได้ดีพิมพ์บ้าง

ที่นี้ตอนอยู่อเมริกาไม่ค่อยมีเวลา บางทีก็เบื่อ ก็เขียนเก็บไว้ เขียนส่งมาให้แม่อ่าน ก็อาจเป็นเหตุผลที่ทำให้ไม่ลิมภาษาไทย พอกลับมา ก็ยังเขียนเพราะว่าไม่มีอะไรทำ เราไปเกณฑ์ทหาร 6 เดือน พอเป็นทหารเสร็จ ก็อยู่ในช่วงเวลาที่ทบทวนตัวเองว่า อยากสมัครงานที่ไหน อยากทำอะไร อยากอยู่เมืองไทยต่อไปไหม ถ้าไม่อยากจะทำอะไร คือเขียนในช่วงเวลาที่ยังสับสนกับชีวิต เพราะฉะนั้นการเขียนมันก็เหมือนบำบัดเรา และเป็นการฆ่าเวลาไปด้วย เพราะเราเป็นคนชอบทำงานศิลปะ วาดรูป เขียนหนังสือ มันรู้สึกเป็นธรรมชาติ

คุณมีต้นแบบในการเขียนไหม

ตอนเด็กๆ เราชอบงานของ ครอบ ไชยวสุ นามปากกา 'อิวมอริสต์' และอ่านงานที่เรียกว่าเพื่อชีวิต เช่น งานของ จำลอง พึ่งชลจิตร ดั่งนั้นเวลานี้

เราไม่ได้มองงานศิลปะ หรืองานเขียนเป็นเรื่องยิ่งใหญ่ มันเป็นกิจกรรมสร้างสรรค์แบบหนึ่งในสังคม

เราเขียนก็อยากเขียนให้ได้แบบเขา ไม่ได้เรียกว่าก๊อปนี่เนื้อหา แต่เป็นความรู้สึกว่าอ่านจบแล้วอยากให้เหมือนเราอ่านงานของคนนั้นคนนี้ หรืองานของประภาส ชลศรานนท์ เราก็อชอบ แต่เริ่มชอบจากดนตรีเจสซิง มันก็มีรูปแบบอย่างนั้นในตอนที่

แต่หลังจากกลับมาเมืองไทย เราก็ไม่ค่อยได้อ่านงานพวกนั้นแล้ว ความสนใจไปอยู่กับงานเขียนที่มีความเป็นศิลปะมากกว่า ตอนนั้นเลยมีมุมมองว่า การทำงานเขียนของเราไม่ใช่วรรณกรรมแบบดั้งเดิม หรือในแบบธรรมเนียม แต่เป็นงานวรรณกรรมที่เป็นงานศิลปะหมายความว่าอ่านแล้วไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องราวที่มีความชัดเจนว่ามันคือตัวละคร หรือมันเป็นเรื่องอะไร แต่มองเป็นเหมือนประติมากรรมที่ทำด้วยตัวหนังสือวิธีคิดเราเป็นแบบนั้น เราเลยไม่ได้มีต้นแบบที่เป็นนักเขียน แต่มีต้นแบบที่เป็นงานปรัชญา หรือศิลปิน หรือกวี ยุคโมเดิร์น ซึ่งเขามีการทดลองกับภาษาในรูปแบบของงานศิลปะมากกว่า

ถือเป็นข้อดีไหม ที่ทำให้งานเขียนหรือวิธีคิดของคุณแตกต่างจากนักเขียนคนอื่นในเวลานั้น

เป็นทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดีคือเราไม่ได้รู้สึกว่าการกำลังทำงานในสภาวะอะไร หรือเราไม่รู้สึกว่าถูกจำกัดอยู่ในกลุ่มไหน แต่ข้อเสียคือ มันค่อนข้างโดดเดี่ยวเวลาใครถามแล้วเราอธิบายไป เขาก็ไม่เข้าใจว่าเราพูดถึงอะไร อธิบายการรับรู้ของสังคมไทย ยุคนั้นเกี่ยวกับงานศิลปะก็ยังไม่กว้างเท่าทุกวันนี้

มันมีความเป็นจารีตพอสมควร สิ่งที่เราคุย สิ่งที่ยุบายามจะสื่อมันก็ถูกตีความ ถูกมองไปอีกแบบหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่จุดประสงค์ ไม่ใช่ความตั้งใจของเรา แต่เรื่องพวกนั้นห้ามไม่ได้อยู่แล้ว จะบังคับให้คนอ่านคิดเหมือนเราไม่ได้ เราเลยไม่ได้สนใจมาก

สิ่งที่คุณอ่านได้เห็นในงานเขียนของคุณคือ ขอบวิพากษ์สังคม สังเกตพฤติกรรมมนุษย์ ใช้อารมณ์ขันเสียดสี มุมมองเหล่านี้มาจากไหน

โดยพื้นฐานเราเป็นคนชอบอารมณ์ขัน ตัวเองอาจไม่ใช่คนตลก เวลาอยู่กับใครก็ไม่ได้ถูกมองว่าเป็นคนตลก แต่สิ่งที่ชอบจริงๆ คือเรื่องตลก ชอบดูหนังตลก รายการตลก หรือสแตนด์อัปคอมเมดี้ เราคิดว่าเปอร์เซ็นต์ส่วนใหญ่ของสิ่งที่เสพในชีวิตเป็นเรื่องอารมณ์ขันมากกว่าเรื่องอื่นๆ มันก็เลยอยู่ในตัวเราอยู่แล้ว

ทีนี้เวลาเขียนเราเป็นพวกชอบอารมณ์ขันที่มีด้านมืดหน่อยๆ ไม่ใช่ซ่าแบบตลกอย่างเดียว แต่ขำเพราะมันล้อเลียนอะไรบางอย่าง ซึ่งบางทีการล้อเลียนทำให้เห็นความจริงบางอย่างที่คนไม่กล้าพูด แต่ใช้อารมณ์ขันเพื่อทำให้การวิจารณ์เบาลง แต่มันก็พูดถึงความจริงด้วยเหมือนกัน เช่น เวลาคนล้อเรื่องการเมือง ล้อบุคคลในสังคม ถ้าเราใช้วิธีล้อให้ขำ มันก็ไม่รุนแรงเท่าการด่า เราชอบอารมณ์ขันแบบนั้น เวลาเขียนมันก็เลยออกมาโดยอัตโนมัติ

การเสียดสีของเราไม่ได้มีความซีเรียสจริงจังกับเรื่องระเบียบวินัยขนาดนั้น เราไม่ได้คิดว่าภาษาเป็นเรื่องตายตัวที่คุณเขียนแบบนี้ในช่วงยุคนี้ แล้วคุณจะต้องทำแบบนี้ไปตลอด บางคนจะมีความเคร่งครัดแบบนั้น แต่สำหรับเราความน่าสนใจคือภาษามันเปลี่ยนแปลง กลายพันธุ์ ผสมผสานกับภาษา นอกแล้วกลายเป็นอีกคนหนึ่ง เราสนใจภาษาในลักษณะที่มันมีวิวัฒนาการ มีความเปลี่ยนแปลงมากกว่าที่มันจะถูกแช่เอาไว้

รวมเรื่องสั้นรางวัลซีไรต์ ความน่าจะเป็น ของคุณโดนวิจารณ์อย่างมากในเรื่องความแปลกใหม่ โดยเฉพาะรูปแบบการใช้ภาษา ตอนนั้นเป็นอย่างไรบ้าง

สิ่งที่เขาวิจารณ์มีหลายรูปแบบมาก ทั้งรูปแบบการใช้ภาษา ซึ่งถ้าเป็นมุมของคนที่มีความอนุรักษ์นิยมเกี่ยวกับจารีตประเพณี เขาก็จะคิดว่า

เราทำภาษาวิบัติ เพราะเราเล่นกับคำไปเรื่อยโดยไม่มีโครงคร่าพอต่อความหมายของมัน ซึ่งคำวิจารณ์อันนี้ เราก็รับได้ครึ่งหนึ่ง บางส่วนมันก็เป็นการเล่นกับภาษา บางส่วนเราก็ความรู้น้อยจริงๆ หมายถึงเราเล่นกับคำโดยที่เรามีความรู้เกี่ยวกับมันไม่มากพอ อันนี้ก็เป็นประโยชน์ให้เราได้กลับไปศึกษาว่าสิ่งที่เขาพูดจริงเท็จแค่ไหน ทำให้เราได้สำรวจตัวเองด้วย

นอกจากนี้ยังถูกวิจารณ์ว่าเป็นงานเขียนที่ไม่สะท้อนปัญหาของสังคม คือยุควรรณกรรมไทยที่ค่อนข้างจะเข้มแข็งมากๆ คือยุคเพื่อชีวิต เป้าหมายก็คือการเขียนวิพากษ์วิจารณ์สังคม ความเหลื่อมล้ำ ความยากจน ซึ่งเขามองว่างานรูปแบบของเราไม่มีการสะท้อนแบบนั้น ซึ่งข้อนี้บางเรื่องที่เราเขียนเราก็ไม่ได้มีการวิจารณ์สังคม แต่ในขณะเดียวกันเวลาเขียนก็รู้สึกว่าเขาวิพากษ์วิจารณ์อีกแบบหนึ่ง อาจเป็นการวิพากษ์วิจารณ์แบบคนที่อยู่ในเมือง ซึ่งเมื่อก่อนคำว่าเมืองมันถูกมองด้วยภาพลบ ชนบทดีกว่าเมือง ชนบทถูกเมืองกดขี่ แต่ในความเป็นจริงคือทุกคนก็เข้ามาในเมืองกันหมด คนต่างจังหวัดก็อยู่ในเมือง เมืองเป็นศูนย์กลางของทุกอย่าง ทั้งความรวย ความจน คนทุกรูปแบบอยู่ในสังคมเมือง แล้วเราวิจารณ์สังคมในมุมมองคนที่อยู่ข้างใน ไม่ใช่มองมาจากภายนอก เพราะฉะนั้นมันย่อมมีความรู้สึกทั้งที่เป็นส่วนหนึ่งของเมือง ทั้งชอบและไม่ชอบเมือง ทั้งความจำเป็นที่จะต้องอยู่ในเมือง มีหลายมิติของคนที่อยู่ในเมือง ไม่จำเป็นว่าคุณอยู่ในเมือง เป็นคนชนชั้นกลาง เป็นคนมีฐานะ แล้วคุณต้องชอบสิ่งที่คุณเป็น เรารู้สึกว่ามีวิธีเขียนเรามันก็วิพากษ์วิจารณ์รูปแบบทุกอย่าง

ความจริงตอนที่ได้รางวัล ก็ไม่เคยคิดว่าตัวเองจะได้ เพราะเวลาที่เขียนงาน ก็ไม่เคยคิดว่างานเราจะเป็นลักษณะงานที่ได้รางวัล เวลาคนถามเราก็บอกด้วยซ้ำไปว่าเขียนงานบ้างๆ บอๆ เอาสนุก ไม่ได้จริงจังว่าจะต้องเปลี่ยนแปลงสังคม หรือเขียนเพื่อความยิ่งใหญ่อะไร เราไม่ได้มองงานศิลปะหรืองานเขียนเป็นเรื่องยิ่งใหญ่ มันเป็นกิจกรรมสร้างสรรค์แบบหนึ่งในสังคม

คิดอย่างไรที่มีคนพูดว่า ถ้าไม่เขียนงานเพื่อชีวิต หรือไม่รับใช้สังคม ถือเป็นงานที่ไม่ดี

เราไม่ได้มีอคติอะไรกับงานเพื่อชีวิต ความจริงเราคิดว่าเป็นงานที่จำเป็นต้องมีตอนเด็กเราก็ชอบอ่าน แต่แค่รู้สึกถ้าถ้าคำว่างานวรรณกรรมถูก

จำกัดอยู่ในกรอบว่าจะต้องเขียนเกี่ยวกับอะไร มันเหมือนมีความเป็นเผด็จการทางความคิดว่างานศิลปะด้านการเขียนต้องเป็นงานเกี่ยวกับอะไร ซึ่งจริงๆ แล้วตามประวัติศาสตร์มันก็มาจากระบอบสังคมนิยม ระบอบคอมมิวนิสต์ที่เขาารู้สึกว่าสิ่งฟุ่มเฟือยของชีวิต เป็นสิ่งที่ไม่ควรมีอยู่ในสังคม หรือเป็นสิ่งที่เบียดเบียนจิตใจของชนชั้นกลางของกรรมพี ของนายทุน ไม่ใช่สิ่งที่จะเอื้อให้สังคมมีความเท่าเทียมกัน ซึ่งอันนี้ก็เป็นเหตุผลที่รับฟังได้ เพียงแต่เรารู้สึกว่า ถ้ามองงานเขียนว่าเป็นการสะท้อนภาพชีวิตของมนุษย์ มันก็ย่อมต้องเขียนเกี่ยวกับอะไรก็ได้ การเขียนไม่ได้แปลว่าคุณค่าล้นขึ้นมาสังคมให้ไปในทางไหนเป็นพิเศษ บางทีการเขียนมันคือการทำให้เราได้ศึกษา เรียนรู้มิติต่างๆ ของความเป็นมนุษย์ได้ลึกซึ้งขึ้น

สมมติว่าบางคนชอบเขียนโดยอิงประวัติชีวิตตัวเอง ซึ่งประวัติชีวิตเขาอาจเข้มข้นมาก หรือเขาอาจมีปัญหาทางจิตใจ ปัญหาสุขภาพ หรือเคยผ่านเหตุการณ์ทางการเมืองที่มันสับสนยุ่งเหยิง แลลมคมเมื่อเขาเขียนออกมา เราก็อาจมองได้ว่ามันเป็นแค่ชีวิตของคนคนหนึ่ง ไม่ได้มีประโยชน์อะไรกับคนอื่น แต่ถ้าเราเอารายละเอียดในชีวิตเขามาคิดทบทวน หรือประยุกต์ใช้กับเราได้ มันก็มีประโยชน์ เราถึงได้มองว่าเขียนเกี่ยวกับอะไรก็ได้ งานเขียนมันไม่ควรถูกจำกัดอยู่ว่าเนื้อหาควรจะต้องเกี่ยวกับอะไร มันอยู่ที่ว่าคุณนำเสนอออกมาแล้ว คนอ่านได้อะไรจากสิ่งที่คุณเขียนมากกว่า

เพราะฉะนั้น สมมติว่าเราเป็นคนที่เกิดมาในชนชั้นแบบนี้ เกิดมาเป็นลูกสุทธิชัย หยุ่น เรียนจบจากต่างประเทศ แปลว่าเราไม่มีสิทธิ์เขียนหนังสือหรือทุกคนก็ควรมีสิทธิ์ที่จะเขียนหนังสือได้ เพียงแต่ว่าการเขียนหนังสือ การทำงานศิลปะอะไรก็ตาม มันไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัวเราว่ามีประโยชน์หรือไม่ ถ้าไม่มีใครอ่านก็ไม่มีประโยชน์อะไร แต่ถ้ามีคนอ่าน เราก็ต้องไปถามคนอ่านว่าได้ประโยชน์อะไรจากงานของเราหรือเปล่า ซึ่งเรื่องพวกนี้เป็นสิ่งที่เราบังคับไม่ได้อยู่แล้ว ก็เลยมองว่า การที่มีคนพยายามมาจำกัดหรือนิยามวรรณกรรมว่าควรจะเป็นอะไร เกี่ยวกับอะไร มันเป็นเรื่องไร้สาระ

การได้รางวัลซีไรต์จาก ความน่าจะเป็น นอกจากการถูกวิจารณ์ มันสร้างความตื่นตัวอะไรกับแวดวงการอ่านในเวลาอันน่ามหัศจรรย์

จากสิ่งที่ได้รับรู้มันมีผลอยู่เยอะ เพราะช่วงนั้น

जूๆ ก็มีคนอยากเป็นนักเขียนขึ้นมาเยอะแยะ คงเหมือนเวลาฝั่งดนตรีเกิดขึ้นมาแล้วทำให้คนอยากเป็นนักดนตรี คือมันมีแบบอย่างที่เขาารู้สึกว่ามันน่าสนใจ แล้วบังเอิญว่าตอนนั้นเราก็ตกอยู่คนเดียว ซึ่งเมื่อก่อนจะมีภาพจำของนักเขียนว่าจะต้องแต่งตัวแบบนี้ พันผ้าขาวม้า ซึ่งภาพลักษณ์เราไม่ได้เป็นแบบนั้นเลย เราก็ดูเป็นคนเมืองปกติ แต่งตัวตามสมัยนิยม

ธรรมชาติของวัยรุ่นเขาก็จะชอบหาต้นแบบหรือไอดอลในชีวิตไม่ว่าจะเป็นนักดนตรี ดารา นักร้อง หรืออะไรก็ตาม เราก็คงกลายเป็นต้นแบบหนึ่งของคนที่สนใจการอ่านการเขียน หลายคนที่เราได้เจอหลังจากนั้นก็มาบอกว่า หนังสือของเราเป็นหนังสือเล่มแรกในชีวิตที่อ่าน ในมุนนั้นเราก็คงมีส่วนทำให้ทัศนคติเกี่ยวกับงานวรรณกรรมของคนไทยในยุคนั้นมีทางเลือกเพิ่มขึ้น ทำให้เขารู้สึกว่า ชีวิตแบบฉันก็เขียนหนังสือได้ไม่จำเป็นต้องมาจากต่างจังหวัด ไม่จำเป็นต้องเขียนแต่เรื่องความเหลื่อมล้ำ อะไรๆ ก็เขียนเป็นวรรณกรรมได้ คิดว่าเราคงมีส่วนในการเปิดโลกทัศน์ให้กับคนในยุคนั้นอยู่บ้าง

ด้วยพื้นฐานวิธีคิดของคุณที่สะท้อนผ่านงานเขียน มันทำให้คนนิยามงานเขียนคุณว่าเป็น ‘งานเชิงทดลอง’ คุณมองคำนี้อย่างไร

ถ้าเป็นยุคแรกๆ ที่เขียนหนังสือ ก็อาจจะใช้คำนั้นได้ เพราะเราก็มองว่ามันไม่ใช่งานเขียนที่เป็นวรรณกรรมเพียวๆ แต่มีความผสมผสานของความเป็นงานศิลปะอยู่ อย่างที่บอกว่า เราสนใจศิลปะสนใจงานประติมากรรม สนใจงานเพนต์ติ้ง (painting) เวลาเราเขียนก็จะมีคอนเซ็ปต์อยู่ในหัวว่างานนี้เราต้องการที่จะทำให้มีภาพลักษณะไหนด้วย ไม่ใช่แค่เรื่องเกี่ยวกับอะไร คือเรื่องแทบจะไม่มีสำคัญเท่าไรในตอนนั้น

ฉะนั้น ถ้ามองในมุนนั้นก็เรียกว่าเป็นงานทดลองได้ เพราะมันก็เป็นงานที่ไม่ได้เป็นตามขนบของการเขียนวรรณกรรมเท่าไร แต่ว่าโดยส่วนตัวก็เป็นคนชอบงานวรรณกรรมปกติทั่วไป แล้วเรารู้สึกว่างานวรรณกรรมที่ประสบความสำเร็จคืองานที่คนอ่านรู้สึกมีส่วนร่วม เสมือนว่าได้เข้าไปอยู่ในเรื่องนั้น ได้สัมผัสกับตัวละคร รู้สึกร่วมกับตัวละคร ลุ้นไปกับตัวละคร ถ้าเขียนแบบนั้นได้ เราก็จะรู้สึกประสบความสำเร็จในอีกแบบหนึ่ง ก็เลยพยายามเขียนแบบนั้นในช่วงหลัง พยายามทำงานวรรณกรรมให้เป็นงานวรรณกรรมมากกว่าจะเป็นงานทดลองแบบกึ่งงานศิลปะเหมือนในช่วงแรก

ถ้าให้วิจารณ์ผลงานตัวเอง จากวันนั้นถึงวันนี้ เปลี่ยนไปเยอะไหม

เปลี่ยนไปเยอะเหมือนกัน ทุกวันนี้รู้สึกเครียดขึ้น (หัวเราะ) ความจริงแล้วถ้าในฐานะคนอ่าน ก็จะมีบางช่วงที่เราไม่อ่านงานเก่าเลย เพราะรู้สึกว่าเป็นช่วงที่เราเด็ก บางเรื่องเราเขียนเอาสนุก มันไม่มีเหตุผล ไม่มีสาระ แต่พอถึงวัยนี้พอกลับไปอ่านบางอย่าง ก็รู้สึกว้าว ในวัยหนึ่งมันก็ควรเป็นแบบนั้น มันควรเป็นวัยที่ไม่ต้องคิดมากว่าคุณต้องทำงานที่มีคุณค่าหรือเปล่า เป็นวัยทดลอง ซึ่งพลังของการทดลองเป็นสิ่งที่จับต้องยาก แต่เรารู้สึกว่ามันมีรสชาติที่เข้มข้นกว่าการทำงานในแบบที่เราารู้อยู่แล้วว่าจะทำอะไร มันมีพลังผลึกบางอย่างที่เราชอบเหมือนเวลาฟังเพลง บางครั้งเราก็ชอบฟังเพลงฟังก็ร้องก็เสียงดัง รุนแรง แต่ฟังไม่รู้เรื่องหรือทว่าเขาร้องอะไร มีแต่ความแรงของดนตรี แต่ในนั้นมันมีพลังที่เราชอบ มันไม่ใช่สิ่งที่ฟังได้ตลอดเวลา แต่พอฟังแล้วก็รู้สึกว่าได้เติมพลังอะไรบางอย่าง ซึ่งในวัยหนึ่งคนเราได้ทำอะไรแบบนั้นมันก็ดีแล้ว

มาถึงตอนนี้รู้สึกว่าจะคิดมากไปหน่อย เวลาเขียนอะไรก็ต้องแผ้วถาง หรือมีสัญลักษณ์ที่เราต้องการจะสื่ออยู่มากกว่าสมัยก่อน ซึ่งก็เป็นอีกแบบหนึ่ง ไม่ได้ดีหรือแย่กว่ากัน เพียงแต่ว่าเราก็สนใจอีกแบบไปแล้ว

คุณเป็นนักเขียนไทยที่งานมีโอกาสไปตีพิมพ์ที่ญี่ปุ่น อยากรู้ว่าคุณอ่านญี่ปุ่นเขามองนักเขียนไทยอย่างไร

ในยุคหนึ่ง คนญี่ปุ่นให้ความสนใจต่อสังคมไทยเยอะ เพราะเขามองว่าเมืองไทยเป็นที่ที่ชีวิตเรียบง่ายกว่าญี่ปุ่น ญี่ปุ่นมีความเครียดสูง แข่งขันสูง ก็จะมีคนญี่ปุ่นบางกลุ่มที่นิยมมาอยู่ในสังคมแบบเมืองไทยที่ทุกอย่างเคลื่อนไหวตัวช้ากว่า สโลว์ไลฟ์กว่า คนที่มีทัศนคติแบบนั้น ก็จะเริ่มสนใจวัฒนธรรมไทย ฟังเพลงไทย อ่านวรรณกรรมไทย ซึ่งเราก็อึดใจดีที่งานของเราเป็นหนึ่งในไม่กี่งานของคนไทยที่ได้รับการแปลเป็นภาษาญี่ปุ่น แต่เราคิดว่าค่านิยมของคนญี่ปุ่นก็ยังคงคล้ายๆ กับที่อื่นในโลก คือยังให้ความสนใจกับตะวันตกมากกว่า เพราะฉะนั้นงานแปลตะวันตกก็ยังเป็นที่สนใจมากกว่าอยู่ดี ความ เป็นนักเขียนไทยถือว่าเป็นวัฒนธรรมรองมาก ต้องเป็นคนที่น่าสนใจจริงๆ ถึงจะรู้จัก

ทุกวันนี้ความสนใจเกี่ยวกับประเทศไทยของเขาจะถูกแบ่งเป็นกลุ่มๆ อย่างซีรีส์วายเป็นที่นิยมมากในญี่ปุ่น แต่ก็เป็นที่นิยมในกลุ่มผู้หญิงที่อาจจะเรียกว่ากลุ่มแม่บ้าน ซึ่งคนกลุ่มนี้ก็ไม่น้อยที่จะสนใจมาอ่านวรรณกรรม แล้วก็ยังมียุคคนฟังเพลงอินดี้ของไทย กลุ่มคนชอบดูหนังไทย กระจายกระจายไป

บรรยากาศการทำงานกับคนญี่ปุ่น ทั้งนักเขียน และสำนักพิมพ์ แตกต่างจากไทยอย่างน้อยแค่ไหน

ในช่วงแรกที่เราไปรู้สึกต่างมากแบบฟ้ากับเหว หมายถึงความจริงจังของคนญี่ปุ่นในการปฏิบัติกับเรา หรือเรื่องการผลิตงานของเรา มันเป็นขั้นเป็นตอนที่ละเอียดมาก มีการเชิญคนออกแบบปกมากคุยกับเรา มีบทสนทนาแบบจริงจังในหลักการของการออกแบบว่าเราต้องการอะไร เขาต้องการอะไร

สังคมญี่ปุ่นมีความเคารพต่อคนที่ทำงานด้านวัฒนธรรมมาก เพราะฉะนั้นคนที่ทำงานศิลปะใดๆ ก็ตาม จะถูกจัดอยู่ในอีกระดับชนชั้นหนึ่งของสังคม อาจเรียกว่าชนชั้นปัญญาชน ทุกคนจะถูกเรียกว่า ‘อาจารย์’ หรือ ‘เซนเซ’ หมด เราก็กลายเป็น ‘เซนเซ’ (หัวเราะ) แล้วก็ได้รับการต้อนรับที่ดีมาก เขามองว่าคนทำงานศิลปะวัฒนธรรมคือผู้ให้จิตวิญญาณกับสังคม ถูกจัดอยู่ในกลุ่มคนพิเศษไปเลย มีอภิสิทธิ์ในแง่ความเป็นปัญญาชน

แม้แต่เรื่องค่าตอบแทนที่สูงกว่าเมืองไทยสองสามเท่า ทั้งการพิมพ์ ค่าเรื่อง ค่าพิมพ์ ค่าลิขสิทธิ์ เรียกว่ามีมาตรฐานที่เป็นสากล อาจจะเทียบได้กับอเมริกา อังกฤษ เราก็ประทับใจ รู้สึกว่ามันมีความจริงจัง เป็นมืออาชีพกว่าที่เมืองไทยเยอะ

คนญี่ปุ่นมองหางานเขียนของคนไทยอย่างมีนัยสำคัญอย่างไรบ้างไหม

ก็คล้ายกับเมื่อก่อนเขายังโหยหาชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ต้องแข่งขันสูง แต่เราคิดว่ายังไงก็ไม่มีคนไทยเขียนงานที่ตั้งใจให้คนญี่ปุ่นอ่าน ก็เลยไม่รู้ว่าจะอนุมัติเราทำแบบนั้น เขาจะสนใจมากน้อยแค่ไหน เราก็ไม่เคยเขียนงานที่คนญี่ปุ่นมาอยู่เชียงใหม่อ่านอะไรแบบนั้น ซึ่งมันเรียกว่าเป็นวัฒนธรรมหนึ่งก็ได้ เพราะเชียงใหม่เป็นที่รู้จักของคนญี่ปุ่นมากกว่ากรุงเทพฯ เสียอีก มีคนไปปักหลักอยู่ที่นั่นเยอะ น่าจะมีคนลองเขียนวรรณกรรมอะไรที่เกี่ยวกับคนญี่ปุ่นในเมืองไทยดูนะ เขาอาจสนใจก็ได้ เพราะคนญี่ปุ่นเคยบอกเราว่า ‘คนญี่ปุ่นชอบอ่านอะไรที่เกี่ยวกับคนญี่ปุ่นด้วยกัน’

มีความคาดหวังใหม่ว่างานของนักเขียนไทยจะได้ตีพิมพ์ในต่างประเทศเยอะๆ

ทุกวันนี้มีโอกาสมากขึ้นกว่าเดิม เราก็มีงานแปลเป็นภาษาอังกฤษ และพิมพ์ที่สำนักพิมพ์อังกฤษ ซึ่งสำนักพิมพ์เดียวกันนี้ก็กำลังจะพิมพ์งานของ ภู กระดาษ ก็ถือเป็นงานเขียนของไทยลำดับที่สาม เพราะเขาเคยพิมพ์งานของ เดือนวาด พิมพ์นา ไปแล้ว เราคิดว่าภาษาอังกฤษน่าจะมีความมีโอกาสมากขึ้นเรื่อยๆ ถ้าคนไทยยังผลิตงานออกมาเรื่อยๆ อย่าง อุทิศ เหมะมูล หรือ วีรพร นิติประภา ก็จะได้พิมพ์ภาษาอังกฤษเหมือนกัน

สำหรับนักเขียนไทยร่วมสมัย ถ้าผลิตงานที่เข้มข้นเกี่ยวกับสังคมหรือมีมุมมองที่ต่างออกไปจากตะวันตก เราเชื่อว่ามันจะง่ายขึ้นในการหาช่องทางไปพิมพ์ต่างประเทศ เพราะว่าโลกมันแคบลง แล้วคนที่สนใจมุมมองของคนต่างวัฒนธรรมมากขึ้น แต่ญี่ปุ่นอาจจะยากหน่อยเขาไม่ได้พิมพ์งานแปลเยอะ ถ้าจะพิมพ์งานแปลเขาก็จะเลือกตะวันตก เพราะฉะนั้นถ้าจะมาถึงไทย มันก็ต้องมีเหตุผลอะไรบางอย่าง หรือมีจุดเด่นอะไรบางอย่างที่ดึงดูดเขาจริงๆ

10.

ฤทธิเดชนักเขียนไทยที่ชื่อ 'แดนอรัญ แสงทอง'

วัย 65 ปี ในทางกายภาพของ 'แดนอรัญ แสงทอง' ไม่ได้แข็งแรงเหมือนเดิม ต้องกินยาและควบคุมอาหารอย่างเข้มงวดอันเนื่องจากการใช้สมองกับร่างกายอย่างหนักแต่วัยหนุ่ม เพื่อเคี้ยวกรำเรื่องเล่าหลากหลายรสชาติที่มีรูปเงาชีวิตของ 'คนเมืองเพชร' ทั้งร่องรอยในตำนานจนถึงปัจจุบันให้นักอ่านได้ทำซาบทั้ง 'รสคำ' และ 'รสความ' ที่เขาปรุงอย่างสุดฝีมือ จนถูกยอมรับในโลกวรรณกรรมระดับนานาชาติ

เรื่อง: ณรรธราวุธ เมืองสุข

ภาพ: รัชพล บุญเลิศ

เป็นเวลาเกือบสามทศวรรษเต็มที่นักเขียนผู้มีรกรากจากเมืองเพชรบุรีได้สร้างโลกนักอ่านข้ามเส้นพรมแดนจากประเทศไทยสู่โลกตะวันตก เมื่อนวนิยาย *เงาสีขาว* ถูกปฏิเสธรางวัลวรรณกรรมภายในประเทศบ้านเกิด ก่อนถูกแปลเป็นภาษาฝรั่งเศสเป็นลำดับแรกโดยใช้ชื่อจริง เสน่ห์ สังข์สุข (Saneh Sangsuk) กำกับไว้แทนนามปากกา หลังจากนั้นชื่อหนังสือและชื่อของเขาก็ไปปรากฏในรูปเล่มภาษาอังกฤษ สเปน (คาตาลัน) โปรตุเกส และกรีก กระทั่งเข้าไปอยู่ในหัวใจนักอ่านในยุโรป ก่อนที่อีกหลายผลงานถูกทยอยแปลต่อมา อาทิ เรื่องสั้นขนาดยาว *อสรพิษ* นวนิยาย *เงาสีขาว* หรืออีกเล่มที่โด่งดังในแวดวงนักอ่านอย่าง *เจ้าภาวะเกิด* หรือเรื่องสั้นอย่าง *A Poem Should Not Mean But Be* จนแดนอรัญถูกเชิดชูเกียรติจากกระทรวงวัฒนธรรมและการสื่อสารของประเทศฝรั่งเศสให้ประดับเหรียญอิสริยาภรณ์ศิลปศาสตร์และอักษรศาสตร์ชั้นอัศวิน (Chevalier de l'Ordre des Arts et des Lettres)

ที่กล่าวไว้นั้นไม่ใช่เรื่องราวที่ทำให้นักอ่านไทยเริ่มทำความรู้จักนักเขียนผู้มีแรงบันดาลใจจากหนังสือ *ฟ้าเมืองไทย* และ *ฟ้าเมืองทอง* หรือ *ชาวกรุง* ในวงกว้าง และไม่ใช่เพราะเขาได้รับรางวัลทางวรรณกรรมในประเทศด้วยซ้ำ แต่เป็นเพราะคอลัมน์หน้ากีฬาของหนังสือพิมพ์รายวันฉบับหนึ่งตีพิมพ์บทสัมภาษณ์ของผู้จัดการทีมฟุตบอลชื่อดังในต้นทศวรรษที่ 2000 อย่าง ‘โซเซ่ มูริญโญ่’ ถึงกิจกรรมยามว่างว่าเขาอ่านหนังสืออะไร เมื่อผู้จัดการทีมเจ้าของฉายา ‘เดอะ สเปนเชียล วัน’ บอกว่าเขาอ่านหนังสือวรรณกรรมเรื่อง *อสรพิษ* ของ ‘เสน่ห์ สังข์สุข’ ซึ่งเป็นนักเขียนคนโปรด นั่นทำให้นักอ่านไทยเริ่มเปิดใจทำความรู้จักกับนักเขียนผู้มีหมวดเคราครีมนี่ชุ่มทำงานหนักตลอดมา

หากพูดถึงแดนอรัญ แสงทอง ก็ต้องพูดถึง ‘มาร์แชล บาร์จ’ นักแปลชาวฝรั่งเศสผู้ล่วงลับซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีจากนักอ่านแดนน้ำหอม เช่น ซาติ กอบจิตติ คีลา โคมฉาย ฯลฯ และด้วยเหตุผลบางอย่างทำให้เขาตัดสินใจเลือกหยิบงานนวนิยายของแดนอรัญ ซึ่งถือเป็นงานที่เพิ่งตีพิมพ์ในขณะนั้นไปแปลด้วย

“คุณมาร์แชลทำงานอยู่ที่หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ สมัยที่ยังเป็นเครือขายสื่อสิ่งพิมพ์ขนาดใหญ่ มีหนังสือพิมพ์ มีนิตยสารหลายฉบับ คุณมาร์แชลก็ทำงานอยู่ที่นั่น พอช่วงหนึ่งคุณมาร์แชลหันมาตีพิมพ์หนังสือ แกก็จะอ่านหนังสือภาษาไทย

นี้แหละ เพื่อคัดเลือก ภายใต้ชื่อโครงการ ‘The 20 best novels of Thailand’ คือคัดเลือกนวนิยายไทยที่ดีที่สุด 20 เรื่อง แกคัดได้ยังไม่ครบก็พอดีกับที่ผมตีพิมพ์ *เงาสีขาว* ไป

ช่วงนั้นประมาณปี 2535 - 2536 ตีพิมพ์ได้ยี่สิบวัน คือนวนิยายบางเรื่องเขียนมาตั้งแต่สมัยนานนมมาแล้ว อย่าง *บ้านทรายทอง* หรือ *ละครแห่งชีวิต* พวกนี้ตีพิมพ์มานาน แต่ *เงาสีขาว* เพิ่งตีพิมพ์ได้ยี่สิบวัน คุณมาร์แชลก็คิดไปติดยี่สิบอันดับด้วย (หัวเราะ) แล้วก็บอกผมว่ายินดีด้วยครับ ผมยอมทะเลาะกับทุกคนที่ไม่เห็นด้วย (หัวเราะ)”

แดนอรัญเล่าความเบื้องหลังจุดเริ่มต้นความสัมพันธ์ของเขากับชาวฝรั่งเศสผู้หยิบงานวรรณกรรมไทยไปแปลเป็นภาษาตนเอง จากจุดนั้นก็เปิดประตูให้ชาวยุโรปภาษาอื่นได้รู้จักนักเขียนชื่อเสน่ห์ สังข์สุข

**หนังสือควรจะเป็นอย่างนี้
เรื่องควรจะเป็นอย่างนี้
แต่ผมก็ไม่ได้ตอบสนองแก่
ผมก็ทำไปตามความคิด
ตามนิสัยของผม**

“ก็ไม่ใช่ว่าคุณมาร์แชล บาร์จ แกชอบงานของผมเป็นการส่วนตัวนะ และก็ไม่ได้ชอบพอตัวผมเป็นการส่วนตัว เรามีทัศนคติความเห็นที่ไม่ตรงกันหลายๆ อย่าง สิ่งที่คุณมาร์แชลต้องการ บางทีผมก็ไม่ได้ตอบสนองแก่เขา แกจะบอกว่าหนังสือควรจะเป็นอย่างนี้ เรื่องควรจะเป็นอย่างนี้ แต่ผมก็ไม่ได้ตอบสนองแก่ ผมก็ทำไปตามความคิดตามนิสัยของผม”

ความคิดขัดแย้งกันระหว่างมาร์เซล บารัง กับ นักเขียนเมืองเพชรแสดงออกชัดเจนมากเมื่อคราว ที่นวนิยาย *เดียดายใต้ฟ้าคลั่ง* (2555) ซึ่ง แดนอรัญนำเรื่องเล่าของนางกีสาโคตมี ที่ปรากฏ ในพระไตรปิฎกมาเล่าใหม่ในรูปแบบของตัวเอง เป็นผลงานศิลปะเชิงโลกตรศิลป์ แต่มาร์เซลกลับ มองว่าเขากำลังเผยแพร่ศาสนา

“เดียดายใต้ฟ้าคลั่งเป็นหนังสืออิงธรรมะ เป็น ประวัติภิกษุณี พอคุณมาร์เซลเห็นต้นฉบับแกก็ บอกโอ้หมอนี้พยายามเผยแพร่ศาสนาพุทธ ปกติ เวลาฝรั่งจะครอบงำไทยเขาก็เอาศาสนาของเขามา ครอบงำนี่เป็นเรื่องปกติที่เขาเอาศาสนาของเขามา เผยแพร่ ตั้งแต่สมัยพระนารายณ์แล้ว ฝรั่งที่เข้ามา สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีโครงการจะ เปลี่ยนให้สมเด็จพระนารายณ์เข้ารีตเป็นศาสนา แบบฝรั่งเศสด้วยซ้ำไป ทีนี้เมื่อผมต่อสู้ด้วยเรื่องราว ของพุทธศาสนา คุณมาร์เซลแกก็เหมือนไหวตัว ทันว่าผมจะออกหมัดแบบไหน แต่ผมก็ไม่ได้ว่า อะไร แคบอกว่าจะลองอ่านดู คุณมาร์เซลแกก็อ่าน พออ่านแล้วแกก็บ่นแกบอกช่วงหนึ่งย่อหน้าแรก สองย่อหน้าแรก สำนัดสำนวนมันโธ้ย ไม่ไหว”

สำหรับนวนิยายเดียดายใต้ฟ้าคลั่ง แดนอรัญ บอกว่าพยายามสร้างรูปแบบการเขียนให้พ้นไป จากวรรณกรรมอิงธรรมะ ใช้กลวิธีในการบอกเล่า เรื่องราวให้น่าติดตาม น่าตื่นเต้น และสามารถอ่าน จบได้ภายใน 45 นาที ซึ่งนวนิยายเล่มนี้ก็เข้าชิง รางวัลซีไรต์ด้วย แต่ไม่ได้รางวัล ขณะเดียวกันแม่ จะขัดแย้งกันทางความคิดแต่มาร์เซล บารังก็แปล งานเล่มนี้ให้สำนักพิมพ์เลอ เซย (Editions du Seuil) ของฝรั่งเศส ซึ่งเป็นสำนักพิมพ์เดียวกันกับที่พิมพ์ งานของโม เหยียน (Mo Yan) นักเขียนชาวจีนผู้ได้รับรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรมเมื่อปี 2012

ประโยคที่มาร์เซล บารังพูดแนะนำหนังสือเล่ม นี้กับบรรณาธิการสำนักพิมพ์คือ “โม เหยียนเป็น นักเขียนปากหมา ผมจะพูดยังไงดีไม่ให้เขาเกลียด โอ้นี่ปากหมาพอๆกับโม เหยียนเลย” และภายหลัง จากที่สำนักพิมพ์เลอ เซย ตีพิมพ์นวนิยายเล่มนี้ไม่ นาน มาร์เซล บารังก็เสียชีวิต

“ที่พูดนี้เราพูดเรื่องฤทธิ์เดชของนักเขียนไทย ผมสู่ว่างานหนัก ผมไม่ยอมให้คนอื่นมาบอกว่า ต้องทำอย่างนั้นสิ ฝรั่งถึงจะอ่าน อย่างเงงสิขาว กู จะเขียนอย่างนี้แล้วมันเป็นอะไรละ มันเป็นเรื่อง ของในวัยอย่างนี้ของกู ยุคสมัยของกู กูจะเขียน อย่างนี้ ผมก็เขียนออกมาเป็นนิยายที่ก้าวร้าวมาก ไม่ได้มองเป้าหมายว่ามันจะเป็นยังไง ไปคิดอย่าง

มึงจะชอบหรือไม่ชอบ ก็เป็นเรื่องของมึง แต่สิ่งที่กูเขียน มันจะกำหนดที่ของมัน

นั้นไม่ได้ จะคิดว่าฝรั่งชอบหรือไม่ชอบ ผมยังไม่ สนใจ และคิดว่าเป็นเรื่องไม่ถูกต้องที่จะไปเดาว่า ฝรั่งจะชอบหรือไม่ชอบอะไร”

เงาสะทอนตัวตนของเขา ไม่ว่าจะในฐานะ แดนอรัญ แสงทอง หรือเสน่ห์ สังข์สุข คือความ เป็นขบถที่แสดงผ่านทั้งในตัวหนังสือหรือแม้แต่ ทัศนคติ นั่นหมายถึงนักอ่านสัญชาติใดก็ตามได้ สัก ได้ เขาจึงมีอีกฉายาที่ถูกเรียกแหวดวงนักอ่านและ นักวิจารณ์คือ ‘ขบถวรรณกรรม’ แต่นักเขียน เจ้าของรางวัลซีไรต์จากรวมเรื่องสั้นชุด ‘อสรพิษ และเรื่องอื่นๆ’ บอกว่า นั่นคือฤทธิ์เดชนักเขียน ไทย และเชื่อมั่นว่า งานของเขาแพร่ขยายเกินกว่า ที่คาดคิด โดยถูกละเมิดลิขสิทธิ์ไปสร้างเป็น ภาพยนตร์ในสตูดิโอของฮอลลีวูดเสียด้วยซ้ำ

“มึงจะชอบหรือไม่ชอบก็เป็นเรื่องของมึง แต่ สิ่งที่กูเขียนมันจะทำหน้าที่ของมัน นิยายอย่าง *เจ้ากระดูก* เรื่องนี้มันแปลเป็นภาษาอิตาลี เป็นภาษาฝรั่งเศส แล้วต่อมามันมีหนึ่งเรื่องหนึ่ง ชื่อ *After Earth* (ชื่อไทย *สองโลกร่างปี* - ผู้เขียน) ที่วิลล สมิธเล่นกับลูกชาย โลกในยุคนั้นนะ คือป่า แพรกหนามแดงเลย มันอ่านเรื่องนี้แล้วเอาไป ปรับบท บทของไอวิลล สมิธก็คือบทของตาเต๋า จันผา บทของลูกชายมันคือบทของไอควีนเทียน คุณดูสิ มันเอามาหลอกคนไทย ตัดคิดเอาดีใหญ่ ที่กรุงเทพฯ เพอัญผมไปกรุงเทพฯ พอดี ตกใจ ฉิบหายเลยจะไปฟ้องร้องใครก็ได้แต่ก็คือแรง กระทบ คนอ่านหนังสือจริงๆ คนเขียนหนังสือ จริงๆ จะรู้ว่า *After Earth* ลอกเจ้ากระดูกไปแล้ว ก็เอามาฉายหลอกคนไทยด้วยซ้ำ มีตัวละครหลัก

อีกตัวคือไอ้พี่ชายของไอ้ควั่นเทียนในเรื่องที่โดนเสือฆ่าตาย ในเรื่อง After Earth ตัวสัตว์ประหลาดมันฆ่าพี่สาวของไอ้ควั่นเทียนด้วยนะ แม้กระทั่งรายละเอียดเล็กๆ มันยังเอาไปขยายเลย นี่คือสิ่งที่เป็นแรงกระทบที่ออกไปไกลถึงระดับนั้น”

“हांเอ้ย! ใครเชี่ยวชาญกฎหมายลิขสิทธิ์ให้มาหามาฟ้องแม่เองเอาตังค์มาให้ผมใช้มั่ง นี่พูดจริงนะ”

นอกจากเขียนหนังสือ แต่น้อยคนจะรู้ว่าแท้จริงแล้วทักษะภาษาอังกฤษของเขาอยู่ในระดับดีมาก แดนอรัญยังเคยทำสำนักพิมพ์เล็กๆ ตีพิมพ์ผลงานแปลหนังสือของนักเขียนที่มีชื่อหลายเล่ม เช่น ออสการ์ ไวลด์, รพินทรนาถ ฐากูร ฯลฯ เพราะเขาสำเร็จการศึกษาด้านวรรณคดีอังกฤษจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เคยทำงานเป็นล่ามให้กับองค์การเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศแห่งสหรัฐอเมริกา หรือ USAID (United States Agency for International Devel-

opment) แต่ทักษะภาษาอังกฤษนั้น เขามองว่าเริ่มต้นตั้งแต่สมัยมัธยมปลาย

“ผมเรียนหนังสือที่โรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดปัตตานี ตอนนั้นผมเป็นเด็กวัดอย่างเพชรบุรีแล้วगेเร ก็เลยถูกส่งตัวไปเรียนมัธยมปลายที่ปัตตานี เพราะพี่ชายเป็นทหารที่โน่น ผมไปเรียนที่โรงเรียนประจำจังหวัดนะ แต่ไม่มีเด็กๆ ชยันเรียนเพราะคนที่เอาใจใส่ต่อการเรียน เขาไม่ไปเรียนโรงเรียนนั้นแล้ว ที่ปัตตานีมีโรงเรียนสาธิตของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ลูกผู้ลากมากดีเขาก็ไปเรียนที่นั่นกัน ส่วนโรงเรียนนี้ตอนนั้นก็เหมือนโรงเรียนโจร ซึ่งก็เหมาะกับผม (หัวเราะ) พอชั่วโมงภาษาอังกฤษ ครูแกก็บ่นว่าพวกเธอไม่เอาใจใส่ พวกเธอไม่ชยัน ผมเห็นในกระเปาะของครูมี นิตยสารฟ้าเมืองไทย ที่นี้ในชั่วโมงเรียนภาษาอังกฤษเขาจะแจกซิทเป็นเรื่องเล่าสั้นๆ ผมแปลเรื่องเล่าสั้นๆ จากในซิทพวกนี้ไปลงที่ฟ้าเมืองไทยเพื่อให้ครูเจียบชะบ้าง แต่ก็ใช้เวลานานน่าดูกว่าเรื่องจะได้ลง

“หลังจากนั้นผมมาเรียนหนังสือต่อที่มศพร ประสานมิตร จนเรียนจบแล้วเรื่องเพิ่งได้ลง คือ เรื่องของพี้อาจินต์แหกคตตอกพอดี เรื่องถึงได้ลง (หัวเราะ) พี้อาจินต์เป็น บ.ก.ที่เข้มงวดมาก อย่านึกว่าเขียนได้ง่ายๆ สมัยนั้นมี บ.ก.อย่างอาจินต์ ปัญจพรค์เฝ้าอยู่ว่าคุณจะผ่านประตูนี้ได้ไหม นี่พูดกันในภาษาที่ให้เข้าใจง่ายๆ อย่านึกนะว่าอวดวิเศษแล้วผ่าน เรื่องที่ตีพิมพ์ในฟ้าเมืองไทยได้ หรือตีพิมพ์ในฟ้าเมืองทองได้ หรืออย่างสยามรัฐ สัปดาห์วิจารณ์นี่อย่าไปนึกนะว่าเรื่องของคุณจะได้ลงง่ายๆ ยิ่งสมัยที่อุษณา เพลิงธรรมคุมอยู่ ประมุขอุณหุรูปนี่เขี่ยสุดๆ แล้ว คุณเขียนเรื่องแล้วอุษณา เพลิงธรรมอ่านแล้วอนุมัติให้ลงในสยามรัฐ สัปดาห์วิจารณ์ คุณแทบจะลอยได้เลย เป็นเกียรติประวัติที่คู่ได้ทั้งชีวิต”

แดนอรัญ แสงทอง ในร่างของเสน่ห์ สังข์สุข เคยเจอคนอ่านชาวฝรั่งเศสของทีศูนย์วัฒนธรรมฝรั่งเศส ถนนสาทร หลังสถานทูตฝรั่งเศสจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการเขียนและการอ่านแล้วเชิญเขาไปเจอกับนักอ่านโดยตรง

“ผมไม่รู้ว่าจะจัดจรีหรือเปล่านั้น นี่พูดกันตรงๆ พวกฝรั่งเศสมันปลื้ม มันให้เกียรตินักเขียน มันเป็นข้อเท็จจริงอย่างหนึ่ง หรือเป็นนิสัยแยๆ ของมันหรือเปล่าที่มันให้เกียรตินักเขียน ซึ่งมันก็บ้าดี คนไทยเราไม่มีการให้คุณค่าอะไรอย่างนี้ เราไม่ได้ทำ มันไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งที่เราคิดว่ามันสำคัญอะไร

“ผมยกตัวอย่างคุณต๊ะ ทำอิจู สมัยเมื่อปี 2514-2515 แกเขียนหนังสือเรื่อง ใกล้เคียงกอก ลงตีพิมพ์เป็นตอนๆ ทีนี้โดยสารฟ้าเมืองไทย คนตามอ่านเยอะด้วย เพราะเขาให้ความรู้เกี่ยวกับภาษาอังกฤษ แล้วก็มันเป็นการสังเกตรปฏิกิริยาของฝรั่งกับคนไทย เพราะคุณต๊ะพาฝรั่งไปเที่ยวที่ต่างๆ ฝรั่งอเมริกันเห็นว่านักเขียนคนนี้น่าสนใจ เขาก็ให้ตั้งค้แก่ไปเที่ยวอเมริกาหลายเดือน คุณต๊ะก็ไปเที่ยวอเมริกา แกก็เขียนเรื่องเที่ยวอเมริกามา ลงที่ฟ้าเมืองไทย ตอนนั้นผมเป็นเด็กอายุสักสิบสี่สิบห้า ผมก็อ่านเจอชื่อเขียนของคุณต๊ะ ทำอิจู แกไปเมืองใหญ่แห่งหนึ่งชื่ออะไรไม่รู้ มันมีร้านกาแฟริมถนนที่สี่แยก เขาขายอาหารเช้า ขายกาแฟ โตะนั่งยาว สำหรับลูกค้าที่มานั่งกินอาหารเช้า จิบกาแฟ อ่านหนังสือพิมพ์ก่อนไปทำงาน มีสัก 40-50 โตะตั้งริมถนนยาวเหมือนสี่แยกลาดพร้าว ในบรรดาโตะเยอะๆ ริมหน้าต่าง มีอยู่โตะหนึ่งเขียนไว้ว่า ‘ห้ามนั่ง โอ.เฮนรี เลยกานั่งเขียนเรื่องสั้นที่นี่’

โอ. เฮนรีเป็นนักเขียนดังระดับโลกชาวอเมริกัน ทุกวันนี้เขายังเก็บโตะนี้เป็นที่ระลึกเลย”

นักเขียนเมืองเพชรนักพูดด้วยน้ำเสียงที่แยกไม่ออกระหว่างความยินดีหรือหมั่นเศร้า เมื่อนึกถึงบริบทของเรื่องเล่านี้กับวัฒนธรรมการให้เกียรตินักเขียนของสังคมไทย

ในวัยที่เริ่มโรยรา แต่แดนอรัญ แสงทอง ยังพูดถึงการทำงานของตัวเองด้วยมั่นใจ โผงผาง ตรงไปตรงมา สะท้อนถึงตัวตนของการทำงานหนักในแบบของเขาจนเป็นที่รู้จักของนักอ่านต่างชาติ เช่นที่เขาบอกว่า “ผมก็นั่งเขียนหนังสืออยู่ตามบ้านเขามอมๆ ในเมืองไทยนี่แหละ แล้วก็ไปวางขายในบู๊กสโตร์ใหญ่ๆ ในยุโรป” คือการสะท้อนถึงการคิดค้นพลังต่อสู้ ตั้งคำถามทบทวนที่เขาว่าในพิธีรับเหรียญอิสริยาภรณ์ของรัฐบาลฝรั่งเศสว่า

“ข้าพเจ้าจำเป็นที่จะต้องต่อสู้ในสงครามของข้าพเจ้าต่อไป ด้วยทริวิธีของข้าพเจ้าเอง สงครามนั้นยังไม่สงบ และอาจไม่มีวันสงบ ชัยชนะเป็นแต่เพียงความหวังอันเลื่อนลอย การถูกปิดล้อมได้ดำรงอยู่มาแล้วศตวรรษและก็จะยังดำเนินอยู่ต่อไป...”

ถึงนาที่นี้ แม้เขาจะอยู่ในร่างของชายสูงวัยที่ความเจ็บป่วยเข้ามาเยือนอย่างต่อเนื่อง แต่หลังการทำงานสร้างสรรค์ไม่ได้ลดลงเลย แดมขยายพื้นที่จากออฟไลน์ของหน้ากระดาษสู่โลกออนไลน์และโซเชียลมีเดีย สื่อสารกับคนอ่านของตนผ่านคลิปรายการที่ถ่ายทำกันเองง่ายๆ ที่บ้านชื่อ ‘ท่องไปในโลกหนังสือกับแดนอรัญ แสงทอง’ เผยแพร่ผ่านช่องทางยูทูบและเฟซบุ๊ก ซึ่งที่นั่นเป็นที่ที่นักเขียนผู้เก็บตัวในบ้านกลางทุ่งนาในอำเภอท่ายาง เมืองเพชรบุรี แต่สร้างฤทธิ์เดชทางวรรณกรรมจนเป็นที่รู้จักในยุโรป จะได้พบปะกับคนอ่านหนังสือของเขาโดยตรง

11.

จิกกัดอย่างสร้างสรรค์- ทำงานเพื่อประชาชน วิธีเขียนการ์ตูนล้อการเมืองให้สนุก ในแบบ 'อรุณ วัชระสวัสดิ์'

หากย้อนกลับไปปี พ.ศ. 2515 หนึ่งในนักเขียนการ์ตูนที่น่าจับตาของเมืองไทย คือเด็กอายุ 18 ปี คนหนึ่ง ที่ยังคงศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แต่กลับมีผลงานอยู่ในหนังสือพิมพ์ยักษ์ใหญ่ของประเทศยุคนั้นอย่าง *สยามรัฐ*

ชื่อของเด็กคนนั้นคือ อรุณ วัชระสวัสดิ์ คนเดียวกับที่ สุจิตต์ วงษ์เทศ มองว่านักเขียนการ์ตูนคนนี้มีจุดเด่นเรื่องลายเส้นที่หลากหลาย สั้นไหล ทั้งยังสามารถปรับเปลี่ยนไปตามโจทย์ที่ได้รับ อรุณพัฒนาลายเส้นให้มีความเป็นไทยมากขึ้น จนกลายเป็นผลงาน *ม้าหิน-จอมปลวก* ที่สร้างชื่อให้เด็กหนุ่มคนหนึ่งก้าวขึ้นมาเป็นการ์ตูนนิสต์ชื่อดังในเวลาต่อมา

หลังจากนั้น อรุณก็มีผลงานออกอย่างต่อเนื่อง มีการประเมินคร่าวๆ ว่า งานเขียนการ์ตูนของเขามีไม่ต่ำกว่า 10,000 ชิ้น ทั้งจากหนังสือพิมพ์รายวันและนิตยสารข่าวรายสัปดาห์รวม 9 เล่มที่เขาเคยร่วมงานด้วย ปัจจุบันเขายัง

คงเขียนการ์ตูนบันทึกเหตุการณ์สำคัญของสังคมอย่างสม่ำเสมอใน *มติชนสุดสัปดาห์*

สิ่งสำคัญที่อรุณยึดมั่นก็คือ การวิพากษ์อย่างสร้างสรรค์ ภายใต้ความรอบคอบระมัดระวังเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาตามมา คำหน้าที่เป็นปากเสียงของประชาชน สะท้อนความต้องการและหยิบยกปัญหาออกมาตีแผ่สู่สังคมในวงกว้าง

อาจเป็นเพราะวิธีคิดเช่นนี้เองที่ยังทำให้เขามีพื้นที่และได้รับโอกาสให้เสียดสี จิกกัดสังคมและการเมืองมาทุกยุคสมัยจนได้รับการยกย่องว่าเป็น 'ผู้บันทึกประวัติศาสตร์การเมืองผ่านงานเขียนการ์ตูน' คนสำคัญของเมืองไทย

ในยามบ่ายวันหนึ่งที่ท้องฟ้าแจ่มใส เราเดินทางไปเยี่ยมอรุณถึงบ้าน พร้อมนั่งฟังเขาเล่าถึงเรื่องราวชีวิต ตัวตน และมุมมองในฐานะนักเขียนการ์ตูนคนหนึ่ง ที่ได้ร่วมขีดเขียนประวัติศาสตร์ของสังคมไทยมานานกว่า 5 ทศวรรษ

อรุณ วัชรสวัสดิ์ กับหนังสือการ์ตูน โจรรภาพ เจอกันตั้งแต่เมื่อไหร่

ผมรู้จักหนังสือครั้งแรกจากการอ่านหนังสือการ์ตูนและนิยายภาพที่สมัยก่อนมักขายตามงานวัด สมัยเด็กอยู่สุราษฎร์ธานี ผมยังต้องแอบพ่อแม่ซื้อหนังสือพวกนี้มาอ่าน เพราะท่านคิดว่ามันเป็นสิ่งที่ไม่ควรจะซื้อ เด็กอย่างเราควรอ่านหนังสือเรียนมากกว่า

จะให้บอกว่าเล่มไหนคงจำไม่ได้ แต่ส่วนมากจะเป็นหนังสือการ์ตูนที่แปลมาจากการ์ตูนต่างประเทศแล้วใส่คำบรรยายเป็นภาษาไทย ก็จะมีเรื่องราวเกี่ยวกับความอยุ่ การผจญภัยต่างๆ ที่เด็กๆ เขาชอบกัน ตอนนั้นเมืองไทยยังไม่มีการ์ตูนให้อ่านมากเท่าไร

หนังสือการ์ตูนส่งผลต่อตัวคุณอย่างไร

มันไม่ได้บันดาลใจตัวผมอะไรขนาดนั้น ไม่ได้พิเศษไปกว่าเด็กทั่วไปที่อ่านเพื่อความสนุก สมัยก่อนมันไม่มีโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือการ์ตูนจึงเป็น

ทางออกเดียวที่จะได้เห็นรูป เห็นสิ่งที่น่าสนใจ เป็นเรื่องปกติธรรมดาของเด็กคนหนึ่งเท่านั้น

จนกระทั่งช่วงประถมที่มีความคิดริเริ่มจะเขียนการ์ตูนเป็นของตัวเอง แต่ก็เขียนเล่นๆ เป็นนิยายการผจญภัยของลูกเสือ ไม่ได้ลึกซึ้งคมคายอะไร เพราะผมไม่ได้มีความรู้รอบตัวขนาดนั้น อาศัยจินตนาการวาดมันออกมา แล้วก็เก็บไว้อ่านคนเดียว ไม่ได้ให้ใครอ่านเลย

ช่วงเวลาที่นั่งเขียนการ์ตูนให้ความรู้สึกอย่างไร

มันคงเป็นความรู้สึกชอบ รู้สึกว่าตัวเองมีคุณค่าอะไรบางอย่าง

ไม่ว่าจะยุคสมัยไหน คุณสังเกตดูสิว่าจะมีเด็กอยู่จำพวกหนึ่งที่คณิตศาสตร์ก็ไม่ชอบ ภาษาก็ไม่ชอบ อะไรๆ ก็ไม่ชอบ แต่ชอบเขียนรูป พวกนี้จะเป็นเด็กที่เรียนอ่อนพอสมควรในวิชาสามัญ เพราะเขาใช้สมาธิในการเขียนรูปเสียมากกว่า ซึ่งผมก็เป็นหนึ่งในเด็กกลุ่มนั้น เพียงแต่ตอนนั้นที่สนใจก็เพราะว่ามันสนุกไม่ได้มองถึงขั้นจะนำไปประกอบอาชีพ ก็เหมือนกับเด็กที่ชอบเล่นฟุตบอล แค่ชอบ

แค่อยากทำ เลยมีสมาธิกับเรื่องนี้มากกว่าอย่างอื่น ต่อมาก็ได้วาด ได้ฝึกฝนมาเรื่อย จนกลายเป็นคนที่ทำคะแนนได้ดีในวิชาศิลปะ เพื่อนๆ ชอบเอางานศิลปะมาให้ทำ คุณครูที่ชื่นชม กลายเป็นฮีโร่ในวิชานั้นไป จำได้ช่วงนั้นเหตุการณ์แบบนี้ก็คือเป็นความสำเร็จที่ทำให้รู้สึกมีคุณค่าบางอย่างขึ้นมา ไม่ใช่ว่าเป็นคนที่ไม่ได้เรื่องเลย

แต่ผมยืนยันนะว่าตอนนั้นไม่ได้คิดเรื่องอาชีพเลย ไม่รู้ว่าการเขียนการ์ตูนเก่ง แล้วจะมีอาชีพอะไรให้ทำต่อบ้าง รู้อย่างเดียวว่าการวาดรูปเก่งต้องไปเรียนต่อที่วิทยาลัยเพาะช่าง แล้วออกมาเป็นครูสอนวิชาวาดเขียน หรือไปเขียนรูป เขียนโปสเตอร์ หน้าโรงหนัง สมัยนั้นแนวทางมีแค่นี้ ส่วนการจะเป็นนักเขียนนิยายภาพนั้นไม่ค่อยคิดถึงมันเท่าไร

นอกจากนักเขียนการ์ตูน คุณเคยมองอาชีพอื่นไว้บ้างไหม

ไม่มี แต่สิ่งอื่นๆ ที่อยากทำก็มีอยู่นะ เช่นอยากเรียนมหาวิทยาลัยแม่โจ้ จะได้มีโอกาสเดินป่า ดูต้นไม้ หรือความคิดอยากเป็นทหารก็เคยมี แต่สุดท้ายก็ไม่ได้คิดจะเอาดีด้านใดด้านหนึ่ง ผมยังคงหมกมุ่นกับการพยายามเขียนการ์ตูน จนจบมัธยมศึกษาแบบกระต่อนกระแท่น ครูคนหนึ่งเลยบอกผมว่าควรจะทำในอาชีพการทำงานศิลปะ

ผมตัดสินใจสอบเข้าวิทยาลัยเพาะช่างวิทยาลัยเพาะช่างมีหลายแผนก มีแผนกจิตรศิลป์ที่เรียนเขียนรูปอย่างเดียว แผนกฝึกหัดครูประถมศึกษา เรียนเพื่อเป็นครู แล้วก็ฝึกหัดกิจกรรมเป็นงานช่างฝีมือ ซึ่งผมก็อยากเขียนรูปเก่งก็พยายามเข้าแผนกจิตรศิลป์ แต่สุดท้ายก็สอบไม่ติด ก็เลยแคว้งอยู่ปีหนึ่งที่กรุงเทพฯ แต่ยังสู้อยู่ จำได้ว่าพ่อมาส่งที่บางกอกน้อย ช่วยหาที่พัก เขาก็พยายามผลักดันเรา เพราะรู้ว่าหากยังอยู่ที่สุราษฎร์โอกาสในชีวิตมันน้อยกว่า

ปีต่อมาผมเปลี่ยนไปเข้าแผนกหัตถกรรมแทน เพราะคนสอบเข้าน้อยจึงมีโอกาสเยอะกว่า ด้วยความที่ผมวาดรูปดีก็เลยสอบได้ แต่ยอมรับตามตรงว่าช่วงแรกผิดหวังมาก เพราะสิ่งที่เขาสอนในแผนกนี้คือการแกะไม้ หล่อพระทองผ้า เป็นงานช่างส่วนวิชาวาดรูปมีน้อยมาก เป้าหมายในการเรียนคือจะไปเป็นช่างฝีมือ ตอนนั้นก็รู้สึกน้อยใจว่าเราไม่ได้เดินไปตามทางที่หวัง แต่พอได้มาคิดทีหลัง ผมกลับมองว่าเป็นสิ่งที่วิเศษมากที่ได้เรียนแผนก

หัตถกรรม เพราะมันทำให้ผมได้รู้ขั้นตอนกระบวนการของการผลิตสิ่งของสักชิ้นหนึ่ง ได้เข้าใจวิถีคิดของการจะสร้างจะประดิษฐ์อะไรขึ้นมาสักอย่าง ซึ่งก็เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยตีกรอบและสร้างตัวตนให้กลายเป็นผมในทุกวันนี้

ช่วงปี 3 ได้ประกาศนียบัตรวิชาชีพ ก็มีสิทธิ์จะสอบเข้ามหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งเป็นเรื่องยากมากในสมัยนั้น เพราะเขารับเพียงแค่ 30 คนจากหลายร้อยคน ก็จะมีทั้งเด็กแผนกจิตรศิลป์ของมหาวิทยาลัยเพาะช่างกับช่างศิลป์ที่เป็นนักเรียนเตรียมของมหาวิทยาลัยศิลปากรแย่งกันเข้าเรียนอยู่ ดังนั้นเด็กแผนกหัตถกรรมแบบผมแทบจะหมดหวัง

สุดท้ายก็เลยสมัครไปแบบไม่ได้หวังอะไร คิดไว้ว่าถ้าไม่ได้ก็คงเรียนแผนกหัตถกรรมต่อ เรียนจบก็จะไปเป็นครูสอนทอผ้าตามโรงเรียน แต่ปรากฏว่าสอบติด ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่เคยปรากฏในประวัติศาสตร์ ที่นักเรียนแผนกหัตถกรรมจากวิทยาลัยเพาะช่างจะสอบติดคณะจิตรกรรมฯ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ในก่อนสมองของผม จะมีก้อนเมฆอยู่ 2 ก้อน ก้อนแรกคือวิชาความรู้ ที่สั่งสมมาจากการอ่าน จากการเรียนรู้

เข้าสู่วงการหนังสือพิมพ์ได้อย่างไร

แม้จะมีโอกาสได้เข้าเรียนที่ศิลปากร แต่สุดท้ายก็เรียนไม่จบ เพราะผมออกไปทำงานเขียนการ์ตูนเสียก่อน ยุคนั้นหนังสือพิมพ์ สยามรัฐ ดังมาก ใครถือ สยามรัฐ ไปมหาวิทยาลัยแสดงว่าไอ้

มันเก่าพอตัว เพราะเป็นหนังสือพิมพ์การเมือง คนที่ถือต้องไม่ธรรมดาแน่ๆ ซึ่งผมก็ชื่นชอบการเมือง และเป็นแฟนหนังสือพิมพ์ สยามรัฐเช่นกัน ผมติดตามงานเขียนของคุณประยูร จรรย์วาทย์ เขาเขียนหนังสือการ์ตูนอยู่ที่นั่น ก็เลยติดตามทั้งการ์ตูนและการเมืองไปพร้อมกัน

วันหนึ่งผมลองเขียนการ์ตูนของตัวเองส่งไปให้สุจิตต์วงศ์เทศ นักข่าว สยามรัฐ ในเวลานั้น เขาเห็นว่าผมมีแววกี่เลยเรียกเข้าไปคุย ก่อนชวนมาเขียนลงหนังสือพิมพ์ สยามรัฐ ถือเป็นการเขียนการ์ตูนลงหนังสือพิมพ์ครั้งแรกของผม หลังจากนั้นก็ได้ทำงานต่ออีกมากมาย ได้ร่วมงานกับ เสถียร จันทิมาธร ในนิตยสาร วิทยาศาสตร์ ทำกับ สุทธิชัย หยุ่น ที่หนังสือพิมพ์ เดอะเนชั่น เสกสรรค์ ประเสริฐกุล และใครต่อใครที่เป็นหัวก้าวหน้าสมัยนั้น ผมก็ไปเป็นฝ่ายศิลป์ให้กับเขา พอทำไปทำมามันก็สนุกได้วาดภาพ เขียนรูปประกอบ ประกอบกับช่วงนั้นมหาวิทยาลัยเขามีปัญหากัน และตัวผมก็ได้อนุปริญญามาแล้ว เลยคุยกับทางบ้านว่าวันนี้มีงานที่ชอบแล้ว เงินเดือนก็เยอะ ขาดอย่างเดียวแค่ใบปริญญาเท่านั้น จำเป็นไหมว่าต้องเรียนให้จบที่บ้านเขาก็บอกว่าไม่จำเป็นแล้ว ช่างมันเถอะ ก็เลยตกลงว่าไม่เรียนแล้ว มาทำงานเต็มตัวดีกว่า

ระหว่างทำงานมันก็ทำให้ผมได้เรียนรู้และถูกปลุกฝังโดยคนกลุ่มนี้ และด้วยความที่ผมไม่ใช่คนดี ทำงานเต็มที่ทุกงานที่เขาให้ทำ ก็น่าจะเป็นที่รักของทุกคน เขาก็เลยสอนผมทุกอย่าง แม้แต่สุทธิชัยที่เป็นนักข่าวนักเขียนก็สอนงานผมได้ เพราะเขาเป็นคนที่ได้รับข่าวสารจากต่างประเทศเยอะ เขาก็เอากาตูนเมืองนอกมาให้ดูว่าต่างประเทศเขาวาดกันยังไง มีวิธีคิดกันแบบไหน ผมจึงได้เรียนรู้ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง พัฒนาฝีมือและความคิดมาตลอด

ในฐานะนักเขียนการ์ตูน ที่ผ่านมากพัฒนาไอเดียรวมถึงลายเส้นอย่างไร

ถ้าคุณสังเกตงานของผมมันไม่เคยเหมือนกัน มาตลอด มันเปลี่ยนแปลงมาเรื่อย

จุดเริ่มต้นมาจากคุณประยูร จรรย์วาทย์ สมัยนั้นมีสื่อของเขาเพียงอย่างเดียวที่ผมมองเห็นและรู้สึกว่าการเขียนการ์ตูนควรจะเป็นแบบนี้ ก็เลยใช้สไตล์การวาดแบบนั้นมาตลอด ก่อนที่ต่อมาคุณสุทธิชัยจะเอากาตูนจากต่างประเทศมาให้ดูว่าเป็นยังไง ก็เริ่มปรับเปลี่ยน ผสมผสาน ให้เข้ากับ

ตัวผมในแต่ละยุคสมัยมาตลอด เรื่องเทคนิคการวาดก็เช่นกัน สมัยก่อนเทคโนโลยีการพิมพ์ภาพคือการใช้บล็อกตะกั่วที่ทำให้เส้นเล็กๆ จะไม่ปรากฏบนผลงาน นักวาดจึงต้องใช้พู่กันใหญ่ๆ จะขีดเขียนได้ก็เฉพาะลายเส้นใหญ่ๆ เท่านั้น แต่เมื่อเทคโนโลยีพัฒนามากขึ้น แท่นพิมพ์สามารถลอกลายเส้นเล็กๆ ได้ ผมก็ปรับสไตล์การวาด เริ่มหันมาใช้ลายเส้นเล็กๆ หรือพอมือการใช้ Airbrush หรือการพ่นแทนวาด ผมก็ลองใช้ในงานของตัวเองเหมือนกัน เรียกว่าเป็นเจ้าของแรกเลยที่ใช้เทคนิคนี้ทำปกหนังสือ

จนถึงวันนี้ ผมก็ยังคงปรับเปลี่ยนสไตล์การเขียนการ์ตูนอยู่เสมอ ทุกวันนี้ก็ใช้คอมพิวเตอร์ทำงาน ไม่ได้ใช้มือเขียนลงกระดาษแล้ว ก็ศึกษาไปเรื่อยๆ ดั่งนั้นสิ่งที่จะไม่เกิดและไม่มีการได้เห็นจากผลงานของผมเลยคือการมีสไตล์ที่คงเดิม

ก่อนที่สองคือเรื่องที่มันผ่านเข้ามา ข่าวสารรายวัน ที่มันไหลเข้ามา

การเขียนการ์ตูนการเมืองแตกต่างจากงานศิลปะอย่างไร

แตกต่างกันตรงมันมีโจทย์ที่ต้องตีให้แตก การเขียนการ์ตูนการเมืองมีโจทย์ทุกวันและทุกชิ้นงาน คุณต้องมีความรู้ในโจทย์นั้นว่าเขาหมายถึงอะไร และต้องตีความออกมาให้ได้ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นมันถูกหรือผิด มันใช่หรือไม่ใช่ในความคิดของคุณ ที่สำคัญคือคุณต้องมีความรู้และความสามารถในการถ่ายทอดให้คนที่เห็นเขาเข้าใจด้วย งานศิลปะบางอย่างคุณสามารถสร้างสรรค์ให้เขาใจคนเดียว

แล้วปล่อยให้คนดูเป็นผู้ตีความก็อาจทำได้ แต่การตูนการเมืองมันแตกต่างออกไปและที่ยากกว่าคือ งานทั้งหมดนี้คุณต้องทำในเวลาอันสั้น เขียนการตูนแบบวันต่อวัน หยุดไม่ได้เลย ซึ่งผมถือว่าเป็นงานที่หนักมาก

ในความคิดของผม การจะเป็นนักเขียนการตูนการเมืองต้องมีความรู้รอบตัวเยอะมาก ต่างจากนักเขียนที่เวลาเกิดเรื่องอะไรขึ้นก็รวบรวมข้อมูลและเรียบเรียงเป็นงานเขียนได้เลย แต่นักเขียนการตูนเวลาได้รับโจทย์มาก็ต้องมานั่งคิดก่อนว่าสิ่งที่จะวาดลงไปนั้น เราคิดเห็นอย่างไร ถูกหรือผิดใช่หรือไม่ใช่ มันทำงานกับคนที่อยากช่วยส่งเสียงแทนอย่างประชาชนหรือคนที่ได้รับผลกระทบอย่างไรบ้าง

คุณมีเทคนิคอย่างไรให้ผลิตงานยากๆ แบบนี้ ออกมาได้ในทุกวันที่ตลอด 40 ปีที่ผ่านมา

ผมมักเปรียบเทียบว่าในก่อนสมองของผมจะมีก้อนเมฆอยู่ 2 ก้อน ก้อนแรกคือวิชาความรู้ที่สั่งสมมาจากการอ่าน จากการเรียนรู้จากอะไรต่อ

อะไร ซึ่งมันจะเป็นสิ่งที่สื่อสารกับคน ส่วนก่อนที่สองคือเรื่องที่มันผ่านเข้ามา ข่าวสารรายวันที่มันไหลเข้ามา ทั้งสองก่อนนี้จะเข้ามาปะทะกันเกิดเป็นความขึ้น เป็นฟ้าผ่าเปรี้ยงหนึ่งโดยกะทันหัน เป็นสำนักข่าวแวมหนึ่งที่ทำให้ผลงานที่เราจะวาดชัดเจนขึ้น

ดังนั้นการเขียนการตูนล้อการเมืองมันไม่ใช่แค่เรื่องของความคิด แต่มีสิ่งที่มีนวบขึ้นมาโดยสัญชาตญาณ ดังนั้นถ้าถามผมว่ามีวิธีคิดอย่างไร คำตอบคือไม่รู้เลย มันไม่มีตำราหรือหลักเกณฑ์ชัดเจนหรอกว่าแต่ละรูปจะออกมาเป็นอย่างไร

หากพูดถึงผลงานชิ้นเอกของคุณ หลายคนจะนึกถึงการตูนชุด ม้าหิน-จอมปลวก ซึ่งได้รับความนิยมอย่างมาก อยากรู้ว่างานชิ้นนี้มีวิธีคิดอย่างไร

ม้าหิน-จอมปลวก พัฒนามาจากการตูนหลายช่องของต่างประเทศ สมัยก่อนประเทศไทยจะมีแต่การเขียนการตูนช่องเดียวแบบคุณประยูรไปเสียหมด แต่พอคุณสุทธิชัยเขาไปเอาการตูนของต่าง

ประเทศซึ่งเป็นงานชุด ชาร์ลี บราวน์ (Charlie Brown) มาให้ดู ผมก็เลยได้รู้ว่าการ์ตูนไม่จำเป็นต้องเขียนช่องเดียว สามารถทำได้เป็นหลายช่อง จึงนำมาพัฒนาจนเป็นการ์ตูนชุดนี้

หลายคนมองว่าเป็นการลอกเลียนแบบหรือไม่ แต่สำหรับผมมองอีกแบบหนึ่ง ผมเชื่อว่าสารพัดสิ่งทั้งหลาย วิทยาการทั้งหลายในโลกนี้มันไม่ได้เกิดขึ้นมาโดยคนคนเดียว มันสืบทอด พัฒนากันมาเรื่อยๆ ดังนั้นการที่ใครจะมาเลียนแบบใคร ผมว่ามันเป็นเรื่องธรรมดา เพียงแต่คุณจะสามารถพัฒนามันไปได้ขนาดไหน

ผลงานการ์ตูนการเมืองควรจะมีค่านิยม การ์ตูนหรือการเมืองมากกว่ากัน ในฐานะนักเขียนการ์ตูน มีวิธีรับมืออย่างไรเวลาที่เนื้อหาทางการเมืองมันหนักแน่นจนบดบังความเป็นศิลปะของการ์ตูนมากเกินไป

ความเป็นการ์ตูนหรือการเมืองมันก็ควรเดินทางควบคู่กันไปนะ เพียงแต่ผู้เขียนเองก็ต้องมีวิธีในการทำให้สองสิ่งนี้ปรากฏในผลงานของตัวเองชัดเจน

ผมในฐานะนักเขียนการ์ตูน ไม่มีทางเลยที่จะวาดมาได้นานถึง 40 ปี ด้วยการคิดถึงคำว่าการ์ตูนการเมืองเพียงอย่างเดียว ผมต้องตั้งมั่นในแนวทางของตัวเองอยู่เสมอว่า ครึ่งหนึ่งผมทำงานการ์ตูนการเมือง อีกครึ่งหนึ่งผมทำงานศิลปะ ไม่เช่นนั้นมันจะเป็นความเครียดจนกัดกินตัวตนและผลงานของผม

ผมต้องพยายามตระหนักและหนักแน่นว่ากำลังทำอะไรอยู่เรากำลังทำงานศิลปะไปเพื่ออะไร เป็นปากเสียงให้กับใคร รวมไปถึงในฐานะนักศิลปะเรากำลังพัฒนา กำลังเรียนรู้อะไร ดังนั้นผลงานของผมจึงไม่ใช่ผลงานที่เต็มไปด้วยความโกรธหรืออารมณ์ที่รุนแรง และมักไม่ปรากฏการโจมตีที่ชัดเจนต่อตัวบุคคล บางคนที่ผมเขียนการ์ตูนจิกกัดเขา เขายังมาขออารูปไปติดที่บ้านเลย เพราะผมไม่ได้โจมตีที่ตัวบุคคล ผมพูดถึงเรื่องราว พูดถึงเหตุการณ์ ที่สำคัญผมยังคงความงดงามของศิลปะเอาไว้อยู่

ถ้าคุณสังเกตงานของผมจะไม่วาดใครให้ออกมาดูน่าเกลียด ผมคิดว่ามันไม่แฟร์กับเขา ผมเพียงแต่เล่าว่าในการทำงานของเขา เขาทำผิดหรือถูกมากกว่าไม่ใช่การโจมตีตัวตนของเขา ผมไม่ได้มองว่าเขาเป็นคนเลว เพียงแต่ ณ ช่วงเวลานั้นการ

กระทำของคุณเป็นสิ่งที่ผมเห็นว่าไม่ถูกต้อง แต่ผมก็ยังเคารพยังมองว่าเขาเป็นคนคนหนึ่งอยู่แล้วผมมักจะไม้อเอาดีตามาใช้กับงานของตัวเอง

ไม่ดูฉลาด ไม่รุนแรง ไม่เต็มไปด้วยอารมณ์ แล้วแบบนี้มันจะทำงานกับอารมณ์ของคนที่เราเห็นภาพวาดของคุณได้อย่างไร

มันก็คงไม่เท่ากับที่เต็มไปด้วยอารมณ์แบบนั้นแน่นอน ผมก็ต้องปลง เพราะผมตั้งใจจะยึดแนวทางเช่นนี้อย่างแน่วแน่แล้ว คนอื่นจะชอบหรือไม่ ผมไม่สนใจเท่าไร เรื่องนี้ไม่ใช่สิ่งที่จะทำให้ผมไขว่ไขว่ในตัวตน

มองผลงานการ์ตูนการเมืองของนักเขียนรุ่นใหม่ที่มีการวิจารณ์อย่างรุนแรง และมีภาพวาดที่เปี่ยมไปด้วยอารมณ์และความโกรธแค้นอย่างไรในปัจจุบันอย่างไรบ้าง

มันก็เหมือนกับศิลปะอื่นๆ นอกจากผลงานในสไตส์ที่สื่อสารแบบมีชั้นเชิงไม่ตรงไปตรงมา มันก็ต้องมีศิลปะอีกสไตส์ที่พุ่งไปหาคนที่เห็น ถ้ายกอดอารมณ์ชัดเจน ซึ่งมันก็เป็นกระแสของคนในทุกวันนี้ ไม่ใช่เรื่องผิดปกติอะไร

สิ่งที่ผมหรือนักเขียนการ์ตูนอื่นๆ ทำได้คือการยึดมั่นในจุดยืนของตน เข้าใจว่าตนเองเป็นอย่างไรและถนัดตรงไหน ยอมรับให้ได้ว่าเราอยู่กับคนละเวที ซึ่งผมโชคดีที่ผมตระหนักเรื่องนี้ได้

หลายคนมองว่าการ์ตูนคือส่วนหนึ่งของการบันทึกประวัติศาสตร์ คุณมองว่าผลงานของคุณกำลังบันทึกเรื่องราวอะไรอยู่

เรื่องราวที่สำคัญในชีวิตประจำวันแต่ละวัน เพียงแต่ไม่ได้บันทึกอย่างชัดเจน ซึ่งสิ่งนี้สามารถพิสูจน์ได้ด้วยการเอาการ์ตูนของผมเมื่อ 5-10 ปีที่แล้วมาพิจารณาอีกครั้ง คุณจะพบว่ามันยังทันสมัย ยังดูรู้เรื่องอยู่ เพราะผมบันทึกความคิดทางการเมือง บันทึกว่าผู้คนเขามองโลกมองสถานการณ์อย่างไรมากกว่าการที่ผลงานของผมจะไปเลือกที่จะเล่าเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ถึงแม้ในรูปจะมีการสื่อถึงเหตุการณ์ใดก็ตาม แต่มันก็ยังมีความลึกลับของกระแสสังคมในขณะนั้นอยู่

การเปลี่ยนผ่านของเครื่องมือและเทคโนโลยีในการเขียนการ์ตูนส่งผลต่อคุณมากน้อยแค่ไหน

ผมมองเป็นเรื่องของความสะดวก เพราะเทคโนโลยีเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาเพื่ออำนวยความสะดวกของมนุษย์สมัยก่อนผมเขียนการ์ตูนก็ต้องเขียนลงบนกระดาษ นำใส่ซอง รอคคนมารับผลงานไปส่งที่โรงพิมพ์ แต่ปัจจุบันส่งผ่านอีเมลได้ จะทำงาน นั่งเขียนการ์ตูนจากไหนก็ได้ การติดต่อกับผู้คนก็ง่ายขึ้น เอาเป็นว่าผมมองเทคโนโลยีหรือการเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องที่ดี อะไรที่มีการพัฒนาผมปรับตัวตามหมด ผมเดินทันเขาหมด

ทุกวันนี้มีเป้าหมายในการเขียนการ์ตูนอย่างไร คาดหวังอะไรจากผลงานของตัวเอง

ผมคิดว่าคนส่วนหนึ่งเขาไม่มีปากมีเสียง เขาไม่มีโอกาสได้แสดงออก ผมก็จะเป็นปากเป็นเสียงให้คนกลุ่มนี้ และผมต้องการจะเผยแพร่วิชาการเขียนการ์ตูนออกไป จะถูกฉีดยาดีแล้ว ไม่รู้ เพียงแต่อยากเผยแพร่วิธีคิดและวิธีเขียนในรูปแบบของผม เพื่อให้คนรุ่นหลังได้รู้ว่าถ้าอยากเขียนการ์ตูน คุณ

จะต้องทำอะไร เพราะผมได้บทเรียนจากตัวเอง มาว่าผมเรียนศิลปะ ผมเขียนการ์ตูน โดยไม่เคยได้เข้าคอร์สวิชาการเขียนการ์ตูนที่ไหนเลย ผมศึกษาจากหนังสือพิมพ์และศึกษาด้วยตัวเองเท่านั้น ผมจึงอยากเผยแพร่องค์ความรู้ตรงนี้ ผมถึงเผยแพร่ลงในเฟซบุ๊กทุกวันเพื่อให้คนที่อยากเขียนการ์ตูนได้เห็นว่า ถ้าอยากเขียนการ์ตูนเขาจะต้องทำอย่างไร เพื่อให้เกิดการศึกษาและผลิตผลงานการ์ตูนการเมืองอีกในรุ่นต่อไป

มีอะไรอยากจะทำถึงนักเขียนการ์ตูนรุ่นใหม่บ้าง

ผมว่าต้องมีความเมตตา มีแนวทางที่แน่นอน ต่อประเทศไทย ต่อประชาชน ทุกสิ่งทุกอย่างที่มันเข้ามา เดี่ยวมันก็ผ่านไป รัฐบาลก็เข้ามาเดี่ยวนั้นก็เปลี่ยนไป แต่คนที่ยังอยู่คือประชาชน ถ้าเราไม่อยู่ตรงนี้ ตัวตนและผลงานก็จะถูกฉีกไปตามกระแสสังคม ดังนั้นเราอยู่ตรงนี้กันเถิด

~

12.

น.นพรัตน์:

มังกรคู่ในนามอันโดดเดี่ยว

อำนวย ภิรมย์อนุกุล หรือ น.นพรัตน์ เริ่มต้นวันด้วยการรินน้ำลงบนโต๊ะเขียนหนังสือก่อนจะพับผ้าเป็นทบสี่เหลี่ยม บรรจงเช็ดแก้วโต๊ะทำงานเหมือนได้ออกเตอร์ชีวาโก

เรื่อง: วีรพงษ์ สุนทรฉัตรวัฒน์

ภาพ: วีรพงษ์ สุนทรฉัตรวัฒน์

“ผมเข้าใจว่าตัวเองเป็นคนหัวโบราณและคร่ำครึ สมัยก่อนผมดูภาพยนตร์เรื่อง ตีอกเตอร์ชีวาโก ฉากหนึ่งในหนัง ตีอกเตอร์ชีวาโกพบกับความผิดพลาดหรือยังก็จำไม่แน่ชัด แยกหยิบผ้าเช็ดโต๊ะมาเช็ดโต๊ะทำงาน ผมก็เลยติดนิสัยมาจากตีอกเตอร์ชีวาโก เวลาจะทำงานต้องเทน้ำลงโต๊ะทำงานแล้วเอาผ้าเช็ดโต๊ะ กระทั่งทุกวันนี้ก็ยังติดนิสัยเดิมที่เคยทำมาตลอด” น.นพรัตน์ บอก

ตารางทำงานของนักแปลวรรณกรรมจีนผู้นี้เคร่งครัดและมีวินัยเหมือนจอมยุทธ์หนุ่มฝึกหัดวิทยายุทธ เขาเริ่มงานในเวลา 9.00 น. หยุดพักกินข้าวตอน 12.00 น. เริ่มงานช่วงบ่ายก่อนจะตอกบัตรออกจากงานในเวลา 17.00 น.

“โดยปกติจะไม่มีการหยุด แต่ระยะหลังเริ่มจะหยุดบ้าง เพราะต้องพาหลานไปเที่ยว แต่สมัยก่อนไม่มีวันหยุด ทำงานตลอด ยกเว้นวันตรุษจีน” น.นพรัตน์ บอก

เป็นเวลากว่า 56 ปีที่ชายวัย 72 ยังคงทำงานแปลอย่างต่อเนื่อง เขาทำงานเหมือนหายใจ

“ทุกวันนี้ ผมพยายามแปลให้ได้เดือนละ 2 เล่ม ประมาณ 560 หน้ากระดาษฟูลสแก๊ป ถ้าเจอเล่มง่ายๆ เดือนละ 3 เล่มก็ยังไหว อย่างเล่ม หาญทำชะตาฟ้าปริศนายุทธจักร เป็นเล่มที่ผมชอบมาก สำนักพิมพ์ก็ขอให้ผมทำ 3 เล่มต่อเดือน ผมก็ทำงานอ่านบ่นว่าชื่อไม่ทันแล้ว” เขาหัวเราะ

น.นพรัตน์ ยังคงใช้ปากกาหมึกซึมเขียนด้วยลายมือลงในกระดาษฟูลสแก๊ป เหมือนเมื่อวันแรกที่แปลนวนิยายจีนเล่มแรกคู่กับ อานนท์ พี่ชายผู้วายชนม์ของเขา

ปี 2508 ทั้งสองเริ่มตั้งงานแปลด้วยกันในนาม ‘อ.ภิรมย์’ ก่อนจะเปลี่ยนมาเป็น น.นพรัตน์ ในปีถัดมา พร้อมกับบอกรับออกของยุทธภพแปลวรรณกรรมจีนเต็มเวลา วิธีการทำงานของสองพี่น้อง เริ่มจากน้องชายอ่านต้นฉบับภาษาจีนและแปลให้พี่ชายเขียนลงบนกระดาษฟูลสแก๊ป

“ผมจะเป็นคนดูต้นฉบับภาษาจีน พี่ชายจะเป็นคนเขียนลงกระดาษฟูลสแก๊ป ระหว่างนั้นก็ปรับปรุงสำนวน ชัดเกล้าไปในตอนนั้นเลย พอตกกลางคืนก็ตรวจทานอีกครั้งค่อยนำส่งโรงพิมพ์”

ระหว่างการทำงาน ย่อมมีบ้างที่สองพี่น้องเห็นต่างกัน แต่ทุกอย่างจะยุติ เมื่อปรากฏสำนวนแปลบนกระดาษฟูลสแก๊ป

“ถกเถียงกัน ผมแปลออกมา เขาไม่ชอบสำนวนก็แก้ไข ข้อสรุปจะจบเมื่อพี่ชายของผมเขียนลงกระดาษ ก็เป็นอันยุติ พอตกกลางคืนก็มาชัดเจนว่าต้นฉบับกันอีกทีหนึ่ง ก็ทำแบบนั้นเรื่อยมาจนมี

2543 พี่ชายเสีย ผมเลยต้องทำคนเดียว”

จอมยุทธ์ที่แท้ไม่เคยหยุดฝึกฝน คนคนหนึ่งทำสิ่งเดิมซ้ำๆ มา 5 ทศวรรษ แต่สิ่งซ้ำเดิมไม่ใช่เรื่องเดียวกับความหยุดนิ่งไม่แปรเปลี่ยน ในชีวิตการทำงานแปลของ น.นพรัตน์ ผ่านความเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในมาโดยตลอด

“ผมเริ่มทำงานในยุคสมัยที่ทองบาทละ 400 ปีนั้นเป็นปี 2508 งานในยุคนั้นผมใช้คำจำกัดความว่า ‘วรรณกรรมเร่งรีบ’ ในตอนนั้นตลาดหนังสือนิยายจีนมีพวกเรากับพี่ ว. ณ เมืองลุง ต่างคนต่างออกหนังสือวันละเล่ม สมัยนั้นคือเล่มละ 96 หน้า ขนาด 16 หน้ายก พี่ ว. ใช้พิมพ์ดีด ต้นฉบับก็ตกประมาณเล่มละ 30 หน้า ผมใช้กระดาษฟูลสแก๊ป ต้นฉบับมีประมาณ 40 หน้า” น.นพรัตน์ บอกเล่าช่วงเวลาที่แปลนิยายวันละเล่ม

นิยายหลายเรื่อง นักแปลยังอ่านไม่จบก็ต้องลงมือแปลแล้ว เพราะหากชักช้า กระบี่ของจอมยุทธ์ต่างสำนักก็ออกจากฝักก่อนแล้ว

เวลาจะทำงานต้อง เทน้ำลงโต๊ะทำงาน แล้วเอาผ้าเช็ดโต๊ะ กระทั่ง ทุกวันนี้ก็ยังติดนิสัยเดิม ที่เคยทำมาตลอด

“บางเรื่องเราอ่านไม่จบก็ต้องแปลแล้วเนื่องจากเร่งรีบ ถ้าไม่แปล พี่ ว. ณ เมืองลุง ก็อาจจะเอาไปแปลก่อน เราแปลซ้ำกันหลายเรื่อง” เขาบอก

ในช่วงต้นทศวรรษที่ 2510 ร้านเช่าหนังสือเติบโตและเป็นทางเลือกสำคัญของนักอ่าน ซึ่งเป็นโอกาสของหนังสือนิยายจีน

“หนังสือในช่วงนั้นจะพิมพ์ประมาณ 3,000 เล่ม ร้านเช่าเอาไปแล้ว 1,000 เล่ม ก็ทำให้เราท่าทุนแล้ว ร้านหนังสือให้เช่าเยอะมาก ร้านที่มีชื่อเสียงคือร้านบุศยพรรณ” เขาเล่าถึงเวลาที่ล่วงผ่านไปแล้ว

อานนท์กับอำนวยการเริ่มสร้างผลงานออกสู่ยุทธภพสิ่งพิมพ์ ในยุคตลาดหนังสือเล่มบูมสองพี่น้องฝากผลงานแปลไว้กับ สำนักพิมพ์เพลินิจิตต์ สำนักพิมพ์บันดาสาสัน และสำนักพิมพ์บรรณกิจ แต่ยามที่ตลาดหนังสือซบเซา ทั้งสองต้องออกเดินทางเพื่อค้นหาเจ้าสำนักต่างๆ ในการเผยแพร่ผลงาน

“ช่วงนั้นเราแปลเรื่อง *ประกาศิตบุปผา* ลงในหนังสือพิมพ์ *ไทยเดลี* พอเรื่องจบค่อยรวมเล่มเป็นฟ็อกเก็ตบุ๊ก ประมาณ 35 เล่มจบ ตอนนั้นเงินไม่มีหรือกตัญญู แต่มีความสุข เพราะได้ทำงานคู่กัน ตอนนั้นต่างฝ่ายต่างยังไม่มีการคบหา” อำนวยการปรากฏในแวตตาของ น.นพรัตน์ เขาเล่าฉากนี้ด้วยความคิดถึงอีกครั้งของนามปากกาที่จากไปแล้ว

ปี พ.ศ. 2520 ถือเป็นความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของ น.นพรัตน์ เมื่อ สมิต มาลัยวงศ์ หัวหน้ากองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ขณะนั้นเห็นตลาดเช่าหนังสือนิยายจีนได้รับความนิยมมาก จึงดำริให้นำนิยายจีนมาลงในไทยรัฐ

สองพี่น้องแห่งนาม น.นพรัตน์ แปล *อินทรี*

ผงดาดฟ้า ของ โกวเล้ง ลงหน้า 6 ของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ปรากฏว่า ‘เต็งพ้อ’ สร้างปรากฏการณ์เพิ่มยอดขายให้หนังสือพิมพ์ ไทยรัฐ จาก 400,000 ฉบับเป็น 600,000 ฉบับต่อวัน ทำให้ กำพล วัชรพล เรียกตัว น.นพรัตน์ เข้าพบ เพื่อตอบรางวัลให้นักแปลมือทองไปเที่ยวฮ่องกง

“ฮ่องกงถือเป็นการเดินทางไปต่างประเทศครั้งแรกของพวกเขา” น.นพรัตน์ เล่าถึงช่วงรุ่งเรืองของนิยายกำลังภายใน

ตั้งแต่ปี 2519-2524 เป็นช่วงเวลาที่สังคมไทยเกิดการเปลี่ยนแปลง ส่งผลต่อการทำงานแปล แต่ความเปลี่ยนแปลงก่อให้เกิดสิ่งใหม่เสมอ

ในช่วง ที่ รัฐ ใช้ อำนาจ ในการ ควบคุม หนังสือพิมพ์ กองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ได้แก้ปัญหาด้วยการนำบทภาพยนตร์ของหนังจีนชุด ซึ่งกำลังได้รับความนิยมจากผู้ชมทางโทรทัศน์ แปลเป็นตอนๆ ลงหนังสือพิมพ์รายวัน ซึ่งเป็นการบุกเบิกวัฒนธรรมการอ่านบทละครโทรทัศน์ในหนังสือพิมพ์รายวัน กระทั่งวัฒนธรรมการอ่านเช่นนี้ยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

หนึ่งในผู้บุกเบิกก็คือสองพี่น้อง น.นพรัตน์

“ปี 2524 เกิดการปฏิวัติรัฐประหาร หนังสือพิมพ์ถูกเซ็นเซอร์ นักข่าวและคอลัมนิสต์เขียนอะไรมาไม่ได้ หัวหน้าข่าวก็พยายามหาหนทาง

จินมาลง ในช่วงนั้นเป็นช่วงเวลาที่หนังสือชุดช่อง 3 ได้รับความนิยม ท่านก็ถามว่าผมแปลได้ไหม ถ้าจะลองทำดูก็ได้ เลยไปขอมบทภาพยนตร์เรื่อง คีท สายเลือด จากช่อง 3 มาแปลลงหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ให้คนอ่านเรื่องก่อนที่หนังสือจะออนแอร์”

การแก้ปัญหาในกองบรรณาธิการ หนังสือพิมพ์รายวันทำให้เกิดวัฒนธรรมการอ่านแบบใหม่ แต่หลังจากนั้นประมาณ 3 ปี หนังสือชุดเริ่มซบเซา ประกอบกับนโยบายส่งเสริมสินค้าวัฒนธรรมไทยของรัฐบาล หนังสือพิมพ์จึงนำโมเดลนี้ไปทำกับบทโทรทัศน์ละครไทย

“ตอนนั้นรัฐบาลก็มีนโยบายว่า ไม่ให้นำหนังต่างประเทศมาฉายในช่วงเวลาไพรม์ไทม์ จะกันเวลานี้ให้ฉายละครไทย ช่วงนั้นเป็นปี 2525-26 หนังสือพิมพ์ก็ลงบทโทรทัศน์ละครไทย ก็ลงมาจนทุกวันนี้ ต้นแบบมาจากหนังสือชุด คีทสายเลือด”

เมื่อนโยบายของหนังสือพิมพ์เปลี่ยน น.นพรัตน์ จึงตกงานอีกครั้ง แต่การจบลงของสิ่งหนึ่งคือการเริ่มต้นใหม่ของอีกสิ่งเสมอ

ผมเรียนตามตรงว่า ตั้งแต่แปลหนังสือ หาเลี้ยงชีพมา อยู่แบบกินบ้างอดบ้าง แต่ หวงอี้ ช่วยที่ผมล้มตาอำปาก ผมเบิกเงินจนไม่อยากจะเบิก

“ผมตกงานอีกครั้ง จะกลับไปหาสำนักพิมพ์บรรณกิจ เขาก็เลิกพิมพ์หนังสือเล่มแล้ว ก็เลยไปปรับทุกซักับ พี่ระวี โหลทอง แกก็ให้แปลงานมาให้ นับจากนั้น ผมก็อยู่กับพี่ระวีมาถึงวันนี้ ทำหนังสือเล่มมาต่อเนื่อง จนเราเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงอีกครั้งเมื่อปี 2543”

อานนท์ ภิรมย์อนุกุล เสียชีวิตในปี 2543 เขาเป็นดวงตาอีกดวง มืออีกข้าง หัวใจอีกดวง ในนามปากกา น.นพรัตน์ และเป็นทั้งหมดในชีวิตของน้องชาย

“ใช้ครับ แต่ก่อนที่พี่อานนท์จะเสียชีวิต พวกผมได้รู้จัก คุณก่อกั๊กดีไชยรัศมีทรัพย์ คุณก่อกั๊กดีแนะนำหนังสือเล่มหนึ่งให้เราแปล” เจาะเวลาหาจินซี คือหนังสือเล่มดังกล่าว เป็นนวนิยายไซไฟอิงประวัติศาสตร์ของนักเขียนฮ่องกงนาม หวงอี้ ซึ่งในเวลาต่อมา หวงอี้จะมาเป็นนักเขียนคนโปรดของ น.นพรัตน์ และเป็นเพื่อนที่เขารักและผูกพัน

“เล่มนี้เป็นเล่มแรกในจีนที่ให้ตัวละครเอกสามารถย้อนเวลากลับไปในอดีต เรื่องราวเกิดในยุคร่วมสมัยเพียงแฉกเดียว เปิดเรื่องคือการทดลองยิงจรวดขึ้นไป แต่จรวดตก มีแต่พระเอกที่รอดชีวิต แล้วย้อนเวลากลับไปในสมัยราชวงศ์ฉิน พี่ระวีตั้งชื่อว่า เจาะเวลาหาจินซี ในสมัยนั้นมีหนังของ แฮร์ริสัน ฟอร์ด เรื่อง เจาะเวลาหาอดีต ก็เป็นหนังดัง ส่วน เจาะเวลาหาจินซี เรื่องแรกที่ชื่อลิขสิทธิ์มาดำเนินการแปลอย่างเป็นทางการเป็นกิจจะลักษณะ”

เจาะเวลาหาจินซี เป็นงานเล่มสุดท้ายที่ สองพี่น้องทำงานร่วมกัน และเป็นเล่มแรกที่อานวยต้องทำงานเพียงลำพัง ภายใต้นาม น.นพรัตน์

“ผมแปลใส่สมุดแล้วพี่อานนท์เอากลับไปบ้าน เพราะเราเริ่มแยกกันอยู่แล้ว แกอยู่ระหว่างการรักษาตัว แกก็เอาสมุดที่ผมแปลมาเขียนลงฟูลสแก๊ป แล้วส่งโรงพิมพ์ แกเขียนอยู่ 5 เล่ม แล้วก็เสียแต่นิยายมีทั้งหมด 8 เล่ม พี่อานนท์มีส่วนร่วม 5 เล่ม พอเล่มที่ 6 ผมแปลคนเดียว”

หลังจากนั้น น.นพรัตน์ จึงกลายเป็นนามปากกา คู่ที่อานวยดำเนินไปเพียงลำพัง หนังสือเล่มต่อมาคือ มังกรคู่สู้สิบทิศ ซึ่งเป็นนวนิยายของ หวงอี้ ที่เปลี่ยนชีวิต อานวย เมื่อหนังสือกลายเป็น เบสต์เซลเลอร์

“ผมเรียนตามตรงว่า ตั้งแต่แปลหนังสือหาเลี้ยงชีพมา อยู่แบบกินบ้างอดบ้าง แต่ หวงอี้ ช่วยที่ผมล้มตาอำปาก ผมเบิกเงินจนไม่อยากจะเบิก” เขาบอก

ช่วงชีวิตการทำงานของ น.นพรัตน์ บอกล่าถึงสิ่งที่ทุกคนต้องพบอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง - การเปลี่ยนแปลง และทุกครั้งที่เจอความเปลี่ยนแปลง น.นพรัตน์ มักจะยอมรับความเปลี่ยนแปลงที่ปรากฏตรงหน้า ก่อนจะหาสู่ทางปรับตัว เพื่อก่อสิ่งใหม่

“หลังจากนั้นก็มีการเปลี่ยนแปลงอีกครั้ง สำหรับตลาดเรื่องจีน ในจีนแผ่นดินใหญ่ เขาจะไม่

พิมพ์เป็นเล่ม แต่จะนำเรื่องลงในเว็บไซต์ ถ้าจะอ่าน คุณต้องเสียเงินเพื่ออ่านในเว็บ แต่ละเรื่องจะมียอดวิวแจ้งว่าเล่มไหนได้รับความนิยม บางเล่มมีคนอ่านเป็นร้อยล้าน เราก็จับกระแส นั่น วิธีการหาเรื่องมาแปลก็เปลี่ยนตามไปด้วย เราก็ดูความนิยมของนักอ่าน เล่มไหนที่คนนิยม เราก็ไปขอซื้อลิขสิทธิ์มาแปล”

นอกจากนิยายอิงประวัติศาสตร์ตลาดหนังสือจีนร่วมสมัยมีหนังสือแนวอื่นๆ มากมาย เช่น นิยายเทพเซียน นิยายรัก นิยายวาย นิยายในวัง ซึ่งล้วนแต่เป็นเรื่องราวมงคลสมัย

“นิยายในวังก็คือเรื่องชิงรักหักสวาท ได้รับความนิยมมาก พอเขียนออกมา ก็ถูกนำไปสร้างเป็นหนังเป็นซีรีส์ แต่ตอนนี้ทางการจีนห้ามผลิตเรื่องในวังออกมาแล้ว รวมถึงนิยายชายรักชาย ห้ามมีฉากโป๊ พระเอกเดินทางย้อนเวลาที่เขียนไม่ได้นะ”

ฟังดูแล้วก็น่าตกใจไม่น้อยที่รัฐบาลจีนมองว่าจินตนาการในวรรณกรรมเป็นเรื่องเหลวไหล เพราะฝังตรงข้ามกับความจินตนาการมักคือความจริงเสมอ

“รัฐบาลมองเป็นเรื่องเหลวไหล” เขาตอบ “ผมมีนิยายเรื่องหนึ่งแปลอยู่ในมือ เป็นเรื่องที่พระเอกเกิดในยุคนี้ ตายแล้วไปเกิดในราชวงศ์หมิง เขาสร้างเป็นซีรีส์ออกมา ป่านนี้ยังไม่ได้ฉายเลย เขาต้องแก้บท คุณเกิดยุคนี้แล้วจะไปอยู่ในยุคนั้นได้ไง มันเป็นเรื่องเหลวไหล เขาไม่ให้สร้างเลย”

กว่า 56 ปี ในการทำงานแปล น.นพรัตน์ ขอผ่านไม่สนทนาถึงเรื่องจำนวนของผลงานที่ทำ เพราะเขามองว่าไม่ใช่สาระของการพูดคุย แต่ขอพบปีที่ผันผ่านย่อมสร้างรสนิยมทางการอ่านที่ผู้แปลอาวุโสสามารถแบ่งปันแก่นักอ่านรุ่นหลัง

“ขึ้นชื่อว่านิยายกำลังภายใน สิ่งที่ต้องตอบสนองคือคุณธรรมน้ำมิตร คุณธรรมประชาชาติ จิตสำนึกต่อชาติบ้านเมือง ความจงรักภักดีต่อชาติ มาตถภูมิ ความกตัญญูรู้คุณ ซึ่งนักเขียนจีนแผ่นดินใหญ่รุ่นใหม่ๆ ไม่ค่อยเขียนเรื่องพวกนี้แล้ว เขาจะหันไปเขียนเรื่องที่ตัวละครฝึกฝีมือเป็นเทพเซียน คนนิยมเรื่องแนวนี้มาก แนวฝึกเป็นเทพ ฝึกวรยุทธ์ ก็ขึ้นๆ อันนี้คนชอบ แต่เรารับไม่ได้ เนื่องจากผมหัวโบราณ ผมยึดติดกับผลงานของ กิมย้ง เขาจะอธิบายที่มาที่ไปของตัวละคร เขาถือคุณธรรมน้ำมิตร ความกตัญญูต่อชาติบ้านเมือง”

คุณธรรมน้ำมิตรเป็นจุดเด่นในนิยายกำลังภายใน ซึ่งค่อยๆ กลายเป็นวัตถุโบราณที่ถูกจัดแสดงไว้ในนิยายที่ลูกเขียนเมื่อวานนี้

“ไม่มีแล้วครับ ผมมีตัวละครในนิยายที่แปลอยู่เล่มหนึ่ง ชื่อ มาเฟียบูลิ้ม เรื่องนั้นพระเอกเป็นสี่เกาเลย ไม่ขวเลย เป็นการตอบโจทย์คนอ่าน นักเขียนคิดตามที่ประชาชนคิด ประชาชนส่วนมากหวังรวยโดยไม่คำนึงถึงวิธีการเราก็ไม่รู้จะทำยังไงนอกจากว่าถ้าเราไม่ชอบ ก็ไม่ต้องไปแปลก็แล้วกัน”

อย่างที่บอก เขาบอกว่าเป็นคนหัวโบราณ และคร่ำครึ ตัวละครที่รักของ น.นพรัตน์ จึงมีคาแรกเตอร์แบบ ฉิวฉิวหลง ใน มังกรคู่สู้สิบทิศ

“ฉิวฉิวหลง เป็น 1 ใน 2 ตัวละครเรื่อง มังกรคู่ฯ แต่ไม่ใช่ตัวเอก ตัวละครอีกตัวคือ โค้วจง โค้วจง ทะเยอทะยาน แต่ ฉิวฉิวหลง เป็นคนง่ายๆ แต่ไม่ว่า โค้วจง คิดจะทำอะไร ฉิวฉิวหลง ก็พร้อมจะช่วยเสมอโดยไม่หวังอะไร นี่คือน้ำมิตรที่แท้จริง ฉิวฉิวหลงใช้ชีวิตเรียบง่าย ไร้ลาภยศและคำสรรเสริญ ผมไปถาม หวงอี้ ผู้ประพันธ์ว่า คุณชอบตัวไหน เขาชอบโค้วจง” เขายิ้มเมื่อพูดถึงนักเขียนที่ทำงานร่วมกันมายาวนาน

ถาม น.นพรัตน์ - หาก อานนท์ ภิรมย์อนุกุล ยังมีชีวิต เขาจะชอบตัวละครตัวไหน

“ฉิวฉิวหลง เขาจะชอบเหมือนผม” อำนวย ตอบทันที

ถามเขาอีกคำถาม เป็นคำถามสุดท้าย ฝันถึง ‘พี่ชาย’ บ้างไหม

“ผมฝันถึงเขาบ่อยมากๆ แต่ไม่เคยฝันว่าเขาตายนะ ในฝันเขายังมีชีวิต ยังใช้ชีวิตอยู่กับเรา” อำนวย ตอบ ซึ่งตลอดการสนทนาครั้งนี้ เขาเอ่ยถึงพี่ชายผู้ล่วงลับราวกับเขายังคงอยู่

ในปีที่ 56 ของการทำงานแปล อำนวยเดินทางเพียงลำพัง แต่อีกครั้งหนึ่งยังดำรงอยู่ใน น.นพรัตน์

13.

สุมาลี บำรุงสุข: นักแปลผู้แนะนำ 'แฮร์รี่ พอตเตอร์' ให้นักอ่านชาวไทยได้รู้จัก

ถ้าให้นึกถึงวรรณกรรมเรื่องที่ยังไปนานแล้ว แต่ยังคงตราตรึงใจคนอ่านไม่รู้ลืม หนึ่งในชื่อที่หลายคนนึกถึงน่าจะเป็น *แฮร์รี่ พอตเตอร์ (Harry Potter)* ฮอกวอตส์ยังคงเป็นบ้านของนักอ่านเสมอ ในเวลาที่ไม่รู้จะอ่านอะไร แฮร์รี่ก็เป็นตัวเลือกแรกๆ ที่หลายคนหยิบขึ้นมาบ่อยๆ นอกจากการผจญภัยอันสนุกสนานในโลกเวทมนตร์แสนมหัศจรรย์ และการเฝ้าดูตัวละครที่รักได้เติบโต สิ่งที่หลายคนน่าจะจำได้คือสำนวนการแปลที่เต็มไปด้วยอรรถรสของ 'สุมาลี'

สุมาลี บำรุงสุข อยู่กับการเขียนการอ่านมาตั้งแต่เด็ก เธอเคยเขียนวรรณกรรมเยาวชนมาก่อน และแปล แฮร์รี่ พอตเตอร์ฉบับภาษาไทย 5 เล่มจาก 7 เล่ม นั่นคือสิ่งที่หลายคนรู้ แต่สิ่งที่คุณอาจไม่รู้คือเธอนี้แหละเป็นคนแนะนำวรรณกรรมเรื่อง แฮร์รี่ พอตเตอร์ ให้ นานมีบุ๊คส์ ซีลิสติกส์ มาแปลเป็นภาษาไทย เพราะความประทับใจจากการอ่าน *แฮร์รี่ พอตเตอร์ กับศิลาอาถรรพ์* ในห้องสมุดสาธารณะที่อังกฤษจนวางไม่ลง

ในปี พ.ศ. 2543 วรรณกรรมเยาวชนไทยยังไม่เฟื่องฟูในหมู่นักอ่านเท่าไร การลงทุนกับวรรณกรรมเรื่องดังที่คำลิขสิทธิ์แพงมากอาจเป็นความเสี่ยงของสำนักพิมพ์ แต่สุมาลีก็ยืนยันให้นานมีบุ๊คส์ซื้อลิขสิทธิ์ แฮร์รี่ฯ จนสำเร็จ พร้อมรับประกันว่าจะขายได้หลักหมื่นเล่มแน่นอน

รู้ตัวอีกที แฮร์รี่ พอตเตอร์ ฉบับภาษาไทยก็เปลี่ยนหน้าประวัติศาสตร์ของวรรณกรรมเยาวชนของไทยไปตลอดกาล หนังสือขายได้หลักแสนเล่มและยังตีพิมพ์มาจนถึง 20 ปีให้หลัง แล้วยังจุดประกายให้มีวรรณกรรมเยาวชนที่เขียนโดยคนไทยและแปลจากภาษาต่างประเทศผุดขึ้นมากมายจนเฟื่องฟูในยุคหนึ่ง

อะไรทำให้สุมาลีมั่นใจในวรรณกรรมชุด แฮร์รี่ พอตเตอร์ ตั้งแต่แรกอ่านให้บทสนทนาที่เล่าให้ฟัง

การอยู่กับหนังสือมาตั้งแต่เด็กส่งผลต่อตัวตนของคุณทุกวันนี้ได้อย่างไร

หนังสือทำให้ไม่เหงาค่ะ แม้ว่าดิฉันจะจากครอบครัวที่เมืองไทยมาอยู่ที่อังกฤษเป็นเวลาหลายปีแล้ว ก็มีหนังสือเป็นเพื่อนเสมอ

ดิฉันอ่านนิทานและนิยายมาตั้งแต่เด็ก ติดนิยายของโรสลาเรน (ทมยันตี) และดอกไม้สดมากค่ะ ก็ทำให้อยากเขียนเรื่องของตัวเองบ้าง เรื่องแรกๆ ก็แต่งเองและแบ่งให้อ่านกันในหมู่เพื่อน แต่เล่มที่ทำให้ได้เป็นนักเขียนเต็มตัวคือ นิตยสาร *สตรีสารภาคพิเศษ* ตอนนั้นมีคอลัมน์แต่งเรื่องจากภาพที่เปิดให้เยาวชนอายุต่ำกว่า 15 ปีเขียนเรื่องส่งไปได้ ดิฉันอายุ 15 ปีพอดี จึงเขียนไปถามพี่โบตัน (สุภา สิริสิงห) บ.ก.ภาคพิเศษ ว่าขอแต่งเรื่องจากภาพบ้างได้ไหม บ.ก. ตอบมาว่า อายุเกินกำหนดที่จะร่วมรายการนี้ ขอให้เขียนเรื่องอื่นๆ ส่งมาแทน ดิฉันจึงแต่งเรื่อง เมื่อแม่ฉันและลูกน้ำถูกตี ส่งไปและได้ตีพิมพ์ พอแต่งหลายเรื่องก็ได้รวมเล่มเป็นหนังสือชุด *เรื่องของม้าเหมียว และ ม้าเหมียวกับเพื่อน*

สำหรับงานแปล ดิฉันตั้งต้นจากการแปลนิทานสั้นๆ กับเพื่อนคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก่อนจะรวมเล่มชื่อ *นิทานเจ้าหญิงต่อมาจึงแปลหนังสือเป็นเล่ม* ดิฉันชอบอ่านนิยายแปล

มากเช่นกัน เป็นแฟนหนังสือของ สุคนธรรส, อมาราวดี, แม่อนงค์, อ.สนิทางค์, นิดา, ประมูล อุณหุรูป เป็นต้น หนังสือชุด บ้านเล็กในป่าใหญ่ ที่สุคนธรรสแปลเป็นหนังสือที่อ่านทวนหลายหนค่ะ

ทุกวันนี้คุณยังเขียนและแปลหนังสืออยู่หรือเปล่า มองเห็นการเติบโตด้านงานเขียนและแปลของตนเองอย่างไร

ก็ยังเขียนและแปลงานอยู่เรื่อยๆ ค่ะ แต่ไม่ได้ทำงานคร่ำเคร่งเหมือนสมัยสาวๆ เพราะอายุมากขึ้น ร่างกายก็ล้า สายตาไม่ค่อยดี ต้องใช้เวลาทำงานนานกว่าเดิมนะ ดิฉันยังเขียนเรื่องสำหรับเด็กและเยาวชนและแปลนิยายที่น่าสนใจ เช่น งานของ แคลร์ คีฟ-ฟ็อกซ์ (Claire Keefe-Fox) เมื่อไม่นานมานี้ก็แปล *Animal Farm* ของ George Orwell ฉบับเยาวชน แปลด้วยสำนวนให้ผู้ใหญ่อ่านได้ เด็กอ่านดี มีภาพประกอบสวยงามมากค่ะ

เรื่องการเขียนและการแปลของตัวเองก็ต้องบอกว่าคืบหน้าไปด้วยดีค่ะ ที่กล้าพูดเช่นนี้เพราะงานเขียนงานแปลได้รับรางวัลระดับชาติด้วย และที่ภูมิใจมากคือได้รับ รางวัลสุรินทราชา ที่สมาคมนักแปลมอบให้

หลักการแปลแบบไหนที่สุมาลีเลือกใช้

ถูกต้องตามต้นฉบับทั้งความหมายและสำนวนค่ะ โดยจะยึดหลักในการแปลสำนวนให้คงสำนวนโวหารของผู้ประพันธ์ให้มากที่สุด จึงเลือกงานแปลหนังสือเด็กและเยาวชนหรือเรื่องเชิงประวัติศาสตร์มากกว่าเรื่องแนวปรัชญา เพราะสำนวนพื้นฐานของดิฉันเองไปทางนั้นได้ดี ดิฉันยอมรับว่างานแปลที่เคยทำก็มีผิดพลาดบ้าง แต่เป็นความผิดพลาดที่ไม่ได้เกิดจากความประมาท เลินเล่อหรือไม่ถี่ถ้วนนะค่ะ หลักการแปลของดิฉันคือถ้าเจอศัพท์หรือไวยากรณ์ที่ไม่รู้จะไม่เดา ต้องตรวจเช็กทันที ดูทั้งพจนานุกรม คลังศัพท์และถามผู้รู้ ตอนที่ทำงานแปล แอร์รี่ พอตเตอร์ ก็ได้บทเรียนมามากที่สุดทีเดียวค่ะ

เด็กที่โตมาช่วงทศวรรษ 1990 มักบอกว่าตัวเองโตมากับ แอร์รี่ พอตเตอร์ ในฐานะนักแปลที่ใกล้ชิดกับเรื่องนี้เป็นพิเศษ แอร์รี่ พอตเตอร์ส่งผลอย่างไรต่อชีวิตของคุณ

ได้อาศัยเกาะทางไม้กวาดของแอร์รี่ทะยานขึ้นฟ้าด้วยนะสิคะ ดิฉันเขียนหนังสือเด็กมานานแต่เพิ่งจะโด่งดังก็เพราะได้แปล แอร์รี่ พอตเตอร์ นี้แหละค่ะทำให้ดิฉันเป็นที่รู้จักในแวดวงวรรณกรรมเด็กและเยาวชน ดิฉันยินดีมากกับกระแสความนิยม และ แอร์รี่ ก็ทำให้อาชีพนักแปลเป็นอาชีพที่น่าสนใจขึ้นมาด้วย

ที่ดิฉันชื่นใจมากคือได้มีโอกาสทำงานกับบรรณาธิการเก่งๆ และได้พบปะกับแฟนๆชาวไทยของแอร์รี่พอตเตอร์ได้เห็นความสามารถของเด็กรุ่นที่โตมากับแอร์รี่ฯ ในการจัดตั้งเว็บไซต์ จัดงานกิจกรรมต่างๆ ที่ต่อยอดมาจากวรรณกรรม พวกเขาเป็นแฟนพันธุ์แท้ของแอร์รี่ พอตเตอร์จริงๆ

ก่อนหน้าจะมี แอร์รี่ พอตเตอร์ แวดวงวรรณกรรมเยาวชนทั้งในไทยและอังกฤษเป็นอย่างไร

ก่อน แอร์รี่ พอตเตอร์ จะโด่งดัง วงการวรรณกรรมเยาวชนของอังกฤษก็คึกคักพอสมควร มีหนังสือสำหรับเยาวชนออกมาไม่น้อยเพราะเขาสนับสนุนการอ่าน มีห้องสมุดสาธารณะเป็นจำนวนมากที่เป็นลูกค้ำประจำของหนังสือเยาวชน แต่จำนวนขายก็ไม่ได้มากมายเหมือนแอร์รี่ พอตเตอร์

กลุ่มลูกค้ำที่อ่านส่วนมากก็เป็นเด็กและเยาวชนเท่านั้น ผู้ใหญ่ไม่ค่อยสนใจอ่าน ไม่เหมือนหนังสือชุด แอร์รี่ พอตเตอร์ ที่อ่านกันได้ทั้งครอบครัว

ส่วนในไทย เท่าที่รู้คือช่วงนั้นวรรณกรรมเยาวชนยังมีไม่มาก จำนวนจำหน่ายก็ไม่สูง และงานวรรณกรรมเยาวชนส่วนใหญ่เป็นงานแปลงานเขียนที่โด่งดังมากในยุคนั้นคือ จ๊อนกับแดง ของ ก.ศยามานนท์, โลกของหนูแหวน ของ อนุช อภาภิรม, เมื่อคุณตาคุณยายยังเด็กของทิพย์วาทินี สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, แก้วจอมแก่น แก้วจอมชน ของแว่นแก้ว, เรื่องของมาเหมี่ยว ของดิฉันเอง และความสุขของกะทิ ของ งามพรรณ เวชชาชีวะ ส่วนใหญ่แล้วเป็นหนังสือสำหรับเด็กประเภทนิทานภาพ และเยาวชนส่วนมากก็อาศัยอ่านหนังสือสำหรับผู้ใหญ่กันมากกว่า

ตอนนั้นแวดวงวรรณกรรมเยาวชนในไทยยังไม่คึกคักเท่าไร เพราะตอนดิฉันเขียนจดหมายมาบอกคุณสุวดี จงสถิตยัวัฒนา ผู้ก่อตั้งนานมีบุ๊คส์ให้ซื้อลิขสิทธิ์หนังสือชุด แอร์รี่ พอตเตอร์ ดิฉันยังรับประกันกับเธอว่าอย่างน้อยต้องขายได้เป็นหมื่นเล่ม ซึ่งเวลานั้นหนังสือขายดีก็จะขายได้ราวๆ 5,000 เล่มค่ะ

ความพิเศษของ แอร์รี่ พอตเตอร์ ที่จับใจคุณจนอยากหยิบมาแปลให้เด็กไทยอ่านคืออะไร

ความสนุกนะสิคะ อ่านแล้ววางไม่ลงเลย ไม่ใช่สนุกแบบอ่านเพลินๆ แต่อ่านแล้วต้องขบคิดตามไปด้วย เพราะมีปมปัญหาให้ลึบสมองและ เจ. เค. โรว์ลิง ก็มีจินตนาการที่ล้าลึกในการสร้างโลกมหัศจรรย์ให้คนอ่านได้ท่องเที่ยวตามไปด้วยได้พอ ดิฉันอ่านจบเล่ม 1 แล้วต้องรีบไปหาเล่ม 2 มาอ่านต่อทันทีด้วยความอยากรู้เรื่องต่อ สนุกแบบนี้ก็ต้องอยากให้เด็กไทยได้อ่านด้วยแน่นอน

นอกจากความสนุก หนังสือ แอร์รี่ พอตเตอร์ ยังสอนคติธรรมดีๆ ให้กับผู้อ่านด้วยค่ะ เป็นคุณธรรมที่ดิฉันเห็นด้วย นั่นคือการรักเพื่อน ช่วยเหลือกัน ไม่รังแกลั่นแกล้งกัน ไหนจะสอดแทรกเรื่องความกล้าหาญ การกล้าตั้งคำถาม กล้าที่จะแตกต่างจากผู้อื่นด้วย

แฮร์รี พอตเตอร์ แตกต่างกับวรรณกรรมเยาวชนเรื่องอื่นๆ ในตลาดอย่างไร

ในเวลานั้นไม่มีงานเขียนในลักษณะเดียวกับแฮร์รี พอตเตอร์ เลยค่ะ นักเขียนวรรณกรรมเยาวชนที่มีชื่อเสียงในช่วงนั้นก็มี แจ็กเกอลีน วิลสัน (Jacqueline Wilson, *The Story of Tracy Beaker*) ซึ่งแต่งเรื่องชีวิตเด็กสมัยปัจจุบัน วิเคราะห์ปัญหาในครอบครัวเก่งมาก แต่ไม่ใช่เรื่องลึกลับซับซ้อนหรืออย่าง โรอัลด์ ดาห์ล (Roald Dahl, *The Witches, Matilda*) เป็นนักแต่งเรื่องชั้นเยี่ยมแต่เรื่องก็ไม่ใช้แฟนตาซีลึกลับ พล็อตซับซ้อนแบบ แฮร์รีๆ

แฮร์รี พอตเตอร์ กลายเป็นตำนานได้ เพราะ เจ. เค. โรว์ลิง เก่งมากในการประสานนวนิยายหลายๆ แบบเข้าด้วยกัน ให้ถูกใจผู้อ่านกับรสนชาติอันหลากหลาย แฮร์รี พอตเตอร์ เป็นนิยายแฟนตาซีพาฝัน นำเสนอเรื่องโลกพอมดแม่มดเวทมนตร์ แต่ยังเล่าเรื่องชีวิตโรงเรียนประจำของอังกฤษ เรื่องของเด็กกำพร้าที่ได้ดี เรื่องลึกลับสืบสวนซ่อนเร้น เรื่องของการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ และโรแมนติกน้อยๆ รวมอยู่ด้วย เรียกว่าคุณอ่านชอบเรื่องทำนองไหนก็เจอได้ในแฮร์รี พอตเตอร์ หมด

อะไรทำให้คุณมั่นใจว่า แฮร์รี พอตเตอร์ จะถูกใจนักอ่านคนไทย

ดิฉันเห็นกระแสนิยมของ แฮร์รี พอตเตอร์ จากห้องสมุดสาธารณะในอังกฤษ มีคนเข้าคิวจองอ่านหนังสือกันยาวเลยทีเดียวนะ และคนที่รอคิวไม่ไหวก็ต้องควักกระเป๋าซื้อมาอ่าน เวลานั้นเป็นช่วงโลกาภิวัตน์แล้วประเทศไทยเองเปิดรับวัฒนธรรมตะวันตกกว้างขวางผ่านสื่อภาพยนตร์ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต วรรณกรรมตะวันตกไม่ใช่สิ่งแปลกแยกแตกต่างจากวัฒนธรรมไทย ดิฉันจึงมั่นใจว่าหนังสือที่นิยมกันมากในอังกฤษก็มักจะเป็นที่นิยมของนักอ่านเยาวชนไทยด้วย

ความท้าทายของการแปล แฮร์รี พอตเตอร์ ที่แตกต่างจากงานแปลหนังสือเล่มอื่นคืออะไร

เนื่องจากเป็นหนังสือชุด ผู้แปลและบรรณาธิการจึงต้องมีบัญชีชื่อตัวละคร ชื่อฉาก คำสาป ชื่อสัตว์ ต่างๆ เพื่อตรวจสอบความ

บอกฉันสิว่าเธออ่านหนังสืออะไร แล้วฉันจะบอกเธอได้ว่าเธอเป็นคนอย่างไร

สม่ำเสมอในการใช้คำ ที่สำคัญคือมีบางคำที่ต้องแปลอย่างระมัดระวัง เพราะผู้แต่งซ่อนเงื่อนงำไว้ในเรื่อง ยกตัวอย่างจดหมายที่ ร.อบ. เขียนถึงจอมมารที่อยู่ในลือกเกต จากเล่ม เจ้าชายเลือดผสม ในต้นฉบับภาษาอังกฤษเขียนว่า I ในภาษาไทยเราต้องเลือกใช้คำสรรพนามที่เหมาะสมระหว่างฐานะของผู้เขียนกับจอมมารด้วย ผู้แปลกับ บ.ก. จึงได้พยายามติดต่อถาม เจ. เค. โรว์ลิง ผ่านตัวแทนของเธอว่าผู้เขียนจดหมายเป็นเพศใด แต่เธอไม่ตอบเราก็ต้องเลือกใช้คำว่า ข้าฯ ซึ่งย่อจากข้าพเจ้าแทน เพราะไม่รู้สถานภาพของผู้เขียนกับจอมมารและไม่รู้เพศของเขา

ความสนุกของการแปล แฮร์รี พอตเตอร์ คือ เจ. เค. โรว์ลิง คิดคำศัพท์ใหม่ๆ ขึ้นมาทางผู้แปลก็ต้องคิดคำที่เหมาะสมมาใช้ เช่น Howler แปลว่า จดหมายกัมปนาท, Polyjuice แปลว่า น้ำยาสรรพรส เป็นต้น

นอกจากการแปลเพื่อให้คนใช้อีกภาษาอ่านรู้เรื่อง หลายคนมองว่าการแปลเป็น political act ในความหมายว่าเป็นการแปลชุดความคิดจากภาษาหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรม คุณมองเรื่องนี้อย่างไร และมีแนวคิดไหนใน แฮร์รี พอตเตอร์ ที่คุณคิดว่าถูกส่งต่อให้นักอ่านชาวไทยบ้าง

เป็นคำถามที่ต้องตรึกตรองมากเลยคะ เห็นด้วยว่าการแปลงานภาษาต่างชาติย่อมเป็นการนำความคิดจากวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาสู่

วัฒนธรรมของเราด้วย เห็นได้ชัดจากการแปลวรรณกรรม รามายณะ ของอินเดีย และ สามก๊ก ของจีนที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมไทยอย่างลึกซึ้ง

สำหรับเรื่อง แฮร์รี่ พอตเตอร์ ดิฉันคิดว่า วัฒนธรรมที่เรารับมาจากเรื่องนี้คือเรื่องของการยอมรับว่าเด็กสามารถท้าทายอำนาจของผู้ใหญ่ได้ แฮร์รี่และเพื่อนสนิท มีเหตุผลที่สมเหตุสมผลที่จะสงสัย ไม่ยอมรับอำนาจของอาจารย์บางคนหรือสถาบันการเมืองซึ่งก็คือกระทรวงเวทมนตร์ หนังสือ แฮร์รี่ พอตเตอร์ นี้สอนเด็กให้มีสัมมาคารวะ ในขณะที่เดียวกันให้กล้าที่จะถามเหตุผลจากผู้ใหญ่ ไม่ใช่การยอมรับเชื่อฟังโดยไม่มีข้อโต้แย้ง เจ. เค. โรว์ลิง สะท้อนความเห็นของคนอังกฤษส่วนใหญ่ในเวลานั้นที่ไม่เชื่อใจนักการเมืองและผู้มีอำนาจอย่างเต็มที่ แต่ขณะเดียวกัน เจ. เค. โรว์ลิง ยังสนับสนุนศีลธรรม ความเชื่อทางศาสนา และให้ความหวังกับเยาวชนคนอ่านว่า ด้วยความกล้าหาญ และปัญญา สามารถแก้ไขสถานการณ์เลวร้ายให้ดีขึ้นได้

ตอบแบบนี้แล้วก็นึกหวังอยู่บ้าง หวังว่า แฮร์รี่ พอตเตอร์ จะไม่กลายเป็นหนังสือต้องห้ามนะค่ะ เพราะสอนให้เด็กหัดตั้งคำถามและแสวงหาเหตุผล ไม่ใช่เชื่อฟังผู้ใหญ่ทุกคำพูด ดิฉันเองก็ไม่เห็นด้วยกับการจัดทำรายการหนังสือต้องห้ามหรือการเผาหนังสือทิ้งเลยคะ คิดว่าสังคมเราควรสอนผู้อ่านให้ใช้สติปัญญาไตร่ตรองในการอ่าน ไม่ใช่เชื่อทุกอย่างที่อ่าน ในขณะที่เดียวกันก็ต้องยอมรับความเห็นที่แตกต่างออกไปด้วย การปิดกั้นความหลากหลายทางความคิดก็เท่ากับการสกัดกั้นการเติบโตของงานทางปัญญา

หลังจากได้วางขาย หนังสือชุด แฮร์รี่ พอตเตอร์ ส่งผลต่อการวรรณกรรมอย่างไรบ้าง

วรรณกรรมเยาวชนเบิกบานมีงานวรรณกรรมเยาวชนเพิ่มมากขึ้นทั้งในอังกฤษ สหรัฐฯ และไทย ช่วงที่ แฮร์รี่ พอตเตอร์ โด่งดังหรือช่วงที่เล่มใหม่ ออก เวลาดิฉันเดินทางไปไหนก็จะเห็นทั้งเด็กเยาวชน ผู้ใหญ่ นั่งอ่าน แฮร์รี่ พอตเตอร์ ทำให้การอ่านหนังสือไม่ใช่เรื่องของคนเขยๆ แต่ต้องอ่านเพื่อจะได้ทันสมัย คุยกับเพื่อนรู้เรื่อง

ดิฉันคิดว่าปัจจัยของความสำเร็จของ แฮร์รี่ พอตเตอร์ มี 3 ประการด้วยกัน หนึ่ง-หนังสือชุดนี้ดีมาก สนุกสนาน สนองต่อความต้องการของผู้อ่านต่างวัฒนธรรม สอง-บริษัทนานมีบุ๊คส์เองมี

วิธีการโฆษณาและประชาสัมพันธ์หนังสือชุดนี้ อย่างเยี่ยมยอด ทั้งจัดงานต่างๆ ที่ให้ความรู้และความสนุกสนานกับผู้อ่าน ทำให้ผู้ปกครองและเยาวชนตื่นตัวและสนใจตามกระแสต่างประเทศด้วย สาม-หนังสือชุดนี้พิมพ์ออกมาจำหน่ายในยุคที่ไทยเข้าสู่โลกาภิวัตน์พอดี ผู้อ่านไทยพร้อมรับพร้อมเข้าใจเนื้อหาและความหมายต่างๆ ที่อยู่ในหนังสือชุดนี้ได้ดี หนังสือเปิดโลกกว้างให้พวกเขา แต่ไม่ใช่โลกใหม่ที่แตกต่างจนยากจะเข้าใจได้

ความสำเร็จของหนังสือชุด แฮร์รี่ พอตเตอร์ ในไทยเกินความคาดหมายของคุณไหม

เกินความคาดหมายของดิฉันแน่นอนค่ะ ดังที่บอกไว้ในตอนต้นว่าเมื่อส่งข่าวเรื่องหนังสือเล่มนี้ถึงคุณสุวดี ดิฉันรับประกันว่าหนังสือต้องขายดีอย่างน้อยหมื่นเล่ม แต่ในที่สุดหนังสือชุดนี้ขายดีมาก รวมทั้งหมดแล้วน่าจะเกินแสนเล่ม

ดิฉันอยู่ในต่างประเทศจึงไม่ได้ใกล้ชิดกับผู้อ่านไทยมากนัก แต่เท่าที่ได้เจอแฟนฯ ในงานเปิดตัวหนังสือ นั้น เด็กๆ ที่ได้เจอกันมักจะบอกว่าเป็นแฟน แฮร์รี่ฯ แฮร์รี่ทำให้กล้าอ่านหนังสือเล่มอื่นที่ไม่ใช่การ์ตูนแล้ว ทำนองนี้ ซึ่งเด็กเหล่านี้ก็เติบโตมาเป็นผู้ใหญ่คนทำงานที่รับผิดชอบและมีความคิดสร้างสรรค์ด้วยคะ

วันนี้ แฮร์รี่ พอตเตอร์ ฉบับภาษาไทยมีอายุมากกว่า 20 ปีแล้ว ปัจจุบันก็มีสื่อบันเทิงรูปแบบใหม่มาดึงความสนใจเด็กๆ จากหนังสือเกิดขึ้นมากมาย คุณคิดว่าในยุคนี้วรรณกรรมยังเป็นสิ่งจำเป็นอยู่ไหม

จำเป็นตลอดกาลค่ะ เพราะว่าวรรณกรรมทั้งหลายตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ทั้งความสนุกเพลิดเพลิน ความรู้ประเทืองอารมณ์ เพียงแต่ว่าวรรณกรรมนั้นจะออกมาในรูปแบบใด เป็นหนังสือเล่ม หนังสืออื้บ๊ก หนังสือเสียง งานการ์ตูน กราฟิกมู๊ว บทภาพยนตร์ บทละครทีวี หรือแม้แต่เกมคอมพิวเตอร์ต่างๆ ก็ต้องใช้บทหรืองานเขียน สคริปต์เป็นพื้นฐาน

นิทาน เรื่องเล่า วรรณกรรมเด็กและเยาวชน เป็นการสร้างความเพลิดเพลินและให้คติสอนใจให้ผู้เยาว์ได้สะดวก และไม่มีค่าใช้จ่ายในการจัดทำสูงนัก แถมยังสามารถเข้าถึงคนได้ทุกแห่ง ต้อง

ยอมรับว่าการสอนหรือการกล่อมเกลานิยายผ่านนิทานและเรื่องเล่าที่ใช้ภาษาเหมาะกับวัยของผู้อ่านนั้นมีผลดีและฝังรากลึกในจิตใจของผู้เยาว์จริงๆ เหมือนสุภาพสตรีชาวสโลวีคที่บอกว่า ‘Tell me what you read and I will tell you who you are. บอกฉันสิว่าเธออ่านหนังสืออะไร แล้วฉันจะบอกเธอได้ว่าเธอเป็นคนอย่างไร’

ถ้ามีคนที่อยากเป็นนักเขียนหรือนักแปลรุ่นใหม่ มาขอคำแนะนำเรื่องการทำงานสายอาชีพนี้ คุณจะแนะนำเขาว่าอย่างไร

เขียนและแปลเรื่องที่ตนสนใจ พอใจ ศึกษาค้นคว้าให้ละเอียดถี่ถ้วน และต้องติดตามความก้าวหน้าข่าวสารอย่างใกล้ชิด ให้ทันสมัย อย่าดูถูกคนอ่าน ขยันทำงานสม่ำเสมอ ยิ่งเขียนยิ่งแปลมากเท่าไรก็จะยิ่งฝึกปรือฝีมือให้เก่งขึ้นมากเท่านั้น

ดิฉันสังเกตว่าคนที่เป็นนักเขียนเก่งๆ และมีคนชื่นชมชอบมาก ส่วนใหญ่จะเป็นคนที่มิมุมมองกว้างไกล เห็นแง่มุมความคิดที่แตกต่างหลากหลายได้ดี มีความเข้าใจมนุษย์สูง สามารถถ่ายทอดอารมณ์ความนึกคิดของคนต่างๆ ได้ชัดเจน ฝึกเป็นคนมองกว้างไว้ นะคะ

คุณอยากเห็นอนาคตของวงการหนังสือเป็นอย่างไร

แน่นอนว่าอยากให้คนไทยรักการอ่าน เพราะการอ่านช่วยเปิดโลกกว้างในราคาขอมเยา อยากให้มีการจัดพิมพ์จัดทำหนังสือหลากหลาย ทั้งสารคดี วิชาการ และบันเทิง ทำเป็นหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ หนังสือเสียงก็ได้ไม่เกี่ยง และอยากให้ห้องสมุดสาธารณะดีๆ ให้บริการในทุกหมู่บ้านในประเทศไทย มีทั้งหนังสือ อีบุ๊ก หนังสือ เพลง เกม ให้คนยืมได้ ให้ห้องสมุดมีมุมสำหรับเด็กเล็กมาใช้บริการด้วย ฟังนิทาน ร้องเพลง ทำกิจกรรม ปลุกฝังให้เด็กเข้าห้องสมุดเป็นประจำ

ดิฉันมองว่าห้องสมุดสาธารณะคือลูกค้ายใหญ่ของสำนักพิมพ์ ถ้าทั้งสองสถาบันสามารถช่วยเหลือกันก็คงจะทำให้การอ่านเจริญได้

14.

อิมแพคของนิยายวายในสายตา 'จิตนันท์ เหลืองเพียรสมุก'

นักเขียนซีไรต์ที่อายุน้อยที่สุด
สาววายเจ้าของเรื่อง 'เฟื่องนคร' นิยายวาย
เรื่องดังที่กำลังจะได้ทำเป็นซีรีส์
นักเขียนที่เริ่มเขียนหนังสือครั้งแรกตั้งแต่อายุ
12 ปี

ถ้าเสิร์ชชื่อ จิตนันท์ เหลืองเพียรสมุก ในเสิร์ช
เอนจิน ผลลัพธ์ที่คุณจะเห็นได้อาจเป็นคำเหล่านี้

ในแวดวงนักอ่านวรรณกรรม ชื่อของ ลี-
จิตนันท์ ไม่ใช่คนแปลกหน้า นับตั้งแต่เธอคว้า
รางวัลซีไรต์ในปี 2560 ได้จกรวมเรื่องสั้น สิงโต
นอกคอก และได้รับการขนานนามว่าเป็นนักเขียน
ซีไรต์ที่อายุน้อยที่สุด เช่นเดียวกับนักอ่านนิยาย
วายที่ต่างคุ้นเคยกับนามปากกา 's เรื่องในมหา
สมุก' เป็นอย่างดีจากนิยายเรื่องฮิตอย่าง
เฟื่องนคร, จิบเยลลี่แกมพริคนดื้อ, ชายใดเล่าจะ
แซบเท่าแฟนเท่าแม่ และอีกมากมาย

สำหรับเราที่เป็นนักอ่านวายเจ้าประจำ ผลงาน
ของ 's เรื่องในมหาสมุก' มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นและ
แตกต่างจากเรื่องอื่นๆ และสร้างแรงกระเพื่อมให้
คนในวงการเห็นว่านิยายวายสามารถเล่าอะไรได้
มากกว่าความรักของผู้ชายสองคน อย่างใน ชาย
ใดเล่าฯ งานเล่มแรกของเธอก็สอดแทรกเรื่อง
ผลผลิตจากสงครามเวียดนามที่ส่งผลกระทบต่อ
ตัวละครในยุคปัจจุบัน หรือ เฟื่องนคร นิยายดังที่
กำลังจะทำได้เป็นซีรีส์ ก็ตีแผ่ความท้าทายของชีวิต
ดาราชายผู้เป็นเกย์ในวงการบันเทิงไทย

เบื้องหลังงานเขียนที่หลากหลายและสอด
แทรกแง่มุมทางสังคมของจิตนันท์เริ่มต้นได้
อย่างไร เราต้องสายคุยกับเธอเพื่อหาคำตอบ

จากจุดเริ่มต้นที่เขียนนิยายแนวแฟนตาซีตอนอายุ 12 พัฒนามาเป็นนางงานเขียนที่หลากหลายในทุกวันนี้ได้อย่างไร

มันก็จะมีช่วงที่แฟนตาซีบูม ช่วงนิยายโรงเรียนเวทมนตร์บูม เราก็เขียนแฟนตาซี แล้วตอนนั้นเรายังเด็ก ก็ส่งไปหลายสำนักพิมพ์มาก แต่ไม่มีสำนักพิมพ์ไหนเอาเลยนะ ด้วยความเป็นเด็กเราก็เพล ประจวบกับช่วงนั้นมีประกวดนิยายสยองขวัญของสำนักพิมพ์โซฟามาพอดี เราเลยลองส่งดู แม้จะไม่เคยเขียนนิยายสยองขวัญเลยสักครั้ง ปรากฏว่ามันก็ได้รางวัล เราส่งไป 2 เรื่องพร้อมกัน เรื่องแรกได้ที่หนึ่ง อีกเรื่องได้ที่ 3 แล้วก็ได้เงินมาก่อนหนึ่ง เราก็เฮ้ย โอเคนะ รู้สึกว่าการประกวดมันดูเป็นแนวทางที่ดีวะ ประกวดครั้งแรกก็ได้เลย เราก็เลยเหมือนไปหาว่ามันมีประกวดอะไรอีก แล้วเราก็ได้เงินตลอด เราก็รู้สึกดีที่ได้เงิน (หัวเราะ) หลังจากนั้นเราก็ประกวดมาตลอด แล้วขยับนางงานมาเรื่อยๆ จนถึงการเขียนนิยายวายในทุกวันนี้

ถ้าให้วิเคราะห์ เอกลักษณ์ในงานของ จิดานั้นที่เหลืองเพียรสมุก คืออะไร

ทุกเรื่องต้องมีแสงสีทองส่องผ่านหน้าต่างเข้ามา แล้วก็ทำให้บรรยากาศห้องเป็นสีเหลืองส้ม หรือไม่มีก็ขึ้นที่ตัวละครขบครยุกันตอนกลางคืน มีบรรยากาศแสงไฟกลางคืนของกรุงเทพฯ และไฟจราจร ตัวละครของเราจะไม่เคยคุยกันที่อื่น คุยกันในรถเท่านั้น (หัวเราะ) เราชอบ situation ของการขบครยุ คือมันเป็นสถานที่ปิดที่ไม่มีใครรบกวน และคุยได้นาน เคยถึงขั้นไปเสิร์ชว่าแยกไหนรถติดที่สุดในประเทศไทย แล้วเอาตัวละครไปอยู่แยกนั้น เพื่อที่จะคุยได้แบบยาวๆ (หัวเราะ)

ตลอดหลายปีที่ผ่านมา งานเขียนของคุณมีการปรับตัวหรือเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง ได้รับอิทธิพลจากงานของคนอื่นบ้างไหม

สมัยก่อนถ้าเราเขียนออริจินัลเราจะเขียนแฟนตาซีอย่างเดียวเลย เขียนเป็นโลกเวทมนตร์มีเจ้าหญิงเจ้าชายอะไรแบบนี้ตลอด เราไม่สนใจเรื่องที่เป็น realistic เท่าไหร่ จนกระทั่งได้ไปอ่านเรื่องสั้นเรื่องหนึ่งของพี่ในชมรมวรรณศิลป์ที่ธรรมศาสตร์

ชื่อ ยากล่อมใจในคืนฝัน ซึ่งมันเป็นเรื่องเกี่ยวกับคนในปัจจุบัน จิตแพทย์กับเด็กมัธยม ซึ่งไม่ได้มีเวทมนตร์อะไรเลยนะ แล้วเรารู้สึกว่า เฮ้ย เรื่องที่มันเป็นสัจนิยมมันก็สนุกได้เหมือนกันนี่ หลังจากนั้นเราก็เริ่มเขียนงานสัจนิยม เริ่มเขียนงานที่อยู่บนโลกแห่งความจริง

โดยทั่วไปงานตอนเด็กๆ ของเรามันก็จะดูเหมือนรำแรงสดใสมีตัวละครออกมาเยอะๆ คืองานมันจะดูการ์ตูนๆ ตัวละครทุกตัวก็เหมือนปล่อยพลังได้ แต่พอผ่านเวลามา ลักษณะที่ดูเป็นการตูนมันก็น้อยลง หรือมันอาจจะยังการ์ตูนอยู่แต่ก็เป็นการตูนแนวรักแทน มันจะไม่ค่อยการ์ตูนจัมป์แล้ว และมันก็จะมีส่วนที่งานดูเศร้ามากๆ งานดูเหมือนบ่นๆ กับตัวเอง แล้วผ่านมาสักนิดหนึ่งก็รู้สึกว่างานในช่วงหลังไม่ค่อยวุ่นวายกับตัวเองแล้ว จะดูปลงกับชีวิตมากขึ้น (หัวเราะ)

เกรณต์ของหนังสือยอดนิยายที่เปลี่ยนไปเรื่อยๆ ส่งผลต่องานเขียนบ้างไหม

มันเป็นคนที่ชอบนั่งคุยกับเพื่อนว่าช่วงนี้อะไรมาวะ แล้วเราก็จะไปเขียนงานแนวนั้น อย่างช่วงนี้แนวร้านญี่ปุ่น ร้านมหัศจรรย์ต่างๆ มันเยอะ ก็เลยรู้สึกว่าอยากเขียนงานแนวร้านวะ บางทีคือเราเป็นคน คิดแนวมาเร่เกิดตึงเยอะ เพราะสำนักพิมพ์ก็จะทำงานง่าย มันก็จะขายง่าย เหนืออื่นใดคือเราทำแต่ไม่ได้รู้สึกว่ามันเขียนทุกคนจะต้องทำแบบนี้ บางคนเขามีแนวของตัวเอง ก็ใช้ชีวิตอย่างสงบของเขา เราก็โอเค

การทำสิ่งที่อยู่ในกระแสมันไม่เห็น้อยบ้างหรือ

เหน้อยเพราะกระแสมันเร็ว อย่างเมื่อก่อนแนวโรงเรียนเวทมนตร์ดัง เรื่อยอยู่กับมันเป็น 10 ปี เขียนอยู่ 1 ปีก็ยิ่งออกตามกระแสกัน แต่เดี๋ยวนี้พอมีอะไรดังกระแสจะเปลี่ยนเร็วมาก เช่น ปีก่อนจะมีวายแนวแต่งหญิง แนวเฟมบอย ผ่านไป 6 เดือนกระแสเปลี่ยนไปสู่แนวโอเมกาแล้ว ถ้าแกเขียนแนวเฟมบอยอยู่แกออกไม่ทันนะ แต่นักเขียนบางคนทำได้ ออกทัน ผมก็ไม่ว่าคุณทำได้ยังไงเหมือนกัน แต่ปรบมือให้ (หัวเราะ)

แล้วทำไมเราถึงต้องวิ่งตามกระแส

ส่วนหนึ่งมันเป็นเรื่อง commercial อีกส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของจิตใจ

ลี้เหมือนเป็นคนมีปม ถ้าสมมติว่าสังคมเขาฮิตอะไรอยู่ ลี้จะไม่ได้อยู่ในกลุ่มนั้น แล้วฉันก็จะมึนปมมาตลอดว่าฉันอยากที่จะอยู่ในกลุ่มคนส่วนใหญ่ของสังคม อยากไปมีส่วนร่วม โหยหาความรักความเมตตาเพราะว่าเป็นคนนอกของสังคมมาตลอด แล้วอะไรที่ฮิตอยู่ คือไม่ได้เกี่ยวกับงานเขียนก็ได้ อย่างทุกคนฮิตกินชานมไข่มุก ฉันก็จะกินชานมไข่มุก เพราะฉันอยากมีส่วนร่วมกับสังคม (หัวเราะ)

แม้แต่ทุกวันนี้ที่เขียนหนังสือ สมมติลี้บอกว่าลี้เขียนนิยายวายนะ เวลาไปอยู่ในวงการนิยายวายทุกคนก็จะแบบ...ลี้มันเป็นนักเขียนซีไรต์ด้วยนะ ก็จะดูเหมือนแยกออกมาชนิดนี้ แต่เวลาอยู่ในวงการวรรณกรรม คนก็จะแบบ...ลี้มันเขียนงานแม่สลี้มันเขียนงานขายได้ มันไม่เหมือนพวกเราหรอก อ้าวสรุปฉันอยู่ที่ไหน ฉันก็ out of bubble หมดเลย

เพราะฉะนั้นลี้ก็เลยเหมือนเป็นคนที่ชอบทำตามอะไรฮิตๆ แต่เราทำแล้วมีความสุขด้วยใจ

ข้อดีข้อเสียของการจับงานหลายแนวคืออะไร

ลี้ว่ามันมีข้อดี ก็คือสมมติเราเป็นนักเขียนวายเฉยๆ คิดพล็อตมาพล็อตหนึ่งเราก็จะต้องพยายามทำให้พล็อตนั้นมันวาย ไม่ว่าพล็อตผี พล็อตไซไฟ พล็อตสืบสวน มันก็เหมือนเราจะต้องใส่คู่รักชาย-ชายเข้าไป แต่พอพล็อตเขียนหลายๆ แบบ เราก็สามารถดูได้ว่าพล็อตนี้มันน่าจะชาย-หญิงก็ได้นะ หรือพล็อตนี้เอาแบบการ์ตูนๆ หน่อย โลกโนเวลเลย คือเหมือนเรามีพล็อตพล็อตหนึ่งเราก็สามารถเลือกได้ว่าจะใส่แบบไหน โดยที่ไม่ต้องวนมาแบบเดียว

สองคือเวลาคนถามว่าออกนิยายเยอะขนาดนี้ไม่กลัวคนเบื่อเหรอ ลี้ก็ตอบได้ว่าแต่คนมันเป็นคนละคนกันนะ คือคนที่รอเรื่องสั้นแนววรรณกรรมอยู่มันก็ไม่ได้มีผลงานออกมา 3-4 ปีแล้ว พอออกมาทีดีใจคนที่รอนิยายวายอยู่ก็คือไม่ได้ออกมาเป็นปีแล้ว สมมติเราออก 3 เล่ม คนอ่านก็อาจจะคนละกลุ่ม แล้วเราก็สามารถที่จะออกวนไปวนมาโดยที่คนอ่านไม่เบื่อ

สามก็คือเราได้ทำงานกับคนเยอะ ลี้ได้ทำงานกับสำนักพิมพ์หลากหลายมาก แล้วก็ได้ทำงานกับคนหลายแบบ เจอนักอ่านหลายแบบ นักอ่านวายก็

นิยายวายในตอนนี้นำกำลัง ทำหน้าที่เป็นหนังสือ young adult ให้วัยรุ่นไทย เพราะในไทยตอนนี้ไม่มี วรรณกรรมสำหรับวัยรุ่น ตอนต้น วัยเด็กตอนปลาย

จะแบบหนึ่ง นักอ่านโลกโนเวลก็จะทำให้เราได้เจอ นักอ่านผู้ชายเยอะขึ้น มันเป็นความสนุกของชีวิตนะ

การมีรางวัลซีไรต์การ์ตูนตีมันทำให้งานเขียนวาย ของคุณเป็นที่รู้จักมากขึ้นไหม

ลี้ไม่แน่ใจว่ามันมีผลมากแค่ไหน บางทีคนอ่านก็จะแนะนำว่านักเขียนวายเรื่องนี้ได้ซีไรต์ด้วยนะ เหมือนมันก็มีผลอยู่บ้าง แต่ไม่ได้ทำให้แกดังในเว็บเด็กดีหรืออะไรก็ตาม มันไม่ช่วย บางทีมันทำให้บางคนกลัวด้วยซ้ำ มันให้ความรู้สึกว่าการมีงานจะอ่านยากหรือเปล่าวะ

คุณเคยให้สัมภาษณ์เรื่องรสนิยมทางเพศว่าชอบ ผู้ชายอ่อนหวาน ความชอบนี้มีผลต่องานวายบ้าง ไหม

ส่งผล อย่างตัวเมะ (ฝ่ายรุก) ของเรามันค่อนข้างจะดูเป็นเคะ (ฝ่ายรับ) บางทีมันดูเหมือนเป็นเคะสองตัวมาคู่กัน อย่างพี่เฟื่อง (จากนิยายเรื่อง *เฟื่องนคร*) ก็จะฟิลเข้าจิ้นว่านางเป็นโพชวา แต่พอนางอยู่กับแฟนนางเป็นชาย หรือพี่จุลเกียรติ (จากนิยายเรื่อง *อรุณสวัสดิ์รักร้าย*) ก็คือหล่อ รวย ขับรถ

ดูดูหนูรี โคอัตร mature เลย แต่ถามว่าว่างๆ ชอบทำอะไร ชอบทำกับข้าว ชอบรีดผ้า แล้วนางก็จะแทนตัวเองกับแฟนว่าเมีย ชอบชอบบิงอะไรแบบนี้ ต้องบอกก่อนว่าในคอมมูนิตี้ LGBTQ+ จริงๆ แล้วมันอาจจะไม่ได้มีฝ่ายที่ชัดเจน มันอาจจะสลับได้หรือว่าเป็นแค่สองคนที่ไม่ได้พิกชัดเจนว่านี่คือสามี นี่คือภรรยา แต่โอเค ในนิยายมันจะเป็นการพิกซ์ว่าสามี-ภรรยา แต่ตัวที่อยู่ในโรล (role) ของสามีของเรานั้นก็ค่อนข้างภรรยาด้วย มันก็ค่อนข้างหวานๆ

หรือว่างานชาย-หญิงที่ออกมาเรื่อง อ่อนหวาน และหาญกล้า ที่เป็นเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยตรงเลย เพราะมันพูดถึงผู้ชายที่ค่อนข้างมีรสนิยมแบบเฟมินิสต์ ชอบดอกไม้ ชอบผ้าลูกไม้ ริบบิ้น แล้วนางเอกมีพ่อเป็นทหารมาเจอผู้ชายคนนี้แบบอีนี่เป็นอะไร ไม่คุ้น ไม่เข้าใจเลย ก็เหมือนมันมีการตั้งคำถามเกี่ยวกับภาพลักษณ์ที่ควรจะเป็นของความเป็นชาย งานของเรานั้นมีการพูดถึงสิ่งนั้น

ในนิยายวาย คุณมีขั้นตอนเก็บข้อมูลหรือเข้าใจตัวละครที่เป็น LGBTQ+ อย่างไร

ถ้าเป็นเรื่องเพศ เอาจริงๆ ลึกลับก็ยังไม่เข้าใจเต็มร้อยนะในการเขียน บางครั้งจะมีการสร้างตัวละครขึ้นแล้วเราก็จะรู้สึกว่าคุณแบบนี้มันจะมีหรือเปลว่ะ มันชอบมีคนบอกหรือให้ความรู้ว่ายายจริงๆ มันเป็นแบบนี้ละ แต่บางทีพอเราไปดูในคอมมูนิตี้จริงๆ เพื่อนที่เป็นกะเทย เพื่อนที่เป็นเกย์ลึกลับถามว่ามันจำเป็นจริงๆ ไหมที่เกย์จะต้องเป็นแบบนี้ในนิยายวาย เพื่อนเกย์ก็บอกว่ามันไม่จริงนี้แก แบบนิยายก็มี แบบที่เก๋ยากเขียนก็มี หรือบางทีดูคอมมูนิตี้เกย์ตามเพชบุรี มันมีโพสต์หนึ่งที่เคยถามว่ารักชอบรับแบบไหน เป็นคอมมูนิตี้เกย์ที่ไม่มีสาววายอยู่เลย มันเป็นเพจเกย์นะ เกย์แบบชนชั้นกลางด้วย เขาก็บอกว่าชอบขาวๆ ต้นขาใหญ่ๆ อวบๆ น่ารัก อ่อนแอๆ กูก็อ้าว ไหนทวิตเตียนสอนกูว่าเกย์จะต้องชอบแมนๆ กล้ามแน่น ชอบรับแมนๆ เหมือนทั้งหมัดตอบว่าชอบขาวๆ ต้องขาวๆ อวบๆ อะไรแบบนี้ ก็เลยรู้ว่ามันเป็นไปได้หมด

เคยมีประเด็นในอินเทอร์เน็ตที่ช่วงหนึ่งมีคนบอกว่านิยายวายกับนิยาย LGBTQ+ ต่างกันสำหรับคุณมองเรื่องนี้อย่างไร

เรื่องแรกเลย คำว่านิยายวายก็คือนิยาย Yaoi เริ่มในญี่ปุ่น แล้วมันก็เป็นสิ่งที่ดำเนินมาพร้อมกับการ์ตูนโชโจ ซึ่งเป็นการ์ตูนที่ผู้หญิงอ่าน มีพระเอกกับนางเอก แล้วนิยายชาย-ชายคือพระเอกกับพระเอก มันเริ่มต้นแบบนั้น เพราะฉะนั้นเราขออนุมานก่อนว่าวายคือผู้หญิงอ่านในตอนแรกเลย ผู้หญิงอ่านมาเรื่อยๆ แล้วมันก็จะมิงานแบบเกย์อ่าน เขาเรียกว่าบาระ เป็นผู้ชายล่าสองคนพีลันนั้นก็จะปิ๊ๆ นิดนึ่ง ผู้ชายเกย์ก็จะไปอ่านอันนั้น ผู้หญิงก็จะอ่านอันนี้ แล้วมันก็จะป็นวงกลมสองอันที่อยู่แยกกัน

แต่โลกมันเปลี่ยนไป โลกพัฒนาไปเรื่อยๆ วงกลมสองวงนี้มันก็เคลื่อนเข้ามาเป็นซบเซตกัน เพราะฉะนั้นนิยายเฉพาะเกย์อ่าน นิยายอีโรติกเกย์ก็ยังมีอยู่ มันก็จะอยู่ทางวงกลมด้านซ้าย แล้วนิยายวายแบบเพื่อผู้หญิง ผู้หญิงอ่านผู้หญิงชอบก็ยังมีอยู่ ซึ่งอยู่วงกลมด้านขวา แล้วมันก็จะมีส่วนที่ซ้อนกัน

ลึกลับก็ว่าบางคนก็พยายามไปชี้เพื่อให้เขามาทำตามที่เขาต้องการ การทะเลาะกันมันเกิดจากการไม่เข้าใจว่ามันมีทั้ง 3 แบบ แต่ว่าโลกใบนี้มันต้องการความหลากหลายหนึ่งแกไม่สามารถทำให้ทุกคนในโลกทำตามที่เขาต้องการได้ ทุกคนมีสิทธิทำสิ่งที่แต่ละคนต้องการ สองบางครั้งโลกมันก็จะยอมอยากได้นิยายวายพาฝันก็ได้ บางคนในโลกใบนี้ บางวันที่เขาตื่นขึ้นมาอาจจะอยากอ่านนิยายวายเบาสมองก็ได้ ถ้าวันหนึ่งตื่นมาแล้วโอเค นิยายทุกเรื่องสังคมการเมืองหมดเลย ตัวเองทุกตัวไปมีมือ มันเป็นไปไม่ได้ โลกมันต้องมีสิ่งที่หลากหลายไม่อย่างนั้นทุกคนก็เขียนงานจริงจังหมด

คุณคิดว่าการมีอยู่ของนิยายวายส่งผลกระทบต่อสังคม

สมัยก่อนที่ไม่มีนิยายวาย ในนิยายทั่วไปก็จะไม่มีตัวละครเกย์หรือเลสเบี้ยน จนกระทั่งมาถึงยุคที่มีการพูดถึงอย่างในเรื่อง *ใบไม้ที่ปลิดปลิว* ที่ตัวละครตายตอนจบ ไม่สมหวัง ครอบครัวมองว่านี่ผิดปกติ ยุคนั้นชะตากรรมของ LGBTQ+ ก็จะจบไม่สวย จนกระทั่งมาถึงช่วงที่หนังแบบ สตรีเหล็ก, หอแต้วแตก บูม มันก็จะสร้างภาพจำว่าถ้าแกเป็น

ตุ๊ด แกต้องตลก เป็นสีสันของโลก perception ตรงนี้ก็ดีกว่าตอนที่ครอบครัวก็ดักกัน ต้องเป็นเอดส์หรือต้องตายตอนจบ มันดีขึ้นแต่อาจจะยังไม่ครอบคลุมถึงทุกคน เพราะกะเทยบางคนก็อยากอยู่สวยๆ ไม่อยากชายซ่า

ลึกลับว่าการมีนิยายวายก็ทำให้ perception ของเพศที่สามในสังคมขยับขึ้นมาอีก แกไม่ต้องตลกอย่างเดียว มีดราม่าเป็นคนธรรมดาทั่วไปได้ แต่ถามว่านิยายวายสะท้อนภาพ 100 เปอร์เซ็นต์ไหม มันก็อาจยังมีจุดที่ไม่ตรงกับสังคมอยู่ ซึ่งลึกลับว่าตอนนี้ภาพมันดีขึ้น ดีกว่าตอนเป็นเอดส์แล้วตาย แล้วก็หลากหลายกว่าตอนที่ต้องตลกอย่างเดียว ตอนนี้อย่างไม่ครอบคลุมแต่ในอนาคตมันจะเปลี่ยนไป เพราะว่าประวัติศาสตร์จะเคลื่อนไป ในอนาคตอาจจะ 10-20 ปี มันก็อาจจะค่อยๆ ปรับตัวเองไปจนถึงจุดที่อาจจะเหมาะสมได้

อีกอย่างที่ลึกลับเห็นคือ นิยายวายในตอนนี้อยู่กำลังทำหน้าที่เป็นหนังสือ young adult ให้วัยรุ่นไทยอยู่ เพราะในไทยตอนนี้ไม่มีวรรณกรรมสำหรับวัยรุ่นตอนต้น วัยเด็กตอนปลาย เมื่อก่อนก็จะมีวรรณกรรมแบบ โรอัลด์ ดาห์ล, แฮร์รี่ พอตเตอร์ หรือวรรณกรรมแวนแก้ว แต่เขาก็ผลิตออกมาน้อยมากแล้วในตอนนี้อยู่แล้วเด็กส่วนใหญ่ยุคนี้อ่านวายและแฟนฟิก (Fan fiction) กันไม่ว่าคุณจะชอบหรือไม่ชอบ แต่เราก็ต้องยอมรับว่าตอนนี้นิยายวายกำลังทำหน้าที่นั้นอยู่

ในฐานะนักเขียนที่เขียนหนังสือมาตั้งแต่เด็ก คุณคิดว่าการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีส่งผลต่อการหนังสือหรือพฤติกรรมการอ่านของคนไทยอย่างไร

เรามองว่าคนอ่านหนังสือเยอะขึ้นนะ สมัยก่อนถ้าจะอ่านหนังสือต้องไปร้านหนังสือ ไปซื้อหนังสือมา เหมือนกลายเป็นกิจกรรมเฉพาะของคนชอบหนังสือเท่านั้นแหละที่จะอ่าน แต่อันนี้ทุกคนเล่นมือถือตลอดเวลา ก็มีโอกาสนี้ที่คนจะเล่นมือถือแล้วก็อ่านนิยายในเด็กดี readAwrite รั้ววาลัย ซึ่งมันก็ฟรีมันไม่ได้ต้องไปไหนหรือเสียทุนทรัพย์เวลาเดินทาง

แล้วกับวงการนิยายวาย การมาถึงของโซเชียลมีเดีย หรือแพลตฟอร์มต่างๆ ส่งเสริมหรือส่งผลกระทบต่อวงการนิยายวายอย่างไร

วงการนิยายวายทั้งหมดเกิด เดิบโต และใช้ชีวิตอยู่บนโซเชียลมีเดีย สมัยก่อนวายเป็นเรื่องที่ต้องแอบๆ ทำ แอบๆ อ่าน ทุกคนก็เหมือนแอบๆ เข้าเว็บบอร์ด มันไม่ได้เป็นกิจกรรมที่แก้ทำที่โรงเรียนตอนเลิกเรียนได้ ช่วงที่หนังสือทำมีอบุมพวกเราก็ขายผ่านอินเทอร์เน็ตแล้วส่งไปรษณีย์จนกระทั่งช่วงนี้ที่เป็นวายไทยแล้วก็บูม กระแสต่างๆ ก็มาจากคนที่ใช้อินเทอร์เน็ต คนอ่านทั้งหมดคือคน

รุ่นที่ใช้อินเทอร์เน็ต เพราะฉะนั้นเรารู้สึกว่าทุกอย่างเลยของวงการวายยึดโยงอยู่กับอินเทอร์เน็ตและโซเชียลโดยที่แทบจะไม่สามารถแยกออกได้

หากให้ถอดบทเรียนจากประสบการณ์แล้วให้คำแนะนำนักเขียนรุ่นใหม่ คุณจะแนะนำพวกเขาว่าอะไร

ถ้าเป็นแรกเริ่มเลยก็อยากจะให้โฟกัสกับการเขียน บางคนอยากเป็นนักเขียน อยากเขียนจingles พุดตามโซเชียลตลอดเลยว่ายากอยากเป็นนักเขียน แต่ก็ได้ไม่ได้เขียนสักที เล่นอยู่ ทำอะไรอยู่ ไปเขียนหนังสือสิ แล้วก็ถ้าเริ่มเขียนแล้วพยายามเขียนให้จบ โลกมีอะไรมากมายเว็บที่จะมาดึงความสนใจของเราไปจากงานของเรา พยายามโฟกัสกับงานของตัวเอง มาจึงแปลหนังสือเป็นเล่ม ดิฉันชอบอ่านนิยายแปล

15.

'Writer'

นิตยสารวรรณกรรมไทยที่เชื่อใน คุณค่าและพลังของหนังสือ

Writer Magazine นิตยสารเพื่อผู้อ่าน นักเขียน และคนร่วมสมัย

Writer โลกนักอ่าน บ้านนักเขียน ห้องเรียน นักฝัน

ไม่ว่านิตยสารวรรณกรรมไทยเล่มนี้ จะอยู่ในไตรมาสโลแกนแบบไหน หรือดำเนินมาถึงยุคที่เท่าไรของหนังสือ แต่สิ่งที่ไม่แปรเปลี่ยนคือการยึดมั่นในพลังการอ่าน และเชื่อมั่นในพลังของวรรณกรรม

“เราอยากเห็น โรเตอร์ เป็นสถาบันหนังสือ เหมือนกับที่ The Paris Magazine อยู่มาได้ 80 กว่าปี เราเชื่อว่าด้วยเงินทุนนั้นหนังสือเล่มนี้จะหมุนเวียนและจะอยู่ได้ในความเป็นจริง” บินหลา สันกาลาคีรี กล่าวในวันเปิดตัวนิตยสาร Writer ยุคที่ 3

Writer วางจำหน่ายฉบับปฐมฤกษ์เมื่อเดือนตุลาคม 2535 ก่อนจะปิดตัวลงต่อในปี 2540-2541

กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ เข้ารับช่วงต่อเป็นบรรณาธิการในยุคที่สองอีก 18 ฉบับ ก่อนที่นิตยสารวรรณกรรมเล่มนี้จะหายไปจากแผงหนังสืออย่างถาวรจนกระทั่งเดือนกรกฎาคม 2554 Writer ก็กลับมาอีกครั้งในยุคที่สาม ภายใต้การปลุกปั้นของสามนักเขียน บินหลา สันกาลาคีรี วรพจน์ พันธุ์พงศ์ และ 'usra' พรชัย วิริยะประภาณนท์

ดังที่บินหลา สันกาลาคีรีกล่าวไว้ว่า อายุของหนังสือไม่ใช่สาระ คุณค่าของมันต่างหาก พลังของมันต่างหาก ความทรงจำของสังคมที่มีต่อมันต่างหาก เช่นเดียวกับ Writer แม้จะปิดตัวไปถึง 3 ครั้ง แต่ชื่อเสียง คุณูปการ สิลาน้ำหนักของหนังสือยังถูกพูดถึงตราบนานทุกวันนี้

เรามีโอกาสพูดคุยกับ **ขจรฤทธิ์ รัชชา** ผู้ก่อตั้งนิตยสาร Writer นิตยสารวรรณกรรมไทยที่เคียงข้างนักอ่าน นักเขียน คนร่วมสมัย และนักฝัน ตั้งแต่จุดเริ่มต้นไปจนถึงทิศทาง การอ่าน วรรณกรรมในยุคสมัยนี้

เรื่อง: พาฝัน หน่อแก้ว

ภาพ: อนุวัฒน์ เดชธำรงวัฒน์

จุดเริ่มต้นการทำนิตยสาร *Writer* มาจากไหน

เริ่มจากการอ่าน สมัยหนุ่มๆ ก็ปีก็จำไม่ได้แล้ว ผมอ่านนิตยสารโลกหนังสือ ที่คุณสุชาติ สวัสดิ์ศรี เป็นบรรณาธิการ แล้วชอบมาก จนตอนหลังเขาหยุดทำไป ต่อมาบริษัทเคล็ดไทย จำกัด ทำนิตยสารชื่อ *ถนนหนังสือ* บรรณาธิการคือเรื่องเดช จันทรศิริ เล่มละ 15-20 บาท เป็นหนังสือที่ผมสมัครสมาชิกทุกเดือน เชื่อไหมมันเป็นนิตยสารที่ผมอ่านทุกคอลัมน์ตั้งแต่หน้าแรกจนหน้าสุดท้าย ผมชอบมาก เพราะได้เปิดโลกกว้าง

นิตยสารวรรณกรรมในยุคนั้นมีความสำคัญหรือความจำเป็นอย่างไรต่อวงการ

ตอนนั้นเราเป็นนักเขียนเด็กๆ ไม่รู้่านักเขียนเมืองนอกมีใครบ้าง สมัยก่อนไม่มีอินเทอร์เน็ตไม่มีโซเชียลมีเดีย จะตามอ่านข่าวสารโลกวรรณกรรมต่างๆ ก็อ่านได้จากถนนหนังสือ เช่น เออร์เนสต์ เฮมิงเวย์ (Ernest Hemingway) กาเบรียล การ์เซีย มาร์เกซ (Gabriel Garcia Marquez) และจอห์น สไตน์เบค (John Steinbeck) ก็จะมาอยู่ในหนังสือเล่มนี้ ในนิตยสารจะมีบทสัมภาษณ์เรื่องราวเส้นทางการเป็นนักเขียนของแต่ละคนว่ามันยากเย็นขนาดไหน ผมก็เกิดแรงบันดาลใจอยากเป็นนักเขียน

นิตยสารที่เล่าเรื่องราววรรณกรรมพวกนี้ นอกจากมีเรื่องข่าวสารต่างประเทศแล้ว ก็มีข่าวสารในประเทศด้วย เช่น ชาติ กอบจิตติ ออกหนังสือเล่มใหม่ จำลอง ฝั่งชลจิตร เขียนเรื่องสั้นลงที่ไหน สำนักพิมพ์ดวงกมลออกหนังสืออะไรบ้าง ข่าวสารพวกนี้ทำเราตื่นเต้นทุกเดือน แต่วันหนึ่งเขาประกาศหยุด อาจจะถูกตัดทุนหรือเนื่องด้วยเหตุผลอะไรก็แล้วแต่ ผมเสียใจมาก แต่ตอนนั้นยังเด็ก ไม่มีฐานะอะไร ก็ยังทำอะไรไม่ได้

นอกจาก *Writer* ยังมีนิตยสารเจ้าอื่นอีกไหมที่นำเสนอข่าวคราวความเคลื่อนไหวในแวดวงวรรณกรรมและนักเขียน

สมัยก่อนนิตยสารที่ดีแค่เรื่องราววรรณกรรมแวดวงนักเขียนมีเยอะมากนอกจากที่ผมพูดมาข้างต้น ยังมีนิตยสารสายการเมืองสมัยก่อนเช่น เนชั่น สดุดีสปดาห์ สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ มติชน ผู้จัดการ

และกรุงเทพธุรกิจ ในแต่ละเล่มจะมีเขตกชั้นวรรณกรรมที่เกือหนุนกันอยู่ตลอด เวลาเราออกนิตยสารเล่มใหม่ปุ๊บก็ส่งให้เขา เขาก็จะเขียนรีวิวนิตยสาร *Writer* ออกเล่มใหม่แล้วมีเนื้อหาอะไรบ้าง คนที่ไม่รู้ว่าหนังสือออกก็จะได้รู้ มีคนเขียนถึงเยอะก็ขายดี นึกออกไหม เหมือนปากต่อปาก

ก็อย่างที่บอก นิตยสารเล่มนี้มีพี่ๆ เพื่อนๆ น้องๆ เกือบหนุนดูแล เหมือนประโยคที่ผมชอบพูดว่า ในโลกนี้เราไม่สามารถอยู่ตามลำพังได้ เช่นเดียวกับนิตยสาร *Writer* ผมทำคนเดียวไม่ได้ ผมมีเพื่อนช่วยคิดช่วยทำ

บางทีการทำนิตยสาร มันขาดทุนเรื่องเงิน แต่ได้กำไรเรื่องความรู้สึก ขาดทุนนิดหน่อย แต่อิ่มใจมาก

ทำไมคุณถึงเลือกทำนิตยสารวรรณกรรมในยุคนั้น

วันดีคืนดีผมเริ่มมีสตางค์ ก็เลยคุยกับเพื่อนว่าอยากทำนิตยสารแนวนี้ ก็เริ่มไปเดินดูนิตยสารที่ขายแบบกะดิน ผมเห็นนิตยสาร *Writer* ของเมืองนอก ตอนนั้นอ่านเข้าใจบ้างไม่เข้าใจบ้าง แต่รู้ว่าเขาพูดถึงนักเขียน มีบทความแนะนำเรื่องการเขียนว่าต้องเขียนอย่างไร เราก็เอามาดูและใช้ชื่อ *Writer* ตาม

ตอนนั้นมีกลุ่มเพื่อนวรรณกรรมนักสี่เหลียง ประกอบด้วย จตุพล บุญพรัตน์, กนกพงศ์ สงสมพันธุ์, ไพบรินทร์ ขาวงาม, เวียง-วชิระ บัวสนธ์, สุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ และมีพี่จำลอง ฝั่งชลจิตร มาช่วยคิดช่วยเป็นที่ปรึกษา

ยากไหมกับการทำนิตยสารเกี่ยวกับวงการนักเขียน ในยุคนั้น ทั้งเรื่องทุนรอน ขั้นตอนการผลิต กลุ่มคนอ่าน แม้แต่การแบ่งกลุ่มก่อนของเหล่านักเขียนเองก็ตาม

การแบ่งกลุ่มเลือกช่างของนักเขียนมันก็มีบ้าง แต่ไม่ชัดเท่าสมัยนี้ ตอนนี้มีแค่รักกับไม่รักถึงขั้นเลิกคบกันเลย

ผมว่าความยุ่งยากในการทำนิตยสารมันอยู่ที่กระบวนการผลิตมากกว่า สมมติเราจะถ่ายภาพปกนิตยสารมันถ่ายแบบสมัยนี้ไม่ได้ ต้องถ่ายในฟิล์มสไลด์ ตอนทำปกก็ต้องหาเครื่องมือเพราะสำนักพิมพ์ผมไม่มี อย่างเช่นสีในนิตยสาร เราไม่เห็นผ่านจอคอมพิวเตอร์นะ เวลาสั่งพิมพ์ปกหนังสือหรือพิมพ์เล่ม ต้องสั่งผ่านโคดสี เช่น M100 Y100 ต้องเลือกจากตารางสีที่โรงพิมพ์ให้มา หากไม่เชี่ยวชาญก็ต้องหาคนที่แม่นเรื่องนี้มาช่วยและไปตรวจดูหน้าแทนพิมพ์ ทุกอย่างมันยากไปหมด บางทีอาร์ตเวิร์กมีค่าผิดอยู่ 4-5 คำไม่ใช้ว่าแก้ตอนนี้แล้วรุ่งนี้ก็จะเสร็จ ต้องส่งคำผิดเป็นแผ่นยาวๆ แล้วรอให้บริษัทส่งมอเตอร์ไซค์มารับเอกสารเพื่อแก้ไขใหม่อีกที

ตอนทำ Writer เล่มแรก ผมโชคดีมากที่บังเอิญไปเจอ อุกฤษณ์ ทองระอา เขาเป็นนักวาดภาพปกเลยถามว่า ‘น้องช่วยวาดภาพนักเขียนให้พี่หน่อยได้ไหม จะนำมาขึ้นปกนิตยสาร Writer’ เขาก็ตอบกลับมาว่า ‘ได้พี่’ อุกฤษณ์เขาฝีมือดีอยู่แล้วพอทุกคนเห็นปกที่เขาวาดก็ต้องหีบ ซื่อไม่ซื่ออีกเรื่องแต่ต้องหีบขึ้นมาดู กลายเป็นว่านิตยสารปกแรกขายดีมาก พิมพ์ 5 พันเล่ม ขายหมดเกลี้ยง ปกที่สองเป็น สุรชัย จันทิมาธร พิมพ์ครั้งแรกสามพันเล่มหมดภายในอาทิตย์เดียวและสั่งพิมพ์เพิ่มอีกสองพันเล่มก็หมด ถือว่าขายดีมากในตอนนั้น

“นิตยสารไรเตอร์ มิใช่ นิตยสารที่อยู่ได้ด้วยเงินจากโฆษณาเลย เราอยู่ได้ด้วยกำลังทรัพย์และความใส่ใจจากคนอ่าน” อภิศ เหมะมูล อดีตบรรณาธิการ Writer รุ่นที่สี่ เคยกล่าวเอาไว้ในฐานะอดีตผู้ก่อตั้ง คุณมองว่าอะไรที่ทำให้ นิตยสาร Writer ยังคงได้รับความสนใจและถูกสานต่อจากเพื่อนพี่น้องในวงการ

เอาจริงๆ ทุกอย่างมันเริ่มจากความชอบ ไม่มีเรื่องการตลาดหรือมาร์เก็ตติ้งเอาใจใครเราแค่คิดเหมือนกันที่เพื่อนๆ คิดกันว่า ถ้าเราชอบ

วรรณกรรมมันต้องมีคนจำนวนหนึ่งที่ชอบเหมือนกัน เราเลยพิมพ์งานตามความชอบ เช่น ผมชอบงานของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์' ก็พิมพ์ ชอบพี่จำลอง ผึ้งชลจิตร ชอบชัชชินทร์ ไชยวัฒน์ ก็พิมพ์ตามที่ตัวเองชอบ บางเล่มก็ขายดี บางเล่มก็ไม่ดี แต่มันอยู่ได้มาตลอดจนถึงตอนนี้ ก็สามารถหล่อเลี้ยงตัวเองได้

Writer มีช่วงพัก 2-3 เล่ม ก็ทำมาเรื่อยๆ 4 ปี อุกฤษณ์ก็อยู่กับเรามาเรื่อยๆ สุดท้ายเมื่อทำไปใกล้ปีที่ 4 ยอดขายมันทรุดตัว บางปกก็ไม่ค่อยดี ยกเว้นปกที่เป็นนักเขียนดังๆ จะหมดไว ผมก็คิดว่าถ้ายังทำนิตยสาร Writer ที่มีทีมงานอยู่คนสองคน มันจะเหนื่อย เดือนๆ หนึ่งต้องต้องมานั่งคิดว่าสัมภาษณ์ใครบ้างแล้วทำสต็อกไว้ จะไปต่างจังหวัด ไปต่างประเทศ จะไปเที่ยวไหนก็ไม่ได้ นิตยสารเป็นตัวกำหนด เพราะเราซึ่งเป็นบรรณาธิการไม่ได้วางมือให้คนอื่นเป็นสุดท้าย จึงคิดว่า 4 ปีที่ทุ่มเทให้กับนิตยสาร Writer ก็น่าจะเพียงพอแล้ว เพราะเดิมทีผมอยากเป็นนักเขียน ไม่ได้อยากเป็นเจ้าของนิตยสาร

ถ้าทำนิตยสารต่อก็ไม่มีความทำ จะจ้างคนมาเป็นบรรณาธิการก็ไม่มีเงิน เลยไปคุยกับเพื่อนว่าจะพอแล้ว ผมอยากเป็นนักเขียน เขียนได้ไม่ได้ อีกเรื่องหนึ่งแต่อยากเป็นนักเขียนมากกว่า ก็ไปคุยกับกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ เขาบอกว่าจะเงินผมทำต่อเอง ผมบอกว่าก็ดีสิ จะได้ยกทั้งหมดให้คุณแบบต่อเนื่องเลย

อีกทีปีถัดมาไม่รู้ คุณบินหลา สันกาลาศิรีมาขอทำต่อ เขาทำดีมาก ๆ ทุกวันนี้ผมยังหิบนิตยสารที่เขาทำมาอ่านอยู่เลย ผมชื่นชม และคิดว่าบินหลาคงคิดเหมือนผมว่านิตยสารเล่มนี้มันจำเป็น ผมก็สมัครสมาชิกตามอ่านแบบต่อเนื่อง เขาเก่ง คนรุ่นใหม่เขาเก่งมาก เช่น คุณอุทิศ เหมะมูล คุณวราพจน์ พันธุ์พงศ์ บางทีการทำนิตยสารพวกนี้มันขาดทุนเรื่องเงินแต่ได้กำไรเรื่องความรู้สึก ขาดทุนนิดหน่อยแต่เต็มใจมากดีกว่าได้กำไรแต่ไม่เต็มใจเลย

หนังสือวรรณกรรมในมุมมองของคุณคืออะไร

ผมคิดว่าคนเราอ่านอย่างไรก็เป็นอย่างนั้น และอย่างที่ใครหลายคนชอบพูดว่า คุณให้ดูจากหนังสือที่เขาอ่าน ผมชอบอ่านวรรณกรรมเพราะชีวิตก็เหมือนวรรณกรรม มีละแ่ก็มีสุข ถ้าคุณเห็นห้องสมุดที่ผมเสียบๆ หนังสือไว้บนชั้น ก็

วรรณกรรมทั้งนั้น อย่างบทความทำอะไรให้รวย ทำอย่างไรให้เป็นคนดี ผมอ่านนะแต่ไม่ได้ชื่นชอบ ก็ไม่ได้เสียบไว้ในที่ชั้นหนังสือของตัวเอง

ยุคนี้คนอ่านวรรณกรรมน้อยลงจริงไหม

เป็นคำถามที่ถามกันมาตั้งแต่สมัยไหนแล้ว แต่วรรณกรรมก็ยังคงอยู่ สมัยก่อนเคยไปฟังเขาพูดในวงเสวนาหัวข้อ ‘วรรณกรรมไทยตายแล้ว’ ถ้ามันตาย อุกฤษ เหมะมูล และ วีรพร นิติประภา จะเกิดขึ้นได้หรือเปล่าล่ะ มันไม่ตายหรอก มีแต่จะมีนักเขียนเก่งๆ ใหม่ๆ เกิดขึ้นมาเรื่อยๆ

ทุกวันนี้ยังมีคนอ่านวรรณกรรม เพราะวรรณกรรมคือการอ่านชีวิตได้เข้าใจ ได้เห็นใจคนอื่น วรรณกรรมเป็นความผิดพลาดที่เราเห็นได้และล้วงลึกเข้าไปในแต่ละตัวละคร อย่างภาพที่เราเห็นมันเป็นภาพ แต่พออ่านวรรณกรรมมันจะเห็นความคิด วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีอยู่ในนั้นทั้งหมด อย่างที่ลาว คำหอมพูดว่า อยากรู้จักใครก็ให้อ่านวรรณกรรม อยากไปประเทศไหนก็ให้อ่านวรรณกรรม อยากรู้ว่าคนเขาอยู่กันอย่างไรก็ให้อ่านวรรณกรรม

หลายคนบอกว่ายุคนี้เป็นยุคการอ่านการเขียนเพื่อฟัง รวมถึงพื้นที่ในการปล่อยของก็มีมากขึ้น เช่น โซเชียลมีเดีย E-books Audiobooks คุณเห็นด้วยไหม

ผมเห็นด้วยนะ เคยไปงานสัมมนาเรื่องหนังสืออีบุ๊ก ตอนนั้นผมไม่เข้าใจว่านักเขียนเด็กๆ สามารถหาเงินได้เดือนละสองสามแสนจริงไหมหรือเป็นคำคุยเพราะสมัยก่อนนักเขียนอย่างรุ่นผมแทบจะไม่มีรายได้ (หัวเราะ) ในงานสัมมนาเขาพานักเขียนตัวจริงมาพูดให้ฟังว่า หลังหักรายได้ให้เว็บแล้วเขาได้เงินกว่าสองแสนบาท ส่วนใหญ่เป็นนิยายวาย ผมไปดูโปรไฟล์นักเขียนยังเป็นเด็กอยู่เลย น่าจะเรียนอยู่ชั้นมัธยมปลาย เก่งมาก ถามว่าเราทำได้ไหมผมลองพยายามเขียนดู ไม่ได้จะขายนะแต่ลองพยายามดู พบว่าเราไม่ได้เกิดมาเพื่อสิ่งนี้ (หัวเราะ) ก็ต้องยอมรับว่าโลกนี้มันกว้าง หลากหลาย อาชีพนักเขียนสามารถเลี้ยงดูตัวเองได้ เราต้องเปิดหูเปิดตา อย่าไปบ่นว่าไม่มีคนอ่านหนังสือ

ในฐานะบรรณาธิการผู้ก่อตั้งนิตยสาร Writer นักเขียนวรรณกรรม และเจ้าของสำนักพิมพ์ บ้านหนังสือมีอะไรอยากจะแนะนำคนรุ่นหลังบ้าง

รุ่นนี้ไม่มีแล้ว (หัวเราะ) ต้องอย่างรุ่นอุทิศ همهฆุล บูน ผมไม่แนะนำใครเพราะหนึ่ง อายุมากแล้ว สอง ผมอาจจะเซยเพราะอยู่คนเดียวมากเกินไป ไม่ได้เข้าสังคมไปเจอน้องๆ ก็ต้องไปถามพวกที่ยังอายุน้อยๆ แต่ถ้าจะมีข้อหนึ่งก็คือขอให้รักษาสุขภาพ อยู่กันให้ถึงอายุ 60 ปี อย่าเพิ่งรีบตายกัน (หัวเราะ)

ทุกวันนี้เรายังต้องการนิตยสารของวรรณกรรม อยู่ไหม

ต้องการมาก โลกโซเซียลมีเดียก็ดีอีกแบบหนึ่ง เช่น ตามขานักเขียนได้โดยตรง ติดตามหนังสือใหม่ๆ สั่งซื้อออนไลน์ หรือพรีออเดอร์ก็ได้ ผมมองว่า นิตยสารยังสำคัญ ถ้ามีอีกเมื่อไหร่ ผมคนหนึ่งล่ะ จะสมัครเป็นสมาชิกแน่นอน

ในวันประกาศเปิดตัวนิตยสาร Writer ยุคที่ 3 บินหลากล่าวว่า “หนังสือทุกเล่มทำแล้วก็ต้อง เลิก ไม่ช้าก็เร็ว ไม่วันใดก็วันหนึ่ง อายุของหนังสือ ไม่ใช่สาระ คุณค่าของมันต่างหากพลังของมัน ต่างหาก ความทรงจำของสังคมที่มีต่อมันต่าง หาก” คุณมองคุณค่าของ Writer มองความ ทรงจำที่หนังสือมีต่อสังคม หรือต่อตัวคุณอย่างไร

นิตยสาร Writer ทำให้ผมมีทุกวันนี้ ผมมีความสุขที่ได้อ่าน เวลาอ่านหนังสือดีๆ สักเล่มมันมีความสุขมาก สามารถอยู่กับตัวเองได้โดยไม่ต้องไปไหน นอกจากนี้เวลาอ่านหนังสือเราจะเห็นความสุข ความทุกข์ของคนอื่น เราสามารถนำสิ่งเหล่านี้มา ปรับใช้กับตัวเองได้

นิตยสารเล่มนี้ก็เหมือนกัน ผมยังอ่านตั้งแต่ หน้าแรกยันหน้าสุดท้ายเหมือนสมัย 30-40 ปีที่แล้ว บางประเด็นบางเรื่องอาจจะไม่ถูกจริตเรา แต่เป็น สิทธิของเขาที่จะนำเสนอ วันหนึ่งสิ่งที่เราบอกว่าไม่ ตรงกับจริตเราในวันนั้น อาจจะกลับกลายเป็นถูก จริตเราในวันนี้ก็ได้ หนังสืออยู่อยู่ พลังของมันยัง อยู่ หนังสือไม่ได้หายไปไหน เช่นเดียวกับนิตยสาร Writer

16.

วงศกนง ชัยณรงค์สิงห์: อดีตหัวหน้า ‘เด็กแนว’ ที่อยากเชิดมาตรฐานใหม่ ในโลกการอ่านของคนไทย

“อ่าน a day ฟังแพต เดินข่าวสาร”

หากคุณเป็นวัยรุ่นในช่วงต้นยุค 2000 ย่อมรู้ว่ากิจกรรมทั้งสามคือภาพแทนความเป็น ‘เด็กแนว’ ที่คนหนุ่มสาวยุคนั้นต้องทำ

ไม่ว่ายุคสมัยใด วัยรุ่นหนุ่มสาวจำนวนมากล้วนต้องการ ‘ใครสักคน’ มาเป็น ‘ผู้นำทางความคิด’ พาฉีกกรอบ แหกขนบทั้งหลายของคนหมู่มาก เพื่อประกาศความเป็นตัวตนที่ต่างไปจากบรรทัดฐานทั่วไป ซึ่งหากเป็นยุคที่โซเชียลยังไม่ได้มีอิทธิพลอย่างสูงเช่นทุกวันนี้ และความหลากหลายของสื่อยังไม่มาก หนึ่งใน ‘สื่อ’ ที่มีอิทธิพลทางความคิดต่อผู้คนจำนวนมากไม่น้อย รวมถึงคนหนุ่มสาว คือ นิตยสาร

แต่แม้ว่าในห้วงเวลาดังกล่าว จะเป็นยุคเฟื่องฟูของนิตยสาร หากแต่ชายคนหนึ่งที่มีชื่อ ‘วงศกนง ชัยณรงค์สิงห์’ กลับมองว่ายังไม่มิตยสารในแบบที่เขาต้องการอ่าน เขาจึงร่วมมือกับเพื่อนร่วมอุดมการณ์ ลงมือสร้างสรรค์นิตยสารแบบที่ฝันอยากเห็น

นิตยสาร a day จึงถือกำเนิดขึ้น จากการระดมทุนหรือ ‘Crowdfunding’ ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องใหม่ในสังคมไทยยุคนั้น แต่วงศกนงสามารถรวบรวมทุนได้

จนเกิดเป็น a day เล่มแรกในเดือนกันยายน ปี 2543 และประสบความสำเร็จอย่างมาก จนกลายเป็นเสมือนแกดเจ็ตที่วัยรุ่นยุคนั้นต้องอ่าน ต้องถือ เพื่อจะได้ ‘ดูเท่’

ความสำเร็จนับสิบปีของนิตยสาร a day ภายใต้บริษัท เดย์โฟเอกส์ ต่อยอดไปสู่สื่อสิ่งพิมพ์อื่นๆ มากมาย ทั้ง a day weekly, a day BULLETIN, สำนักพิมพ์ a book ไปจนถึงสื่อออนไลน์ The Momentum

อย่างไรก็ดี ภายหลังจากประกาศลาออกจากบริษัท เดย์โฟเอกส์ เวลาผ่านไปไม่นาน วงศกนงและทีมก็ได้ก่อตั้งสำนักข่าวออนไลน์ The Standard ด้วยความมุ่งหวังจะเชิดมาตรฐานใหม่ของการนำเสนอข่าวสารในเมืองไทย ซึ่งภายในเวลาไม่นาน The Standard ก็ผลิตดอกออกผล ประสบความสำเร็จอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นโลกออฟไลน์อย่างนิตยสาร มาจนถึงโลกออนไลน์อย่างสำนักข่าว ปฏิสเรศไม่ได้ว่าสิ่งทั้งวงศกนง ‘ปิ่น’ ขึ้นมานั้นสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อสังคม ผู้เสพผู้อ่าน และก่อให้เกิดแรงกระเพื่อมต่อแวดวงสื่ออย่างมหาศาล

ทั้งหมดอาจเป็นเพราะความต้องการที่จะ ‘แตกต่าง’ อันเปรียบเสมือน ‘ดีเอ็นเอ’ ของเขามาแต่ไหนแต่ไร

ก่อนที่คุณจะเริ่มทำนิตยสาร a day ในปี 2543 บรรยายภาคเวดวงนิตยสารไทยช่วงนั้นเป็นอย่างไร

เป็นช่วงเวลาที่วงการสื่อสิ่งพิมพ์ค่อนข้างเฟื่องฟู นิตยสาร หนังสือพิมพ์ รวมถึงหนังสือเล่ม ได้รับความนิยมสูง เรียกว่าเป็นหนึ่งในสื่อกระแสหลัก หากนับเฉพาะในแวดวงนิตยสาร ก็มีนิตยสารออกมามากมาย เริ่มมีแมกกาซีนหัวนอกเข้ามาทำเป็นฉบับภาษาไทย เป็นช่วงเวลาที่คึกคักทั้งในแง่ของคนอ่าน คนทำ และธุรกิจ เพราะมีเงินค่าโฆษณา กองอยู่ตรงนี้เยอะมาก นายทุนอยากเป็นเจ้าของ นิตยสาร นักศึกษาจบใหม่อยากทำงานนิตยสาร เด็กจบวารสารฯ หรือนิเทศฯ ได้งานแน่นอน เพราะวงการหนังสือต้องการคนทำงานเยอะ

ผมคิดว่าส่วนหนึ่งอาจเพราะความหลากหลายของสื่อยุคนั้นยังไม่มากนัก ถ้าดูก็ต้องทีวี ฟังก็ต้องวิทยุ อ่านก็ต้องหนังสือพิมพ์ นิตยสาร หรือหนังสือ มันยังไม่มีแพลตฟอร์มที่รวมทุกอย่างไว้หมดในทีเดียวเหมือนที่ทุกวันนี้มีโซเชียลมีเดีย

ท่ามกลางนิตยสารที่เกิดขึ้นมากมาย มีนิตยสารที่โดดเด่น แตกต่าง หรือมีความ 'ขบถ' บ้างไหม

ถ้าแบ่งนิตยสารตามหมวดหมู่คร่าวๆ ตลาดนิตยสารผู้หญิงจะใหญ่ที่สุด นิตยสารผู้ชายก็เพิ่งเกิด นอกนั้นก็ป็นนิตยสารอื่นๆ เช่น นิตยสารวัยรุ่น นิตยสารแต่งงาน นิตยสารกีฬา นิตยสารแม่และเด็ก นิตยสารข่าวรายสัปดาห์ แต่ถ้าพูดถึงความหลากหลายในแง่รูปแบบ ผมคิดว่ามันไม่ค่อยชัดเท่าไร อย่างนิตยสารผู้หญิงก็จะคล้ายๆ กัน นิตยสารผู้ชายก็คล้ายๆ กัน คือคอนเทนต์จะประกอบด้วยไวยากรณ์ 1-2-3-4 ไม่ค่อยมีที่โดดเด่นหรือแปลกออกมา นี่หมายถึงยุคก่อนจะมี a day นะ อาจจะมิตยสารเล่มหนึ่งที่ผมว่ามีบุคลิกเฉพาะตัวที่ไม่ซ้ำใครคือ 'ไปยาลใหญ่' ของพีจิก (ประภาส ชลศรานนท์) พีจิวัย (ศุ บุญเลี้ยง) พีโน้ส (อุดม แต่พานิช) ที่เห็นถึงความครีเอทีฟ และมีคาแรกเตอร์ไม่ซ้ำใคร ถ้าคำว่าขบถหมายถึงการไม่อยู่ในกระแสหลักหรือออกนอกกรอบ ผมว่าไปยาลใหญ่น่าจะใช้

ในยุคนั้นนิตยสารมีอิทธิพลต่อความคิดคนขนาดไหน

มากที่สุดเดียว เพราะอย่างที่บอกตอนนั้นแหล่งข้อมูลมันไม่มีให้เลือกมากนัก นิตยสารจึงเป็นตัวกำหนดทั้งเทรนด์และไลฟ์สไตล์ ตั้งแต่กิน ดื่ม เที่ยว แฟชั่นการแต่งตัว รสนิยมการใช้ชีวิต ข้อมูลส่วนใหญ่ก็มาจากนิตยสาร มากไปกว่านั้นนิตยสารก็เป็นหนึ่งในสื่อหลักที่เผยแพร่ความคิดความอ่านให้กับผู้คนและสังคมผ่านบทความต่างๆ นิตยสารที่ดังมากๆ มีอิทธิพลถึงขนาดสร้างมูลค่าทางการตลาดได้ สามารถกำหนดได้ว่า คุณควรจะต้องทำอะไร ออกไปซื้ออะไร ใช้ชีวิตอย่างไร ประมาณนั้นเลย

นิตยสาร a day เกิดมาจากแนวความคิดอะไร

ตั้งแต่เรียนจบ ผมก็ทำงานนิตยสารมาตลอด ซึ่งมันเป็นงานที่ผมรัก เพราะมันตรงกับความชอบทุกอย่าง ผมเลยบอกตัวเองว่าจะปักหลักอยู่กับอาชีพสื่อสารมวลชนไปตลอดชีวิต จึงพยายามพัฒนาตัวเอง เติมความรู้ให้ตัวเองมากๆ อยากเป็นคนทำนิตยสารที่เก่ง อยากประสบความสำเร็จกับอาชีพนี้ แต่ทำงานปีแรกผมก็ฝันอยากเป็นบรรณาธิการแล้ว ซึ่งต่อมาผมก็ได้เป็นบรรณาธิการนิตยสารครั้งแรกสนใจตอนอายุ 26 ปี ที่นิตยสาร *Trendy man* ซึ่งถือว่าเป็น บ.ก. ที่อายุน้อยมาก เพราะสมัยนั้นบรรณาธิการหนังสือส่วนใหญ่จะเป็นรุ่นอาวุโส

สิบปีแรกของการทำงาน ผมได้มีประสบการณ์ทำนิตยสารอยู่ 3-4 หัว พอมาถึงจุดหนึ่งก็เกิดความรู้สึกไม่ค่อยชอบนิตยสารที่ทำอยู่ คือก่อนหน้านี้สถานภาพเราคือพนักงาน เราก็ต้องทำงานตามแนวทางที่เจ้าของนิตยสารวางไว้ ซึ่งเอาเข้าจริงมันก็ไม่ใช้สิ่งที่เราเชื่อและชอบทั้งหมด ตอนนั้นผมอยากทำนิตยสารที่ผมคิดเองตั้งแต่หน้าแรกถึงหน้าสุดท้าย อยากทำนิตยสารที่ผมไม่อยากพลิกอ่าน ซ้ำมัน แม้แต่หน้าเดียว ไม่อยากประนีประนอมความชอบกับใครแล้ว สุดท้ายก็ต้องลงมือทำเอง ซึ่งมันก็คือ a day

จุดที่น่าสนใจคือในตยสาร a day เริ่มมาจากการระดมทุน (Crowdfunding) ทำไมคุณเลือกใช้โมเดลนี้

ตอนนั้นผมเอาโปรเจกต์ a day ไปเสนอบริษัทสื่อสิ่งพิมพ์ยักษ์ใหญ่อยู่ 2-3 ที่ แต่ไม่มีใครซื้อ เขาไม่ได้เชื่อในนิตยสารแบบที่ผมอยากทำ ซึ่งก็พอเข้าใจนะ เพราะสิ่งที่ผมคิดตอนนั้นมันค่อนข้างแหกกรอบและแหวกแนว ซึ่งในความคิดเจ้าของทุนแหกและแหวกเท่ากับเสี่ยง

ก็มานั่งคิดว่าจะทำอย่างไรให้มันเกิดขึ้นได้เกือบสิบปีที่ทำนิตยสารเล่มต่างๆ ผมมีแฟนหนังสือพอสมควร เลยคิดว่าชวนคนอ่านมาลงขันทำนิตยสาร

ด้วยกันเลยดีกว่า จึงเปิดขายหุ้น หุ้นละหนึ่งพันบาท แล้วเล่าให้เขาฟังว่าผมจะทำนิตยสารที่ให้แรงบันดาลใจและความคิดสร้างสรรค์ ต่อมามันก็เป็นอย่างที่แพร่ออกไป ภายในสามเดือนก็มีคนส่งเงินมาลงหุ้น 1 ล้านบาท จนกระทั่งเกิดเป็น a day

สิ่งที่ผมภูมิใจคือตั้งแต่นั้น คนที่ลงขันกับ a day ได้รับเงินปันผลอย่างต่อเนื่อง ล่าสุดพวกเขายังได้รับเงินปันผลจาก The Standard ด้วย เพราะตอนลาออกจากบริษัทเก่า ผมพาคนที่ถือหุ้น a day มาถือหุ้น The Standard ต่อ ผมถือว่าการศึกษาสัญญาและดูแลกันไปตลอดมันคือความรับผิดชอบ

**การทำ Crowdfunding เป็นเรื่องใหม่มากในยุค
นั้น คุณมีวิธีอย่างไรในการทำให้คนที่มาลงขัน
เชื่อไปในแนวทางเดียวกับคุณ**

ยุคนั้นสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเพลง หนังสือ รายการทีวี หรือหนังสือ ถูกครอบครองโดยนายทุนใหญ่ นายทุนเหล่านี้ก็จะกำหนดครสนิยมการดูหนัง ฟังเพลง อ่านหนังสือของผู้คน ตัวอย่างค่ายเพลงนี้ชัดเลยว่ามีค่ายเพลงยักษ์ใหญ่อยู่สองเจ้า เขา ก็จะเป็นคนกำหนดแนวเพลงให้คนฟัง แต่ต่อมาพอมันเกิด ค่ายเพลงเล็กๆ ค่ายเพลงอินดี้ที่ไม่อิงกับกระแสหลัก แต่ทำเพลงแบบที่อยากทำ เขาก็สามารถ สร้างสรรค์แนวเพลงตามสไตล์ของเขา รสนิยมคน ฟังมันก็ขยับขยายไม่กระจุกตัวอยู่กับแค่สื่อกระแสหลัก

ผมคิดว่า a day เกิดขึ้นได้ด้วยเหตุผลนี้ คนเริ่ม เบื่อสื่อกระแสหลัก ต้องอ่าน ต้องดู ต้องฟังอะไร ซ้ำๆ คนอยากแหกกรอบ อยากแหกคอก อยากเสพ อะไรใหม่ๆ พอมีผู้ชายคนหนึ่งลุกขึ้นมาประกาศว่า จะทำนิตยสารที่ไม่เหมือนใคร มันเลยไปกระตุ้น ความสนใจ อยากติดตาม อยากเอาด้วยเหมือนเรา เป็นตัวแทนความเป็น Independent ให้พวกเขา

**มันไม่มีประโยชน์
ที่คุณจะทำหนังสือ
ที่คนซบถันฉิบหาย
แต่อยู่ได้ปีสองปีก็ปิดตัว**

**คุณเคยให้สัมภาษณ์ว่า ช่วงปีแรกๆ นิตยสาร
a day ขาดทุน ในเวลานั้น คุณใช้ความเชื่อไหน
เป็นตัวผลักดันว่า a day กำลังเดินไปถูกทางแล้ว**

อย่างที่บอกว่าผมรักอาชีพนี้มาก เพราะฉะนั้น ตลอดเวลาที่ทำงานสื่อ ผมตั้งใจศึกษามันในทุก องค์คาพยพ ผมไม่ใช่คนที่อยากทำหนังสือดีๆ เจ๋งๆ อย่างเดียว แต่ผมอยากทำหนังสือที่ขายได้ด้วย เพราะฉะนั้นผมจึงใส่ใจทุกด้าน ไม่ว่าจะเรื่องเนื้อหา การออกแบบ การตลาด การจัดจำหน่าย ไปจนถึง การควบคุมต้นทุนการผลิต ซึ่งช่วงแรกก็แน่นอน ว่านิตยสารเกิดใหม่ต้องรอเวลาให้คนยอมรับ แต่ a day ขาดทุนอยู่ไม่ถึงปีมั้ง ก็สามารถ break-even ได้ ซึ่งเป็นเรื่องที่พวกเราภูมิใจ ตอนนั้นมีนิตยสาร ใหม่ๆ เกิดขึ้นเยอะ แต่ a day น่าจะเป็นเล่มเดียวที่ อยู่รอดมาได้ ผมเชื่อว่าเป็นเพราะนอกจากจะเข้าใจ การทำหนังสือ พวกเรายังเข้าใจธุรกิจสิ่งพิมพ์ด้วย ยิ่งจำได้ว่าตอนนั้นผมมักจะบอกกับทีมว่าให้ คิดสองอย่าง “ทำหนังสือดีๆ ที่ขายได้” หรือไม่ก็ให้ คิดว่า “ทำหนังสือขายได้ที่ดีๆ” งานหนังสือคือ Commercial Art มันไม่มีประโยชน์ที่คุณจะทำ หนังสือที่คนซบถันฉิบหาย แต่อยู่ได้แค่ปีสองปีก็ ต้องปิดตัว แน่แน่นอนว่ามันไม่ใช่เรื่องง่ายหรอก แต่ การผสมผสานระหว่างการทำสื่อที่ดีกับการอยู่ รอดให้ได้ทางธุรกิจ มันคือเรื่องที่คุณทำสื่อต้อง ทำความเข้าใจ

**ในช่วงนั้น ภาพลักษณ์ที่คนมองนิตยสาร a day
เป็นอย่างไร**

คนชอบพูดกันว่าเห็นใครเดินถือ a day นี้เท่ามาก a day กลายเป็นเหมือนแก๊ตเจตประจําตัวของ วัยรุ่นคนหนุ่มสาวอีกทีปีหนึ่ง เป็นคนที่เป็นตัวของ ตัวเอง มีความคิด มีความซบถ ส่วนในวงการสื่อ เขาก็มองว่า a day เป็น new comer ที่มาสร้างสีสันและ ความแปลกใหม่ให้กับวงการ ทำให้วงการสิ่งพิมพ์ คึกคักขึ้นมา หลัง a day เกิด มีนิตยสารเกิดใหม่ ตามมาอีกหลายหัว อาชีพทำหนังสือกลายเป็น อาชีพที่ได้รับความนิยม เด็กๆ ใฝ่ฝันอยากเป็นคน ทำหนังสือ คงเหมือนยุคนี้ที่เด็กๆ ใฝ่ฝันอยากเป็น ยูทูปเบอร์

ตอนนั้นตัวผมเองในฐานะผู้ก่อตั้งและ บ.ก. a day ก็ถูกสถาบันการศึกษาเชิญไปพูดบ่อยมาก แทบจะทุกภาคี มหาวิทยาลัยในประเทศไทยนี้

ผมแทบจะเดินทางไปพูดมาเกือบทุกที่แล้ว ส่วนใหญ่อาจารย์จะอยากให้ไปพูดให้นักศึกษาฟังว่าเราจะสร้างแรงบันดาลใจได้อย่างไร จะสร้างสรรค์สิ่งใหม่ได้อย่างไร

แต่อีกมุมหนึ่งก็มีคนวิจารณ์เหมือนกันว่า a day ไร้สาระ มีแต่เปลือก เอาแต่เท่ ซึ่งผมค้านเต็มที่ว่าไม่จริง เพราะถ้าคุณอ่าน a day จริงๆ จะรู้ว่าเนื้อหาสาระมันเยอะมาก มากเกินไปด้วยซ้ำเมื่อเทียบกับนิตยสารวัยรุ่นทั่วไป แต่การมีเสียงวิจารณ์อย่างอื่นบ้างก็ไม่ได้ชมอย่างเดียวนะ ผมว่าดีนะ อย่างน้อยมันทำให้เราไม่หลงใหลเกินไป ได้ทบทวนความคิด ได้กลับมาส่องกระจกดูตัวเอง เพราะตอนแรกที่เราทำ a day ผมไม่ได้คิดฝันหรอกว่ามันจะเป็นนิตยสารที่ทรงอิทธิพลขนาดนั้น ผมแค่อยากทำหนังสือแบบที่ผมชอบ

จำได้ว่ามีผู้ใหญ่ท่านหนึ่งที่นับถือกันบอกผมว่า คุณดังแล้วต้องระมัดระวังนะ เพราะเด็กเห็นคุณเป็นไอดอล ดูคุณเป็นตัวอย่าง สิ่งเหล่านี้ในแง่หนึ่งมันก็ช่วยเตือนใจพวกเรา

ถ้าให้คุณลองวิเคราะห์ ทำไมนิตยสาร a day ถึงประสบความสำเร็จ

ผมคิดว่าประกอบด้วยสองเหตุผล อันแรกคือตัวนิตยสารมันมีคุณภาพดีจริงๆ มีความแปลก สดใหม่ ไม่เหมือนใคร ทั้งเนื้อหาและการออกแบบ มันจึงดึงดูดแล้วก็โดดเด่น มากไปกว่านั้นคือ a day มันมีความ fashionable กลายเป็นแฟชั่น กลายเป็นความเท่ จนมีแฟนคลับเหนียวแน่น เหมือนคุณต้องฟังเพลงไอดอลลงนี่ เป็นเจ้าของสติกเกอร์ยี่ห้อนี้ มันกลายเป็นกระแสแรง ตอนนั้นมีคำที่พูดกันในกลุ่มวัยรุ่นว่า อีปัสเตอร์ต้อง ‘อ่าน a day ฟังแฟตเดินข่าวสาร’ ซึ่งมานึกตอนนั้นผมว่าตลกดี

อันที่สองคือเรื่องราวการก่อกำเนิด a day แบบแหกคอกมันบันเทิงใจมาก ซึ่งไปสอดรับพอดีกับความรู้สึกของคนในสังคมยุคนั้นที่เพิ่งเชิฐกับภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำ คนตกงาน หอดแรงบันดาลใจ เกิดความวิตกกังวลกับอนาคต ต้องการใครหรืออะไรมาทำให้เขามีไอเดีย มีพลังใจ มีความกล้า ซึ่ง a day เป็นตัวแทนความรู้สึกเขาได้ พอสององค์ประกอบนี้มาเจอกันในจังหวะที่พอดีพอดี มันเลยตอบโจทย์ ทำให้ a day ประสบความสำเร็จ

คุณต่อยอดความสำเร็จจากนิตยสาร a day ไปสู่สื่อสิ่งพิมพ์หัวใหม่ๆ อย่างไร

ตอนทำ a day ผมอายุ 30 ในด้านหนึ่งก็สนุกมาก แต่พอผ่านไป 2-3 ปี ผมเริ่มรู้สึกไม่ค่อยสนุกแล้ว ถ้าพูดตรงๆ คือ a day มันเด็กเกินไปสำหรับผม ผมไม่ค่อยสนใจเนื้อหาแบบ a day แล้ว แต่ผมซีเรียสเรื่องสังคม เรื่องเศรษฐกิจ เรื่องการเมือง ผมอยากทำนิตยสารข่าวรายสัปดาห์อีกแบบหนึ่งเลยเป็นที่มาของ a day weekly ซึ่งเป็นนิตยสารข่าวรายสัปดาห์แนวฮาร์ดคอร์ แต่ทำไปได้แค่ปีเดียวก็ต้องปิดตัวลง เพราะมันไปไม่ได้ในแง่ธุรกิจ ทั้งที่ในด้านเนื้อหาสาระผมค่อนข้างพอใจ ซึ่งนั่นก็ถือเป็นความล้มเหลวครั้งใหญ่ในชีวิตการทำงานของผม แต่ก็ถือเป็นความผิดพลาดล้มเหลวที่มีค่ามาก แล้วมันก็เป็น turning point ในเวลาต่อมาของชีวิตผม

หลังจาก a day weekly ปิดตัว สองสามปีต่อมาผมกลับมาแก้มือด้วย a day BULLETIN ตอนนั้นเวลาเดินทางไปต่างประเทศ ตามซบเวย์ในเมืองใหญ่ๆ ลอนดอน นิวยอร์ก ฮ่องกง โตเกียว ผมเห็นฟริกิออปี่เจ๋งๆ เยอะมาก หันมามองในเมืองไทยยังไม่ค่อยมี เลยลุกมาทำฟริกิออปี่ที่ตีขนาดเสียเงินชื่อคุณยังยอม แล้วมันก็คือ a day BULLETIN ซึ่งถ้าว่ากันในเชิงธุรกิจ มันเป็นหนึ่งในแบรนด์สื่อที่ประสบความสำเร็จที่สุดที่ผมเคยทำ a day BULLETIN เป็น cash cow ของบริษัท หัวเดียวเลี้ยงทั้งบริษัทได้เลย

การทำสื่อคืออาชีพที่ผมจริงจัง ในฐานะผู้นำองค์กร ผมจึงคอยมอนิเตอร์อยู่ตลอดเวลา Media landscape มันไปทางไหน ซึ่งก็ชัดเจนว่าสื่อสิ่งพิมพ์ค่อยๆ ลดความนิยมลง ขณะที่สื่อออนไลน์มีแนวโน้มจะขึ้นมาเป็นสื่อหลัก ตอนนั้นผมกับทีมจึงก่อตั้ง The Momentum นิยามตัวเองว่าเป็นสำนักข่าวออนไลน์ ซึ่งเอาจริงก็ยังไม่เต็มรูปแบบนัก ออกมาคนก็อือฮาทีเดียว แต่ทำไม่ได้ไม่ถึงปีก็มีเหตุให้ผมตัดสินใจลาออกจากบริษัทเดิม เพราะไม่เห็นด้วยกับการที่หุ้นส่วนใหญ่เขาจะขายบริษัทให้บริษัทในตลาดหลักทรัพย์ ในลักษณะที่มีเงื่อนไขและไม่โปร่งใส ผมกับทีมซึ่งง่าครั้งเป็นน้องๆ ที่เคยร่วมงานกันมาในบริษัทเดิม จึงออกมาก่อตั้งสำนักข่าว The Standard เมื่อนึกย้อนกลับไป ผมว่ามันมีเชื่อมาจากสองสิ่งที่ผมเคยทำ คือ a day weekly กับ The Momentum

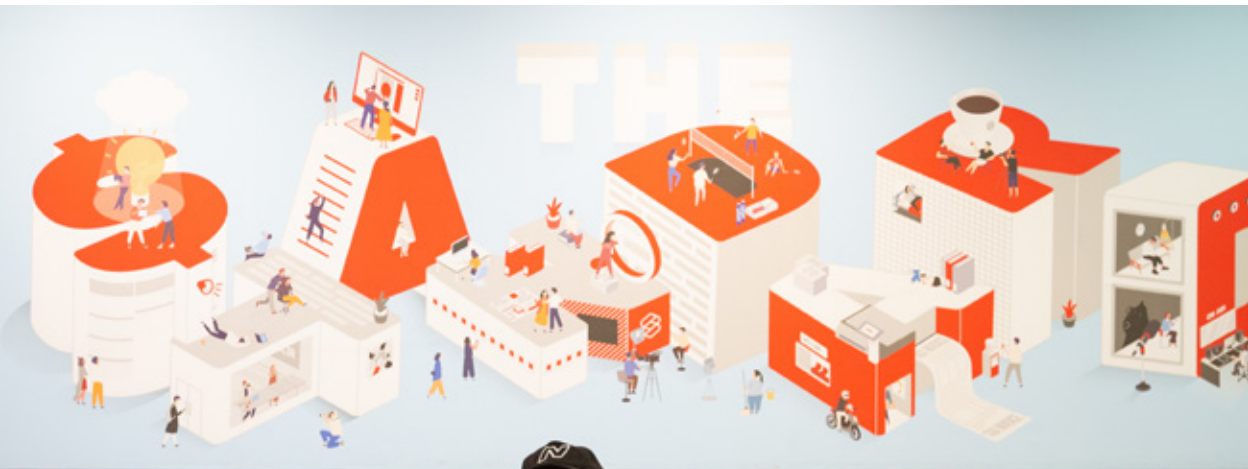
การเปลี่ยนจากสื่อออฟไลน์มาเป็นสื่อออนไลน์ เป็นเรื่องยากสำหรับคุณไหม

ผมไม่ใช่คนที่จู้จี้ ก็ทิ้งสื่อเก่ามาทำสื่อใหม่เลย ก่อนอื่นผมรู้ว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่เลี่ยงไม่ได้ การปรับตัวเป็นสิ่งสำคัญ ผมเชื่อในการ transformation อย่างที่บอกว่าผมเฝ้ามองภูมิทัศน์สื่ออยู่ตลอด และผมคิดว่าเราต้องเปลี่ยนตัวเองก่อนที่จะโดน disrupt ดังนั้น ผมจะเตือนให้ทีมปรับตัวอยู่ตลอด การเปลี่ยนผ่านจากโลกออฟไลน์มาสู่โลกออนไลน์ จึงเป็นสิ่งที่พวกเราทำอยู่ตลอดแต่คนข้างนอกไม่ค่อยรู้

ไม่ได้อยากบอกว่ายากนะ แต่ผมคิดว่ามันไม่ยากเท่าไรในการเปลี่ยนจากสื่อสิ่งพิมพ์มาเป็นคอนเทนต์ออนไลน์ เพียงแต่คุณต้องเปิดใจ ต้อง

ทำความเข้าใจ ต้องเรียนรู้เพิ่มเติม แล้วก็รู้จักยืดหยุ่น เอาเข้าจริงสาระสำคัญในการทำสื่อทุกยุคสมัยไม่เปลี่ยนไปหรอก หัวใจมันคือเนื้อหาที่ดี แล้วใช้ความคิดสร้างสรรค์และการออกแบบมาช่วยเสริมให้มันโดดเด่น นอกนั้นไม่มีอะไรแตกต่างเราเพียงแค่เปลี่ยนภาษานะให้มันจากกระดาษเป็นอากาศก็เท่านั้น

สังเกตว่าตอนเกิด The Standard มันแจ่มเจิดเร็วมาก จนคนสงสัยว่าทำได้อย่างไร แต่เบื้องหลังคือก่อนหน้านั้นพวกเราทำ The Momentum มาเป็นปีแล้วไง มันเป็นเวลาที่เราได้เรียนรู้การทำสื่อออนไลน์อย่างครบวงจร เรียกว่าเป็นช่วงเวลาซ้อมใหญ่ที่ดีมาก พอมาทำ The Standard มันจึงเริ่มได้ไวและไปได้เร็ว เพราะเรารู้จักมันดีพอสมควรแล้ว

The Standard ต่างจากสำนักข่าวออนไลน์อื่นๆ อย่างไร ทำไมถึงประสบความสำเร็จเร็ว

ความแตกต่างเป็นสิ่งหนึ่งที่ผมยึดถือมาตลอด ผมเชื่อว่าถ้าคุณอยากโดดเด่น คุณก็ต้องแตกต่าง ถ้าย้อนกลับไปดูผลงานของผม ตั้งแต่ a day, a day BULLETIN หรือแม้กระทั่ง a book ซึ่งเป็นสำนักพิมพ์ที่สามารถสร้างคาแรคเตอร์และกลุ่มแฟนจนสามารถจัดงานบุ๊กแฟร์ของตัวเองได้มันก็เป็นหนึ่งในความหมายของความแตกต่าง ผมทำนิตยสารทำฟรีเกือบปี ทำสำนักพิมพ์ที่ไม่เหมือนใครมาตลอด มาจนถึง The Standard ก็มีความแตกต่างเป็นตัวตั้ง

ความรู้แรกที่เห็นการปรากฏตัวของ The Standard คุณจะเห็นว่ามันไม่เหมือนกับสำนักข่าวใดๆ ที่เคยมีมาก่อนหน้า พูดถึงสำนักข่าว คนมักนึกถึงความมีชนบ ความเคร่งขรึม ความสูงวัย แต่ The Standard ด้วยรูปลักษณ์ของการออกแบบรูปแบบการนำเสนอข่าว ไปจนถึงสไตล์การถ่ายภาพคาแรคเตอร์มันชัดเจนว่าเป็นสำนักข่าวของคนรุ่นใหม่ พอแตกต่างมันก็ดูแปลกใหม่ สะดุดตา ดึงดูดใจ เป็นที่จดจำ จึงเป็นที่มาของการประสบความสำเร็จ

ห้าปีที่ผ่านมา The Standard สร้างความเปลี่ยนแปลงให้คนอ่านอย่างไรบ้าง

ในฐานะคนที่ร่วมสร้าง The Standard มาตั้งแต่นั้น บวกกับในฐานะแฟนคลับที่ติดตามอ่าน The Standard มาเสมอ ผมภูมิใจที่เราได้สร้างรูปแบบใหม่ของสำนักข่าวขึ้นมา ภูมิใจที่ได้ educate ผู้คนผ่านเนื้อหาของเรา ภูมิใจที่ได้พิสูจน์ว่าเรา stand up for the people เหมือนสโลแกนของเรา

หลายปีที่ผ่านมา ผู้อ่านของเราทวีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ที่น่ายินดีคือส่วนใหญ่ของคนติดตามเราเป็นวัยรุ่น คนหนุ่มสาว ซึ่งมันตรงกับเจตนารมณ์ที่ตั้งไว้ว่าเราอยากเป็นสำนักข่าวสำหรับคนรุ่นใหม่ โดยส่วนตัว ผมเป็นคนที่ทำงานกับคนรุ่นใหม่มาตลอด ผมเชื่อว่าสังคมในทุกๆ ด้านจะดีขึ้นได้ด้วยพลังของคนรุ่นใหม่ เราในฐานะสื่อ นอกจากให้ความรู้และความคิดกับผู้คนเราก็อยากเป็นแบบอย่างและแรงบันดาลใจให้พวกเขาด้วย

ไม่นานนี้ เคน (นครินทร์ วันกิจไพบูลย์-บรรณาธิการบริหาร The Standard) มาเล่าให้ผมฟังว่า มีเด็กนักเรียนบอกว่าเคนเป็นไอดอล ผมฟัง

แล้วชื่นใจนะ เพราะนึกย้อนไปตอนผมทำ a day ผมจะยินดีมากเวลามีเด็กๆ มาบอกว่าได้แรงบันดาลใจจากสิ่งที่เราทำ เราทำให้เขามีพลังใจ อยากสร้างสรรค์สิ่งใหม่ อยากพัฒนาตัวเอง อยากมีส่วนร่วมช่วยทำให้สังคมนี้ดีขึ้น

จากนิตยสาร a day มาจนถึงสำนักข่าว The Standard หลังจากรุ่นคุณมองอนาคตของสื่อที่ทำอยู่อย่างไร

ในด้าน performance ผมไม่ค่อยห่วง ผมเชื่อในคุณภาพและความตั้งใจของทีมงานว่าทุกคนทุ่มเทเต็มที่มาก แต่ถ้าถามใจ ผมก็อยากให้ The Standard หักยัดยืนอยู่ได้อย่างมั่นคงยาวนาน สำนักข่าวมีข้อดีเยอะ ในแง่ความแข็งแกร่งคือ ถ้าคุณทำให้คนเชื่อถือได้แล้ว คนจะเชื่อคุณ เขาจะยึดถือคุณไว้ในใจ จะเลือกคุณเป็นหน้าแรกที่จะอ่าน เป็นสำนักข่าวแรกที่จะดู มาถึงวันนี้ผมเชื่อว่าเราสร้างสิ่งนี้ได้แล้ว

เรื่องทีอาจจะเรียกว่ากังวล ผมก็คงเหมือนกับทุกคนคือไม่รู้ว่าจะมีความสนใจหรือความนิยมในการเสพสื่อของคนจะเคลื่อนย้ายถ่ายเทไปไหนอีก ไม่รู้ว่าจะมีสื่ออะไรมาดิสรบตีอีก ทั้งหมดมันก็นำมาสู่สิ่งที่ว่า เราต้องเตรียมพร้อมอย่างไรให้ The Standard มั่นคงและยั่งยืนที่สุด คำตอบมีเพียงหนึ่งเดียวคือ เราต้องรักษามาตรฐานในคุณภาพของผลงานไว้ให้ได้ เราต้องดีขึ้น เราต้องเก่งขึ้น เราต้องกล้าที่จะทำกายตัวเองมากขึ้น มีประโยคที่ผมมักจะพูดกับทีมงานเสมอว่า “เราทำได้มากกว่าที่เราเชื่อว่าเราทำได้” ผมเป็นคนเชื่อเรื่องนี้เสมอมา

17.

The Cloud สื่อเล่าเรื่อง ที่มีความหมายต่อคนอ่าน ในมือของ 'ทรงกลด บางยี่ขัน'

ชื่อของ ทรงกลด บางยี่ขัน เป็นที่รู้จักอย่างดีในแวดวงนักเขียนและคนทำสื่อ ทั้งผลงานการเขียนหนังสือหลายเล่ม หรือในฐานะอดีตบรรณาธิการบริหารนิตยสาร a day และบทบาทปัจจุบันกับการเป็นผู้ก่อตั้งและผู้บุกเบิก The Cloud นิตยสารบนโลกออนไลน์ ที่ชัดเจนในการเล่าเรื่องด้วยความ 'คราฟต์' ผ่านนิยามสามข้อ ได้แก่ Local, Creative Culture และ Better Living

ในโลกที่แทบทุกสื่อออนไลน์มุ่งนำเสนอเนื้อหาที่กระชับ ฉับไว อ่านแล้วเข้าใจได้อย่างรวดเร็ว บรรยากาศของคอนเทนต์ที่ The Cloud สร้างสรรค์ กลับเลือกเล่าเรื่องผ่านงานเขียนที่ประณีต และทุกเรื่องก็นำเสนอล้วนส่งผลให้คนอ่านมีแรงบันดาลใจในการใช้ชีวิตและมีชีวิตที่ดีขึ้นทั้งหมดเกิดขึ้นจากความเชื่อของทรงกลดว่า สื่อมี 'พลัง' ที่จะเปลี่ยนแปลงความคิดคน และสร้างสังคมที่ดีขึ้นได้

สำหรับทรงกลด การทำสื่อจึงต้องมีความหมายต่อสังคมและคนอ่าน

การเกิดขึ้นของ The Cloud จึงเสมือนเป็นทางเลือกในการอ่านของคนไทย ที่แม้เนื้อหาที่มีความคราฟต์ และต้องใช้เวลาในการอ่าน แต่ก็ยังคงตัวด้วยการนำเสนอบนโลกออนไลน์ ซึ่งทำให้ The Cloud กลายเป็น 'ผู้นำประเด็น' บางอย่างในสังคม ผ่านเรื่องราวที่น่าสนใจ

ยังไม่นับความพยายามในการเป็นสื่อที่พยายามเชื่อมโลกออนไลน์และออฟไลน์เข้าด้วยกัน ผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งเสริมการอ่านและวงการนักเขียน เช่น อ่านเถิดหนา, Writer in Residence, Walk with The Cloud, Wish you were here และการจัดกิจกรรมร่วมกับพาร์ตเนอร์อื่นๆ ที่ทำให้นักอ่านกับชุมชนได้เชื่อมต่อกันมากยิ่งขึ้น

4 ปีครั้งที่ผ่านมามาของทรงกลดและ The Cloud จึงเป็นการเติบโตไปในทางที่เขาเชื่อว่าถูกต้อง และทำให้ The Cloud ไม่ได้มีแค่ยอดผู้ติดตาม แต่เป็นผู้อ่านที่เชื่อมั่นในแนวทางที่สื่อออนไลน์หัวนี้กำลังมุ่งไป

ก่อนจะมาทำ The Cloud คุณเป็น บ.ก. นิตยสาร a day มา 14 ปี มันช่วยสร้างความคิดความเชื่อในการทำคอนเทนต์ที่ดีต่อคนอ่านอย่างไรบ้าง

เราเป็นเอ็นจีโอที่ทำงานด้านสังคมมาก่อน พอได้มีโอกาสมาทำ a day ก็ต้องตั้งใจhardtทำ นิตยสารในทุกทักษะ เพราะเราทำไม่เป็น พอทำมากขึ้นเราก็กังงานด้านสังคม และไม่ได้ไปเรียนรู้ อะไรเพิ่มเติมอีกเลย จนวันหนึ่งก็พบว่า ทำไมเราถึงรู้เรื่องสังคม สิ่งแวดล้อม ที่เรานัดน้อยขนาดนี้ ทำให้รู้สึกสูญเสียความมั่นใจ จึงกลับมาถามตัวเอง ว่ามันเป็นเพราะอะไร คำตอบที่ได้คือ เพราะเราเอาเวลาไปเพิ่มพูนทักษะด้านการสื่อสารจากการทำ นิตยสาร

กระทั่งถึงจุดหนึ่งที่เราคิดว่ามีทักษะในการสื่อสารเรื่องราวต่างๆ ได้แล้ว เลยคิดว่าทำไมเราถึงไม่เอาทักษะด้านการสื่อสารไปเล่าเรื่องด้านสังคม ที่เคยถนัดมากๆ ผลลัพธ์จึงกลายเป็น a day ฉบับต้นไม้ กลายเป็นหนังสือชื่อ ต้นไม้ใต้โลก ที่เอาเรื่องสังคมมาเล่าในมุมใหม่ที่สร้างสรรค์และเข้าถึงคนทุกกลุ่มได้

พอได้ทำสิ่งนั้นเราพบว่ามันส่งผลกับคน มีคนชอบเยอะมาก มีคนเขียนจดหมายมาขอบคุณ หรือขอซื้อหนังสือไปแจก เพราะเขาอยากเผยแพร่ เราเลยคิดว่าสื่อมีพลัง ถ้าเราทำสื่อดีมันจะไปเปลี่ยนแปลงความคิดผู้คนได้ ดังนั้นจากการที่เราเคยทำสื่อเพราะชอบ อยากทำอยากเล่าเรื่อง ความคิดก็เลยเปลี่ยนเป็นว่า สื่อมีอิทธิพลต่อคน ถ้าเราใช้มันเล่าเรื่องที่ดี ก็จะเกิดผลที่ดี เราเลยพยายามใช้พื้นที่สื่อของเราเล่าเรื่องที่ดี สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อความคิดเรื่อยมาว่า ถ้าเราต้องทำสื่อ ต้องเล่าเรื่อง กิจแล้วแต่เรื่องที่ดี มันจะได้สร้างสิ่งดีๆ ให้เกิดขึ้น

ความคิดเหล่านั้นเลยต่อยอดมาสู่การสร้าง The Cloud ด้วยใช้ไหม

ใช่ครับ พอถึงวันหนึ่งที่เราต้องเริ่มต้นสื่อของตัวเอง เปรียบเหมือนบ้านที่จะตอกเสาเข็มที่ใหนก็ได้ หรือจะออกแบบให้เป็นบ้านแบบใหนก็ได้ เลยกลับมาถามตัวเองว่าเราอยากเล่าเรื่องอะไรกันแน่ ตอนอยู่ a day มันเล่าเรื่องได้ค่อนข้างกว้าง แต่สุดท้ายมันก็เป็นการคุยกันวัยรุ่น เราเลยคิดว่า ถ้าอย่างนั้นเราอยากใช้พื้นที่สื่อใหม่เล่าสิ่งที่อยากเล่า อีกหลายๆ เรื่องที่ไม่เคยได้เล่า ขณะเดียวกันก็ไม่อยากให้ The Cloud เป็นสื่อของเราคนเดียว แต่

อยากให้มันเป็นสื่อของทุกคน จึงมีการคุยกันในที่ทีมงานว่าพวกเราอยากเล่าอะไร ซึ่งได้ข้อสรุปเป็นสามคำ คือ Local / Creative Culture / Better Living นี่เป็นสามคำที่รวมทุกอย่างของ The Cloud ไว้

จากเคยทำสื่อออฟไลน์อย่างนิตยสารมาก่อน พอย้ายมาเป็นสื่อออนไลน์ มีสิ่งใหนที่คุณต้องคิดเป็นพิเศษไหม

พอเป็นสื่อออนไลน์ก็ต้องคิดว่า เราจะทำคอนเทนต์ประเภทใหนให้ไปถึงคนอ่านมากที่สุด หรือให้ได้รับฟีดแบ็กที่ดี ซึ่งหลายครั้งก็ทำให้ออกนอกเส้นทางของสิ่งที่เราอยากจะทำ เราเลยต้องกลับมาถามตัวเองดีๆ ว่าเราอยากได้อะไรจากการทำสื่อออนไลน์กันแน่ ไม่ใช่ความป๊อปปูลาร์ แต่เราอยากได้สื่อที่มีความหมายกับสังคม อยากทำเนื้อหาที่มีความหมายต่อคนอ่าน อยากทำเนื้อหาที่เปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น ดังนั้นหน้าที่ของ The Cloud คือ ทำคอนเทนต์พวกนั้นให้ป๊อปปูลาร์ไม่ใช่เอาความป๊อปปูลาร์เป็นที่ตั้งแล้วทำอะไรก็ได้ที่ยอด

ถ้าจะไม่มียอดโลกก็มากมายนักก็เข้าใจได้ เพราะเราเลือกเดินทางที่ไม่ได้แมสแต่เป็นคอนเทนต์ทางเลือก ขณะเดียวกันถ้าเราทำให้แมสขึ้นมาได้ก็เป็นสิ่งที่ดี เพราะคอนเทนต์จะไปถึงคนกว้างขึ้น ขณะเดียวกันเราก็จะกลายเป็นผู้นำประเด็นบางอย่าง ซึ่งนั่นคือบทบาทที่ดีของสื่อในการจุดประเด็นบางอย่างให้เกิดขึ้นในสังคม

อีกครั้งหนึ่งที่ยอยากเล่าคือ ทุกอย่างถูกคิดอย่างละเอียดบนพื้นฐานทางธุรกิจ เราทำงานเป็นบรรณาธิการมา 14 ปี ก็พอรู้ว่าคนอ่านอยู่ตรงใหน การสนับสนุนทั้งจากสปอนเซอร์จากเพื่อนพ้องในวงการอยู่ตรงใหน ถ้าจะทำสื่อให้รอดต้องทำอย่างไร เพราะฉะนั้นสิ่งที่เราทำ ถึงแม้มันจะฟังดู niche หรืออินดี้ แต่มันก็ตั้งอยู่บนความปลอดภัยทางธุรกิจพอสมควร

คอนเทนต์ใหนที่ The Cloud ทำแล้วส่งอิทธิพลต่อคนอ่านมากๆ จนสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น

ย้อนไปในช่วงแรก หลายเรื่องที่ The Cloud ทำแล้วมันพาไปได้ไกลมากคือเรื่องประวัติศาสตร์ เรื่องอาคารเก่า เรื่องอาหาร เรื่องพื้นที่สาธารณะ

หรือเรื่องเกี่ยวกับงานกราฟต์จากต่างจังหวัดทั่วประเทศ ซึ่ง ณ วันนี้อาจไม่ใช่เรื่องแปลก เพราะทุกสื่อก็พูดถึงกัน แต่ ณ วันนั้นสื่อยังไม่ค่อยทำกัน สื่อที่ทำก็ไม่ค่อยมีเยอะ แต่เราก็ตั้งใจปรุงมันจนสามารถแมสขึ้นมาได้

ส่วนตัวเราอยากพูดถึงคอลัมน์ที่พูดถึงแบรนด์แฟชั่น เจ้าของเป็นสถาปนิกหญิงที่ทำงานในกรุงเทพฯ แล้วลาออกกลับไปอยู่บ้านที่สกลนคร ที่นั่นมีเทือกเขาภูพาน เธอเลยเอาลวดลายดอกไม้บนภูเขามาปักบนลายผ้า ย้อมคราม แล้วนำมาขายสวยมาก เราก็อยากเขียนเรื่องนี้ เพราะนี่คือสิ่งที่เราเชื่อ มันเป็นเรื่องของคนทีกลับบ้านไปอยู่ต่างจังหวัดได้ และทำในสิ่งที่เป็นรากเหง้าของตัวเอง

พอบทความออกไป สิ่งที่เกิดขึ้นมีอยู่สองสามเรื่อง อย่างแรกคือพีดีแบ็กในเฟซบุ๊กที่แชร์ออกไปดีมาก เราก็พอจะรู้ว่าเวลาเขียนถึงแบรนด์ a แล้วแบรนด์ a จะขายได้ดี เจ้าของแบรนด์ a จะชอบหรือเขียนถึงแบรนด์ a แล้วมีคนที่ไม่เกี่ยวข้องแต่ชอบเรื่องราวนี้อยากจะไปอุดหนุน แต่ว่าบทความนี้เป็นบทความแรกที่คนแชร์กลายเป็นเพจทั้งหลายในสกลนคร แล้วเกือบทั้งหมดคอมเมนต์กันประมาณว่า ‘จังหวัดฉันมีของดี จังหวัดฉันได้อยู่ในสื่อ’

ในยุคนั้นการที่มีแบรนด์เล็กๆ สักแบรนด์ของต่างจังหวัดอยู่ในสื่อหลักเป็นเรื่องที่ยากมาก พอมันมีเราก็เห็นว่าเขาแชร์ด้วยความภูมิใจ แม้กระทั่งเพื่อนจังหวัดอื่นก็มาคอมเมนต์แท็กคนสกลนครว่าสวยจัง ผากซื่อหน่อย ทำให้พบว่าคอนเทนต์หนึ่งมันสร้างความภูมิใจให้คนในจังหวัดได้ ทำให้คนต่างจังหวัดที่เขารู้สึกว่าคุณยังกลางคอนเทนต์ต้องอยู่กรุงเทพฯ หรือทุกอย่างต้องเหมือนกรุงเทพฯ ถึงจะดี กลายเป็นว่าต่างจังหวัดก็มีของดี

สิ่งนี้ตอบเราว่า เราถูกทางแล้วในการเลือกทำคอนเทนต์แนวนี้ และต่อยังสิ่งที่เราเชื่อ ทั้งเรื่องการทำคอนเทนต์เพื่อคนทั่วประเทศ ทั้งเรื่องของพลังของสื่อที่เปลี่ยนแปลงแบรนด์บางแบรนด์ได้ ทั้งเรื่องการสร้างเรื่องราวของสินค้าบางอย่างให้แมสและคนรัก The Cloud จึงทำสิ่งนี้เรื่อยมา

สิ่งน่าสนใจอีกเรื่องสำหรับคอนเทนต์ของ The Cloud คือแทบทุกชิ้นมีความยาวมากกว่าคอนเทนต์จากสื่ออื่นๆ บนโลกออนไลน์

โดยส่วนตัวไม่ได้ตั้งใจให้มันยาว และไม่ได้คิดว่าคุณค่าของงานชิ้นหนึ่งอยู่ที่ความสั้นหรือยาวแต่คิดว่างานที่ดีก็คืองานที่ดีขณะเดียวกัน ถ้ามันไม่ดี

จะสั้นหรือยาวก็ไม่ดี แต่เราแค่คิดว่าทำไมคนอ่านหนังสือจึงถูกจำกัดว่าต้องสั้น เท่ากับว่าสั้นแปลว่าดี หรือที่เราถูกทำให้คิดไปเองว่ายอดโลกเยอะยอดวิวเยอะ แปลว่าดี เราไม่คิดแบบนั้น เราคิดว่าสิ่งที่ดีก็คือสิ่งที่ดี แล้วเราก็แค่อยากจะทำให้เรื่องบางเรื่องที่มีนัยยาว ตัวเรื่องมีรายละเอียด ซึ่งมันยาวกว่ามาตรฐานของสื่อออนไลน์

**ถ้าเราจะเหนื่อยเพื่อ
งานหนึ่งชิ้น เราจะ
เหนื่อยเพื่อสิ่งที่
เดือนหน้าเราลืม
หรือจะเหนื่อยเพื่อ
สิ่งที่อยู่กับเราทั้งชีวิต**

ถามว่ากลัวไหม เราก็ไม่ได้ถึงขั้นไม่แคร์คนอ่านก็กลัว แต่สิ่งที่เรามีคือ หนึ่ง พยายามเล่าให้สนุกที่สุด สอง สุดท้ายมันก็เจอที่ทางของมันเอง แปลว่าโลกไม่ได้มีแบบเดียว เราเชื่อเรื่องความหลากหลายทุกคนไม่ได้ต้องการแค่ได้อ่านคอนเทนต์มาเวลา The Cloud จึงไม่ใช่คอนเทนต์ที่อ่านได้ระหว่างรออาหาร ในเมื่อรู้ว่าจะรอของของคอนเทนต์เราเป็นแบบนั้น ก็อย่าเสีรพตอนนั้น เราคิดว่าความยาวขนาดนี้ควรจะอยู่กับพฤติกรรมกาอ่านแบบไหนทำให้เวลา The Cloud แชร์คอนเทนต์จะเป็นช่วงเช้าหรือเย็น ซึ่งเป็นช่วงที่คนมีเวลามาก และพร้อมจะอ่านอะไรที่มีความยาวหน่อย

พูดแบบนี้คนอาจจะบอกว่า ี่ไง ยอดเลยไม่ได้เยอะ ถ้าคนกดอ่านได้ตลอดเวลายอดจะเยอะ ก็ใช้แต่เป้าหมายเราไม่ได้ทำสื่อเพื่อมียอดเยอะที่สุด แต่เราทำสื่อเพื่อหวังว่ามันจะส่งอิมแพคต่อคนมากที่สุด ดังนั้นไม่ต้องอ่านเยอะก็ได้ แต่ว่าเมื่อคุณอ่านมันแล้ว ก็หวังว่าจะเกิดอิมแพคอะไรบางอย่าง

แล้วอะไรคือตัวชี้วัดความอิมแพคที่วันั้น

โลกนี้ไม่ได้มีขาวหรือดำ ไม่ได้แปลว่ายอดโลกี้เยอะจะเป็นคอนเทนต์ที่ขายวิญญาณ หรือขณะเดียวกันคอนเทนต์ที่ยอดน้อยจะเป็นอะไรที่สูงส่งเหลือเกิน เพียงแค่ส่วนตัวคิดว่าเราควรจะต้องตั้งต้นจากเรื่องที่เราอยากเล่า เพราะเราเป็นนักเล่าเรื่องแล้วหาทางปรงมัน ส่งมันออกไปให้กว้างที่สุดเท่าที่จะทำได้ ถ้ามันไปได้ไกลที่สุดก็ยิ่งดี

ถ้าเราจะเหนื่อยเพื่องานหนึ่งชิ้น เราจะเหนื่อยเพื่อสิ่งที่เดือนหน้าเราก็กลิ้มหรือจะเหนื่อยเพื่อสิ่งที่อยู่ทุกกับเราทั้งชีวิต ก็เลยคิดว่า งั้นก็พยายามทำคอนเทนต์ที่มีความหมายกับผู้อ่าน แล้วถ้าจะมีสักหนึ่งข้อว่าคอนเทนต์ที่ดีเป็นอย่างไร สำหรับเราคือมันจะมีความหมายกับผู้อ่านในวันใดวันหนึ่ง

The Cloud มีวิธีคิดทำงานกับแบรนด์หรือลูกค้าอย่างไรให้เนื้อหา Advertorial ที่หลายคนมองว่าน่าเบื่อ ให้ออกมาสนุก

เราผ่านการทำ Advertorial มาตั้งแต่ยุคซื้อหน้าแอดในนิตยสารที่ไม่เกี่ยวกับคอนเทนต์ซึ่งเป็นแอดที่ลูกค้าเข้ามาปรับแก้จนคนเขียนก็รู้สึกเกลียดงานตัวเอง และไม่อยากจะใส่ชื่อว่าเป็นคนเขียนงาน เราที่ตั้งคำถามว่า งานที่คนเขียนเกลียดงานตัวเองจะเป็นงานที่ดีได้อย่างไร ดังนั้นถ้า The Cloud จะหารายได้จากการทำงานคอนเทนต์ร่วมกับแบรนด์ เราต้องไม่ทำงานที่เราเกลียด

หลักในการทำคอนเทนต์โฆษณาของ The Cloud จึงมีสามข้อหนึ่ง คนเขียนต้องภูมิใจกับงานคือรู้ว่าจะเป็นงานเขียนที่ใช้ชื่อจริงได้ เราเองเขียน

แอดมาเยอะมาก และใช้ชื่อจริงทุกชิ้น เพราะหลายครั้งเป็นโอกาสให้เราได้สัมภาษณ์คนดัง ผู้บริหาร ดารา มีคนให้เงินมาทำหลายอย่างที่เรากำเองไม่ได้ หน้าที่เราคือแค่ต้องปรุงให้ดี

สอง คนอ่านต้องชอบ เราทำสื่อ เราอยู่แล้ว ว่าคอนเทนต์ประเภทไหนคนอ่านจะชอบหรือไม่ชอบ เวลาทำงานปกติ เราถกเถียงกันแทบตายว่าคอนเทนต์นี้จะทำหรือไม่ทำ ถ้าไม่ทำเพราะอะไร ถ้าเรารู้สิ่งนั้น แล้วกับงานลูกค้าทำไมไม่เอามาใช้ ถ้าคุณทำงานแยๆ ออกมาชิ้นหนึ่ง แล้วหวังว่ามันจะเข้าถึงคนโดยการบูสท์โพสต์ สิ่งที่คุณค่าจะได้คือ ยอดตัวเลข แต่ไม่มีคนอ่าน ไม่มีคนรักมัน

สาม ต้องกลับไปตอบโจทย์แบรนด์ว่า เขาเอาเงินมาลงกับเรา เขาต้องการอะไรบางอย่าง แล้วมันตอบโจทย์แบรนด์หรือเปล่า

ดังนั้น ถ้าโจทย์ที่คุณค่าให้เรามีสามข้อนี้ ประกอบกัน เราก็จะทำ แต่ถ้าไม่เข้าข่ายทั้งสามข้อ

หรือไม่มีข้อใดข้อหนึ่ง เราก็จะปฏิเสธ The Cloud จึงขึ้นชื่อในวงการว่าเป็น 'สื่อผู้เยอหยิ่ง' หรืออาจจะเป็นชื่อของเราด้วยว่า ทำไม่หยิ่งขนาดนี้ เขาเอาเงินมาให้ไม่เอา เราก็กลับไปตอบเรื่องเดิมคืออยากได้เงิน แต่ทำไมเราต้องตั้งใจทำคอนเทนต์ปกติแทบตาย แล้วกลับมีข้อยกเว้นกับคอนเทนต์ที่เป็นโฆษณาที่จะให้เป็นอะไรก็ได้ เราคิดว่าถ้าแจ้งจริง ต้องดีทุกชิ้นสิ คอนเทนต์ที่เป็นโฆษณาก็ต้องดีได้ด้วย

สิ่งที่เกิดขึ้นคือคนก็มักจะถามว่า The Cloud อยู่ได้อย่างไร โถดูบนฟีดไม่เห็นมีแอด เราจะบอกว่า วันหนึ่ง The Cloud มีสามบทความ บางวันทั้งสามชิ้นอาจเป็นแอดหมดเลยนะ แล้วหลายชิ้นคนแชร์มหาศาล หรือบทสัมภาษณ์บางคนที่ยอดโลก ยอดวิวมหาศาลมาก เป็นแอดทั้งนั้น ฉะนั้นอย่างที่บอก แค่ต้องหาวิธีการทำให้มันเป็นที่รักของทุกคน สุดท้ายก็จะวินกับทุกฝ่าย

อีกสิ่งหนึ่งที่โดดเด่นของ The Cloud คือการจัดกิจกรรมสนุกๆ ที่เชื่อมโยงสังคมนักอ่าน นักเขียน และชุมชนเข้าด้วยกัน มีวิธีคิดในการสร้างกิจกรรมเหล่านี้อย่างไร

ข้อแรก The Cloud อยากเป็นสื่อที่ไม่ยึดติดกับรูปแบบใดๆ แปลว่า ในโลกที่บอกว่าสื่อคือตัวหนังสือ ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว หรือเสียง และเต็มไปด้วยแพลตฟอร์มใหม่ๆ ซึ่งคนเกือบทั้งวงการเอาไปอยู่ตรงนั้น เรียนรู้อัลกอริทึม ทำมันเพื่อให้ถูกใจแพลตฟอร์ม แล้วบอกว่า ‘นี่ไง ฉันเป็นสื่อใหม่’ เราคิดว่าสื่อเหล่านั้นก็ดี แต่สื่อไม่ได้มีแค่นั้น

สิ่งที่เราอยากเป็นคือสื่อใหม่จริงๆ ที่ไม่ได้หมายความว่า ‘สื่อที่ใช้แพลตฟอร์มใหม่’ เราจึงเล่าเรื่องผ่านกิจกรรมมากมาย ทั้งกิจกรรม Walking tour ผ่านมื้ออาหาร ผ่านทริปต่างจังหวัด ผ่านคอร์สเรียน ผ่านสารพัดเราไม่คิดจะทำทัวร์แข่งกับบริษัททัวร์ และไม่คิดจะทำอาหารแข่งกับร้านอาหาร แต่เรากำลังเล่าเรื่องผ่านสิ่งพวกนี้ ทุกกิจกรรมเรามีเรื่องจะเล่า รวมถึงอยากสร้างประสบการณ์ใหม่ๆ ให้ผู้อ่าน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้เราได้เจอคอมมูนิตี้ของเรา

ถ้าเราอยู่แต่ในโลกออนไลน์ ทุกอย่างก็จะถูกวัดด้วยตัวเลขคนติดตามในเพจ แต่เราไม่คิดว่าตัวเลขพวกนั้นจะมีความหมายนัก เราคิดว่าสื่อแต่ละสื่อเป็นผู้นำทางความคิดหรือเป็นผู้นำเผ่าได้หรือเปล่า นั่นต่างหากที่สำคัญกว่า ทุกเรื่องมันแมสไม่เท่ากันอยู่แล้ว ถ้าทำเรื่องแมสมากๆ ก็มีโอกาสที่คนจะตามมาก แต่ถ้าทำเรื่องแมสน้อยก็มีโอกาสที่คนตามน้อย เป็นเรื่องปกติ แต่สิ่งสำคัญคือคุณเป็นหัวหน้าเผ่าหรือเปล่า มีคนเชื่อคุณหรือเปล่า

การจัดกิจกรรมของ The Cloud ทำให้เห็นชัดว่า เราได้เจอคน เจอผู้อ่าน ได้พบว่าเขารักเรา อื่นกับเรา บางกิจกรรมเปิดรับสมัคร 1 ชั่วโมงก็เต็มแล้ว หรือบางกิจกรรมรับ 30 คน แต่มีคนสมัคร 1,000 คน มันทำให้เห็นพลัง เห็นว่าสิ่งที่เราทำไม่สูญเปล่า ได้เห็นว่ามีคนเชื่อเหมือนเรา

The Cloud มีวิธีต่อยอดกิจกรรมอย่างไร ไม่ให้จบแล้วจบเลย

มองได้หลายมิติ มิติที่หนึ่ง กิจกรรมจะถูกแปรกลับมากลายเป็นสื่อด้วย คือหนึ่งกิจกรรมที่

เราจัดอาจเข้าถึงคนได้แค่ 10 หรือ 20 คน แต่ถ้าอยากให้เข้าถึงคนมากขึ้น ก็ต้องแปรเป็นสื่อ เช่น วิดีโอ บทความ อีกมิติหนึ่งที่เรานำสนใจมากกว่าคือคนส่วนใหญ่ที่มาร่วมกิจกรรมจะมาจากความคิดเลือกของเราด้วยความที่เขานำสนใจหลายครั้งเขาก็ไม่ใช่ผู้ร่วมทริป แต่กลายเป็นวิทยากรร่วม แชร์บางเรื่อง แชร์ประสบการณ์ แชร์สิ่งที่เขารู้ ทำให้ทริปนั้นกลมกล่อมขึ้น หลายครั้งพอทุกคนที่มามีเคมีเดียวกัน ทุกคนก็กลายเป็นเพื่อนกัน หลายครั้งเขาก็กลายเป็นเพื่อนของ The Cloud กลายเป็นคอลัมน์นิสต์ให้ The Cloud กลายเป็นวิทยากรให้ The Cloud กลายเป็นคนที่เราชวนมาทำงานอะไรกันต่อ ซึ่งเรว่านั่นคือการต่อยอดที่วิเศษสุด

มีคนชอบถามว่า The Cloud ไปหาคนมาจากไหน เราตอบได้ว่าก็จากทางเหล่านี้แหละ เมื่อเราทำกิจกรรมก็จะได้เจอผู้คนที่เป็นเผ่าพันธุ์เดียวกับเรา เมื่อมันใช่ เราก็สามารถจะดึงดูกันและกันแล้วชวนกันมาทำอย่างอื่นต่อได้

หลายกิจกรรมที่ The Cloud ทำ เช่นการท่องเที่ยว บางประเทศภาครัฐอาจเป็นผู้สนับสนุน คุณอยากให้มีการส่งเสริมจากภาครัฐอย่างไรบ้าง

ส่วนตัวไม่ได้รักหรือเกลียดรัฐบาล แต่เราเมื่อกับคำพูดที่ว่า ‘ให้ภาครัฐทำ’ คุณจะไม่ลงมือทำอะไรแล้วรอแบมือขอจากรัฐบาลอย่างเดียวหรอก เราคิดว่าแบบนี้ไม่ยั่งยืน เพราะรัฐบาลเปลี่ยนครั้งหนึ่ง นโยบายก็เปลี่ยนตาม เราต้องตามด้ารัฐบาลทุกชุดหรือสำหรับเราสิ่งที่ควรจะเป็นคือ เมื่อคุณเห็นปัญหา คุณก็ควรจะถามตัวเองก่อนว่าศักยภาพที่คุณมีสามารถมีส่วนร่วมในการแก้ได้หรือเปล่า ถ้าพบว่ามีส่วนในการแก้ได้ ก็ลงมือทำ ถ้าทุกคนคิดแบบนี้จะยั่งยืน และทุกปัญหาที่จะถูกปิดเป้าไปโดยคนจำนวนมากที่ช่วยกันทำโดยที่ตัวเองไม่เดือดร้อน ส่วนรัฐบาลแน่นอนว่าถ้าเขาช่วยมันก็จะอิมแพคและมีพลังมากขึ้น

18.

จากยุคทองของนิตยสาร สู่วันที่คอนเทนต์ออนไลน์เฟื่องฟู ในทัศนะของอดีตบรรณาธิการ 'เกศินี สุทราวรางกุล'

ราวยี่สิบปีก่อน – ไม่นานเกินลืม ความทรงจำของผมหังกงแจ่มชัดถึงวินาทีที่เดินเข้าไปในร้านหนังสือ หยุดแฉะมุนนิตยสาร หยิบเล่มนั้นเล่มนี้ขึ้นมาพลิกดูทีละหน้า ไล่สายตาตั้งแต่ภาพคนดังบนปก คำโปรยเนื้อหาเด่นประจำฉบับ อ่านบทบรรณาธิการจบอย่างรวดเร็ว แล้วค่อยละเอียดบทสัมภาษณ์ใหญ่ ยันคอลัมน์โปรดที่ติดตามเข้าชั้นแฟนพันธุ์แท้

พูดอย่างหน้าไม่อาย – ยินอ่านฟรีจนหน้าใจยกเว้นบางเล่มที่ซอบจริงๆ ต้องเก็บสะสมไว้ประดับตู้ ถึงยอมควักเงินซื้อกลับบ้าน ในวันที่ยังเด็กและไม่ค่อยจะมีสตูดิโอมากนัก นักอ่านหลายคนคงเคยทำแบบผมเช่นกัน ใช่ไหม?

การยืมอ่านนิตยสารเล่มแล้วเล่มเล่านานนับชั่วโมง เวลาคล้ายหยุดเดิน ช่างเป็นโมเมนต์แห่งความสุข ในยุคที่มีนิตยสารนับร้อยหัวหลากหลาย

แนววางเรียงรายคึกคักอยู่บนชั้นอันใหญ่โตมโหฬาร นักอ่านมุงกันเบียดเสียดจนหาช่องแทรกตัวเข้าไปแทบไม่ได้ นั่นคือบรรยากาศในยุคที่ใครๆ เรียกว่า 'ยุคทองของแมกกาซีน'

เกศินี สุทราวรางกุล หรือ 'พีทูย' หัวเราะ หลังจากฟังเด็กหนุ่มรุ่นลูกรุ่นหลานรำลึกถึงความหลังยุคนิตยสารรุ่งเรือง แต่สำหรับความทรงจำของ 'คนทำแมกกาซีน' อย่างเธอ กลับมีมุมมองต่างออกไป ในฐานะผู้ที่โอดแค้นอยู่ในสนามมาเกือบ 30 ปี ตั้งแต่บทบาทนักเขียน นักแปล คอลัมนิสต์ จนถึงบรรณาธิการบริหาร ร่วมงานกับนิตยสารชั้นนำหลายเล่ม ทั้ง *ดิวัน*, *สไทม์*, *Cosmopolitan*, *Hello*, *Reader's Digest* ฯลฯ ผ่านยุครุ่งเรือง ร่วงโรย จนถึงกาลอวสาน

ถ้าจะคุยกับใครเกี่ยวกับแวดวงนิตยสารเมืองไทย ก็ต้องเป็นเธอนี่แหละ

จากนอนหนังสือสู่นักเขียนน้องใหม่วงการแมกกาซีน

เกคินีเกิดในครอบครัวข้าราชการชนชั้นกลาง โตมากับตู้หนังสือของคุณพ่อและคุณย่าผู้ชอบท่องกาพย์กลอนให้ฟัง ทำให้เธอรักการอ่านเป็นชีวิตจิตใจมาตั้งแต่เด็ก

“ก่อนนอนคุณย่าจะอ่านวรรณคดีให้ฟัง ขุนช้างขุนแผน, พระอภัยมณี ไม่ได้อ่านเฉยๆ แต่อ่านแบบมีท่วงทำนอง มีจังหวะสูงต่ำ เหมือนกำลังท่องอาขยาน ประทับใจเรามาก ประกอบกับบ้านอยู่ใกล้ห้องสมุดประจำจังหวัดตรง เวลาล่าๆ เมื่อๆ ก็เดินเข้าห้องสมุด อ่านแหลกเลยคะ โดยเฉพาะนิยายของทมยันตี โสภาค สุวรรณ”

ไม่เฉพาะหนังสือภาษาไทย ช่วงเข้ากรุงเทพฯ มาเรียนต่อมัธยมที่เตรียมอุดมศึกษา และพักอาศัยอยู่กับคุณป้าที่เก่งภาษาอังกฤษ เธอเริ่มฝึกอ่านภาษาอังกฤษจากนิตยสาร *Student Weekly* และหนังสือพิมพ์ *Bangkok Post* รู้เรื่องบ้างไม่รู้เรื่องบ้างแต่เธอก็สู้นจับใจความได้

“สมัยเรียนเตรียมฯ เราได้เกรดเอวิชา Reading ตลอด หลังเอนทรานซ์เข้าคณะอักษรฯ จุฬาฯ ก็ชอบไปนั่งอ่านหนังสือในห้องสมุด British Council และเริ่มหัดแปลจริงจัง ยังจำนิยายต่างประเทศที่แปลเล่มแรกได้ชื่อ *Very Far Away from Anywhere Else* ของ เอรูซูลา เค. เลอ กวิน (Ursula K. Le Guin) เป็นเรื่องของวัยรุ่นคนหนึ่งที่กำลังค้นหาตัวเองท่ามกลางความโดดเดี่ยวเปลี่ยวเหงา อ่านจบก็รู้สึกว้าวโอ๊ย อยากแปลเป็นภาษาไทย อ่านเสร็จปั๊บมันจะมีฟิลลิ่งที่เป็นภาษาไทยออกมาเลย ก็เลยแปลเก็บไว้อ่านคนเดียว”

เกคินีเล่าด้วยน้ำเสียงร่าเริง คล้ายได้ย้อนอดีตกลับคืนสู่วันวานอันหวานชื่นอีกครั้ง สมัยที่ยังเป็นนักศึกษาผู้ตกหลุมรักหนังสือหัวปักหัวปำ

ใครจะเชื่อว่าไม่นานหลังจากนั้น ตัวอักษรจะพาเธอออกนอกห้องเรียนโอบอ้อมไปในโลกของหนังสือดั่งนกน้อยบนฟ้ากว้าง จนเกือบเรียนไม่จบ!

“จำได้ว่าสมัยนั้นบ้าขอมมาก อยากทำอะไรก็ทำเลย เคยไปขอสมัครงานกับคุณสุชาติ สวัสดิ์ศรี แก่ทำนิตยสาร *โลกหนังสือ* ซึ่งถือเป็นไบเบิลของวงการยุคนั้น เรายังใส่ชุดนักเรียนอยู่เลย คุณสุชาติคงเอ็นดูเลยมอบหมายให้ไปสัมภาษณ์คุณนนท์ รัตนคุปต์ นักเขียนเรื่องสั้นคนสำคัญของนิตยสาร *ลลนา* ตอนนั้นให้ทำอะไรก็ทำหมด ทั้งเขียน แปลได้เงินหรือเปล่าก็ไม่รู้ จำไม่ได้ (หัวเราะ) แต่ทำเพราะอยากทำ เคยลุยเดี่ยวไปของานทำที่ ลลนา

ด้วยนะ เพราะเขียนลง *ลลนา* อยู่บ้างแล้ว จำได้ว่าป้าสุวรรณี สุคนธา น่ารักมาก

“พอขึ้นปี 3 ก็เอาอีก ไปขอสมัครงานที่ ซีพอร์ลงเท้า เป็นรายการสารคดีไทยทางช่อง 7 แนวท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม คุณชูศักดิ์ วัชรพิทักษ์ช่างภาพชื่อดังและเจ้าของรายการ ก็ให้เราลองเขียนบทสารคดีโทรทัศน์ความยาว 1 นาที ต่อมาค่อยขยับเป็นสารคดี 30 นาที ก็จะมีทีมรถตู้ที่นั่งกันไปผู้ชายหมดเลย เขาเรียกเราว่าแม่ทัพ ทำหน้าที่คอยถือเงินออกกองฯ ติดต่อประสานงาน และเขียนบทด้วย ทำได้ 3 ปีก็เริ่มเมื่อเลยไปทำนิตยสาร *สไตส์* ของคุณมานิต รัตนสุวรรณ สัมภาษณ์คนในแวดวงโฆษณา”

การออกไปสัมผัสกับการทำงานจริงมันเข้ายวนชวนหลงใหลกว่านั่งเรียนในห้องทำให้ความคิด ความอ่านและประสบการณ์ของเกคินีโตเกินวัย เธอเล่าซ้ำๆ ว่า กลับไปเรียนอีกที่เพื่อนจำแทบไม่ได้ถึงขั้นอาจารย์ที่ปรึกษาต้องยกหูโทรตามให้มาเรียนวิชาสุดท้ายจะได้จบๆ ไปเสียที

“ช่วงนั้นเราทำตัวแก่มาก (หัวเราะ) มีเพื่อนที่ทำงานเยอะกว่าเพื่อนนักศึกษา ทุกวันนี้เพื่อนหลายคนยังงงว่า นี่เราเรียนมาด้วยกันหรือ (หัวเราะ) เพราะว่าไม่ค่อยเข้าห้องเรียน เราหยิ่งโสมมาก คิดว่าไม่จบก็ได้เพราะทำงานได้แล้ว แต่ก็ต้องขอบคุณอาจารย์ที่บอกว่า นี่ เกคินี เหลือวิชาเดียวแล้ว เธอเอาหนังสือไปนะแล้วเข้ามาสอบด้วย กว่าจะจบใช้เวลาถึง 8 ปี”

จบแล้วเธอได้งานเป็นครูสอนภาษาอังกฤษให้ผู้พวยพของหน่วยงาน UNHCR อีกสองปีกว่า ก่อนเข้าสู่โลกแมกกาซีน (อย่างเป็นทางการ) เธอร้อนไบสมัครไปที่นิตยสาร *ดิฉัน* ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นนิตยสารผู้หญิงที่มีชื่อเสียงโด่งดังอันดับหนึ่งในยุคนั้น

“ไปสมัครที่ *ดิฉัน* เพราะอยากรู้ว่านิตยสาร *นัมเบอร์วัน*ของประเทศเขาทำงานกันยังไง เวลาเปิดอ่านข้างในเล่มจะเป็นไลฟ์สไตล์ทุกอย่างเลยแล้วกอง บ.ก. ก็ชอบไปต่างประเทศกันน่าดู เวลาไปถ่ายแฟชั่นที่เมืองนอก ก็จะมีเรื่องราวเบื้องหลังคนอ่านก็จะตื่นตาตื่นใจ เลยคิดว่ามันน่าจะสนุก

“บ.ก. ตอนนั้นคือ พี่ซาลิ-ซูลิตาอารีย์พิพัฒน์กุล คนนี้คือ แอนนา วินทัวร์ (Anna Wintour) ของวงการนิตยสารเมืองไทยเลย เป็น *The Legend* ของวงการนิตยสารผู้หญิง เป็นผู้ก่อตั้งนิตยสาร *ดิฉัน* แล้วทำให้ *ดิฉัน* เป็นอันดับหนึ่งของประเทศไทยมายาวนาน

“พี่ซาลิเป็นคนที่มีเซนส์ในการหยิบจับทุกอย่าง

มาทำเป็นเรื่องราว แก่ใส่รองเท้าแตะ นุ่งชุดแขก ผมยว ทาปากแดง สะพายย่าม ขับเบนซ์ เข้มมาก จำได้ว่าตอนเที่ยงแจะเรียกทุกคนขึ้นรถไปกินข้าวที่ Peninsula Plaza แล้วจะมีเพื่อนไอโซมานั่งเมาท์มอยด้วยตลอดเวลา ตอนแรกเราก็ไม่เข้าใจว่านั่นคือการทำงาน แต่จริงๆ นั่นแหละคือการทำงาน สไตลชีซาลี คือการเก็บข่าว แกมมีคอนเนกชันในแวดวงไอโซ ก็จะได้เรื่องเอ็กซ์คลูซีฟ คนก็ตามอ่านเยอะ เพราะเรื่องเหล่านี้ไม่รู้จะไปหาอ่านจากไหน จุดเด่นของ ดิฉัน คือ การสัมภาษณ์บุคคล แต่ละคนน่าสนใจทั้งนั้น”

เกศินีเว้นวรรคจับมือเกิ้ลชื่อเก้ ‘ต้มยำกุ้ง’ เปรี๊ยวหอมซาบซ่าเย็นเฉียบ สีหน้ากระตือรือร้น ยามได้เล่าถึงเรื่องเก่าๆ – เครื่องติดแล้ว ผมยิงคำถามต่อทันที คนทำแมกกาซีนในยุคนี้เหนื่อยไหม?

“คำนี้ไม่เคยอยู่ในหัวเลยเวลาทำงาน คนที่มาทำงานนิตยสารยุคนี้ส่วนใหญ่เป็นคนที่อยากเขียนหนังสือ แล้วก็ไม่เคยรู้เลยว่าการทำนิตยสารมันทำยังไง เราแค่อยากเขียนหนังสือไม่รู้หรือว่าต้องไปยืนถือไวน์ในงานสังคม ไม่รู้หรือว่าต้องมีหน้าที่ไปเข้าสังคมเพราะมันเป็นส่วนหนึ่งของการ

ทำหนังสือ เราก็แค่อยากทำหนังสือ อยากเดินทางเท่านั้น คำว่าเท่าน่าจะหมายความว่า งานของเรามันมีอิทธิพลต่อสังคมจริงๆ เราทำให้คนหรือธุรกิจเกิดได้ เหมือนเป็นอินฟลูเอนเซอร์อันดับต้นๆ ของยุคนั้น

“ตลอดชีวิตการทำงานนิตยสารเราได้ประสบการณ์ที่ถ้าอยู่ในอาชีพอื่นก็คงไม่มีวันได้สัมผัส ได้เจอคนที่เราจะไม่มีทางได้เจอในเวลาปกติ ไปในที่ที่เราคงจะไม่มีโอกาสได้ไป มันเป็นเรื่องประสบการณ์ที่หาซื้อไม่ได้”

จบประโยค สีหน้าเกศินีเรียบเฉย แต่ผมแอบเห็นประกายความภาคภูมิใจในแววดตาของเธอ

ปลุกปั้น Cosmopolitan เวอร์ชันไทย

แล้วจุดเปลี่ยนของชีวิตเกศินีก็มาถึง วันที่เธอได้ก้าวขึ้นสู่จุดสูงสุดของคนทำแมกกาซีน นั่นคือการได้รับมอบหมายให้รับตำแหน่งบรรณาธิการบริหารเป็นครั้งแรก แกรมยังเป็นนิตยสารหัวนอกที่นำเข้าจากต่างประเทศ นิตยสารนี้มีชื่อว่า *Cosmopolitan* (คอสโมโพลิแทน) ซึ่งวาง

ชายกว่า 60 ประเทศ และเป็นหนึ่งในนิตยสาร
ผู้หญิงที่ใหญ่ที่สุดในโลกสมัยนั้น

“ช่วงปี 2540 หลังพองสบู่แตก คุณหญิงกัญญาดี
ปราโมช น้องสาวคุณป๋วยมาลากุล ผู้ก่อตั้งนิตยสาร
ดิฉัน และ พลอยแกมเพชร เจ้านายเก่า โทรถามว่า
สนใจมาเป็น บรรณาธิการบริหาร Cosmopolitan
ใหม ตอนนั้นคอสโมฯ ถือเป็นนิตยสารต่างประเทศ
เล่มแรกๆ ที่มีการซื้อลิขสิทธิ์มาทำเป็นเวอร์ชัน
ภาษาไทย เป็นนิตยสารที่ต้องแปลจากต้นทาง 100
เปอร์เซ็นต์ ซึ่งยุคนั้นไม่มีใครเขาทำกันแบบนี้ เรียก
ว่าไม่มีเนื้อหาที่เป็นออริจินอลของเราเลยนอกจาก
บทบรรณาธิการหน้าเดียว

“เราก็ต้องไปศึกษาดูว่านิตยสารนี้เกี่ยวกับ
อะไร อ้อ มันเกี่ยวกับ relationships ซึ่งมีเรื่องเซ็กส์
ด้วย ทุกคนมักพูดว่าคอสโมฯ ชายเซ็กส์ ตอนนั้น
เมืองไทยไม่มีใครพูดเรื่องเซ็กส์อย่างเปิดเผย
เหมือนทุกวันนี้ และยังไม่มีการพูดเรื่องเซ็กส์ในสื่อ
ด้วย ซึ่งคอสโมฯ ของอเมริกาหรืออีกหลายประเทศ
เขาพูดกันอย่างเสรีมาก พูดอวัยวะเพศออกมา
ตรงๆ เลย แต่เราจะมาแปลอย่างนั้นไม่ได้ ก็ต้องหา
วิธีทุกวิถีทางที่จะไม่ให้ดูอนาจาร ทำให้เรื่องเซ็กส์
เป็นเรื่องธรรมชาติและเป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับตัว
เองให้ได้

“เราเห็นด้วยว่าควรจะมีเรื่องเซ็กส์ เพราะ
ผู้หญิงไทยส่วนใหญ่ไม่รู้จักร่างกายตัวเองด้วยซ้ำ
ถามคนในออฟฟิศยังไม่รู้เลยว่า อวัยวะตัวเองมี
หน้าที่อะไร มีขนาดไหนบ้าง ยิ่งเรื่องเซ็กส์นี่ยิ่งไม่
กล้าพูดกันเลย ทั้งที่ควรจะต้องพูดกันให้เป็นเรื่องปกติ
แต่จะพูดยังไงให้มันน่าสนใจ เราพยายามหาความ
น่าสนใจของคอสโมฯ ก็พบว่าคอสโมฯ น่าสนใจตรง
ทำให้คนอ่านหันกลับมารู้จักตัวเอง มันเป็นเรื่องที่
ดีสำหรับวัยรุ่น เราอยากให้เป็นแมกกาซีนที่ดีของ
วัยรุ่นและคนกำลังโตในช่วงนั้น เพราะมีคนอ่าน
ตั้งแต่อายุ 13-50 ปี”

ประโยคคลาสสิกหนึ่งบอกรูปร่างคนที่มีบุคลิกทำ
สิ่งใดเป็นเจ้าแรกๆ มักหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะต้อง
เผชิญกับความยากลำบาก เกศินีขาบซึ่งใจในข้อนี้
ดี ยิ่งเป็นเรื่องต้องห้ามในสังคมดัดจริตด้วยแล้ว
ยิ่งต้องทำงานหนักขึ้นเป็นเท่าตัว

“เราเริ่มทำการบ้าน ศึกษาดูคอสโมฯ ทั้ง 60
ประเทศว่าเขาทำอะไรกันบ้าง ด้วยความเป็น
นิตยสารแปลทั้งเล่ม หน้าทีที่ก็เหมือน curator
เลือกเรื่องที่ดีที่สุดสำหรับคนอ่านชาวไทย จะเอา
เนื้อหาจากปกประเทศไหนก็ได้ แต่ทุกเวอร์ชันก็จะ
มีการบอกติกาของเขา บางประเทศฟรี บางประเทศ
เสียเงิน พอเลือกเรื่องได้แล้ว ก็เริ่มสร้างภาษาของ

คอสโมฯ ในเวอร์ชันไทย เราต้องมีภาษาของตนเอง
ภาษาของคอสโมฯ เรามองว่าต้องเป็นภาษาที่
เหมือนเพื่อนสนิทคุยกัน ฉันท เธอ เรา ให้มันเป็น
ธรรมชาติ เพราะฉะนั้นเวลาคุยเรื่องเซ็กส์ก็จะ
รีแลกซ์ สบายๆ เพราะเรากำลังคุยกับเพื่อนสนิท
ถ้าเรากำลังคุยเรื่องความรัก คุยเรื่องแม่พ่อ ก็จะคุย
กันแบบเพื่อนสนิท

“Cosmopolitan จะมีการประชุม บ.ก. จากทั่ว
โลกทุก 2 ปี ปีนั้นดูเหมือนจะจัดที่ซิดนีย์ ก็มีอีเมล
จากสำนักงานใหญ่ที่อเมริกาส่งมาว่าต้องเตรียม
ตัวขึ้นไปพูดหัวข้อ ‘Challenge of the New Editor’
เป็นเรื่องที่เครียดสุดในชีวิต เพราะเราไม่เคยมี

คำว่าแก่น่าจะ หมายความว่า งานของเรา มันมีอิทธิพล ต่อสังคมจริงๆ

ประสบการณ์พูดบนเวที แล้วต้องพูดเป็นภาษา
อังกฤษด้วย ก็มาคิดว่า challenge จริงๆ คงเป็น
เรื่องการใช้ภาษาเรื่องเซ็กส์ในบริบทของเมืองไทย
พอได้ขึ้นเวทีเราก็พูดเลยว่ามีเมืองไทยไม่เคยมีสื่อที่
พูดเรื่องเซ็กส์มาก่อน คอสโมฯ เป็นที่แรก เพราะ
ฉะนั้นเราต้องปรับภาษาเพราะไม่สามารถพูดตรง
ไปตรงมาได้ เช่น masturbation ก็ต้องปรับเป็น self
service เวลาพูดถึงอวัยวะเพศชาย ประเทศคุณ
สามารถพูดกันตรงๆ ได้ว่า penis แต่เราพูดไม่ได้
ก็ต้องตั้งชื่ออวัยวะผู้ชายเป็น ‘Mr. Happy’
บ.ก.รัสเซียถามว่า แล้วอวัยวะเพศหญิงใช้ยังไง เรา
บอกว่า ‘there’ ทุกคนก็เออทันทีฮอลส์ เพราะสิ่ง
เหล่านี้ไม่เคยเกิดขึ้นกับประเทศเขาอย่างที่เราชิล
นี่แก้ผ้าขึ้นปกเลย อินโดนีเซียพูดเรื่องคอสโมฯ กับ

ศาสนา ลิงโคโปรซันมาฟ้องว่าฉันโดนปิดแล้ว เพราะ ว่าประเทศฉันไม่รับนิตยสารนี้ ก็เป็นเรื่องน่าตื่นตาตื่นใจมากที่ได้สะท้อนมุมมองจากฝั่งเรา”

นั่นคือเหตุการณ์ประทับใจเมื่อคราวที่เธอนั่งเก้าอี้บรรณาธิการบริหารคนแรกของ นิตยสาร Cosmopolitan ฉบับภาษาไทย เกคินียิ้มมุมปาก จิบเครื่องดื่มชนิดหนึ่ง ก่อนเปรยสั้นๆ

“หลังจากวางแผงได้ 6 เดือน พวกเราก็ทำให้ คอสโมฯ เป็นนิตยสารที่มียอดขายอันดับหนึ่งบนแผงได้”

ถอดบทเรียนการทำงานจากแมกกาซีนระดับโลก

บทเรียนล้ำค่าจากการได้ร่วมงานกับนิตยสารชั้นนำของโลก ในฐานะบรรณาธิการ ไม่ว่าจะ เป็น Cosmopolitan, Hello รวมถึง Reader's Digest (แผนก book) เกคินียอมรับว่าระบบการทำงานแบบ ‘มีออซิป’ ของนิตยสารระดับโลก ช่วยเปิดโลกทัศน์ในการทำหนังสือของเธอให้กว้างไกลขึ้น

“ชัดเจนมากที่สุดคือตอนทำ Reader's Digest ซึ่งตอนนั้นถือเป็นสำนักพิมพ์ที่ใหญ่ที่สุดในโลก เริ่มแรกเราต้องเข้าปฐมนิเทศ หรือ Orientation เป็นเวลา 1 เดือน เพื่อให้รู้ว่าเราเป็นใครในองค์กร ทั้งหมดและต้องร่วมงานกับใครบ้าง ฝ่ายมาร์เก็ตติ้งทำอะไรบ้าง เราไม่ได้ทำหนังสือตามใจชอบ แต่ต้องทำตามผลการวิจัยของฝ่ายการตลาด สมมติว่าปีนี้ต้องทำทั้งหมด 4 เล่ม เล่มละ 1,000 หน้า รวมกว่า 4,000 หน้า เขาจะบอกเลยว่าคุณต้องบริหารงาน บริหารเงินยังไง สอนวิธีการคำนวณเข้าไปในโปรแกรม Excel ว่าแต่ละวันคุณต้องทำให้ได้กี่หน้า ต้องดูแลการผลิตทุกขั้นตอนให้ออกมาดีที่สุดในเรื่องสีที่สำคัญมาก มีสีแค่นี้ที่คุณใช้ได้ ห้ามเปลี่ยนสีเด็ดขาด หรืออะไรที่เปลี่ยนอะไรได้ อะไรที่เปลี่ยนไม่ได้บ้าง

“หรืออย่างตอนทำที่ Hello เขามีไบเบิลให้เราเป็นเล่มเลยให้ศึกษาว่าอะไรคือ Hello และอะไรไม่ใช่ เรื่องราวของ Hello คืออะไร เราจะพูดเรื่องอะไร สไตลล์ภาพเราคืออย่างไร เรื่องภาพสำคัญมาก เพราะเราใช้ภาพเยอะมาก ทุกภาพจะต้องเช็กลิขสิทธิ์ ภาพต้องเล่าเรื่องแล้วต้องเรียงตามไทม์ไลน์ด้วย เรามีคนทำหน้าที่ดูแลประสานงานเรื่องภาพโดยเฉพาะ เพราะต้องติดต่อขอซื้อภาพจากทั่วโลก เราต้องทำตามไบเบิลอย่างเคร่งครัดอย่าง Cosmopolitan นี่เคร่งครัดน้อยที่สุดแล้ว ยึดหยุ่นมาก แต่บางทีเขาก็ยังตีมาเรื่องสี ว่าคุณใช้สีอย่าง

นี้ได้ไง เราก็บอกว่าคุณขา ประเทศดิฉันมันแดดแจ่มขนาดนี้ ใช้สีจืดๆ มันก็แห้งตายคาแผงสิคะ ก็ต้องเถียงเขาบ้าง ยอมเขาทุกอย่างไม่ได้ บางครั้งก็ต้องเจรจา ต้องไฟต์ให้ถึงที่สุด”

แม้ นิตยสารแต่ละเล่มจะมีไบเบิลของตัวเอง ซึ่งอาจไม่เหมาะกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของเมืองไทย การบริหารงานจึงต้องอาศัยประสบการณ์ ความเก๋าเกม การตัดสินใจที่ฉับไว พร้อมปรับเปลี่ยนได้ในทุกระบวนท่า

“อย่างคอสโมฯ ไม่ค่อยยากเท่าไร เพราะผู้หญิงทั่วโลกก็ไม่ค่อยต่างกันมาก เราเป็นผู้หญิง และผ่านวัยมาจนพอรู้ว่าในชีวิตของผู้หญิงมันมีอะไรบ้าง มีเรื่องเพื่อน เรื่องแฟน เรื่องร่างกาย เรื่องความงาม ความมั่นใจ ตอนแรกก็เคยตั้งคำถามเหมือนกันว่าจะพูดเรื่องเหล่านี้ได้ยังไงทุกเล่มวะ ก็ต้องพลิกมุมไปเรื่อยๆ พยายามดูว่าอะไรที่มัน relate กับผู้หญิงไทยมากที่สุด

“ครั้งหนึ่งมีบทความเกี่ยวกับเซ็กส์ ภาพประกอบเป็นการตูนแสดงท่าร่วมเพศเลย แล้วเขาก็เล่าบรรยายถึงทำนองทำนองนี้ เราก็อแยแล้ว เรายังไงดี ในมุมหนึ่งมันเป็นการ educate คนจะรู้อยู่แล้วว่าเป็นการทำมิชชันนารี สำหรับพื้นที่คือ realistic แต่การนำเสนอจะทำยังไงให้มันไม่ดูอนาจาร”

ผมถามเธอว่าการนำนิตยสารหัวนอกมาทำเวอร์ชันภาษาไทยช่วยสร้างความเปลี่ยนแปลงแก่วงการนิตยสารบ้านเราอย่างไรบ้าง

“ระบบการทำงานที่เป็น professionalism” เกคินีตอบทันที “ในประเทศเราวิชาบรรณาธิการศึกษามันเพิ่งเกิดขึ้นมาเมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง เกิดขึ้นแล้วก็จบไป ชื่อวิชาบรรณาธิการศึกษามันเป็นเรื่องทฤษฎี แต่ในความเป็นจริงมันไม่ใช่แบบนี้เลย

“ตอนทำหัวไทย ทีมกองบรรณาธิการหนึ่งคนทำทุกอย่าง แต่พอทำหัวนอก เราเห็นโครงสร้างของการทำงานที่ชัดเจน การตีโจทย์ วิธีคิดนี้ก็สำคัญ เขาสอนเราให้คิดในวิถีที่ถูกต้อง บรรณาธิการเข้าใจเรื่องแบรนด์จึงจะทำงานสนุกขึ้นมาก เพราะเราจะตีโจทย์ได้แตก ว่าผู้อ่านเราเป็นใคร เขาต้องการอ่านอะไร เขามีวิถีชีวิตยังไง เขาคิดฝันอะไร อะไรที่จะทำให้เขาสนใจ

“ตอนที่ทำ Hello นี่เป็นระบบมาก ทั้ง MD (Managing Director) และผู้อำนวยฝ่ายการตลาด เข่าเก่งการตลาดมาก ทำให้เราได้เรียนรู้และมองนิตยสารในมุมของมาร์เก็ตติ้ง แปรนดิง เราเป็นเหมือน Brand Manager เป็นทั้ง บ.ก. ดูแลเนื้อหา เป็นทั้งผู้ดูแลเรื่องแบรนด์ ทำงานกันหนักมากแต่

ก็สนุกมาก ทุกครั้งที่ไปทำแต่ละหัว ก็ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ที่ไม่เคยรู้มาก่อน มันเป็นเรื่องที่ไม่มีสอนในห้องเรียน มันคือประสบการณ์ชีวิต”

เคล็ดลับการบริหารของ บ.ก.อาวุโส

ในฐานะคนทำแมกกาซีนที่โลดแล่นอยู่ในวงการมากกว่า 30 ปี ผ่านร้อนผ่านหนาวมาโชกโชก จากนิตยสารแฟชั่นไลฟ์สไตล์เบอร์หนึ่งของไทย สู่นิตยสารผู้หญิงชั้นนำระดับโลก จนถึงนิตยสารไอโซแนวหน้า เริ่มต้นก้าวแรกในบทบาทนักเขียนสู่ตำแหน่งบรรณาธิการบริหาร กระทั่งวันนี้กลายเป็นนักอ่านฟูลไทม์ที่ยังเฝ้ามองความเป็นไปในแวดวงสื่ออย่างสนใจใคร่รู้

เคล็ดลับในการทำงานบรรณาธิการของเธอคืออะไร?

“บรรณาธิการก็เหมือนเชฟปรุงอาหาร ตอนปรุงที่สนุกที่สุดคือตอนปรุงที่คอสโมฯ เพราะมันเป็นเรื่องใหม่ และเรามีเสรีที่จะปรุงได้เต็มที่เลย

ไม่มีใครรู้เรื่องคอสโมฯ ได้ดีกว่าเราในตอนนั้น แต่ที่ Hello ก็สนุกมาก ได้เจอผู้คนที่น่าสนใจเยอะมาก”

แม้จะทำนิตยสารไอโซอย่าง Hello นั้นก็ไม่ได้หมายความว่าจะพูดแต่เรื่องไลฟ์สไตล์สุดหรู ชีวิตความเป็นอยู่ของคนดัง เกकिनียืนยันว่าเธอมีแก่นหลักของการเล่าเรื่องอันมั่นคง

“ตอนทำ Hello เราบอกน้องในทีมเลยว่า ต้องระวังไม่ให้เป็นนิตยสารที่บ้าวัตถุนิยม บ้าความรวย ทำยังไงก็ได้ให้เนื้อหามันมีคุณค่าด้วย เพราะถ้าขาดคุณค่ามันก็เป็นแค่ขยะโอเคแม้ภาพที่ออกมาจะบ้านหลังใหญ่โตสวยงาม แต่เราไม่มีบทสัมภาษณ์ที่ถามว่าคุณมีเงินเท่าไร? มีเครื่องเพชรกี่ชิ้น แต่จะถามเรื่องชีวิตมากกว่าว่าคุณผ่านอะไรมา ต้องต่อสู้อะไรมาบ้าง เพราะชีวิตคนทุกคนมันเฉพาะตัวมากๆ ไม่มีใครเหมือนใคร นี่คือสิ่งที่เราบอกกันในทีมว่าจงช่วยใส่คุณค่าความเป็นมนุษย์เข้าไปด้วย แม้กระทั่งเรื่องเจ้าทั้งหลายที่อาจจะดูเหมือนเทพนิยาย แต่เรารู้สึกว่ามันก็เป็นเรื่องของมนุษย์ทั้งนั้น”

ทุกวันนี้หลายคนคงเห็นแล้วว่าวงการนิตยสารได้เดินทางมาถึงช่วงขาลง ในฐานะคนทำงานแมกกาซีนที่ทันเห็นยุครุ่งเรือง โยธา กระทั่งร่วงหล่น เกศินีมีความอัดอั้นตันใจที่อยากระบายเช่นกัน

“ความเสื่อมถอยอย่างหนึ่งก็คือทุกอย่างตอนนี้ทำเพื่อเงินกันมากไป บทสัมภาษณ์ของนิตยสารหลายเล่มคือการซื้อหมุดแล้ว แต่ก่อนใครมาบอกว่าต้องจ่ายเท่าไรเพื่อให้ได้ลงนิตยสารเราโกรธตายเลยนะ ชกได้เลย เพราะเรามีเกียรติมีศักดิ์ศรีก็เข้าใจนะว่าตอนนี้เขาต้องทำเพื่อความอยู่รอดแต่

มันทำให้ขาดสปิริตที่แท้จริงของนิตยสารไปแล้ว มันทำทุกอย่างเพื่อให้อยู่รอด การตลาดก็ต้องไปหากิจกรรมอื่นๆ มาช่วยพยุง ก็มองไม่เห็นอนาคตเหมือนกัน ไม่ได้เศร้านะ มันคือธรรมชาติ เราอยู่กับความเปลี่ยนแปลงมาตลอดชีวิต โชคร้ายว่ามันเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ถ้าคุณไม่ปรับตัวก็จะลำบาก”

แล้วมีอะไรที่รู้สึกเสียดายบ้างไหม? – ผมถามอดีตบรรณาธิการนิตยสารวัยเฉียด 60 เธอนิ่งคิดอยู่นานก่อนพูดว่า

“ช่องว่างระหว่างวัยมันห่างออกไปเรื่อยๆ พุด แล้วจะร้องไห้ ทำไมคนสองวัยนี้ไม่เห็นคุณค่าของกันและกัน คนรุ่นใหม่คุณไม่รู้หรอกว่ารุ่นเราที่มี wisdom บางอย่างที่คุณเอาไปใช้ได้ แล้วอีพวกบ้างๆ ทั้งหลาย คุณไม่รู้หรอกว่าคนรุ่นใหม่เขาสอนเราได้มากมายทุกวันนี้เราอยู่กับลูกสาวซึ่งทำงานโฆษณาที่เกี่ยวกับการตลาดออนไลน์ ก็เรียนรู้จากเขาทุกวันนี้ พยายามแลกเปลี่ยนกันว่าทำยังไงให้คนสองวัยนี้อยู่ร่วมกันได้ ต้องเปิดกว้างให้กับความต่าง เพราะเราเชื่อว่าแต่ละวัยก็มีคุณค่าของเขา”

วันที่คอนเทนต์ออนไลน์ครองเมือง

ช่วงท้ายของการสนทนา ท้องฟ้าสวຍกระจ่างใส ลมพายุพัดตึง รวากับเมฆทะมึนผ่านพ้นไปแล้ว สีหน้าของเกคินียังยิ้มแย้ม แม้มืดเหน็ดเหนื่อยแต่ก็อารมณ์ดี เมื่อถามว่า – คิออย่างไรกับยุคคอนเทนต์ออนไลน์ครองเมือง

“ชอบความกระชับ ไม่มีเวลาที่จะมาอืดอาดรุงรัง พุ่มพวยอะไรได้เยอะ มันต้องเร็ว เพจที่อ่านประจำตอนนี้คือ The Cloud รู้เลยว่าสิ่งที่เขาทำอยู่คือ storytelling เล่าเรื่องชีวิตผู้คน เขามีคอนเซ็ปต์ที่ดี สำหรับเรามันน่าสนใจทุกชิ้นเลย เขียนมา 15 หน้า เราอ่านจบ เพราะเขามีกลวิธีในการเล่า เราไม่เสพข่าวหรืออะไรที่เป็นความคิดเยอะๆ เพราะเราดิฉันคิดมาทั้งชีวิตแล้วคะ พอแล้ว แต่ยังสนุกกับสตอรี่ ยังชอบเสพสตอรี่ ยังชอบอ่านเรื่องชีวิตของผู้คน The Cloud ก็ตอบใจयीเร้าในข้อนี้

“นี่ก็ลองทำคอนเทนต์ลงในโลกออนไลน์ สนุกกับมันตลอด คิดเพียงแต่ว่าเราจะสนุกกับโลกออนไลน์ในแบบของเราได้อย่างไร ทุกวันนี้สนุกกับเรื่องอาหาร เรื่องการเดินทาง สนุกกับการเล่าเรื่องทีไปพบเจอมา ก็ต้องหาจุดที่เป็นความเฉพาะตัวของเราเองว่า magic ของเราอยู่ตรงไหน ก็ใช้ตรงนั้นให้มันเต็มที เราชอบในมุมที่ทุกคนเป็นดาราได้หมด ทุกคนเป็น บ.ก. เป็นนักเขียน เป็นนักสัมภาษณ์ได้ อยากทำอะไรทำ นั่นคือความน่าสนุกของยุคนี้ ทุกคนมีเวทีเท่าเทียมกัน

“แต่เราก็ไม่เชื่อว่าคนคนหนึ่งจะทำได้ดีทุกอย่าง เราเชื่อในเรื่อง specialist เชื่อว่ายุคนี้เป็นยุคของ specialist ไม่รู้ว่าคำว่า specialist มันจะไปแตะคุณที่ตรงไหนบ้าง แต่ถ้าต้องทำหลายอย่างก็ไมรู้สิ้วว่ามันจะดังมได้ยังไง เราไม่เชื่อในการเติบโตแบบนั้น แต่เชื่อในการเจาะลงไปแล้วหาให้เจอว่าคุณคือใคร คุณเลิศตรงไหน ก็ขยี้ตรงนั้นให้

ดีเด่น”

ข้าเสียงมองสมุดจดที่เต็มไปด้วยตัวอักษรโย้เย้ ซึ่งมีผมคนเดียวเท่านั้นที่อ่านออก ก่อนพบว่า – คำถามสุดท้ายมาถึงแล้ว

จากประสบการณ์ทั้งหมดในวงการหนังสือ การเป็นบรรณาธิการที่ดีต้องมีคุณสมบัติอย่างไร? ขณะถามคำถามสำคัญ ผมไม่คิดว่าตัวเองสัมภาษณ์อยู่ด้วยซ้ำ แต่รู้สึกเหมือนกำลังขอเคล็ดลับวิชาจากปรมาจารย์มากกว่า

พี่ตู่ เกคินี ยิ้มอ่อนโยน ใบหน้าเธอตอนนี้ดูใจดีมาก ผมเปลอลกั้นหายใจ ลุ้นรอคอยคำตอบจากผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ

“โห ตอบยากนะ เป็นคำถามที่มันยิ่งใหญ่มาก” เธอถ่อมตัว

“พี่ยังเชื่อในเรื่องที่มันมาจากข้างใน เชื่อในเรื่องความเป็นธรรมชาติ เชื่อในเรื่องความจริงใจ ถ้าคุณเป็น บ.ก. คุณต้องหาเวทีที่มันตรงกับใจคุณก่อน แล้วเริ่มจากตรงนั้น ทุกอย่างก็จะไปของมันเองตามธรรมชาติ ความผิดพลาดสำหรับพี่ก็คือ การไปอยู่ในที่ที่มันไม่ใช่ของตัวเอง

“นอกจากนี้เราต้องมีความอยากรู้อยากเห็น ต้องเสพประสบการณ์ใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา เพราะไม่เช่นนั้นคุณจะนั่งเฉยๆ ทุกวันนี่แม่พี่ไม่ได้ทำอาชีพ บ.ก. แล้ว แต่ก็ยังวิ่งหาวัวที่ไหนมีเรื่องราวน่าสนใจเราก็ไปตรงนั้น พี่ยังมองทุกอย่างเป็นเรื่องราวที่อยากจะถ่ายทอด อยากบอกต่ออยู่เสมอ”

แม้ เกคินี สุทธาวารางกุล จะวางมือจากวงการนิตยสารไปแล้ว แต่ในฐานะอดีตบรรณาธิการที่คลุกคลีอยู่กับการทำแมกกาซีนมาชั่วชีวิต เธอยังรู้สึกตื่นเต้น มีพลัง และมีความสุขทุกครั้งยามได้นั่งคุยเรื่องหนังสือ

ผมยังแอบเห็นไฟในดวงตาที่อาจจะไม่ต่างจากสมัยที่ยังเป็นนักศึกษาผู้ชอบเช็กอินในห้องสมุดมากกว่าห้องเรียน สมัยที่ยังเดินทางออกไปสัมภาษณ์ผู้คนตามสถานที่ต่างๆ

ใครจะไปรู้ว่า อีกไม่นานเธออาจจะลุกขึ้นมาทำอะไรที่นำต้นเต็นอีก

19.

ไอลดา อรุณวงศ์: บรรณาธิการผู้ตีพิมพ์เรื่องราว ของผู้ถูกกดขี่และเคลื่อนไหว ทางการเมืองผ่าน ‘สำนักพิมพ์อ่าน’

ตั้งแต่ตั้งแต่ตีสามตีสี่มาจัดการข้อมูลเอกสาร ประกันตัวเหยื่ออำนาจของ คสช. วิ่งไปศาล ไป ค่ายทหาร ไปโรงพักเพื่อทำหน้าที่ ‘นายประกัน’ ป้องกันไม่ให้ใครต้องถูกขังในเรือนจำ หอบหิ้ว ต้นฉบับไปนั่งตรวจที่ศาล ตีพิมพ์เรื่องราวของผู้ถูกกดขี่ในสังคมภายใต้สำนักพิมพ์ของตัวเอง และนำรายได้บางส่วนมาทำงานการเมือง ฯลฯ

เหล่านี้คือสิ่งที่เราได้รับรู้จากการสนทนากับ ไอลดา อรุณวงศ์ บรรณาธิการและผู้ก่อตั้งสำนักพิมพ์ ‘อ่าน’ ที่มีอีกบทบาทหนึ่งคือการเป็น ‘นายประกัน’ ตั้งแต่หลังรัฐประหาร ทั้งยังดูแลจัดการกองทุนราษฎรประสงค์ ซึ่งตอนนี้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของมูลนิธิสิทธิอิสรภาพ

“เราอยู่ในภาวะสองขาที่เลือกไม่ได้มาตลอด” คือประโยคที่เธอพูดบ่อยๆ ในบทสนทนาครั้งนี้

ภาวะสองขาที่ว่าการเลือกไม่ได้ระหว่าง ‘การทำงานหนังสือ’ และ ‘การทำงานเอ็นจีโอเพื่อสังคม’ ไอลดาเล่าว่า เหมือนชีวิตของเธอต้องคำสาปให้ตัวตนและการทำงานวนเวียนอยู่กับสองสิ่งนี้อย่างแยกไม่ขาดมาตั้งแต่วัยเยาว์ ซึ่งภาวะการไม่เลือกสักอย่างนี้ก็มีทั้งข้อดีและข้อเสียในตัวของมัน

แต่ถึงอย่างนั้น เราคงปฏิเสธไม่ได้ว่าผู้หญิงคนนี้ ได้ใช้ความรู้ความสามารถและทักษะ บรรณาธิการสร้างสรรค์ตีพิมพ์วารสารงานเขียน และหนังสือที่มีคุณค่าต่อประวัติศาสตร์การเมืองไทยออกมาจำนวนมาก ทั้งยังใช้สำนักพิมพ์เป็นเครื่องมือถ่ายทอดเสียงของกลุ่มคนที่ถูกปิดกั้น ถูกบังคับให้เงียบหาย เพื่อทำให้พวกเขามีชีวิตอยู่ต่อในน้ำหมึกและบนหน้ากระดาษ ในวันที่เจ้าตัวเองไม่อยู่บนผืนแผ่นดินนี้แล้วก็ตาม

คุณทำงานเป็นบรรณาธิการครั้งแรกเมื่อไร

ตอนเข้ามหาวิทยาลัยแล้วต้องเลือกกิจกรรมด้วยพื้นฐานเราเป็นคนสนใจภาษากับหนังสือมาตั้งแต่เด็กอยู่แล้ว พอเห็นชมรมวรรณศิลป์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เราสนใจสมัครงานบรรณาธิการของสารานุกรมก็เลยลองไปทำ นับว่าเป็นครั้งแรกเพราะไม่เคยทำหนังสือมาก่อน แต่เราไม่ได้ตั้งใจจริงขนาดว่าอยากเป็นคนทำหนังสือ แค่อยากเขียนและแปล แต่หลังจากทำตำแหน่งนี้ ก็กลายเป็นอยู่กับการทำหนังสือมาตลอดเลย น่าจะเป็นการตกกระไดพลอยโจนมันทำได้แล้วก็เลยทำต่อไป

เอาเข้าจริงเราสลับการทำงานระหว่างเอ็นจีโอกับการทำหนังสือ งานเอ็นจีโอที่ว่าเป็นงานที่ต้องไปอยู่ในชุมชน เรียกร่องสิทธิชุมชน งานประท้วง เพราะเป็นสิ่งที่เราสนใจตั้งแต่เรียนมหาวิทยาลัยแล้ว เราคิดว่าเราถูกค่าสลิปนี้มาตั้งแต่ตอนนั้น (หัวเราะ) เพราะตอนที่ทำงานอยู่ชมรมวรรณศิลป์ ข้างหนึ่งเราอยู่ในชมรม แต่ข้างอีกข้างเราอยู่สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยที่งานเคลื่อนไหวทางการเมือง

สมัยนั้น ครม. เพิ่งอนุมัติให้ทำเขื่อนปากมูล ชาวบ้านมาประท้วง เราก็ไปอยู่กับชาวบ้านในที่ชุมนุมหน้าทำเนียบรัฐบาล และปิดถนนขบวนจุลสารไปด้วย สภาพเหมือนทุกวันนี้เลย เป็นภาวะสองขาที่เลือกไม่ได้ตลอดมา

สิ่งใดที่ทำให้คุณสนใจการเมือง สังคม และทำงานเอ็นจีโอ

เราคิดว่าเพราะหนังสือ เพราะตอนเด็กๆ มันไม่มีอย่างอื่นให้ทำ ครอบครัวก็ไม่ได้มีฐานะมากไม่ค่อยได้ไปเที่ยว เลยอ่านแต่หนังสือ เหมือนเราเห็นโลก เห็นชีวิตผู้คนจากหนังสือ ที่หนังสือที่เราอ่านเป็นหนังสือแปล อย่าง *โอลิเวอร์ ทวิสต์ (Oliver Twist)* ที่เป็นเรื่องเด็กยากจนเร่ร่อน อ่านแล้วก็คิดว่าโตขึ้นฉันจะไปช่วยเขา เนื่องจากการอ่านหนังสือคือการที่เราไม่ได้เห็นแค่ข่าวว่าเกิดอะไรขึ้น แต่เหมือนเราไปนั่งในใจเขา เพราะผู้เขียนจะเล่าความรู้สึกนึกคิดผ่านสายตาของตัวละคร เราก็เกิดความรู้สึกเห็นใจ เข้าใจ สงสาร ทุกข์ยากกับเขาไปเสียหมด

ตั้งแต่เด็กเลยคิดอยู่สองอย่างว่า หนึ่ง จะเป็นนักเขียนนักแปล สอง จะเปลี่ยนแปลงโลก มันเลยเป็นคำสาป และด้วยความที่ตอนเด็กๆ ได้ฟังเรื่อง

เหตุการณ์เดือนตุลาฯ ค่อนข้างเยอะ จึงตั้งใจว่าจะเข้าธรรมศาสตร์ เพื่อไปแก้ปัญหาสังคม ขนาดที่คิดว่าฉันจะต้องไปเรียนคณะสังคมสงเคราะห์ เพราะนึกว่าสังคมสงเคราะห์คือการแก้ปัญหาสังคม (หัวเราะ) มันเลยเป็นความรู้สึกที่เลือกไม่ได้ว่าเราจะทำทั้งสองอย่างนี้ อันหนึ่งเป็นสิ่งที่เรารักโดยความถนัด โดยทักษะ แต่อีกอันเป็นสิ่งที่เรารู้สึกว่าเป็นพันธกิจของชีวิต เป็นสิ่งที่คิดตั้งแต่เด็กว่าเราควรทำ

แล้วมาก่อนตั้งสำนักพิมพ์ 'อ่าน' ได้อย่างไร

หลังเรียนจบเราไปทำงานเป็นกองบรรณาธิการ รับงานแปล ฟรีแลนซ์ สลับกับงานอื่นๆ ที่สนใจอย่างบรรณาธิการ คุรุภัณฑ์ ทำงานเรื่องเด็กเร่ร่อน เพราะตั้งใจว่าจะไม่เข้าไปอยู่ในระบบ ทั้งในระบบราชการหรือบริษัทเอกชน ช่วงปีแรกจึงเป็นปีที่พวงจุกเยอะ จนกระทั่งวันหนึ่ง คุณฐิติมา คุณติรานนท์ ที่เป็น บ.ก.สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง ชวนไปทำงานเป็นผู้ช่วย บ.ก. เรียกว่ามาทำอะไรที่เป็น professional ขึ้นจริงๆ ก็ตอนนั้น

ทำงานไปได้ปีครึ่ง ด้วยความที่อายุ 23-24 ก็อยากเป็นตัวของตัวเอง เลยลาออกมาแปลหนังสืออย่างเดียว ไม่อยากทำงาน บ.ก. แก้งานคนอื่นแล้วแต่สุดท้ายก็ไม่ได้ทำมากสักเท่าไร ต้องกลับไปเข้าระบบอีกเพราะ คุณสุจิตต์ วงษ์เทศ ชวนไปทำพจนานุกรมมติชน แต่สุดท้ายก็เปลี่ยนไปทำงานเอ็นจีโอในองค์กรที่ขับเคลื่อนเรื่องโครงการพัฒนาด้านพลังงานกับสิทธิชุมชนอยู่ 10 ปี จนร่างกายเราไม่ไหว ต้องกลับมาสู่สิ่งเดียวที่อยู่กับบ้านแล้วยังทำได้ นั่นคืองานหนังสือ เราเลยเริ่มทำ อ่าน มาตั้งแต่ตอนนั้นซึ่งเป็นช่วงหลังรัฐประหารปี 2549

การเป็นบรรณาธิการของสำนักพิมพ์ที่ตัวเองก่อตั้ง แตกต่างจากตอนไปทำให้อื่นอย่างไร

การตัดสินใจเป็นเรื่องที่เหนื่อยที่สุด เพราะเราต้องรับผิดชอบการตัดสินใจทุกอย่าง ไม่มีใครมาตัดสินใจแทนเราได้ว่าฉันนี่เอาหรือไม่เอา ตรงนี้เอาแค่นั้น จะแก้ยังไง เวลาอึดอัดต้องขังใจตลอดเวลาว่าจะอนุโลมความผิดพลาดนี้เพราะมันเป็นตัวตนเขาหรือเขาทำผิดเอง กว่าวารสาร อ่าน จะออกสักเล่มหนึ่งนี่เหนื่อยมาก เพราะถ้าเป็นหนังสือ

เล่มที่มีผู้เขียนหนึ่งคน เราติดกับคนเดียว มือเดียว สไตส์เดียว แต่พอเป็นวารสารที่มีสิบกว่ามือสิบกว่า คาแรกเตอร์ สิบกว่าน้ำเสียง ก็จะเหนียวมาก

แต่ถึงแม้จะเหนียวเราก็มีความสุขกับมัน รู้สึก สะใจและอิมใจ เวลาวารสารออกมาหนึ่งเล่ม เรา เต็มที่กับมันมากๆ เพราะ อ่าน ไม่ได้เป็นแค่พื้นที่ที่ เองงานของคนอื่นมารวมกัน แต่มีการเมืองในตัว ของมัน เราคิดและออกแบบมาหมดแล้วว่าเล่มนี้จะ เล่นเรื่องอะไร ผลักดันประเด็นใด บรรดานักเขียน ที่ส่งผลงานเข้ามาเลยกลายเป็นเครื่องมือในการ สร้างโลกของเราโดยยินยอมพร้อมใจ

เหตุผลใดที่ทำให้วารสาร อ่าน ที่ทำงานวิจารณ์ วรณกรรม ปรับเปลี่ยนมาสู่งานเขียนแนว การเมือง

เพราะการเมืองมันเป็นแบบนั้น ถ้าตอนนั้นไม่มี มือบัพนิมิตฯ ไม่มีมือบเลื่อแดง เราก็คงทำงาน วิจารณ์ของเราไปเรื่อยๆ

ตอนที่ทำ อ่าน เรามองวัฒนธรรมการวิจารณ์ เป็นเรื่องที่เหมาะสมอยู่ในสังคมศิวิไลซ์ เราพูดถึง เรื่องวัฒนธรรม ภาษา สิ่งที่เป็นนามธรรม มันไม่ใช่ การต่อสู้อันสาธารณเฉพาะหน้าในทางการเมือง แต่พอเกิดสถานการณ์เฉพาะหน้าขึ้นก็เลยไม่ได้ เราจะพูดเรื่องเหล่านี้โดยไม่เกี่ยวกับการเมืองไม่ได้ เพียงแต่เราแย้งพูดในระดับสายตาและน้ำเสียงแบบ เราต้องชัดเจนในการตอบรับกับสถานการณ์บ้าน เมือง เพราะสิ่งที่เราเลือกเป็นจุดสำคัญของ วารสาร อ่าน คือการเลือกที่จะเป็นวารสารวิจารณ์ ล้วนๆ ไม่ใช่วารสารวรรณกรรมแบบที่มีในยุคนั้น

ความน่าสนใจคือ ทำไมเกณฑ์การคัดเลือกเรื่อง และนักเขียนของคุณมักเป็นคนกลุ่มน้อย ไม่ใช่ นักเขียนหรือนักวิชาการในกระแสหลัก

ปัญหาคือแวดวงวิชาการส่วนใหญ่เป็นโลกของ ผู้ชาย เราเลยตั้งใจว่าต้องมีคอลัมนิสต์และ นักเขียนที่กำหนดคาแรกเตอร์ของอ่าน นอกจาก คอลัมนิสต์ที่เป็นปัญญาชนผู้หญิงแล้ว เราก็มี นักเขียนผู้หญิงที่วิจารณ์ได้โดยไม่จำเป็นต้องเป็น อาจารย์มหาวิทยาลัยไปจนถึงคุณศรีดาวเรือง ซึ่งเป็นนักเขียนจบ ป.4 ที่เรารู้สึกว่าเขาเป็นคนเรียน น้อยแต่อ่านเยอะ พอเขียนเรื่องที่เขาอ่านมันจะ ปลอดภัยปนเบื่อนจากชุดคำใหญ่ๆ มีเสน่ห์ มี

งานของนักวิชาการและ งานของชาวบ้านต้องอยู่ ในโลกใบเดียวกันได้ โดยผ่านการคิดมาแล้วว่า นี่คือคุณภาพที่ดี ในแต่ละแนวทาง

ท่วงทำนองที่ต่างไปจากคนที่มาจากโลกปัญญาชน เราต้องการให้คนอ่านได้เห็นหลายเลย์เออร์ หลากสีสันในพื้นที่เดียวกัน งานของนักวิชาการและ งานของชาวบ้านต้องอยู่ในโลกใบเดียวกันได้ โดย ผ่านการคิดมาแล้วว่านี่คือคุณภาพที่ดีในแต่ละ แนวทาง

งานวรรณกรรมแนวบันทึกที่ อ่าน ดีพิมพ์ออกมา สำคัญต่อสังคมไทยอย่างไร

อย่างน้อยจะได้มีเสียงที่เราเก็บไว้ไม่ได้หายไป ให้ผู้เขียนรู้ว่ามันมีตัวตน เราคิดว่ามันสำคัญมาก กับการที่คนเขียนได้เขียนออกมาสำหรับเราส่วนนี้ มักเป็นประเด็นแรกที่สำคัญก่อนสังคม เพราะเรา รู้ว่าการเขียนออกมามันช่วยผู้เขียนได้ทีนี้พอเขียน ออกมาแล้วจะทำให้มันไปอยู่ในสิ่งที่สังคมสนใจได้ ยิ่งไงคือหน้าทีของเรา แต่เพื่อตัวเขา เขาต้องเขียน ออกมาก่อน สุดท้ายแล้วเราว่าสังคมคงได้อะไรอยู่ บ้างแหละ แต่ว่าเขาต้องได้ก่อนไง เพราะเขาคือ ส่วนหนึ่งของสังคม เขาคือภาพแทนของสังคม

เราคิดว่าการเขียนช่วยให้เขาได้เยียวยา ตอนที่ ทำหนังสือ มันทำร้ายเราได้แค่ไหนแหละ (กรทิพย์ มั่นคง) มันคือประเด็นนี้เลย ทำใจเต็มที่ว่าเล่มนี้มัน จะขาดทุน แต่คิดว่าไม่เป็นไรหรอก ให้เขาได้เขียน ออกมาเรารับปากเขาไว้ว่าเราจะทำขายไม่ได้ก็ช่าง มัน ปรากฏว่ามันขายได้ และขายดีด้วย

การเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยแอนะล็อกไปสู่ดิจิทัลส่งผลกระทบต่อวงการหนังสืออย่างไร พฤติกรรมคนอ่านเปลี่ยนไปไหม

ยุคสมัยกระทบต่อวงการหนังสือแน่ๆ แต่ในแง่ยอดขายเรารู้สึกว่าการหนังสือในแบบที่เราทำมันขายได้ไม่ช่วยยุคสมัยเปลี่ยนไปยังไง เพราะมีความเฉพาะของมัน และด้วยความที่เราไม่ได้ตั้งต้นจากการทำงานตอบสนองตลาดแต่แรก เพราะฉะนั้นตลาดเป็นยังไง มันก็ไม่เกี่ยว เรายืนอยู่ที่เดิม ถ้าคนสนใจเขาก็เข้ามาอยู่ดี ยิ่งเด็กสมัยนี้ที่อยู่กับโซเชียลมีเดีย เวลาเขาสนใจหนังสือเล่มไหนก็เข้าถึงได้เลย แต่ส่วนที่มีความรู้สึกกระทบแน่ๆ จะเป็นในแง่การเสพรับของคน ทั้งในแง่สุนทรียรสหรือแง่ใดก็ตาม เอาง่ายๆ คือเรื่องภาษา เพราะเดี๋ยวนี้มีนิยายแซตหรือเขาอ่านด้วยการฟังกันเยอะ ซึ่งบางที่เราตามไม่ทันและไม่ได้มองว่าผิดเลย มันน่าสนใจ เพียงแต่เราไม่มีเวลาไปไล่ตามเท่านั้นเอง

ถ้าให้เขียนนิยายขึ้นมาสักเรื่อง สุดท้ายเราก็

ต้องไปนั่งเขียนหนังสือแล้วตีพิมพ์ออกมาเป็นเล่มอยู่ดี ซึ่งเราไม่รู้ว่าจะเข้าถึงคนที่อ่านนิยายแซตหรืออ่านหนังสือด้วยการฟังได้ไหม แต่ก็พยายามคิดว่าไม่เป็นไร เพราะตราบใดที่มีอะไรดึงดูดความสนใจคนได้ เขาก็ยังเดินกลับมาหามันอยู่ดีแหละ การมีโลกแบบใหม่ๆ ไม่ได้แปลว่าโลกเก่าจะหมดอายุเสมอไป มันก็ยังอยู่ตรงนั้นของมันได้ เป็นอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับคนที่สนใจ แค่จากเดิมมันอาจเคยเป็นทางหลัก แต่ตอนนี้ก็เจียมตัวลงหน่อย เป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับเขา ซึ่งก็โอเค

อาชีพบรรณาธิการได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงนี้ไหม

พุดยาก เพราะเดี๋ยวนี้เขาก็ผลิตงานโดยไม่ต้องมี บ.ก. แต่เราคิดว่างานที่ผลิตโดยไม่มี บ.ก. มันแมตช์กับแพลตฟอร์มที่เขาใช้ บางงานที่ใช้ความเร็ว ความล้าลอง อ่านแล้วทิ้งไป อยู่ในโลก

ออนไลน์ที่หายไปได้ มันไม่ได้ต้องอยู่เป็นประวัติศาสตร์ให้คนมาไล่ตามฟ้องหรือเอามาเรียนใช้อ้างอิงนอกเวลา เพราะฉะนั้นมันไม่จำเป็นต้องมีสิ่งที่เรียกเรื่องเยอะแยะมากก็ได้มั้ง เราคิดว่ามันเป็นโลกของการทดลองปล่อยฟรี ทุกวันนี้ทุกคนทำคลิป TikTok ได้ตลอดเวลา มันก็อยู่ในพื้นที่นั้น เราไม่รู้สึกรู้สึกว่าต้องตามไปไล่บอกเขาให้สะกดคำให้ถูก ทำให้ดีสิ ถ้าไปทำอย่างนั้นคงตลกมากเลย เพราะในโลกนั้นมันสะกดไม่ต้องถูกก็ได้ เราไม่จำเป็นต้องเอาไม้บรรทัดไปไล่ตีเขา

แต่เมื่อพิมพ์เป็นหนังสือหรือสิ่งพิมพ์ มันจะถูกบังคับโดยปริยายด้วยระบบและการลงทะเบียนจากหอสมุดแห่งชาติว่าต้องมี ISBN และถ้าคุณทำไม่เรียบร้อย ก็ควรต้องโดนค่าจริงๆ ว่า บ.ก. ไม่ทำงานหรือ คล้ายๆว่าถ้าเราเลือกอยู่ในภาษาของโลกระบบนี้ เราก็ต้องไปตามระบบนี้ แต่ถ้าอยู่ข้างนอกเราก็ไม่จำเป็นต้องไล่ตามเขา ปล่อยเขาไปไม่ต้องไปคุมเขา อีกอย่างเราคงไม่มีปัญญาไปอึดติงานเด็กรุ่นใหม่ด้วย อาจไปทำลายด้วยการเอาอะไรไปครอบเขาแทนด้วยซ้ำ

ทำงานตรงนี้มานาน คิดว่าทักษะและคุณลักษณะใดที่สำคัญต่อการเป็นบรรณาธิการ

ต้องเป็นคนละเอียดและจับผิด แต่ขณะเดียวกันต้องเป็นคนใจกว้างด้วย เส้นแบ่งตรงนี้เหมือนเราต้องทำมาถึงจุดหนึ่งแล้วจะรู้ เราไม่ใช่เจ้าของงานเขียน เขาคือเจ้าของงานเขียน เราต้องไม่ข้ามเส้นนั้น แต่เราต้องรู้ว่าอะไรคือสิ่งที่อยู่ตรงกลางที่เราารู้สึกว่าจะทำให้งานเขาดีขึ้นได้ หรือปรับปรุงแก้ไขสิ่งที่เขาผิดพลาด เราต้องละเอียดมากพอถึงจะเห็นตรงนั้น แต่ความละเอียดนั้นเราต้องไม่ใช่ครุภาษาไทยในแง่ที่จะมาหมกมุ่นว่าสรรพนามของถนนต้องเป็นเส้นหรือสาย ครุภาษาไทยอาจบอกว่าต้องเป็นสาย แต่เรารู้สึกว่าถ้านักเขียนพูดในฐานะของเส้นทาง คนใช้กันแพร่หลายแล้ว เราจะอนุโลมให้เป็นเส้นก็ได้

แต่ถ้าคุณซีเรียสกับภาษาจริงๆ จะจับผิดจริงๆ คุณจะพบว่าคุณเอากติกาไปครอบไม่ได้ทั้งหมด เพราะฉะนั้นตรงนี้คือสิ่งที่ บ.ก. ต้องเห็น บ.ก. จะไม่น่ามันบอกว่าอันนี้ใช่หรือไม่ใช้อย่างเดียว ยกตัวอย่าง เราจะมี ความต่างในเลย์เออร์ว่าถนนเส้นที่ไปเชียงใหม่ อันนี้ได้ส่วนสายจะใช้กับตัดถนนสามสาย แต่ถ้าถามว่าสิ่งนี้อยู่ในตำราไหม มันไม่อยู่หรือกหรือกระทั่งเราเรียนมาตั้งแต่เด็กว่าปากกา

เป็นด้าม ดินสอเป็นแท่ง แต่เราค่อนข้างแน่ใจว่าปากกาส้มนี้เป็นหมึกแห้ง มันเป็นแท่งได้ แต่ถ้าเป็นปากกาหมึกซึม ปากกาขนนก ปากกาคอแครงแบบสมัยก่อนถึงจะเป็นด้าม ทุกวันนี้พอจะแก้ลักษณะนามของปากกา เรากลับคิดว่ามันเป็นแท่งก็ได้ เพราะแท่งเหมือนดินสอเลย

เรารู้สึกว่าการเป็น บ.ก. คือการเห็นชีวิตของภาษา ดูให้ละเอียดว่าเห็นจริงๆ แล้วอนุโลมมัน

สุดท้ายบทเรียนจากประสบการณ์บรรณาธิการที่คุณอยากแบ่งปันให้คนที่สนใจสายงานนี้คืออะไร

ถ้าเขารักงานนี้จริงๆ เขาต้องลงแรงหนัก และอย่ารีบเกิด บางทีเราอ่านงานเขียนบางเล่มแล้วรู้สึกว่ามันอีกนิดนึงนะ ควรจะต้องฝึก ต้องเหนื่อย ต้องลองผิดลองถูกกว่านี้อีกหน่อยพอแพลตฟอร์มออนไลน์มันทำให้คนเกิดง่าย เกิดเร็ว เรารู้สึกว่าถ้ารักในสิ่งที่ทำอยู่จริงๆ ต้องซื่อสัตย์กับตัวเองลงแรงกับมันให้เยอะขึ้น เพราะไม่มีใครมาบอกถูก-ผิดกับคุณได้ ไม่เหมือนเวลาคุณพิมพ์หนังสือกับสำนักพิมพ์ที่จะมีขั้นตอนต่างๆ มาดึงขา สะกดเดือน หรือตีกรอบเยอะ แต่ในทางเดียวกันมันก็ทำให้เราต้องละเอียด ซีเรียส เราตีใจที่คนรุ่นหลังได้อยู่ในพื้นที่ที่ฟรีนะ แต่ก็ยังรู้สึกว่าการอิสระที่ไม่มีอุปสรรค ไม่มีอะไรให้สะกด มันไม่ได้ทำให้เราพิสูจน์ตัวเอง

เวลาอ่านประโยคหนึ่งที่ได้กรุ่นใหม่เขียนก็จะรู้สึกว้าว อีกทีที่ซี อันนี้มันใช่หรือเปล่า คุณจะใช้คำที่สร้างอารมณ์แต่เป็นชุดคำที่เหวหรือสองคิดอีกทีใหม่ เพราะโลกออนไลน์ทุกอย่างมันเหวได้หมด อันนี้พูดในฐานะคนที่มิแพสชั่นต่อเรื่องนี้เหมือนกันว่า สมมติถ้ามีอะไรมาครอบ มาบังคับเราไว้สักหน่อย แม้จะเป็นในพื้นที่ที่เราฟรีแล้ว มันก็น่าจะดี เราแค่อยากให้เราลองไปผ่านอะไรที่มีต้องถูกรอบ ที่ต้องลำบาก เพื่อให้เห็นอีกแง่มุมหนึ่ง อย่ายกเลิกกับความเครียด ความกดดัน เพราะอย่างน้อยเราอยู่ในพื้นที่ที่เปิด จะออกจากกรอบนั้นเมื่อไหร่ก็ได้ แต่คิดว่าควรไปผ่านอะไรแบบนั้นมาให้เข้าใจแล้วเราจะไม่เปราะบางเวลาเจออะไรที่ไม่เป็นดังหวัง

20.

ตำแหน่งแห่งที่ของสื่อกระแสรอง มวยจังหวะสองของ ‘อริคม คุณาวุฒิ’ แห่ง WAY Magazine

“ยังหาวิธีเก็บที่ตกว่านี่ไม่ได้ แต่มันก็เป็นหลักฐานว่า
ยุคหนึ่งเราเคยทำหนังสือแบบนี้”

อริคม คุณาวุฒิ พุดถึงกองนิเทศสาร WAY Magazine ที่วางซ้อนกันเป็นกำแพงสูงท่วมเอว ภายในบริษัทที่เขารับบทเป็น ‘บ.ก.อำมาตย์’ หรือ ตำแหน่งบรรณาธิการบริหาร คอยเป็นแรงหนุนให้ บรรณาธิการหลักที่เล่นอยู่ในสนามข่าว คือ ‘โกวิท โพธิสาร’ นอกจากนี้ อริคมยังสวมปลอกแขนกัปตัน ทีมเป็นผู้บริหารปรับเปลี่ยน ทดลอง หากทางรอดให้องค์กรขนาดกะทัดรัด (ตามที่เขานิยาม) เดินหน้าต่อไปได้

ตลอดเวลา 30 ปีที่ผ่านมา อริคมทำงานอยู่อาชีพเดียว โดยเริ่มต้นเป็นคนทำงานหนังสือหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ประจำกองบรรณาธิการนิเทศสารในเครืออัมรินทร์พริ้นต์ตั้ง ต่อมาปี 2543 ก้าวขึ้นรับตำแหน่งบรรณาธิการครั้งแรกในเชิงชั้น ‘เสาร์ สวัสดิ์’ ของหนังสือพิมพ์ กรุงเทพธุรกิจ และย้ายมาเป็นบรรณาธิการต่อที่ a day weekly กระทั่งปี 2549 อริคมก่อตั้งนิเทศสาร WAY Magazine ฟังด้วยสำนักพิมพ์ WAY of BOOK รวมถึงวางแผนการทำสื่อให้หลากหลายองค์กร เพื่อนำเสนอประเด็นที่บอกเล่าข้อมูล ข้อเท็จจริงอันนำไปสู่ประโยชน์ต่อสังคม เช่น The Potential, Seedtizen ฯลฯ

อริคมได้รับรางวัล บรรณาธิการดีเด่น ‘รางวัลคุณนิลวรรณ ปิ่นทอง’ ประจำปี 2562 ในบางคำประกาศเกียรติคุณระบุไว้ว่า

“อริคม คุณาวุฒิ เป็นบรรณาธิการผู้มีวิสัยทัศน์ ในการปรับเปลี่ยนรูปแบบและเนื้อหาของสื่อให้เท่าทันยุคสมัยด้วยการเปิดรับองค์ความรู้ใหม่ในยุคเปลี่ยนผ่านจากสื่อสิ่งพิมพ์สู่สื่อดิจิทัล โดยยังคงจิตวิญญาณของสื่อสารมวลชนที่มีความซื่อตรงต่อสารที่นำเสนอ

“อีกทั้งยังผลักดันและให้โอกาสคนรุ่นใหม่ในการร่วมสร้างสรรค์ผลงานเขียนเพื่อสื่อสารเนื้อหาสาระที่มีคุณภาพสูงกว้าง บทบาทของอริคมจึงเปรียบเหมือนสะพานเชื่อมยุคสมัย อริคมมีความกล้าหาญในการวิพากษ์ปัญหาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง แม้ว่าจะเป็นเรื่องยากทวนกระแสหลัก แต่มีความแน่วแน่ในการนำเสนอความคิดเห็นที่เลือกที่หนักแน่นจริงจังเพื่อกระตุ้นเตือนสังคม...”

จากปี 2535 ถึงปี 2565 อริคมยังคงทำงานเดิมสร้างงานด้วยความประณีต ซื่อตรงองอาจ ตั้งตัว ยืนตรงอย่างสง่างาม บนหัวใจสำคัญคือข้อมูลข้อเท็จจริงที่ทุกอย่างพิสูจน์ได้และมีความน่าเชื่อถือ ภายใต้ความเชื่อว่าวิถีของสื่อกระแสรองเหมือนมวยหมัดสองที่เข้าแต่ตัว และเข้าเป้าตรงประเด็น

วันเวลาผ่านไปอาชีพคนทำหนังสือของ อริคม คุณาวุฒิ เปลี่ยนแปลงไปแค่ไหน ชวนไปฟังบางความคิดเห็นของบรรณาธิการผู้นี้กัน

จากหน้ากระดาษสู่ดิจิทัล คุณคิดว่าพฤติกรรม การอ่านของผู้คนเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

การอ่านสิ่งที่อยู่บนกระดาษแทบไม่ได้เป็นวิถีชีวิตปกติของผู้คนแล้ว เราต้องได้มอติดูอยู่กับโลกออนไลน์ซึ่งมันสอดคล้องและตอบสนองกับวิถีชีวิตจริงๆ

พวกสิ่งพิมพ์รายวาระ เช่น หนังสือพิมพ์รายวัน จนถึงแมกกาซีนรายอะไรก็ตามแต่ มันไม่มีฟังก์ชันแล้วสำหรับชีวิตจริงของคน แต่หนังสือเล่มประเภท Textbook งานวรรณกรรม หรืองาน Photo Book ก็ยังพอมีพื้นที่อยู่บ้าง

เคยมียุคที่วงการนิตยสารเฟื่องฟูไหม

เฟื่องฟูในที่นี้แปลว่าคนทำสนุก คนเขียนสนุก คนถ่ายรูปสนุก หรือว่าผู้ลงทุนสนุกได้กำไร ถ้าถามแบบหนังสือกลุ่มที่เราทำมา มองว่าแทบจะไม่มีเล่มไหนประสบความสำเร็จในเชิงธุรกิจหรอก หนังสือแบบนั้นนะ (ชี้ไปที่กองนิตยสาร WAY Magazine) เพียงแต่ว่าเราก็มีวิธีการทดลอง มีวิธีการเอาชีวิต

รอดของแต่ละหัว

แต่ในยุคหนึ่งก็นิตยสารเป็นส่วนหนึ่งของไลฟ์สไตล์ของคนนิตยสารเป็นเทรนด์ใช้เตอร์ด้านต่างๆ กลุ่มแบบนี้ก็มี แล้วก็ประสบความสำเร็จในทางธุรกิจจริงก็มี เพียงแต่ว่า ถ้าถามเรา เราอาจจะรู้แค่อ่านนี้ เพราะไม่ได้อยู่ในนานน้ำแบบนั้นสักเท่าไร

จนถึงวันนี้คนทำงานสื่อสารมวลชนต้องปรับตัวอย่างไร

อาชีพสื่อสารมวลชนทำงานอยู่กับผู้คน อยู่กับพฤติกรรมความสนใจของคน แน่นอนเราไม่ใช่สื่อที่ตอบสนองเฉพาะความสนใจคนอยู่แล้ว เรามีสิ่งที่ยากจะพูด อยากจะเข้าถึง เรื่องตัวแปรพื้นฐานพวกนี้ต้องอ่านให้แม่นยำว่าสมรภูมิที่เรายืนอยู่เป็นยังไง ภูมิประเทศที่เราอยู่เป็นยังไง

เราเข้ามาทำงานอาชีพนี้ในช่วงปลายของการใช้พิมพ์ดีด ยังใช้โปรแกรมเวิร์ดพาซ ในช่วงที่ฝ่ายศิลป์ยังเอาเบนซินขาวมาผสมยาสีฟันเพื่อปะอาร์ตเวิร์ก เรายังทันตรงนั้น ได้เห็นการ

เปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีที่มันสำคัญมากได้เห็น การทำงานของทั้งกองบ.ก. และที่ค่อนข้างซับซ้อนกว่านั้นก็คือเรื่องของโปรดักชัน ฝ่ายศิลป์ คนเคาะคอมพิวเตอร์ อาร์ตไดเรกเตอร์ การวางเลย์เอาต์ เราได้เห็น

รูปแบบไม่โรแมนติก เราว่าวิธีการทำงานแบบปัจจุบันสนุกกว่า ง่ายกว่า เร็วกว่า สะดวกกว่า

ขยับมาทำออนไลน์ ทำให้คนอ่านมากกว่าสมัยทำ นิตยสารด้วยใช้ใหม่

มากกว่า เมื่อเดือนกรกฎาคมที่ผ่านมา Engagements ของ WAY Magazine อยู่ที่สองล้านแปดภายในเดือนเดียว คิดดูว่านิตยสารต้องพิมพ์กี่พันเล่ม นี่คือโอกาส ถ้าปรับตัวเราก็จะมองเห็น และใช้งานเครื่องมือต่างๆ เหล่านี้ให้มันสอดคล้องไปกับพฤติกรรมของคนที่มีจุดร่วมในสังคมเดียวกับเรา

อย่าไปถามลูกว่าเรียน เป็นยังไงหรือโรงเรียน เป็นยังไง มันเซย ต้องถาม ว่าวันนี้โลกออนไลน์ มีเรื่องอะไร มีประเด็นอะไร

ยกตัวอย่างเช่นล่าสุดเราปล่อยคลิปสั้นๆ พระพยอม ที่ไปสัมภาษณ์เพื่อไว้ (สนทนาธรรมในหัวข้อร่วมสมัย เพื่อค้นหาคำตอบว่า ธรรมะและหลักธรรมทางศาสนาพุทธมีที่ทางหรือบทบาทสำคัญอย่างไรในสังคมไทย) เพราะคิดว่าเดี๋ยวจะมีดราม่า เรื่องศาสนาเกิดขึ้นแน่ๆ สังคมจะวนลูปอยู่เรื่อยๆ สักพักก็เกิดขึ้นจริง พอปล่อยออกไปก็กลายเป็นไวรัล คนเข้าถึงตอนนี้ก็น่าจะประมาณล้านหก (เผยแพร่เมื่อ 30 ส.ค. 65) แคร่ไปหลายพัน โลกออนไลน์มันเป็นวิทยาศาสตร์ คุณเข้ามาดูตัวเลขสถิติได้

ในขณะที่งานยุคสิ่งพิมพ์ เราเคยอยู่ในบางสำนักที่ฝ่าย Sales หรือ AE พูดกับลูกค้าว่าสามารถพิมพ์สองแสนเล่มได้ ซึ่งมันเป็นไสยศาสตร์ เราไม่กล้าพูดแบบนั้น แต่ในวันนี้ถ้าอยากดูตัวเลข เรากล้าให้ดู เพราะยอด Engagements ยอด Reached มันเปิดเผยอยู่แล้ว

ยอด Engagements ยอด Reached ใน Facebook หรือโซเชียลมีเดียต่างๆ แปรผันไม่แน่นอน ทุกวันนี้มีปัญหาอย่างน้อยแค่ไหน

เราต้องปรับตลอด แล้วก็หมั่นดูที่ทางอื่นๆ เพื่อไว้เสมอ คืออย่าไปยึดว่ามันจะเป็นเรือตายของเรา เพราะมันเป็นทีของเขา อยากจะทำอะไรเขาก็ทำไม่ ว่ามันจะชอบธรรมหรือไม่ บางทีเรานั่งฆ่าตัวเองเหมือนกัน ทำคอนเทนต์ไปลงในแพลตฟอร์มของเขา บางครั้งยังต้องจ่ายเงินให้เขาอีกเพื่อที่จะส่งสารไปให้ถึงผู้คน

แต่ว่าอย่างไรก็ตามคิดว่าเรื่องเครื่องมือเครื่องมือคงเปลี่ยนไปเรื่อยๆ เรามีหน้าที่ต้องปรับตัว เพราะมันใหญ่เกินกว่าเราจะไปปรับมันหรือทำให้มันเป็นไปตามที่เราต้องการ ถ้าเงื่อนไขเป็นแบบนี้ก็ปรับตัวตามไป ดูเอาว่าอันไหนทำได้ ทำไม่ได้

เวลาเห็นโจทย์บางอย่าง เห็นเงื่อนไข หรือจะเรียกว่าปัญหาที่ต้องแก้ก็ได้ เราจะบอกน้องๆ ว่า พี่ก็ไม่รู้คำตอบ ไม่รู้หรือว่าจะถูกผิด จะเวิร์กหรือไม่เวิร์ก ต้องทดลองดู

ยุคสมัยเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา คุณติดตามโซเชียลต่างๆ ทันไหม

โดยอาชีพมันต้องตามให้ทัน อย่างน้อยสัก 70-80 เปอร์เซ็นต์ แน่แน่นอนมีบางเรื่องที่เราไม่รู้ ต้องถามว่ามันคืออะไร แบบนี้มาจากไหน ถามคนรุ่นอายุยี่สิบกลางๆ หรือถามลูกสาว

เราเคยอ่านโพสต์หมอประเสริฐ ผลิตผลการพิมพ์ แล้วก็ฆ่า วันดีคืนดีแกก็เขียนว่า ปัจจุบันอย่าไปถามลูกว่าเรียนเป็นยังไงหรือโรงเรียนเป็นยังไง มันเซย ต้องถามว่าวันนี้โลกออนไลน์มีเรื่องอะไร มีประเด็นอะไร คือมันสอดคล้องกับสิ่งที่พวกเขาสนใจเราก็คิดเหมือนกันกับโพสต์หมอประเสริฐ เพราะเราก็อ่านแบบนั้นก็ถูก ยุคนี้พวกเขาจะคุยกับเพื่อนหรือจะอ่านอะไรก็ต้องใช้เครื่องมือแบบนี้ ตัวเราเองก็สนุกในการที่จะหมั่นเฝ้าทุกสิ่งอยู่แล้ว

ทุกวันนี้สามารถแบ่งสื่อในประเทศไทยได้กี่แบบ

ไม่กล้าไปแบ่งว่าอะไรเป็นแบบไหน อาจจะพูดกว้างๆ ได้ว่า เป็น 'สื่อดั้งเดิม' กับ 'สื่อออนไลน์' หรือที่เรียกว่า 'สื่อใหม่'

สื่อดั้งเดิมก็เช่นบรรดาหนังสือพิมพ์รายวันที่เริ่มปรับตัวมาใช้พื้นที่ออนไลน์มากขึ้น มีสรรพกำลังนักข่าว สามารถทำข่าวรวดเร็วฉับไว เล่าเรื่อง 5W1H ทำข่าวปฐมภูมิ ซึ่งเขาก็มีฟังก์ชันในแบบของเขา หลายสื่อก็ทำได้ดี และเราเองก็ต้องตามเขาด้วยในบางเรื่อง

ส่วนสื่อใหม่ๆ ก็เป็นความสนุกของโลกอีกวงหนึ่ง สิ่งที่น่าจะพูดได้ชัดก็คือว่า สื่อออนไลน์หรือสื่อใหม่ค่อนข้างกลมกลืนกับวิถีชีวิตจริงของคนในยุคสมัยนี้

วงการสื่อวันนี้เปลี่ยนแปลงมาเป็นอย่างที่เคเคยคิดไว้หรือเปล่า

โดยภาพหลักก็ประมาณนั้น คือเราไม่ได้มองแล้วคิดได้เองหมด ก็ฟังคนอื่น ฟังวงการ ช่วงที่

ดิจิทัลบูม เราคิดว่าผู้บริหารที่ไปลงทุนกับทีวีดิจิทัลเป็นความผิดพลาดที่สูญเสียรายจ่ายสูงมาก กระทั่งทำให้องค์กรได้รับผลกระทบสูงมากในยุคนั้น เพราะว่าไม่กี่ปีถัดมา มันไม่ต้องเป็นทีวีดิจิทัลแล้ว มันคือออนไลน์ มีอินเทอร์เน็ต ทำไม่ต้องไปเสียเงินกับเรื่องค่าสัมปทานแบบนั้นด้วย แต่เราไม่กล้าพูด เพราะไม่คิดว่าตัวเองฉลาดกว่าผู้บริหารเหล่านั้น

ปัจจุบันพาดานสื่อไทยขยับไปมากน้อยกว่าเดิมแค่ไหน

โดยกฎหมายมันยังมีเงื่อนไขที่เราไม่สามารถพูดได้จัดแจงขนาดนั้น เช่น ตอนที่มีการชุมนุม มีตัวแทนนักศึกษาขึ้นไปอ่านแถลงการณ์ มีทนายอานนท์ขึ้นไปพูดปราศรัย สื่อมองหน้ากันเลิกล้อ สื่อจำนวนมากละอายต่ออาชีพตัวเองแน่ๆ ถ้าจะไม่ลงหรือไม่ทำข่าว แต่เขารู้กันว่าพาดานอยู่ตรงไหน สิ่งที่ตลกก็คือสื่อที่ลงอย่างครบถ้วนเต็มฉบับกลับเป็นสื่อแนวจารีตด้วยซ้ำไป ลงเพื่อหวังจะเอาพาด

การขยับของสังคม เครื่องมือเทคโนโลยี ภูมิทัศน์ หรือมวลชน เมื่อทุกอย่างเปลี่ยน สื่อก็ต้อง

ปรับ แน่นนอนว่ามันไกลกว่าเมื่อ 5-10 ปีที่แล้วอย่าง
มหาศาล

**หลักการบรรณาธิการที่คุณเคยพูดตอนรับ
รางวัลบรรณาธิการดีเด่น ยังใช้ได้อยู่ไหมในการ
ทำงานยุคนี้**

เราถือโอกาสนั้นพูด โดยใช้เครื่องมือของ
บรรณาธิการ พูดถึงคำ 3 คำ เพราะเป็นรางวัลที่
เกี่ยวข้องกับสมาคมภาษาและหนังสือ เราอยาก
สื่อสารไปให้ถึงภาพใหญ่ที่ว่าอาชีพบรรณาธิการ
มันไม่ได้อยู่แบบลอยๆ เพราะมันต้องสัมพันธ์กับ
สังคมแน่ๆ อยู่แล้ว

อาชีพนี้ต้องมีความรับผิดชอบเป็นพื้นฐาน
เรียกว่า Accountability เวลาเมื่อผิดพลาดเกิดขึ้น
ถ้าหากตรวจสอบแล้วพบว่าเราผิดจริง บ.ก. จะ
ต้องแอ่นอกรับมัน โดยทางหลักการแล้ว บ.ก. คือ
คนแรกที่ถูกลงโทษ ก็เดินออกไปรับมันแล้วก็ขอโทษ
ซะ อย่าไปใช้ทักษะภาษาไทยให้มันเป็นอย่างอื่น
ผิดก็บอกว่าผิด ขอโทษแล้วแก้ไข และต่อไปก็
ทำงานให้ข้อผิดพลาดมันเกิดขึ้นน้อยที่สุด

**มีสำนักข่าวที่เป็นชาย
แล้วก็ยังมีหนังสือพิมพ์ที่เป็นชาว
เยอะแยะ แต่เขากำงานกัน
บนความเป็นมืออาชีพ
โต้เถียงกันด้วยข้อมูล
ทำงานบนหลักฐาน ข้อเท็จจริง**

อีกคำคือ Integrity ไม่มีคำแปลตรงตัวเป็น
ภาษาไทย เพราะมันไม่มีในวัฒนธรรมการทำงาน
ของผู้คนในสังคมไทย ประกอบไปด้วยสิ่งที่เรียกว่า
ความประณีต ความซื่อตรง ความสง่างามองอาจ

อีกคำที่เราพูดในวินั้นคือเรื่องของความเข้าใจ
วัฒนธรรมใหม่ๆ ข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันของ
คนในปัจจุบัน เราโตมาในยุคที่คนข้ามเพศจะต้อง

ตกลง โตมากับการได้จับกันกะเทย แต่วันนี้คุณทำ
แบบนั้นไม่ได้ในยุคปัจจุบัน นี่คือข้อตกลง นี่คือ
วัฒนธรรมใหม่ที่เราต้องเรียนรู้กันไป และคิดว่าทุก
อาชีพก็ต้องประกอบใช้สิ่งเหล่านี้ในการทำงาน

จริยธรรม คุณธรรม จรรยาบรรณ พูดแล้วมัน
ก็จืดจืด เอาเป็นว่ามีความเป็นมืออาชีพ จะอยู่ใน
จุดยืนแบบไหนมันก็ทำให้เราไม่หลุดไปจากหลัก
วิชาของอาชีพ ต่อให้เป็นสื่อที่มีฐานคิดแบบ
อนุรักษ์นิยมก็ตาม แต่เวลาจะตอบโต้คิ่ดง้างก็ต้อง
ทำงานอยู่บนหลักฐานข้อมูลที่เป็นจริง เรื่องแบบนี้
มันเกิดขึ้นทุกที่ในโลก

มีสำนักข่าวที่เป็นชาย แล้วก็ยังมีหนังสือพิมพ์ที่
เป็นชาวเยอะแยะ แต่เขากำงานกันบนความเป็นมือ
อาชีพ โต้เถียงกันด้วยข้อมูล ทำงานบนหลักฐาน
ข้อเท็จจริง อย่างน้อยไปหามาว่าเพราะอะไรถึงพูด
เรื่องนี้ เอกสารชั้นต้นว่ายังไง ใครเป็นคนพูดคำนี้
นั่นคือหน้าที่พื้นฐานของสื่อ

**คุณสมบัติของการเป็นบรรณาธิการที่ดี คุณได้
บ่มเพาะฝึกฝนน้องๆ ที่ทำงานร่วมกันอย่างไร
บ้าง**

เราต้องระมัดระวังตัวมากเวลาพูดถึงเรื่องแบบนี้
ในบรรดาบรรณาธิการหลายๆ แบบในแวดวงสื่อ
หรือแวดวงหนังสือเราเป็นเพียงบรรณาธิการแบบ
หนึ่ง เพราะฉะนั้นเราคิดว่าไม่มีสิทธิ์จะไปบอกว่า
แบบไหนดีที่สุด สำคัญที่สุดหรือจำเป็นต่อโลกมาก
ที่สุด เราไม่สามารถพูดเช่นนั้นได้

บางองค์กร บรรณาธิการคือคนที่สามารถทำ
หน้าที่ออกไปหารายได้เข้ามาหล่อเลี้ยงองค์กรแล้ว
ก็สามารถบอกกล่าวคนทำงานให้ทำตามโจทย์ของ
ลูกค้า เราจะไปบอกว่าคนนั้นเป็นบรรณาธิการที่
แย่สำหรับองค์กรนั้นได้หรือ ก็เขาเหมาะกับ
องค์กรแบบนั้น

ถ้าถามว่าสอนกันแบบไหน ฝึกกันแบบไหน ก็
ต้องบอกมาจากลักษณะการทำงาน ยกตัวอย่าง
ให้ฟัง มีเพื่อนร่วมงานเราคนหนึ่งมาใหม่ เราเห็น
ความแพรวพราวในภาษาเขียนของเขา ทำงานได้
ประมาณสองเดือน เขาก็เดินมาบอกว่า ผมรู้แล้ว
ว่าผมขาดอะไร-ผมขาดประเด็น เขาู้จากที่ได้ฝึก
จากการประชุมกองฯ รู้ว่าจะทำเรื่องนี้ ต้องเอามุมมอง
ไหน เอาประเด็นอะไร ไม่ใช่ว่าเราสอนคนเดียวมันเป็น
เป็นวัฒนธรรมของการประชุม ทุกคนเตรียมของ
เตรียมใจเตรียมมาขายว่าจะทำเรื่องอะไรจะมีซักถาม
กันในที่ประชุมว่าทำไมถึงทำเรื่องนี้ ทำไมถึงอยาก

สัมภาษณ์คนนี้ สัมภาษณ์เขาเรื่องอะไร เวลาจะออกไปสัมภาษณ์ใคร จะเอาคำถามมาวางไว้ในไฟล์ให้ บ.ก. ช่วยกันดูว่าคำถามนี้มันครอบคลุมเพียงพอไหม อันไหนยังขาด อันไหนเกินพอ

เราทำงานกันแบบนี้ กระบวนการทำงานมันจะเทรนคนให้เป็นแบบนี้ เวลาทำงานทำอย่างประณีต ทำอย่างซื่อตรงองอาจ มันจะมีบางเรื่องที่เราดูแล้วจะรู้ว่า ถ้าเป็นพฤติกรรมแบบนี้ พวกเราไม่ทำ (หัวเราะ)

ต้นทุนที่ทำให้การทำงานสื่ออย่าง WAY มันพอจะพูดกับคนอื่นได้บ้าง ต้นทุนนั้นคือความน่าเชื่อถือ ต่อให้เราเป็นองค์กรที่ไม่ได้มีขนาดใหญ่มาก แต่ว่าเวลาเราทำคอนเทนต์อะไรออกไป มันสามารถตรวจสอบได้

ทุกวันนี้ WAY Magazine ถูกจดจำในภาพแบบไหน

อันดับแรกเราเป็นสำนักที่สนใจประเด็นทางสังคมชัดๆ อยู่แล้ว และค่อนข้างที่จะจับประเด็นได้เข้าใจและแม่นยำ เราจะไม่ค่อยหลุดเรื่องสำคัญที่นี้พอเรามีกระดุกที่แข็งแรง มีฐานที่มั่นคง เวลาทำเรื่องอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องวัฒนธรรม ความหลากหลายทางเพศ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ หรือแม้แต่เรื่องความเหลื่อมล้ำ ฯลฯ มันจึงทำให้เราไม่ค่อยหลุดไปจากหลักการสำคัญ ซึ่งสิ่งนี้จะสะท้อนผ่านตัวเนื้อหาออกไปอย่างสม่ำเสมอ ภาพจำมันคงเป็นแบบนั้น

งานแบบที่ WAY Magazine ทำ คุณคิดว่ามีผลต่อสังคมอย่างน้อยแค่ไหน

ไม่รู้ ต้องไปถามคนอื่น แต่เรารู้สึกเป็นเกียรติที่เวลามีใครเอา WAY ไปทาบกับสำนักอื่นๆ หรือนับว่าเราเป็นสื่อในโลกออนไลน์ยุคปัจจุบัน แต่หลายครั้งก็ต้องยอมรับว่าเรามีข้อจำกัด ไม่สามารถทำอะไรได้มากนัก ข้อจำกัดดังกล่าวชัดเจนตรงไปตรงมาคือเรื่องขนาดของทุน ที่มันตามมาด้วยอะไรตั้งหลายอย่าง ทั้งจำนวนคน ความถี่ การบริหารจัดการอีกรูปแบบหนึ่ง พอรู้ว่าเป็นทุนขนาดเล็ก รู้ข้อจำกัดบางอย่างหรือข้อไม่จำกัดบางอย่าง รู้ข้อดีข้อเสียของเรา เราก็จะไม่ทะเลาะแย่งชิงในสิ่งที่เราแข่งไม่ได้ เช่น ความถี่ ความเร็ว แต่เรามีอย่างอื่นที่ออกอาวุธได้ดี ก็ทำตรงนั้นเสริมเข้าไป

มองในภาพรวมของแวดวงทั้งหมด การทำหน้าที่ของสื่อแต่ละที่ สุดท้ายมันก็จะเสริมประเด็นบางเรื่อง ผลักสังคมบางอย่าง ไม่จำเป็นต้องไปห้าห้าเป็นศัตรูเอาเป็นเอาตายกัน ต่างคนต่างมีหน้าที่ มีความถนัดในหน้าที่ของตัวเอง

บทเรียนที่ได้รู้จากการเปลี่ยนแปลงของวงการสื่อคืออะไร

การปรับตัว คนจะปรับตัวได้หรือองค์กรจะปรับตัวได้ หนึ่ง ต้องประเมินสถานการณ์ให้ถูกต้อง ต้องไม่เข้าข้างตัวเอง ต้องไม่ถือดีว่าสิ่งที่ทำมามันเป็นสิ่งที่ถูกต้องอยู่เสมอหรือเปลี่ยนแปลงไม่ได้

ขณะเดียวกันก็ต้องตอบคำถามตัวเองให้ได้ด้วยว่า จะปรับได้แค่ไหนจึงจะยังรักษาความนับถือตัวเองไว้ได้ ซึ่งก็เป็นเรื่องรายละเอียดของแต่ละบุคคล เพราะบางคนมีพีดานไม่เท่ากัน

แล้วสื่อแบบไหนที่คิดว่าควรมีอยู่หรือที่ควรจะมีเพิ่มในประเทศไทย

ตอบยาก ช่วงหลังพอบรรยากาศของงานออนไลน์มันอุดมไปด้วยความคิดเห็น อุดมไปด้วยความร้อนแรงของคอมเมนต์ ซึ่งไม่ใช่เรื่องไม่ดี ก็เป็นสิ่งที่ดีเพราะมันทำให้เรากลับไปหาสิ่งที่เรียกว่า ข้อมูลข้อเท็จจริง มันไม่ใช่แค่การวิเคราะห์หรือแสดงความคิดเห็นของตัวเอง สื่อไหนสามารถทำหน้าที่เอาข้อมูลมาวางให้คนเห็นได้ เราคิดว่าสื่อ นั้นจะมีฟังก์ชัน

ศิลปะการวางข้อมูลก็คือการเลือก เราไม่สามารถหยิบทุกอย่างไปวางได้ แต่มันคือการเลือกเอามาวาง ยิ่งไงก็ตามก็ต้องมีคนเลือกข้อมูล การจะบอกว่ามันเป็นกลางหรือไม่เป็นกลางมันไม่มีหรอก แค่คุณหยิบเรื่องไหนมาเล่า คุณก็ไม่เป็นกลางแล้ว

ทิศทางของสื่อมักจะจะเป็นไปตามสไตลส์ของ บ.ก. คุณว่าจริงไหม

อาจจะจริง แต่เวลาเล่าเรื่องพวกนี้เราชอบเล่าอีกแบบหนึ่งว่า ความพยายามของเราตลอดสิบกว่าปีที่ผ่านมามีคือไม่อยากให้ WAY เป็นเราคนเดียว ทำสิ่งนี้มาตลอดเลย พยายามที่จะให้คนรุ่นถัดไปขึ้น

มาทำงาน แล้วก็ก้าวข้ามอุปสรรคบางอย่างที่เราเคลียร์ทางไว้ให้หน่อยๆ เดินได้สะดวก

ในความฝันเราองค์กรมันควรจะมีความมั่นคงขององค์กรด้วยตัวมันเอง โดยที่ไม่ต้องติดกับหน้าใคร คนอื่นเขาจะได้อะไรไม่เจอเรานั่งขวางอยู่ ถ้าเปลี่ยนผ่านมีคนขึ้นมาทำแทน เราก็จะไปซีจรรย์ยาน อยากรไปไหนก็ไปได้ อยากรทำอะไรก็ได้ทำ ถ้าหน่อยๆ อยากรได้คำแนะนำ ก็เลยเขาก็เรียกเองแหละ

เราเองก็เตรียมเกษียณ 50 กว่าแล้ว จะทำไปถึงไหน ถ้าเกษียณแล้วยังไม่รู้ใครจะมาทำต่อ ถ้าไม่ทำต่อก็ไม่ต้องทำ มันไม่ใช่ต้องแบกอะไรไว้ตลอดเวลา อีกปีสองปีเลิกทำ WAY ไปแล้ว ก็แสดงว่ามันอยู่ในเงื่อนไขที่ไม่ได้ทำ มันรู้สึกว่ามันพอแล้ว แต่ไอ้คำว่าเกษียณ คนที่พูดบ่อยๆ ไม่ค่อยได้เกษียณหรอก (หัวเราะ)

ถ้าคนรุ่นใหม่อยากเข้ามาทำงานสายนี้ สิ่งที่คุณรุ่นก่อนอยากบอกคืออะไร

เขาอยากให้เราสอนหรือเปล่า (หัวเราะ)
งานสื่อ โดยกระบวนการคิดของมันทั้งหมดเป็นอาชีพที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้มีฟังก์ชันที่รักษาประโยชน์บางอย่าง เป็นปากเป็นเสียงบางอย่างให้กับสังคมและผู้อื่น เพราะฉะนั้นถ้าจะทำอาชีพนี้ให้มีความสุขและรักขานุมิคุ้มกันในตัวเองให้ไม่เปราะบางแตกหักหรือบาดเจ็บง่าย ๆ ก็ต้องคอย

บอกตัวเองว่ามันคือการทำเพื่อผู้อื่น ไม่ใช่ตัวเรา

อาชีพสื่อโดยธรรมชาติเป็นอาชีพหนึ่งที่มีแรงกดดันสูง มีความเครียด แต่มันก็สอดคล้องกับฮอริโมนบางอย่างของคนหนุ่มสาว เพราะฉะนั้นเราจะเห็นว่ามีคนแก่ไม่กี่คนหรอกที่จะทำงานสื่อได้อย่างมีชีวิตชีวา ส่วนใหญ่แล้ว พลังงานดีๆ หรือว่าเนื้อหาดีๆ สดใหม่มักจะมาจากคนหนุ่มสาว พวกเขา มีความชำนาญในการใช้เครื่องมือเหล่านั้น เช่น เขียนหนังสือเป็น เล่าเรื่องรู้เรื่อง เล่าเรื่องสนุก จับประเด็นถูกต้อง หรือแม้กระทั่งการเล่าผ่านเครื่องมือเครื่องมืออื่นๆ ได้ ทำเป็นวิดีโอ ทำเป็นรูปภาพ มันมีคนเก่งๆ ที่เป็นคนรุ่นใหม่ให้ได้เห็นเยอะแยะ

เราพูดกับน้องๆ ในกองฯ เสมอว่า ตอนที่ยังอายุเท่าเอ็ง พี่ไม่ได้เก่งขนาดนี้ ไม่ได้รู้มากขนาดนี้ เอ็งเก่งแล้ว เก่งกว่าพี่ตอนนี้อีก นี่พูดจริงๆ ไม่ได้แกล้งชม เพียงแต่ว่ามันก็แลกมาด้วยบางอย่างที่อาจไม่ได้เสถียร แค่ว่าเจออัลกอริทึมของ มาร์ค ซัคเคอร์เบิร์ก กดสีกหนอยก็พอแล้ว

สมัยก่อนเราถูกสอนมาว่าทำงานดีจริง ต่อให้เป็นลูกกล้วยแขก คนก็ยังตามไปอ่าน เพราะมันอย่าปล่อยๆ อยู่ตรงไหนมันก็มีคนอ่าน มีคนเห็น หรือแม้กระทั่งงานบางชิ้นเรารู้เลยว่ายอดไม่สูงหรอก แต่ก็ต้องบันทึกไว้ เพราะมันเป็นหน้าที่ของเรา

~

21.

นิวัต พุทธประสาธ: 'แม่ในงาน' ผู้คอยขยับเขยื้อนพื้นที่ ทางวรรณกรรมไทย

หากนับตั้งแต่ก้าวเข้าสู่ยุคมิลเลนเนียล (ปี 2543) ปีที่ นิวัต พุทธประสาธ ก่อตั้งสำนักพิมพ์เล็ก ๆ ชื่อ 'แม่นวรรณกรรม' ถึงวันนี้ก็ถือว่ายืนยาวข้ามมาถึงทศวรรษที่สองแล้ว ผ่านการล้มหายตายจากของเพื่อนร่วมทางหลายสำนักพิมพ์ ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงมากมายในโลกหนังสือ ปัจจุบันแม่นวรรณกรรมยังคงทำงานหนักเพื่อค้นหาต้นฉบับวรรณกรรมสดใหม่ชั้นดีมาจัดพิมพ์สู่ตลาดอย่างต่อเนื่อง

และหากไล่เสียงจากปี 2535 ที่ผลงานเรื่องสั้นชิ้นแรกของเขาปรากฏในวงวรรณกรรมไทย ก็คำนวณได้ว่าเป็นเวลากว่า 30 ปีแล้วที่ชายผู้นี้เดินอยู่บนเส้นทางนักเขียน ผลิตผลงานออกมาต่อเนื่อง นับจากรวมเรื่องสั้น วิสัยทัศน์แห่งปรารถนา และความตาย นิยายสร้างชื่ออย่าง *ใบหน้าอื่น*, รวมเรื่องสั้นว่าด้วยอาหาร *ลมหายใจอุบัติซ้ำ*, นิยายสั้นการเมือง *รัตติกาลของพรุ้งนี้* และ

กายวิภาคของความเศร้า นวนิยายที่เล่าถึงความสัมพันธ์อันเปราะบางสะท้านอารมณ์ รวมเล่มอื่นๆ อีกนับสิบเล่ม

จากวันนั้นยังมีหลายสิ่งหลายอย่างที่เขaprakobสร้างไว้ตลอดเส้นทาง ไม่ว่าจะเป็นชุมชนวรรณกรรมออนไลน์แห่งแรกของไทย วารสารรวมเรื่องสั้น บูรหนังสืออินดีในงานสัปดาห์หนังสือที่เปิดพื้นที่ให้คนทำหนังสืออิสระมีที่ทางปล่อยของ ไปจนถึงการเป็นกรรมการสมาคมผู้จัดพิมพ์และจัดจำหน่ายหนังสือ

ทั้งหมดเป็นการลงแรงขยับขยายพื้นที่ทางวรรณกรรมของประเทศนี้ที่บางช่วงก็ดูอาจจะหดรแคบซิมเซาลงไปบ้าง แต่ชายผู้นี้ก็ยังไม่หยุดยั้งในการสร้างที่ทางให้วงการหนังสือ ด้วยความเชื่อว่าวรรณกรรมจะเดินหน้าไปได้ ต้องมีพื้นที่ใหม่ๆ ให้ทั้งผู้อ่านและผู้เขียนได้ร่วมเติบโตไปด้วยกัน

‘Thaiwriter’ ชุมชนวรรณกรรมที่เปรียบดั่งสนามหญ้าให้นักเขียนนักอ่านเข้ามาล้อมวงพูดคุย

การจากลาไปช่วงระหว่างทศวรรษ 2540 ของช่อการะเกด วารสารรวมเล่มเรื่องสั้นอันเป็นฐานที่มั่นสำคัญของวรรณกรรม แม้จะยังพอมีเวทีอื่นๆ ตามนิตยสารต่างๆ ที่ได้รับผลงานเรื่องสั้นไปตีพิมพ์อยู่บ้าง แต่ก็ไม่สามารถทดแทนช่อการะเกดอันเป็นเวทีที่ใหญ่ที่สุดที่คอย ‘ประดับช่อ’ สร้างนักเขียนมากมายให้ ‘ผ่านเกิด’ เป็นที่รู้จักในวงกว้าง

นิวัตเป็นหนึ่งในนั้นจากเรื่องสั้น ‘ความเหลวไหล’ ว่าด้วยความเหงาเศร้าของผู้คนสังคมเมือง ผลงานนี้ได้รับรางวัลช่อการะเกด ในปี 2539 นิวัตย้อนเล่าถึงงานแนวทางตัวเองไว้ว่า

“ถ้าจะให้นิยาม คงเป็นนักเขียนวรรณกรรมแนว Creative Writer มุ่งเขียนสะท้อนปัญหาสังคมการเมืองแต่ก็ยังแฝงไว้ด้วยความโรแมนติก เพราะรู้สึกว่าจะจะทำให้คนอ่านชุ่มชื่นหัวใจหรือว่าติดตามตัวละคร น่าจะเป็นงานแนวโรแมนติกซึ่งเราก็ชอบอยู่ด้วย ถ้าในเนื้อหาของมันมีความเข้มข้นทางสังคมแล้วมีความโรแมนติกผสมเข้ามา มันจะช่วยดึงคนอ่าน”

ตั้งแต่ปี 2535 นิวัตเขียนเรื่องสั้นส่งลงนิตยสารบางปี ลงไป 20-30 เรื่องแทบไม่มีผลอะไร แต่มามีคนรู้จักเพราะได้ลงช่อการะเกด สนามเรื่องสั้นที่ผ่านยาก แต่สามารถทำให้นักเขียนคนนั้น ๆ แข็งเกิดได้

เป็นช่วงเดียวกับที่อินเทอร์เน็ตกำลังเริ่มที่เป็นรู้จัก เว็บไซต์ที่เป็นภาษาไทยยังมีน้อย ส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปแบบของเว็บบอร์ดอย่างพันทิป ตอนนั้นนิวัตตัดสินใจก่อตั้ง Thaiwriter.net เว็บไซต์วรรณกรรมที่รวบรวมความเคลื่อนไหวทุกเรื่องในแวดวงวรรณกรรมไทย แม้การทำงานหลังบ้านจะทุลักทุเล องค์กรความรู้ และเครื่องมือเกี่ยวกับโลกไซเบอร์ของไทยยังมีไม่มากนัก แต่ด้วยความที่ชอบอะไรทันสมัยอยู่ตลอด นิวัตจึงมองเห็นว่าพื้นที่ในโลกออนไลน์จะช่วยผลักดันวรรณกรรมไทยได้

Thaiwriter เริ่มต้นในปี 2542 กลายเป็นชุมชนออนไลน์ที่คึกคักไปด้วยนักอ่านและนักเขียน แห่เข้ามารวมตัวกันถกเถียงประเด็นในโลกหนังสือในห้องเว็บบอร์ดมีการแบ่งหมวดหมู่ไว้อย่างเช่น ห้องวรรณกรรม ห้องเรื่องสั้น ห้องกวี เป็นเว็บไซต์แรกๆ ที่เกี่ยวกับวรรณกรรมโดยตรง และเติบโตขึ้นเรื่อยๆ จนกลายเป็นเวทีทางวรรณกรรมแห่งใหม่ในชื่อ ‘ประกวดเรื่องสั้นไทยไรเตอร์’ นับเป็นการประกวดเรื่องสั้นบนพื้นที่ออนไลน์ครั้งแรก

“เราไม่คิดว่าจะต้องมีสนามใหญ่เท่าช่อการะเกด แต่ขอเป็นเวทีหนึ่งในการสร้างนักเขียนขึ้นมาในช่วงเวลานั้น ซึ่งทุกวันนี้หลายคนก็ยังโอดแค้นอยู่ในแวดวงวรรณกรรม”

ถึงแม้เวทีประกวดเรื่องสั้นไทยไรเตอร์จะไม่มีเงินรางวัลสำหรับผู้ได้รับคัดเลือก แต่ก็ยังมีผู้สนใจส่งต้นฉบับเรื่องสั้นเข้ามาให้พิจารณาอย่างล้นหลาม บางปีมีมากถึง 300-400 เรื่อง นิวัตต้องคัดเลือกให้เหลือเพียง 12 เรื่องสั้นที่ดีที่สุดเพื่อให้นักเขียนชวยปี ก่อนจะมีการมอบเกียรติบัตรเพื่อรับรองความสามารถ พร้อมทั้งจัดงานเสวนาให้นักเขียนได้มาเจอกัน

คงเป็นนักเขียนวรรณกรรมแนว Creative Writer มุ่งเขียนสะท้อนปัญหาสังคมการเมืองแต่ก็ยังแฝงไว้ด้วยความโรแมนติก

สิ่งที่ดีที่สุดสำหรับนิวัตคือหลายคนที่ผ่านมาในเวทีนี้ ยังคงทำงานอยู่ในแวดวงวรรณกรรมไม่ว่าจะเป็นนักเขียน บรรณาธิการ คนผลิตคอนเทนต์ แม้อาจพูดได้ไม่เต็มปากว่าคนเหล่านั้นแจ้งเกิดจากเวทีนี้ เพราะหลายคนมีความโดดเด่นติดตัวมาอยู่ก่อนแล้ว แต่ Thaiwriter ก็ถือเป็นพื้นที่ให้หลายคนได้เข้ามาทดลองสิ่งใหม่ๆ ในโลกออนไลน์ และอาจต่อยอดไปตีพิมพ์เป็นหนังสือเล่มของตัวเองในอนาคตเช่นเดียวกับสิ่งที่ สุชาติ สวัสดิ์ศรี สร้างช่อการะเกดเอาไว้

ไม่กี่ปีถัดมา นิวัตกับเพื่อนนักเขียนอย่าง พิสิฐ ภูศรี, ชาคริต โภชะเรือง, จารี จันทราภา ฯลฯ ซึ่งล้วนเป็นศิษย์เก่าที่ผ่านเกิดมาจากช่อการะเกดด้วยกัน และเข้ากันได้ในทางความคิด จึงสมหัวคิดทำหนังสือตีพิมพ์ออกมาสักเล่มจนกลายเป็น *สนามหญ้า* นิตยสารรวมเรื่องสั้นรายปี โดยนิวัตรับบทเป็นบรรณาธิการ ทั้งที่ในเวลานั้นพวกเขายังทำหนังสือเล่มกันไม่เป็นด้วยซ้ำ

“มันล่อมาจากสนามหลวง เราตั้งชื่อให้เหมือนเป็นพื้นที่ของการเริ่มต้น สนามหญ้ามันก็เหมือนสนามเด็กเล่น เหมือนการลงสนามแบบรุ่นเยาว์เราเรียนรู้วิธีการทำงานหนังสือไปพร้อมๆกัน เดินสายคุยกับเจ้าของสำนักพิมพ์ ขอคำแนะนำจากบรรณาธิการทั้งหลายทั่วประเทศ เพราะเราไม่เคยทำมาก่อน”

ตลอดการยืนระยะอย่างยาวนาน ถ้าจะให้ยกตัวอย่างปรากฏการณ์ที่เป็นแรงผลักดันให้กับตัวนิเวศเอง คงเป็นการได้ทำสนามหญ้าเล่มที่ 2 - เรื่องรักธรรมชาติ ซึ่งสำหรับเขาถือเป็นรวมเรื่องสั้นที่เหมาะสมในทุกแง่มุม มีการผสมรวมองค์ประกอบต่างๆ จากผู้คนที่หลากหลายทั้งนักแสดง สถาปนิก นักวาดภาพประกอบ ช่างภาพ อยู่ภายในหนังสือรวมเรื่องสั้นเล่มนี้ได้อย่างลงตัว หนังสือขายได้กว่า 1,000 เล่มในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ในแง่ความนิยมยังถูกพูดถึงในวงกว้างอย่างที่คนทำไม่คิดฝันมาก่อน

นิวต์ฉายความทรงจำในขณะนั้นว่า “หนังสือบูมมากจนไม่น่าเชื่อ ก็กลับมาั่งคิดว่างการหนังสือ

มันไม่ตายหรอก จะทำหนังสือ วรรณกรรมหรือการเมือง อะไรก็เป็นไปได้ทั้งนั้น แค่ต้องหาที่ทางให้ถูก ความสำเร็จครั้งนั้นมันกลายเป็นความหวังที่ทำให้เราต้องการทำหนังสือต่อ ถ้ามันเจ๊งก็คงไม่ได้ทำหนังสือมาจนถึงทุกวันนี้”

เปรียบเทียบสองช่องทางที่วิ่งสอดขนานกันไประหว่าง Thaiwriter ในโลกออนไลน์ กับ สนามหญ้า ในพื้นที่หน้ากระดาษ ทั้งสองพื้นที่ต่างมีกลุ่มของตัวเอง ทั้งแตกต่างและทับซ้อนไปพร้อมกัน จึงเป็นทั้งการนำวรรณกรรมเคลื่อนเข้าไปสู่โลกอินเทอร์เน็ต ขณะเดียวกันก็ดึงคนจากโลกออนไลน์ให้มาสู่หน้าหนังสือ เพราะการทำเว็บไซต์สามารถสื่อสารกับคนจำนวนมากได้ง่ายและรวดเร็ว เป็นเครื่องมือที่ได้อย่างหนึ่งในการทำให้หนังสือเข้าถึงผู้คน

Thaiwriter จึงเป็นพื้นที่หนึ่งที่ทำให้คนรู้จักสนามหญ้ามากขึ้น รวมไปถึง สำนักพิมพ์เม่นวรรณกรรม ในเวลาต่อมา สนามหญ้า ออกมาทั้งหมด 6 เล่ม (มีเล่มพิเศษด้วยในบางโอกาส) ส่วน Thaiwriter มีอายุราว 10 ปี

เม่นขนแหลม ผู้เคลื่อนไหวที่ทางในโลกวรรณกรรมอยู่เสมอ

“เม่นมันมีขนแหลมๆ เปรียบได้ดังความรู้ที่ใช้ต่อสู่กับความไม่รู้ คิดว่าคอนเซ็ปต์นี้คงใช้ได้ในการอธิบายเวลามีคนถาม จริงๆ แล่อยากใช้ชื่อสัตว์ตัวหนึ่งเหมือนสำนักพิมพ์เพนกวินหรือสำนักพิมพ์ฟลามิงโกก็เท่านั้นเอง” นวัตกรรมที่นำไปของสำนักพิมพ์เม่นวรรณกรรม

เม่นวรรณกรรม ถือกำเนิดขึ้นในช่วงที่นิวัตใช้คำว่า ‘วงการวรรณกรรมโกลาหล’ เนื่องจากสถานการณ์ยังไม่ฟื้นตัวดีจากพิษเศรษฐกิจต้มยำกุ้ง ปี 2540 แวดวงการพิมพ์ในไทยหดตัว แม้จะมีสัญญาณดีขึ้นมาบ้าง แต่สำนักพิมพ์ใหญ่ๆ ก็ยังไม่กล้าเสี่ยงพิมพ์หนังสือปกใหม่ๆ ออกมา ผลงานเล่มแรกของเม่นวรรณกรรม คือ นิยายชื่อ *ไปสู่ชะตากรรม* ของนิวัตเอง เพราะไม่สามารถหาสำนักพิมพ์อื่นได้ในขณะนั้น

เม่นมันมีขนแหลมๆ เปรียบได้ดังความรู้ที่ใช้ต่อสู่กับความไม่รู้

ช่วงนั้นเป็นเวลาไล่เลี่ยกันกับที่นิวัตกำลังทำสนามหญ้าอยู่แล้ว จึงมีเครื่องมือเครื่องมือพร้อมเพียงพอจะทำสำนักพิมพ์ของตัวเอง และเครื่องมือที่ว่านั้นก็คือคอมพิวเตอร์ ที่สามารถทำงานได้หลากหลาย เช่นการใช้โปรแกรมจัดหน้าได้ง่ายและเร็วกว่ารูปแบบเดิมที่เป็นแอนะล็อก รวมถึงที่ตัวเขาเองก็พอจะมีความรู้เรื่องการจัดพิมพ์บ้าง จึงทำให้ออกหนังสือออกมาเป็นรูปเล่มได้

“ถ้าไม่มีคอมพิวเตอร์เราคงไม่ทำสำนักพิมพ์แน่ๆ เริ่มจากตรงนั้นด้วยคอมพิวเตอร์ตั้งโต๊ะธรรมดาเครื่องเดียว ใช้โปรแกรม Pagemaker ของ Adobe จนสร้างเป็นสำนักพิมพ์มาได้”

ผลงานสร้างชื่อลำดับถัดมาเป็นของ คมสัน นันทจิต ในชื่อยาวเหยียด *รวมเรื่องสั้นไม่ตลกเพราะพูดถึงเรื่องของโลกอีกใบที่หมุนช้าๆ เอื่อยเอื่อย*

นิวัตย้อนจำได้ว่าตอนนั้นพิมพ์ออกมาก 800 เล่ม และขายหมดอย่างรวดเร็วที่งานสัปดาห์หนังสือในปีนั้น เพราะตัวนักเขียนมีกลุ่มฐานแฟนอยู่ก่อนแล้ว แต่กระนั้นกลับไม่ได้กำไรเพราะต้นทุนตั้งราคาผิด ขายแค่ 45 บาท แทนที่จะมากกว่านั้น เป็นเท่าตัว ด้วยความรู้เรื่องการทำสำนักพิมพ์ดีพอ ‘โกลาหล’ จึงเป็นคำนิยามของเขาสำหรับการบริหารจัดการสำนักพิมพ์ในเวลานั้น

กิงกร หุตางกูร เป็นรายนามต่อมาที่นิวัตชักชวนเข้ามาร่วมขายคา เพราะชอบในลีลาการเขียนที่หาไม่ได้ง่ายในประเทศไทย ใช้ความแฟนตาซีผสมเข้ามาในการเล่าเรื่อง รวมถึงบทเพลงที่แทรกซึมอยู่ในเรื่องเล่า จึงขอต้นฉบับมาพิมพ์เป็นหนังสือชื่อ *คนใต้ลวดบนดาวสีฟ้า* เล่มที่สองคือ *โลกของจอม* ที่ถือว่าเป็นงานที่น่าตื่นเต้น นิยายเล่มนี้ใช้วิธีเล่าทั้งเชิงวิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ศิลปะ ผสมผสานกัน นิวัตเล่าถึงกิงกรที่ต่อมากลายเป็นนักเขียนขาประจำของสำนักพิมพ์เม่นวรรณกรรม

“งานของกิงกรมีผลตอบรับดีมาก อย่าง *โลกของจอม* พิมพ์ครั้งแรก 2,000 เล่ม ปรากฏว่าต้องพิมพ์ครั้งที่สอง แล้วยังเข้ารอบสุดท้ายรางวัลซีไรต์ ปี 2546 ด้วย เนื้อเรื่องก็แปลกใหม่ ฉะนั้นคนอ่านก็เลยเรียกร้องที่จะอ่านเนื้อหาใหม่ๆ มีความแฟนตาซี มีความโรแมนติก มีเพลง มีเด็กสาวมัธยม ทำให้คนอ่านรู้สึกว่าตัวละครของเขาดูแล้วสดชื่น ผ่องด้วยเนื้อเรื่องที่กำลังเข้มข้นด้วยปัญหาสังคม”

มากกว่านั้น ด้วยเติบโตมาจากชอการะเกด นิวัตอยากจะทำปลุกปั้นคนวรรณกรรมรุ่นใหม่ๆ ขึ้นมา

“เพื่อจะได้งานที่มีแนวทางแปลกใหม่ในแต่ละยุคสมัย เราจะไม้อยู่อยู่กับงานเขียนแบบเก่าๆ คิดว่าคุณอ่านเองก็หางานเขียนที่มีเนื้อหาแปลกใหม่อยู่ตลอดเหมือนกัน”

เอกเชน วิวัฒน์ เลิศวิวัฒน์วงศา จาก *ยูโทเปีย* *ซำรอด* และ *อ้อมแก้ว* กัลยาณพงศ์ จาก *อีกไม่นานเราจะสูญหาย* เป็นสองรายนามที่นิวัตยกมาเป็นตัวอย่างนักเขียนที่สร้างงานแนวทางใหม่เฉพาะตัวขึ้นมา แม้จะนิยามตัวเองว่าเป็นนักเขียน และการเขียนเป็นสิ่งที่เขาถนัดมากที่สุด แต่การได้เห็นผลงานของนักเขียนรุ่นใหม่ๆ ประเด็นใหม่ๆ ทำให้รู้สึกชุ่มชื่นหัวใจ เป็นแรงผลักดันให้นิวัตมีกำลังใจในการทำสำนักพิมพ์ตลอดมา

“ช่วงหลังเม่นวรรณกรรมเริ่มพิมพ์เรื่อง LGBTQ+ เรื่อง gender สิ่งที่เรากำลังนำเสนอ คนอ่านจำนวนหนึ่งก็รู้สึกว่าเขาไม่ได้โดดเด่นถึงที่

เขาเป็นอยู่ บางครั้งถ้าเกิดเจอเรื่องแบบนี้ในครอบครัวที่เคร่งครัด ก็จะหาทางออกไม่ได้ แต่ถ้าเกิดเขาได้อ่านหนังสือแบบนี้ ตัวละครมีอิสระพอที่จะพูดให้คนได้ยินหรือต่อสู้กับเรื่องเหล่านี้ เรามองว่าหนังสือคือหนึ่งในเพื่อนเขา และเป็นจุดยืนของเราอยู่แล้วที่ทำหนังสือที่พูดประเด็นสังคมด้วย”

Alternative Writers บูรหนังสือทางเลือกเพื่อคนทำหนังสือทางเลือก

อาจเพราะทั้งสนามหญ้าและเม่นวรรณกรรมเริ่มต้นบ่มเพาะขึ้นมาในช่วงเวลาไล่เลี่ยกัน จึงเป็นโจทย์ท้าทายของนิวัตและผองเพื่อน ในการหาวิธีให้ผลผลิตที่สุกงอมได้ออกสู่ตลาด ลำพังแค่เพียงวางขายตามร้านหนังสือหรือฝากตามสายส่งนั้นยังไม่เพียงพอ งานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ เมื่อปลายปี 2543 จึงเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่เขาเริ่มมองหาบูชขายหนังสือของตัวเอง

“ก่อนงานสัปดาห์หนังสือจะเริ่ม ตอนนั้นเม่นวรรณกรรมมีแค่ 3 ปกคือ นิตยสาร สนามหญ้า, ไปสู่ชะตากรรม และรวมเรื่องสั้นของ คมสัน นั่นทจิดการมีหนังสือแค่ 3 ปกมันไม่คุ้มที่จะเช่าบูชขายเองช่วงแรกเลยใช้วิธีเอาหนังสือไปฝากวางกับบูชของคนรู้จัก 2-3 เจ้า ส่วนบูชอื่นๆ ที่เราไม่รู้จักรักก็มักจะถูกปฏิเสธกลับมา”

บูชที่จะจัดแสดงในงานหนังสือส่วนใหญ่ จะมาจากสำนักพิมพ์ขนาดใหญ่และขนาดกลางที่มีกำลังมากพอจะเช่าบูชขายหนังสือตัวเอง หากเป็นคนทำหนังสือรายย่อยแล้วมาเปิดบูชเองก็ยากที่จะคุ้มทุน กระทั่งงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติปี 2543 นิวัตเริ่มด้วยการแชร์ค่าเช่าบูชร่วมกับสำนักพิมพ์อิสระอื่นๆ แล้วเปิดให้คนทั่วไปเอาหนังสือมาฝากขาย

“คิดถึงตอนเอาหนังสือไปฝากขายแล้วเขาไม่รับ รู้สึกเสียใจนะ รุ่มร้อนในใจว่าทำไมถึงเป็นแบบนี้ แต่สรุปก็แค่ 5 เล่ม 10 เล่มเอง ก็รู้สึกว่าจะอยากเปิดเองบ้าง แล้วเราจะรับฝากของนักเขียนทุกคนทุกสำนักพิมพ์เลย แล้วในที่สุดก็เป็นแบบนี้จริงๆ”

บรรดาหนังสือที่มาฝากวางขายล้วนมาจากสำนักพิมพ์เล็กๆ ที่เพิ่งเปิดตัว รวมถึงหนังสือทำมือจากนักเขียนหน้าใหม่ๆ ทั่วประเทศ กลายเป็นบูชที่มีหนังสือแปลกๆ มากที่สุดในงาน หลายเล่มไม่สามารถหาซื้อได้ตามท้องตลาด จนกลายเป็น ‘Alternative Writers’ บูชขประจำงานสัปดาห์หนังสือ ที่เป็นพื้นที่เล็กๆ ให้คนทำหนังสือรายย่อยได้เข้ามาบ่มเพาะเติบโต ไม่ว่าจะ เป็นนิตยสารอย่าง

Bioscope, a day หรือ สำนักพิมพ์ไต้ฝุ่น ของปราจดา หุ่น ก็เคยมาฝากวางขาย กระทั่งพัฒนาจนมีบูชของตัวเองในเวลาต่อมา

อาจตอบไม่ได้ว่า Alternative Writers มีส่วนในการส่งเสริมนิเวศหนังสือมากแค่ไหน เพราะเริ่มต้นจากการอยากแก้ปัญหา และส่วนหนึ่งก็เป็นเรื่องของธุรกิจ แต่นิวัตก็พูดอย่างภาคภูมิใจว่า

“โดยที่เราไม่รู้ตัว พอมันหลายปีเข้า เห็นว่าสำนักพิมพ์นี้เคยฝากพิมพ์กับเราครั้งนี้เติบโตมีบูชของตัวเอง เป็นสำนักพิมพ์ระดับกลางไปแล้ว เราก็รู้สึกดีใจมากๆ ก็เหมือนเราได้ส่งต่ออะไรบางอย่างออกไป”

ในความ ‘อินดี’ มองหาสิ่งที่เข้าไปข้างหน้าเสมอ

ผ่านร้อนผ่านหนาวมาหลายฤดู นิวัตแบ่งช่วงซบเซาของอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์ออกเป็น 2 ครั้งคือ หลังวิกฤตต้มยำกุ้ง ปี 2540 เป็นช่วงเวลาสองสามปีที่สำนักพิมพ์ใหญ่ๆ ไม่พิมพ์หนังสือใหม่

อีกครั้งคือการเข้ามาดิสรืบตีของโซเชียลมีเดียในอีก 20 ปีถัดมา ทำให้สิ่งพิมพ์ลดความนิยมลง โดยเฉพาะแมกกาซีน กับหนังสือพิมพ์ที่ถูกโซเชียลมีเดียแย่งชิงความเร็วในการนำเสนอไป เป็นสิ่งที่สิ้นคลอนอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์อย่างหนัก แม้ในต่างประเทศเริ่มปรับตัวกลับมามีได้ แตกต่างกับในไทยที่วัฒนธรรมสิ่งพิมพ์ไม่ได้มีอายุยืนยาวและเข้มแข็งเท่าต่างประเทศ นิวัตมองว่า

“ในไทย แบรินต์สินค้ำมองหนังสือเป็นแค่โฆษณา ไม่ได้มองว่าเป็น culture ถ้าเขามองว่าเป็น culture มันก็จะยังอยู่ได้ อย่างการได้ลงโฆษณาใน The New York Times มันบ่าวประกาศไปชั่วลูกชั่วหลานได้ว่าแบรินต์เราได้ลงนะ แต่เมืองไทยรู้สึกว่าการลงใน *มติชน* ใน *แพรว* มันไม่เห็นผลแบบนั้น ทำให้สปอนเซอร์หันไปหาช่องทางอื่นๆ ซึ่งอุตสาหกรรมกรรมการพิมพ์นั้นพึ่งพาการโฆษณาจากแหล่งทุนเพียงไม่กี่เจ้า”

อีกหนึ่งการขยับของนิวัตในแวดวงสิ่งพิมพ์คือการได้รับเลือกให้เป็นหนึ่งในคณะกรรมการสมาคมผู้จัดพิมพ์และผู้จัดจำหน่ายหนังสือแห่งประเทศไทย (PUBAT) ปี 2560-2562 ทำให้มีโอกาสได้เห็นอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์ ในมุมที่กว้างขึ้นมากกว่าเดิม จากเคยจำกัดอยู่แค่แวดวงวรรณกรรม ก็ได้มารู้จักคนทำหนังสือประเภทอื่นอีกมากมาย จนมองเห็นว่าการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมต้องร่วมกันผลักดันไปพร้อมกัน

ทั้งหมด รวมไปถึงนักอ่าน และรัฐบาลด้วย

นิวัฒน์บอกว่าสิ่งที่รัฐบาลทำได้อย่างเป็นรูปธรรมหากต้องการกระตุ้นอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์คือเพิ่มงบประมาณเกี่ยวกับห้องสมุดให้ห้องสมุดสามารถซื้อหนังสือได้จำนวนมากและมีความหลากหลายขึ้น ซึ่งจะถือเป็นการอุดหนุนวงการหนังสือทั้งยังช่วยให้คนที่ไม่มีรายได้น้อยสามารถเข้าถึงหนังสือได้ด้วย แต่อยู่บนเงื่อนไขที่ว่าห้องสมุดของรัฐจะต้องใส่ใจในการเลือกสั่งซื้อให้กระจายเป็นวงกว้าง ไม่เพียงแต่เลือกตามที่มีเซลส์มาเสนอขายเท่านั้น

“บรรณารักษ์บางคนก็ทำงานสบายไปหน่อยมีเซลส์เข้าไปขายก็ซื้อแล้ว ไม่มีการคัดสรรอะไร การขายแบบเซลส์มันเป็นเพียงเส้นเลือดใหญ่ให้สำนักพิมพ์ขนาดใหญ่ ทำให้สำนักพิมพ์เล็กๆ หนังสือที่ไม่มีชื่อเสียงโด่งดังที่บรรณารักษ์ไม่รู้จักก็ไม่ได้รับคัดเลือกให้ไปอยู่ในห้องสมุด ดังนั้นการสนับสนุนจากรัฐจึงเป็นสิ่งสำคัญ เราต้องการผู้มีอำนาจที่มีวิสัยทัศน์เข้ามาผลักดัน”

ถึงเม่นตัวนี้จะอยู่บนเส้นทางวรรณกรรมมาเป็นปีที่ 22 แล้ว แต่จากมุมมองของคนนอกที่มองเข้ามา เม่นตัวนี้ยังคงเป็นเม่นที่ตัวไม่ใหญ่แม้วันเวลาจะผ่านไปนานแค่ไหนก็ตาม

“ทุกคนก็ยังมองว่าเราเป็นสำนักพิมพ์อันดับเล็กๆ ซึ่งก็ดีที่คนมองแบบนั้น ตำแหน่งเราเป็นเหมือนกับเพื่อนของคนอ่าน อาจไม่ถึงกับนำหน้าคนอ่านไปไกลหรือว่าเดินตามหลังคนอ่าน เราคิดว่าเดินไปด้วยกันดีกว่า”

เขาย้ำอีกว่า เป้าหมายสำคัญของสำนักพิมพ์

เม่นวรรณกรรมที่เปรี๊ยะได้ตั้งสัจจะใจกับคนอ่านคือการพยายามหาสิ่งที่น่าสนใจมานำเสนออยู่ตลอด

ในปัจจุบันที่ไม่มีสูตรสำเร็จมาวิเคราะห์ได้ว่าอะไรคือปัจจัยที่ทำให้คนเลือกซื้อเลือกอ่านวรรณกรรมแต่ละเล่ม การเลือกหนังสือขายดีจากต่างประเทศมาแปลก็ไม่ใช่ว่าจะขายดีในไทยเสมอไป นิวัฒน์จึงให้ความสำคัญกับแพสชันในการทำหนังสือแต่ละเล่มให้ออกมาโดดเด่น ท่ามกลางกับการคัดสรรต้นฉบับ จนสามารถตอบได้ว่าทำไมต้องเลือกเล่มนี้มากกว่าเล่มอื่น ขณะเดียวกันก็ต้องเข้าใจเงื่อนไขทางธุรกิจไปพร้อมกันด้วย

“อยู่ที่ว่าเราทุ่มเทให้หนังสือมากแค่ไหน เราต้องรู้เนื้อหาความต้องการที่จะนำเสนอ คือต้องเข้าใจหนังสือแต่ละเล่ม เราคิดว่าเรื่องนี้สำคัญมากในความเป็นอันดับของเราเรามองหาสิ่งที่เป็นไปข้างหน้าอยู่เสมอ แต่เราก็ไม่ได้ต่อต้านนักเขียนเก่าๆ เราเติบโตมากับการอ่านตั้งแต่ยุคศรีบูรพา อ่านเพราะอยากเป็นนักเขียน นักเขียนยุคเก่าๆ ช่วยเราได้เยอะมาก เหมือนครูที่คอยแนะนำ เขาไม่ได้มาสอนเราเป็นในเชิงศาสตร์ แต่สอนให้เราเห็นว่าต้องทำยังไงถึงจะทำให้หนังสือคงอยู่ต่อไป”

เจ้าสำนักเม่นวรรณกรรมหล่นวาทะทิ้งท้าย

22.

ตั้งคำถาม-ดันเพดาน- ปัดปรังทางความคิด 'รณพล อี๋สกุล' แห่ง 'สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน'

“สำนักพิมพ์ที่พยายามตั้งคำถาม และหาคำตอบ
ปัญหาสังคมไทย ประมาณนี้ก็พอแล้ว”

คำตอบสุดท้ายในการสัมภาษณ์ของ รณพล
อี๋สกุล บรรณาธิการบริหาร สำนักพิมพ์
ฟ้าเดียวกัน ต่อคำถามที่ว่าอยากให้อะไร
สำนักพิมพ์ตลอด 19 ปีที่ผ่านมาอย่างไร

นับตั้งแต่ปี 2546 ฟ้าเดียวกันพยายามชวน
นักอ่านขบคิดและตั้งคำถามถึงการเมือง
ประวัติศาสตร์ สังคม และความเป็นประชาธิปไตย

ของไทยมาตลอด ทั้งยังเปิดพื้นที่ให้เกิดการ
วิพากษ์วิจารณ์ สร้างข้อถกเถียง แลกเปลี่ยน
ข้อมูล เพื่อแก้ไข ปรับตัว และปัดปรังทางความคิด
ใหม่ๆ ให้เข้ากับสถานการณ์แต่ละยุคสมัยอยู่เสมอ

สายวันหนึ่ง เราเดินทางไปยังสำนักพิมพ์
ฟ้าเดียวกัน เพื่อพูดคุยกับรณพลถึงเรื่องราว
ความสัมพันธ์ระหว่างตัวเขาหนังสือ และการเมือง
ก่อนที่ทั้งหมดจะถูกต่อยอดและออกดอกผลกลายเป็น
หนังสือและวารสารนับร้อยเล่มแจกเช่น
ปัจจุบัน

การพบเจอกันครั้งแรกระหว่าง ธนาพล อิวสกุล กับหนังสือเป็นอย่างไร

ผมเป็นคนพังกา สำหรับเด็กต่างจังหวัดแบบผม ถ้าต้องถึงขั้นอ่านออกเขียนได้จริงๆ ก็น่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ก่อน ด้วยความที่บ้านผมรับหนังสือพิมพ์ เลยมีมอเตอร์ไซค์มาส่งให้อ่านทุกเช้า ซึ่งตอนนั้นก็ไม่รู้เลยว่าเนื้อหาที่อ่านจะซ้ำๆ กรุงเทพฯ ไปหนึ่งวัน (หัวเราะ)

สมัยนั้นจะมีสิ่งที่เรียกว่าหนังสือพิมพ์กรอบ บ่าย สมมติวันจันทร์ตอนเที่ยงเพิ่งพิมพ์เสร็จสิ้น เนื้อหาส่วนใหญ่ในเล่มก็จะมาจากวันอาทิตย์ นั่นคือสิ่งที่คนกรุงเทพฯ ได้อ่าน แต่กว่าที่หนังสือพิมพ์เล่มนั้นจะเดินทางมาถึงบ้านผมก็คือวันอังคารแล้ว ดังนั้นอะไรที่เกิดขึ้นในวันอาทิตย์ กว่าจะได้รับรู้ก็ปาเข้าไปวันอังคารแล้ว

ส่วนเนื้อหาที่อ่านในหนังสือพิมพ์ ผมก็เริ่มจากการดูแก๊งทั้งของ แอ๊ด เดลินิวส์ คนที่เขียน 'ปลัดเกลี้ยงคนเก่ง' โจมดีรัฐบาลอยู่เป็นระยะ และ ชัยราชวัตร คนที่เขียน 'ผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน' ให้อ่านหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ดังนั้นเนื้อหาส่วนใหญ่ก็จะเป็นการดูการเมือง เพราะสมัยนั้นในต่างจังหวัดหนังสือเล่ม การดู หรือวรรณกรรมเยาวชนมันไม่ได้มีให้อ่านมากนัก ประโยคที่คนในกรุงเทพฯ พูด

กับเด็กว่าต้องเริ่มอ่านหนังสือเล่มนั้นเล่มนั้นะ เด็กต่างจังหวัดอย่างผมไม่มีหรอก แต่ผมโชคดีอย่างหนึ่งที่บ้านรับนิตยสาร *สกุลไทย รายสัปดาห์* ดังนั้นผมจึงต้องไปร้านหนังสือเพื่อรับหนังสือกันบ่อย ก็เลยอาศัยอ่านหนังสือพิมพ์ ทำให้ได้ทักษะได้ความสนใจในการอ่านตามมา

ถึงจะเป็นการดูแต่ก็มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเมือง ฟังดูแล้วก็ยังแตกต่างจากเด็กทั่วไปที่ดูการ์ตูนเพื่อความบันเทิง

ส่วนหนึ่งเป็นความสนใจส่วนตัว อีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะไม่มีอะไรให้อ่านแล้ว กว่าที่บ้านผมจะมีโทรทัศน์ก็ปี 2531 เป็นช่วงประถมปลายแล้ว แกรมยังดูได้ช่องเดียวคือช่อง 7 ดังนั้นการดูช่อง 9 ก็เด็กๆ เขาดูกัน ผมแทบไม่เคยดูเลย

อีกอย่างที่ผมรู้สึกว่ามีนาสนใจคือ บรรยากาศการเมืองในภาคใต้ ถ้าเทียบกับเพื่อนจังหวัดอื่นๆ ผมรู้สึกว่าความภาคใต้สนใจการเมืองมากกว่า แต่ไม่ได้บอกว่าผมเก่งกว่าใครนะ เพียงแต่เรามักจะได้ยินเรื่องการเมืองในวงสนทนาอยู่ตลอด ในวงกาแฟนี้มีให้ฟังประจำ แต่ถามว่าคุยกันแล้วฉลาดขึ้นไหม อันนั้นก็อีกเรื่องหนึ่ง (หัวเราะ)

การเมืองภาคใต้มันมีลักษณะเฉพาะตัว อย่างแรกคือสมัยนั้นยังมีเวทีปราศรัยให้ตามไปฟัง ได้เห็นนักการเมืองจริงๆ มาลงสมัครเลือกตั้ง ไม่ใช่เจ้าพ่อหรือผู้มีอิทธิพล ถ้าพูดถึงภาคอื่นๆ คงพอจะนึกออกว่าใครเป็นขาใหญ่ เป็นเจ้าพ่อในท้องที่ แต่ภาคใต้เราจะนึกถึงแต่ วีระกานต์ มุสิกพงศ์ หรือ ชวน หลีกภัย ดังนั้นคนพวกนี้เวลาจะเล่นการเมือง จึงต้องเข้าหาประชาชน สร้างปฏิสัมพันธ์กับประชาชน เรื่องการเมืองมันเลยใกล้ตัวชาวบ้านมาก

พูดเรื่องการเมืองกับคนใต้ คุณคิดอย่างไรกับภาพจำของการเมืองภาคใต้ที่มีภัยโยงอยู่กับพรรคประชาธิปัตย์

ถ้ามองย้อนกลับไป ที่ผ่านมามีพรรคการเมืองอื่นๆ ก็แข่งขันกับพรรคประชาธิปัตย์ได้อย่างสูสีมาโดยตลอด ทั้งพรรคกิจสังคม หรือพรรคชาติไทย เพียงแต่ว่าพรรคเหล่านี้ไม่สามารถยืนระยะได้เหมือนที่พรรคประชาธิปัตย์ทำ หลายคนมองว่าเป็นเพราะพรรคประชาธิปัตย์ไม่ยึดโยงกับตัวบุคคล ไม่มีใครเป็นเจ้าของ ส่วนหนึ่งก็ถูก แต่อีกส่วนหนึ่งคือพรรคประชาธิปัตย์เป็นพรรคที่ไม่ไปขัดกับอำนาจอื่นต่างหาก ทำให้ยังสามารถอยู่ได้ถึงทุกวันนี้ เป็นพรรคการเมืองที่อยู่คู่กับภาคใต้จริงๆ มันมีแค่นี้เลย

กลับมาที่ความสนใจการตั้งการเมือง จำได้ไหมว่าเนื้อหาแบบไหนที่อ่านแล้วชื่นชอบเป็นพิเศษ

ผมโตมายุคการเมืองที่สื่อขัดกับ พลเอกเปรม ตินสุลานนท์ จำไม่ได้แล้วว่าคนในยุคนั้นนิยม พลเอกเปรมกันขนาดไหน แต่ผมก็เห็นสื่อขัดกับ พลเอกเปรมมาโดยตลอด เสียตสีเขว่าเป็นคนที่ไม่มีความรับผิดชอบ ไม่มีความเป็นผู้นำ

ส่วนประเด็นอื่นๆ ก็อย่างเช่น การวิจารณ์ สมหมาย ฮุนตระกูล อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เรื่องภาษี วิจารณ์ บรรหาร ศิลปอาชา อดีตนายกรัฐมนตรื เรื่องการคอร์รัปชัน หรืออย่าง พรรคประชาธิปัตย์เองก็โดนเรื่องใส่ชื่อมือสะอาด แต่พูด อะไรทำนองนั้น

แล้วเวลาอ่านเรื่องการเมืองจบแล้ว คุณไปคุยกับใครต่อ

คุยกับที่บ้าน ถ้าคุยได้ (หัวเราะ) จริงๆ ผมไม่ค่อยได้เอาไปคุยกับใครต่อ มองเป็นเรื่องของการศึกษาหาข้อมูลเพิ่มเติมมากกว่า

แล้วหนังสือการเมืองเล่มแรกๆ ที่อ่านจำได้ไหมว่าเล่มไหน

ถ้าเป็นหนังสือเล่มที่เปลี่ยนวิธีคิดผมแน่ๆ คือ 9 รัชกาลแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เขียนโดย รักธรรม รัชสมัยไทย เพราะมันมีการพลิกมุมมองในข้อเท็จจริง มีสปิริตของการวิพากษ์หลักฐาน อีกอย่างคือ เนื้อหาที่มีการเขียนแบบถึงสารคดี จึงพออ่านได้อยู่ ตอนนั้นผมยังไม่ได้อ่านงานวิชาการสักเท่าไร ถือเป็นการเปิดประตูสู่การอ่านหนังสือการเมืองที่ซับซ้อนมากขึ้น

ที่บอกว่าหนังสือการเมืองเล่มนี้เปลี่ยนวิธีคิด มันเปลี่ยนอย่างไร

คนสนใจการเมืองส่วนใหญ่ก็คือ การเมืองร้านค้าแพ คุณจำได้หมดแหละว่าคนนั้นฉายาอะไร คนนี้ได้ สส. ก็สมัย ยังเป็นความรู้ที่มีภาพจำติดกับนักการเมือง นั่นเป็นเพียงมุมมองหนึ่งที่เกิดขึ้นในตอนนั้น ซึ่งคุณจะได้ไม่เห็นอำนาจอื่นๆ ข้างนอกที่สื่อไม่ได้กล่าวถึง แต่หนังสือบางเล่มช่วยเปิดมุมมองตรงนี้ ทำให้เห็นว่าหลายอย่างมันมีเบื้องลึกเบื้องหลังมากกว่านั้น

อย่างเช่นกรณีของพลเอกเปรม ทุกวันนี้คนก็ตั้งคำถามว่า โห เป็นไปได้ยังไง ทุกคนอุตสาห์เลือกตั้งกันมาแทบตาย สุดท้ายยกกลับมาหนุน พลเอกเปรมเป็นนายกรัฐมนตรี เพียงเพราะเขาเป็นคนดี มันใช่จริงๆ เหรอ มันมีอะไรมากกว่านั้นเปล่า เรื่องแบบนี้ก็ทำให้เห็นถึงอำนาจที่ทับซ้อนอยู่เบื้องหลัง

ถ้าใช้คำที่นิยมในปัจจุบันก็หมายถึง ‘ตาสว่าง’ เลยใช่ไหม

คงใช่ เพราะบางครั้งไม่พอใจคำตอบในเนื้อหาที่ได้อ่าน ที่ได้รับฟังมา ผมก็ไม่ได้มองว่าข้อมูลที่ได้มาเป็นสำธารม ไม่ได้ถูกต้องอีกต่อไป มันเกิดการตั้งคำถามมาเรื่อยๆ รวมถึงได้มองเห็นว่าในวงการหนังสือการเมืองไทยยังมีเพดาน มีการเซ็นเซอร์ผ่านสื่อ

พอมุมมองมันทะลุเส้นตรงนี้ไปได้ ก็จะทำให้เรามองการเมืองในอีกแบบหนึ่งทันที

หลังได้มาเรียนต่อในกรุงเทพฯ บรรยากาศการเมืองในตอนนั้นแตกต่างจากภาคใต้อย่างไรบ้าง

ผมเข้ามากรุงเทพฯ น่าจะช่วงปี 2531 ถือเป็นช่วงที่ได้อ่านหนังสือพิมพ์มากขึ้น ด้วยความที่หอพักอยู่ไกลจากโรงเรียนเลยต้องเดินทางมาตั้งแต่เช้ามืด ดังนั้นหน้าที่ของผมคือมารอรับหนังสือพิมพ์ที่จะมาส่งในห้องสมุดเพื่อเอาไปแขวนหนังสือพิมพ์ไปเสีย ช่วงนั้นแหละที่ผมจะได้อ่านหนังสือพิมพ์หลากหลายฉบับมากขึ้น

อีกหนึ่งข้อดีของการอยู่กรุงเทพฯ คือการได้ไปหอสมุดแห่งชาติ หานิตยสารเก่าๆ มาอ่าน ซึ่งเป็นความสนใจส่วนตัว บางทีก็ไปอ่านเนื้อหาการเมืองย้อนหลัง เรื่องนี้คิดแล้วก็น่าเสียดายเพราะไอ้ความเก่าที่ผมเจอมันเก่าแค่ 5-10 ปี ถ้าเป็นตอนนั้นผมคงย้อนกลับไปอ่านย้อนหลังสัก 60-70 ปี หรือ 100 ปี ก็คงดีกว่านี้

นอกจากนี้คือการได้ฟังการปราศรัยที่สนามหลวง ปี 2531 เป็นปีเดียวกันกับที่มีการเลือกตั้ง ผมเลยได้ไปฟังการหาเสียงของพรรคพลังธรรม พรรคประชาธิปัตย์ พรรคประชากรไทย เขาให้ประชาชนมีส่วนร่วมด้วย ซึ่งน่าตลกดีที่ทุกวันนี้สนามหลวงกลายเป็นเขตพระราชฐานไปแล้ว

นอกจากเนื้อหาการเมืองแล้ว ได้อ่านเนื้อหาที่พูดถึงสถาบันกษัตริย์บ้างไหม

หลังจากนั้นผมอ่านหนังสือมากขึ้น ก็จะเจองานแบบ นิธิ เอียวศรีวงศ์ งานประเภทอ่านรู้เรื่องบ้างไม่รู้เรื่องบ้าง บางครั้งกลับมาอ่านอีกรอบก็พบว่า ในตัวอักษรมันซ่อนเนื้อหาทางการเมืองเอาไว้มากมาย พวกเนื้อหาที่ต้องมีพื้นฐานการเมืองในเรื่องนั้นมาก่อน อะไรประมาณนั้น

แสดงว่าคุณก็มีช่วงเวลาที่ทำงานเขียนของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ไม่รู้เรื่องเหมือนกันใช่ไหม

ปกติครับ ใครมันจะไปเข้าใจทั้งหมดวะ (หัวเราะ) รวมถึงนักวิชาการอีกหลายคนที่เป็นคอสมินิสต์ด้วยนะ งานหลายชิ้นขอบละไว้ในฐานที่เข้าใจ ทำให้ผมต้องไปสืบค้นต่อ แล้วพอกลับมาอ่านงานพวกเขาอีกครั้ง ก็จะได้มุมมองที่แตกต่างออกไป

ถ้าให้เลือกรวบรวมและหนังสือการเมืองที่ประทับใจ สำหรับคุณคือเล่มไหน

ถ้าเป็นงานวารสารการเมือง ผมโตมากับงานของ ชัชกรินทร์ ไชยวัฒน์ นักเขียนและนักข่าวในยุคที่เขายังไม่เป็นฝ่ายขวาแบบปัจจุบัน ผมมองว่านักเขียนคนนี้น่าสนใจ 2 ประการ หนึ่ง มีจุดยืนในเรื่องประชาธิปไตย และสอง มีความกล้าหาญและอารมณ์ขันในงานเขียนรวมถึงพวกทศสัมภรณ์ของ พันศักดิ์ วิญญูรัตน์ ที่ฉลาดในการเลือกคนเลือกคำถามในการสัมภาษณ์ สิ่งเหล่านี้ทำให้เราขยับจากการอ่านหนังสือพิมพ์รายวัน มาอ่านรายสัปดาห์ อ่านบทวิเคราะห์มากขึ้น

ส่วนหนังสือต้องออกตัวก่อนว่ามาตามอ่านทีหลัง งานที่ยังรู้สึกประทับใจคือ เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ ของ คริส เบเคอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร มันเป็นประวัติศาสตร์ช่วงยาวที่อ่านตอนแรกก็เหมือนไม่มีอะไร แค่อ่านเหตุการณ์แต่พอรู้อะไรมากขึ้น มีมุมมองที่กว้างขึ้น ก็เห็นอะไรที่แตกต่างไปในสังคมผ่านหนังสือเล่มนี้ อีกอย่างคือด้วยความที่เล่มนี้อ้างอิงมาจากหนังสือภาษาอังกฤษ เล่มอื่นๆ ซึ่งพอสืบค้นผ่านบรรณานุกรมจึงพบว่าข้อมูลพวกนี้มันต่อยอดความรู้ได้ ถึงขั้นคิดว่าเราจะเอามาแปลใหม่หลังจากทำสำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกันเลยนะ

ทั้งหมดนี้ไม่มีหนังสือการเมืองเลย ผมเทไปด้านการเมืองซะอย่างเดียว (หัวเราะ) ซึ่งเป็นความเข้าใจที่ผิดพลาด เพราะถ้าอยากจะเข้าใจการเมือง คุณจำเป็นต้องอ่านหนังสือที่มากกว่าการเมือง

ความคิดที่อยากก่อตั้งสำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน เริ่มขึ้นตั้งแต่ช่วงไหน

ฟ้าเดียวกัน อยู่ในหัวมาตั้งนานแล้ว เพียงแต่ผมรู้ว่าหากจะเริ่มกันที่มีมันเป็นเรื่องยาก เลยไปทำอย่างอื่นก่อน ทำสถาบันพัฒนาการเมือง ลองเอาเงินคนอื่นมาทำหนังสือดูบ้าง อย่างตอนที่ เป็นผู้ช่วยให้ ดร.มานะ ตรีรยาภิวัฒน์ เขาก็มีงบประมาณมาให้ลองทำหนังสือ ก็เป็นจุดที่ได้รู้ว่าการทำสำนักพิมพ์เป็นอย่างไร มีขั้นตอนอะไรบ้าง ใช้เงินเท่าไร ติดต่อกับโรงพิมพ์ต้องทำแบบไหน ก็อาศัยวิธีครูปักกล้าจำ เอาเงินคนอื่นมาใช้ก่อน

จุดหนึ่งที่เจอเพื่อนร่วมงาน ทั้ง อาจารย์ชัยวัฒน์ สดาอนันท์ กับ ธนาธร จึงรุ่งเรืองกิจ ซึ่งปัจจุบันกลายเป็นนักการเมืองไปแล้ว ตอนนั้น

ถ้ามีสำนักพิมพ์หนึ่งที ทำให้สังคมแตกแยกได้ แสดงว่าสังคม โคตรเปราะบางเลย

อยากทำสำนักพิมพ์ร่วมกันเลยมาลงขันคนละ 200,000 บาท ก่อนที่หลังจากนั้นต่างคนต่างก็มีเส้นทางเป็นของตัวเอง

เอาเข้าจริงความคิดจะเปิดสำนักพิมพ์มันจะไม่ได้อะไรเลยนะ ผมรู้ตั้งแต่ตอนนั้น จึงคิดโมเดลธุรกิจ 3 ขา ขึ้นมา ขาแรกคือการทำธุรกิจอย่างอื่นเพิ่มเติม ทั้งการทำหนังสือให้สำนักพิมพ์อื่นและการรับจัดนิทรรศการต่างๆ ขาที่สองคือ การเคลื่อนไหวภาคประชาชน เช่นการประท้วง หรือการชุมนุมต่างๆ หากใครขอให้ไปช่วย อนาคตก็จะไปช่วยทำทุกอย่างในฐานะสื่อ และขาสุดท้ายคือ การเรียนรู้จากความสำเร็จและข้อผิดพลาด บริหารสำนักพิมพ์และเงินที่ได้มาให้คุ้มค่าที่สุด สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกันจะเรียนรู้จากคนที่ประสบความสำเร็จ ขณะเดียวกันก็ระมัดระวังไม่เดินตามรอยคนที่ผิดพลาดในวงการสิ่งพิมพ์

ช่วงแรกวางทิศทางของสำนักพิมพ์ฟ้าเดียวไว้แบบไหน

มีหนังสือนักวิชาการ วารสาร มีหนังสือเล่ม หนังสือแปลเป็นหลักมากกว่า

อย่างวารสาร *ฟ้าเดียวกัน* มันก็เริ่มจากในตอนนั้นที่ไม่มีอะไรให้อ่าน แต่ผมยังอยากอ่านต่อ ยังมีคำถามเรื่องการเมืองไทยอยู่อีกเยอะ พอไม่มีใครทำ ไม่มีสื่อไหนพูด ผมก็ขอเป็นคนทำเอง ส่วนหนึ่งก็เพื่อตอบคำถามส่วนตัวของพวกเราเองด้วย

หนังสือชุดแรกที่ออกมาของสำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกันคือเล่มไหน

ในความเป็นจริงคือหนังสือที่วางแผนจะออกในช่วงเปิดตัวของสำนักพิมพ์มันไม่ได้ออกนะ เพราะทำไม่ทัน กระบวนการทำหนังสือมันใช้เวลานาน ไหนจะเรื่องความพร้อม หรือต้องไปทำงานอื่นก่อน จนเวลาล่วงเลยไปถึงกลายเป็นว่าความสนใจตรงนั้นหมดไปแล้ว

อย่างหนังสือชุด *สยามพากศ* ที่เราตั้งใจให้เกิดการหักล้างและนำเสนอข้อมูลใหม่ๆ ของสังคมการเมืองในยุคสมัยนั้นๆ ก็ใช้เวลาเกือบสิบปีเลยกว่าจะขึ้นเล่มแรกออกมาได้ หลังจากนั้นถึงจะมีตามออกมาเรื่อยๆ

กลายเป็นวารสาร *ฟ้าเดียวกัน* ที่ออกมาก่อน

ใช่เพราะมันมีตารางการออกที่ชัดเจน แต่ตอนหลังมันค่อยๆ หายไปเมื่อช่วงเดือนพฤษภาคมที่ผ่านมานี่เอง เพราะผมจะได้มีเวลาโฟกัสกับการทำงานหนังสือเล่มมากขึ้น อีกอย่างคือไม่มีต้นฉบับที่ดีพอ ผมเกรงใจคนอ่าน ถ้าคนทำรู้สึกว่ามันยังไม่ดี คนอ่านคงรู้สึกยิ่งกว่า ดังนั้นบทความดีๆ แต่ละเล่ม กว่าจะหาได้มันยากเย็นเหลือเกิน อาจเป็นเพราะนักเขียนเขาเขียนงานกันน้อยลงหรือไปเขียนในสื่ออื่นกันมากขึ้น ดังนั้นก็เลยคิดว่าอย่าทำต่อเลยวะ

วารสาร *ฟ้าเดียวกัน* มันส่งผลต่อความคิดของคนในสังคมอย่างไรบ้าง

สำหรับผมมองว่ามันเป็นความใหม่ เป็นการบุกเบิกเพื่อนำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์ หรือเป็นหลักฐานอ้างอิงในช่วงเวลานั้น ตอนผมกลับไปอ่านก็ยิ่งมองว่าเป็นการบันทึกความรู้สึกนึกคิดของเราที่มีต่อเรื่องต่างๆ ในยุคนั้น มันก็สามารถตรวจสอบตัวเองได้ด้วยว่าที่ผ่านมาเป็นอย่างไร ความคิดเห็นของเราต่อเรื่องนี้เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง แต่ในท้ายที่สุดก็พบว่ามันก็ได้รับใช้ยุคสมัยของมันตลอด 20 ปีที่ผ่านมา

เกณฑ์ในการคัดเลือกเนื้อหาหนังสือของสำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกันคืออะไร

พูดโดยง่ายที่สุดคือต้องดี (หัวเราะ) ผมมองเรื่องความใหม่ใหม่ในแง่ของข้อมูลหรือการตีความที่ไม่ได้อยู่ในกระแสหลัก เพราะถ้าอยู่ในกระแสหลัก เขาก็คงไปพิมพ์ที่อื่นกันหมดแล้ว เช่นหนังสือประเภทราชานิยม ประเทศไทยอยู่รอดด้วยบุญญาบารมีอะไรพวกนี้คนเขียนเขาก็ไม่ส่งมาหรอก และผมก็ไม่พิมพ์เหมือนกัน แต่ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับการตั้งคำถาม กระบวนการสร้างรัฐไทย อะไรเป็นอุปสรรคปัญหา ทำไมประเทศถึงไม่ไปไหนเสียที่เนื้อหาอะไรแบบนี้ต่างหากที่ผมสนใจ

พวกข้อคิดเห็นสมัยก่อนผมก็จะเปิดพื้นที่ให้ในวารสาร เป็นเวทีในการถกเถียง ในการแสดงวิวาทะ แต่สำหรับหนังสือมันไม่ใช่แบบนั้น มันต้องคิดให้มากขึ้น คิดไปจนถึงคำถามสุดท้ายว่า นี่เราจะมาลงทุนพิมพ์ข้อคิดเห็นของคนนี้จริงๆ เหรอ

แล้วเนื้อหาเกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์ละ อะไรสามารถพิมพ์ได้และพิมพ์ไม่ได้บ้าง

เอาเข้าจริงทุกทีก็มีการเซ็นเซอร์ทั้งนั้น เพียงแต่ว่าเพดานของแต่ละทีมีมากแค่ไหน ผมเองก็ไม่ได้อยากหาเรื่องใส่ตัว ดังนั้นสิ่งที่ผมพยายามนำเสนอก็คือการทำความเข้าใจ มองสถาบันกษัตริย์ให้เป็นหนึ่งในสถาบันทางการเมือง ซึ่งถ้าคุณจะวิเคราะห์การเมืองไทยแล้วคุณตัดปัจจัยหนึ่งออกไป คุณจะเรียกว่าวิเคราะห์การเมืองได้อย่างไร มันจึงจำเป็น ดังนั้นผมจึงมองเรื่องนี้เป็นการคืนความปกติมากกว่าทำเรื่องปิดกั้น

ส่วนเส้นที่ฟ้าเดียวกันจะไม่ไปแตะคือ อะไรที่ไม่มีหลักฐานชัดเจนก็จะไม่เขียนลงไปเลย จะไม่มีการกล่าวหากันลอยๆ ส่วนหนึ่งเพื่อความปลอดภัย รวมไปถึงความน่าเชื่อถือของตัวเองหนังสือของตัวเอง

พูดถึงเว็บบอร์ดฟ้าเดียวกัน ตอนนั้นความตั้งใจคืออะไร และทำไมสุดท้ายจึงปิดตัวลง

มันคือความตั้งใจของพวกเราที่จะพาสังคมไปให้ไกลที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ในการเถียงทุกประเด็น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะพวกเราเชื่อว่า การมีเสรีภาพในการขบคิดและถกเถียงจะเป็นทางออกของปัญหาและความขัดแย้ง

ส่วนสาเหตุที่ต้องปิดตัวลง เพราะเราเปลี่ยนผู้รับผิดชอบเว็บบอร์ดจากสำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกันเป็นกรรมการอีกชุดหนึ่ง ซึ่งหลังมีการเปลี่ยนมือเป็นคนอื่น ทำไปได้สักพักหนึ่งก็ต้องปิดตัวลง นอกจากนี้มีเรื่องการฟ้องร้องเกิดขึ้นมากเกินไป จนไม่มีเวลามารับผิดชอบเรื่องคดี รวมไปถึงเทคโนโลยีและวัฒนธรรมของสิ่งพิมพ์เปลี่ยนไป ผู้คนหันมาสนทนากันในแพลตฟอร์มอื่นๆ อย่างเช่น Facebook แทนในช่วงเวลานั้น

คิดอย่างไรกับการที่ตำรวจบุกเข้าตรวจค้นสำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน เหตุการณ์นี้มันสะท้อนถึงความเปราะบางของสังคมต่องานวิชาการด้านการเมืองและประวัติศาสตร์อย่างไรบ้าง

สำหรับผมทุกรัฐอำนาจนิยมมักจะกลัวความรู้หรือมุมมองที่แตกต่างจากรัฐต้องการให้ประชาชนรู้และเห็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐที่ไม่มี ความชอบธรรม มาจากการรัฐประหาร หรือ สืบทอดอำนาจฝ่ายกบฏรัฐประหาร ซึ่งจะมีความเปราะบาง หวาดระแวง และใช้อำนาจดิ้นเถื่อนมากขึ้น

อย่างกรณีตำรวจที่มานุกยัดหรือตรวจค้นสำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน เอาเข้าจริงก็ไม่สามารถทำได้นะ ถ้าไม่ได้รับคำอนุญาตจากศาล แต่มันก็ยิ่งเกิดขึ้น จึงอาจสะท้อนถึงความหวาดกลัวของอำนาจนิยมในประเทศไทย เรื่องนี้ผมมองเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งของการทำงานที่พยายามปักธงทางความคิดและทำลายกรอบบางอย่างของสังคม

สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกันถูกฝ่ายอนุรักษ์นิยมมองว่ามีเนื้อหาที่เป็นขั้วตรงข้ามกับพวกเขา ยกที่จะทำใจอ่านได้ คุณมองเรื่องนี้อย่างไร

ผมว่าโดยเนื้อหากับรูปแบบมันต่างกันนะ คือรูปแบบต้องทำให้รัดกุมอยู่แล้วไม่ใช่มาดึงชี้หน้าดำ ทำให้เจ็บช้ำน้ำใจกัน แล้วอีกอย่างผมเชื่อว่าหน้าที่ของการเมืองคือการเปลี่ยนความคิด และนำเสนอมุมมองใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา ดังนั้นสำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกันจึงเปิดรับคนทุกรูปแบบที่รักการอ่าน แม้ว่า คุณจะคิดเห็นไม่เหมือนกัน หรืออ่านทั้งเล่มแล้วเห็นต่าง ก็เขียนแย้งมาได้ไม่ต่างกัน

ถ้าให้แนะนำหนังสือฝ่ายอนุรักษ์นิยมสักเล่ม จะแนะนำเล่มไหน

ผมจะแนะนำหนังสือ *ศิษย์รัฐไทย: ย้อนสภาวะไทยศึกษา* ของ เบนเนดิกต์ แอนเดอร์สัน มีจุดเริ่มต้นจากบทความ 2 ชิ้นคือ 'Withdrawal Symptoms: Social and Cultural Aspects of the October 6 Coup' (1977) และ 'Studies of the Thai State: The State of Thai Studies' (1979) ซึ่งเบนเขียนขึ้นเพื่อประณามเหตุการณ์สังหารหมู่ 6 ตุลาคม 2519 กลายเป็นหนังสือที่พูดถึงการเมืองไทยอย่างรอบด้าน โดยมีแนวทางที่โดดเด่นคือการวิเคราะห์การเมืองไทย ผ่านเวลาและพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลกได้อย่างน่าสนใจ

สำหรับผม อาจารย์เบนไม่ใช่แค่นักวิชาการไทยศึกษา แก่เป็นนักวิชาการระดับโลก ดังนั้นบทความในเล่มจึงมีมุมมองที่กว้างและลึก ทำให้หลุดออกจากกรอบเดิมๆ ที่มีอยู่ เวลาพูดถึงสถาบันกษัตริย์ หนังสือเล่มนี้เขาเทียบกับบริบทโลกด้วย ช่วยให้การเมืองมันข้ามพื้นที่ ข้ามเวลา ทำให้เราเห็นอะไรใหม่ ๆ มากขึ้น

เอาเข้าจริงงานเขียนแบบนี้ มันไม่ใช่หนังสือที่จะมาคุยว่าคนฝ่ายไหนหรือคิดแบบไหนควรอ่าน แต่คนทุกคนควรอ่าน อ่านแล้วเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ก็มาถกเถียงกัน

สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน กลายเป็นที่รู้จักของคนรุ่นใหม่มากขึ้น ในช่วงที่มีความตื่นตัวทางการเมืองในปี 2563 เรื่องนี้คุณคิดเห็นอย่างไรบ้าง

สำหรับผมสำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกันเป็นเพียงส่วนหนึ่งในขบวนการประชาธิปไตยของคนกลุ่มนี้ ในการชวนพวกเขาตั้งคำถาม และหาข้อเท็จจริงในเรื่องต่างๆ เท่านั้น แน่แน่นอนว่าลึกๆ ผมก็รู้สึกดีใจที่เห็นกลุ่มคนรุ่นใหม่มีมุมมองที่หลากหลายแตกต่าง ในเรื่องการเมือง ซึ่งถือเป็นเรื่องดีในสังคมประชาธิปไตย ที่หนังสือการเมืองและการเมืองในประเทศไทยจะวิพากษ์วิจารณ์ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงให้ดีขึ้นต่อไปในอนาคตข้างหน้า

เคยได้ยินกระแสโจมตีว่า ฟ้าเดียวกันเป็นสำนักพิมพ์ที่ทำให้คนแตกแยก คิดเห็นอย่างไร

แตกแยกคืออะไร ถ้ามีสำนักพิมพ์หนึ่งที่ทำให้สังคมแตกแยกได้ แสดงว่าสังคมโคตรเปราะบางเลย ถึงที่สุดแล้วทุกอย่างมันก็ผ่านการพิสูจน์ ผ่านการปรับตัว ซึ่งการวิพากษ์มันคือส่วนหนึ่งของกระบวนการเหล่านี้

ปัจจุบันสำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกันยืนระยะมาได้นานเกือบ 20 ปี คุณมองเป้าหมาย หรือความท้าทายใหม่ๆ อะไรบ้าง

สำหรับผมคือการขยับเส้นเขตแดน เปิดรับแนวคิดและความเชื่อใหม่ๆ ทางการเมือง ทั้งของวงการเมืองรุ่นเก่าที่เปิดใจ และคนรุ่นใหม่ที่ยอมรับความแตกต่าง

ส่วนภารกิจของสำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกันหลังจากนี้ ผมยังไม่ได้คิดมากไปกว่าโปรเจกต์หนังสือประวัติศาสตร์และการเมืองในรูปแบบหนังสือเล่มที่ยังอยู่ในโครงการอีกตั้ง 20 กว่าเล่ม

สุดท้ายนักอ่านจะได้อะไรจากหนังสือของสำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน

ผมว่ามันคือการทำงานทางความคิด ยอดขายก็เป็นแค่ส่วนหนึ่ง หรือเพื่อนผมที่ไปทำพรรคการเมืองเขาก็ไม่ได้คิดแค่จำนวน สส. อย่างเดียว เขามองเรื่องการปักธงทางความคิด ไม่ว่าจะพรรคการเมืองหรือหนังสือสำหรับพวกเราภารกิจสำคัญที่สุดคือการเสนอแนะความเป็นไปได้ใหม่ๆ ทั้งในเชิงประวัติศาสตร์และการเมือง

23.

‘แจ่มใส’

สำนักพิมพ์ที่ Young at Heart อยู่เสมอ เพื่อเป็นเพื่อนใจของคนอ่าน

กับวัยรุ่นยุค 2000s ที่เติบโตมากับหนังสือของ ‘สำนักพิมพ์แจ่มใส’ เราคงไม่ต้องอธิบายว่า สำนักพิมพ์นี้มีอิทธิพลต่อคุณแค่ไหน แต่กับคนที่ รู้จักสำนักพิมพ์นี้เพียงน้อยนิด ขอสรุปให้ฟังอย่าง ย่อว่า แจ่มใสคือหนึ่งในสำนักพิมพ์ผู้ผลิตงาน นิยายรักวัยรุ่นที่ประสบความสำเร็จที่สุด และเป็น จุดเริ่มต้นทำให้เด็กหลายคนปล่อยมือจากหนังสือ การ์ตูนตาหวาน แล้วหันมาอ่านนิยายรักจนถึงติด งามแจ่ม

จากหนังสือชุด *ความรู้สึกดี...ที่เรียกว่ารัก* ใน ยุคแรกเริ่ม แจ่มใสสร้างปรากฏการณ์ในวงการ

หนังสือด้วยแบรนด์ ‘Jamsai Love Series’ บุกเบิกให้นิยายรักวัยรุ่นไทยเป็นที่นิยมจนครอง ชาร์ตขายติดอยู่หลายปี เช่นเดียวกับแบรนด์แปลจีน ‘มากกว่ารัก’ และแบรนด์นิยายวาย ‘everY’ ที่ผลักดันวัฒนธรรมป๊อปคลื่นใหม่ๆ ให้ไปโด่งดังในต่าง แดน

กว่า 20 ปีที่ผ่านมา แจ่มใสปลุกกระแสเหล่านี้ จนประสบความสำเร็จได้อย่างไร **น้ำฝน ปัญญา** ผู้จัดการอาวุโสฝ่ายการตลาดของแจ่มใส พร้อม แล้วที่จะเล่าให้ฟัง

เรื่อง: พัฒนา คำชาย

ภาพ: ธนดิษ ศรียานงค์

ความรู้สึกดี...ที่อยากแบ่งปัน

ถ้าให้นึกถึงหนังสือของ ‘สำนักพิมพ์แจ่มใส’ หลายคนอาจนึกถึงนิยายรักฟีลกู๊ดที่เน้นให้ความบันเทิงเป็นหลัก ซึ่งน้ำฝนก็ยืนยันว่าเราคิดถูก ในยุคแรกเริ่มของสำนักพิมพ์ เกรียงไกร สื่อสุวรรณ และ บุชรา พรประเสริฐศรี สองผู้ก่อตั้งอยากตีพิมพ์งานเขียนอ่านสนุก เพื่อสร้างความสุขและความแจ่มใสให้นักอ่าน จึงเป็นที่มาของชื่อสำนักพิมพ์แจ่มใสด้วย

“ย้อนกลับไปในปี 2544 ยุคนั้นนักเขียนส่วนใหญ่ที่ได้ออกหนังสือมักเป็นนักเขียนชั้นครูหรือนักเขียนที่รวมเล่มมาจากนิตยสาร แต่ทางผู้ก่อตั้งพบว่าในบอร์ดพันทิป ห้องถนนนักเขียน มีเรื่องสั้นเกี่ยวกับความรักที่เขียนโดยนักเขียนสมัครเล่นหลายคน ที่อ่านแล้วรู้สึกอิน สามารถสร้างความประทับใจไม่แพ้กันเขียนที่มีชื่อเสียง จึงคิดว่าน่าจะลองตีพิมพ์ดู เพราะเชื่อว่าคงจะมีคนที่ชอบอ่านเรื่องเหล่านี้เช่นเดียวกัน”

นั่นคือที่มาของรวมเรื่องสั้นชุด ความรู้สึกดี...ที่เรียกว่ารัก ซึ่งนำเรื่องสั้นเหล่านั้นมาตีพิมพ์ทำให้แจ่มใสกลายเป็นผู้บุกเบิกการนำนิยายรักจากอินเทอร์เน็ตมาตีพิมพ์เป็นเจ้าของแรก

แม้ตอนนั้นพวกเขาไม่ได้คาดหวังว่าจะขายดีเพียงแค่อยากแบ่งปันกับนักอ่านเท่านั้น แต่ด้วยความสนุกของเนื้อเรื่อง และงานออกแบบปกที่สวยงาม มีเอกลักษณ์ทำให้เสียงตอบรับของ ความรู้สึกดี...ที่เรียกว่ารักก็ดีสมชื่อจนสามารถพิมพ์เล่ม 2 3 4 ออกมาได้เรื่อยๆ แกรมยังรวมเล่มเดี่ยวให้นักเขียนแต่ละคนได้อีกด้วย

จุดนั้นเองทำให้เกรียงไกรและบุชราเริ่มทำสำนักพิมพ์แจ่มใส อย่างจริงจัง จึงมีการรับสมัครทีมงานเพิ่มเติม ส่งผลให้กองบรรณาธิการมีความขึ้นช่ออันหลากหลาย จากชุด ความรู้สึกดีฯ แจ่มใสจึงขยับขยายมาทำแบรนด์ Korean Love Series นิยายแปลแนวรักวัยรุ่นเกาหลีด้วยแฟชั่นของคนในทีมเช่นกัน

เรื่องรักสดใสที่ทำให้โลกทั้งใบเป็นสีชมพู

หนุ่มเหงาหวาน สาวฝันหัวใจ, หนุ่มฮอตสาวเฮี้ยว รักเปรี้ยวอมหวาน, คีย์หัวใจ บันไดเสียงรัก คือตัวอย่างงานเขียนของ ‘ควียอนี’ นักเขียนชาวเกาหลีที่แจ่มใสหยิบมาแปลจนได้รับความนิยมในหมู่วัยรุ่นไทยเป็นอย่างมาก ประจวบเหมาะกับ

ช่วงนั้นคนไทยเริ่มใช้อินเทอร์เน็ตกันอย่างแพร่หลาย แจ่มใสเองก็ทำเว็บไซต์ที่มีบอร์ด ‘แบ่งกันอ่าน’ ให้นักอ่านที่อินกับนิยายแจ่มใสได้มาแต่งเรื่องของตัวเองลงบอร์ดบ้าง

หนึ่งในนั้นคือ ‘เสตมบีเบอรี่’ นักเขียนคนแรก ของแนว Love Series ที่ลองส่งต้นฉบับมาให้พิจารณา และเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิด Jamsai Love Series อีกแบรนด์ในเครือที่ตีพิมพ์งานของนักเขียนวัยรุ่นไทย

ด้วยพื้นเพตัวละคร เซ็ตตั้งสถานที่ และภาษาที่เข้าถึงได้ง่าย มีกลิ่นอายของงานแปลเกาหลี ส่งผลให้แบรนด์ Jamsai Love Series คือหนึ่งในแบรนด์ที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดในยุคนั้น ถึงขนาดที่สร้างรายได้ให้สำนักพิมพ์กว่า 70 ล้านบาทในปี 2547

“ในยุคนั้น งานเขียนแบบนี้เป็นสิ่งที่แตกต่างจากตลาด มันแปลกใหม่สำหรับน้องๆ วัยรุ่นที่เคยอ่านการ์ตูนญี่ปุ่น อยู่ดีๆ มีนิยายที่พล็อตคล้ายการ์ตูน อ่านง่าย หนักบดบังจุดด้อยรูปของพระเอกนางเอกให้จินตนาการได้ง่ายขึ้น ที่สำคัญคือเป็นเรื่องของเด็กวัยรุ่น น้องๆ อ่านแล้วก็จะรู้สึกว้าวแจ่มใสเป็นเหมือนเพื่อนของเขา เกิดการไวรัลแบบปากต่อปากจนมันเป็นปรากฏการณ์ขึ้นมา” น้ำฝนวิเคราะห์ความสำเร็จให้ฟัง

“เราอาจไม่ได้ทำหนังสือที่เป็นวรรณกรรมชั้นครู แต่มันเป็นหนังสือที่เป็นจุดเริ่มต้นในการอ่านหนังสือที่เป็น text-based ของน้องๆ และทำให้เขาขยับไปอ่านงานที่เข้มข้นขึ้น ต่อยอดไปสู่การอ่านในรูปแบบใหม่ๆ เพิ่มมากขึ้นได้”

ความนิยมของ Jamsai Love Series ยังทำให้รูปแบบการสื่อสารของวัยรุ่นในยุคนั้นเปลี่ยนไป เริ่มมีอิโมติคอนอย่าง ^_^ <_O_O ที่นักเขียนใช้แพร่หลายในโปรแกรมแชตออนไลน์แบบ MSN สะท้อนให้เราเห็นว่าแจ่มใสคือหนึ่งในผู้นำเทรนด์ภาษาของวัยรุ่นได้ชัดเจน

ผลักดันเสียงวัยใสให้เป็นวรรณกรรม

หากมองมาในฝั่งแวดวงวรรณกรรม นอกจากการตีพิมพ์หนังสือแบรนด์ Jamsai Love Series ซึ่งนักเขียนส่วนใหญ่เป็นเยาวชน แจ่มใสยังมีกรผลักดันเสียงของวัยใสให้กลายเป็นวรรณกรรมอย่างจริงจัง ผ่านงานประกวด ‘นักเขียนหน้าใส’ ที่แจ่มใสจับมือกับเว็บไซต์อานานิยายยุคบุกเบิกอย่าง Dek-D.com รับสมัครงานเขียนแนว Jamsai Love Series

จากนักเขียนหน้าใหม่เพื่อให้มาแข่งขันกัน โดยมีกองบรรณาธิการและนักเขียนในสังกัดคอยเป็นโค้ชให้

“แจ่มใสรู้สึกที่เราควรพัฒนาศักยภาพของเด็กวัยรุ่นให้เขาเติบโตจริงๆ ก่อนโครงการนักเขียนหน้าใส เราก็มีการเทรนเรื่องการพัฒนางานเขียนให้กับนักเขียนในสังกัดอยู่แล้ว กระทั่งได้มาคอลแล็บส์กับ Dek-D ที่ทำนิตยสารออนไลน์โดยจัดโครงการขึ้นด้วยกัน เพราะแจ่มใสมองว่านอกจากจะได้พัฒนานักเขียนรุ่นใหม่ เรายังได้ต้นฉบับดีๆ มาตีพิมพ์ต่อยอดให้นักอ่านได้อีก ก็เป็นประโยชน์ต่อทั้งสองฝ่าย ทั้งนักเขียนและตัวแจ่มใสเองด้วย” น้ำฝนเล่าด้วยรอยยิ้ม

แน่นอนว่าประสบความสำเร็จระดับนี้ หลายสำนักพิมพ์ทั้งหน้าใหม่และหน้าเก่าจึงออกหนังสือแนวเดียวกันมาแข่ง แต่น้ำฝนเล่าว่าสิ่งที่ทำให้ Jamsai Love Series ยังครองอันดับสูงสุดบนชาร์ตนิยายรักได้หลายปี คือความใส่ใจที่แจ่มใสมีต่อหนังสือทุกเล่ม

“ด้วยใจที่ว่าเราอยากสร้างความสุขและความประทับใจให้กับนักอ่าน เราก็ใส่ใจในการทำหนังสือให้ออกมาดี พิถีพิถันทุกขั้นตอนเพื่อให้หนังสือของเรามีคุณภาพที่ดี เท่านั้นยังไม่พอ เรายังมี after service (บริการหลังการขาย) อีก จะเห็นว่าในยุคนี้แจ่มใสเป็นสำนักพิมพ์เจ้าแรกๆ ที่มียูนิต์ JCC หรือ Jamsai Customer Care

“สมัยนั้นยังไม่มีโซเชียลมีเดีย Jamsai Customer Care คือหน่วยงานที่คอยรับโทรศัพท์และตอบอีเมลลูกค้าอยู่หลังบ้าน หากลูกค้ามีปัญหาเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ เจอหนังสือชำรุด หรือแม้กระทั่งอยากโทรมาสอบถามว่านิยายที่มีเนื้อเรื่องแบบนี้คือเรื่องอะไร เราก็มีเซอรวิสตรงนี้ไว้รองรับ

“เราไม่ได้ดูแลเฉพาะส่วนของการทำหนังสือเท่านั้น แต่ดูแลลูกค้าจนถึงตอนที่เขาซื้อหนังสือกลับไป ลูกค้ายกย่องรู้สึกประทับใจและให้การสนับสนุนเราอย่างต่อเนื่อง เพราะเราดูแลเขาตั้งแต่ต้นน้ำไปจนถึงปลายน้ำเลย”

สิ่งที่ปรับตัวไปตามบริบทของสังคม

กว่า 20 ปีที่ผ่านมา สิ่งที่มีงานแจ่มใสติดเป็นหลักในใจระหว่างทำงานคือพวกเขาอยาก ‘Forever Young’

แจ่มใสอยากทำสิ่งที่สดใหม่เสมอไม่ว่าโลกการอ่านจะก้าวไปทางไหน พวกเขา ก็อยากก้าวไป

พร้อมๆ กันกับนักอ่าน นั่นทำให้กว่า 20 ปีที่ผ่านมา นอกจาก Jamsai Love Series ที่ประสบความสำเร็จแล้ว เราจะเห็นว่าแจ่มใสยังตัวไปทดลองทำงานแนวอื่นๆ ที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น เช่น สำนักพิมพ์ Enter Books ที่เน้นแนวแฟนตาซีและกำลังภายใน, สำนักพิมพ์มากกว่ารัก ที่เน้นนิยายรักแปลจีน หรือแม้กระทั่งสำนักพิมพ์กัมมัตตะ ซึ่งเปลี่ยนคู่มือเตรียมสอบที่เด็กไทยเคยมองว่าอ่านยากให้เข้าถึงได้ง่าย

เราอาจไม่ได้ทำหนังสือที่เป็นวรรณกรรมชั้นครู แต่มันเป็นหนังสือที่เป็นจุดเริ่มต้นในการอ่านหนังสือที่เป็น text-based ของน้องๆ

แต่เชื่อว่าเส้นทางของแจ่มใสจะโรยไปด้วยกลีบกุหลาบ มีหลายแบรนด์ที่ได้ทดลองทำแต่ยังไม่เหมาะกับตลาดจนต้องล้มเลิกไป แม้กระทั่ง Jamsai Love Series ที่ยุคหนึ่งเคยบูมมาก แต่ปัจจุบันมีการชะลอไว้ไม่ออกงานใหม่ๆ ด้วยเทรนด์ของนักอ่านที่เปลี่ยนไป

หนึ่งในเทรนด์ที่มาแรงในยุคนี้คือนิยายวาย แจ่มใสเองก็มีอีกหนึ่งสำนักพิมพ์ในเครือคือ everY ที่พิมพ์นิยายวายโดยเฉพาะ แม้จะเคยประกาศก่อนหน้านั้นว่าจะไม่ทำแนววาย

น้ำฝนให้เหตุผลว่าด้วยทีมบริหารที่เปลี่ยนไปบวกกับบริบททางสังคมที่โอบรับความหลากหลายมากขึ้น และเหตุผลที่แจ่มใสให้หน้าหนังสือที่สุดซึ่งเป็นเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังการแตกไลน์สำนักพิมพ์ใหม่ทุกครั้ง นั่นคือแฟชั่นและความชอบของทีมงานแจ่มใสเอง

น้ำฝนเล่าว่า เอกลักษณ์ของ everY ที่ต่างจากนิยายวายของสำนักพิมพ์อื่นๆ ก่อนหน้านั้นคือแจ่มใสมองว่ามันเป็นนิยายรัก

“everY คือแบรนด์ที่มองว่าความรักเกิดขึ้นได้กับทุกคนและทุกเพศ อย่างไรก็ตามเวลาโฆษณาหรือตอนที่เรารู้สึกถึง ก็จะเป็นนิยายวายแหละ แต่จริงๆ แล้วมันเป็นนิยายรัก มันสามารถทำอะไรก็ได้ในขอบเขตของนิยายรัก แต่ขณะเดียวกันก็ตระหนักว่าเราเป็นสื่อ เพราะฉะนั้นคอนเทนต์ของ everY จึงต้องเป็นสิ่งที่เหมาะสมกับบริบทสังคมในเวลานั้น และต้องสามารถวางขายบนชั้นหนังสือได้”

everY เปิดตัวในปี 2558 เป็นสำนักพิมพ์เจ้าแรกๆ ที่ผลักดันให้นิยายชายรักชายและหญิงรักหญิงไปอยู่บนเชลฟ์ของร้านหนังสือชั้นนำ และนิยายวายหลายเรื่องในสังกัดถูกซื้อลิขสิทธิ์ไปทำซีรีส์ที่โด่งดังทั้งในและต่างประเทศ เช่น เพราะเรา...คู่กัน, เดือนเกี้ยวเดือน, หลังมาน (แค่เพื่อนครับเพื่อน), หอมกลิ่นความรัก

และเมื่อนับตัวเองเป็นสื่อ everY จึงให้ความสำคัญกับการส่งต่อค่านิยมบางอย่างไปสู่คนอ่านผ่านวรรณกรรม นำฝนยอมรับว่างานของแจ่มใสและ everY บางเรื่องก็มีเรื่องผิดพลาดบ้างเป็นธรรมดา

“เช่นคอนเทนต์แบบนี้ไม่เหมาะกับค่านิยมยุคนี้แล้ว มันจะมีเคสที่หนังสือเมื่อ 5-6 ปีก่อนนำกลับมาทำเป็นซีรีส์ ซึ่ง ณ ตอนนั้น บริบททางสังคมเป็นอีกแบบหนึ่ง คนอ่านทุกคนเลิฟ ซีนซมเล่นนั้น แต่ตอนนี้บริบทสังคมเปลี่ยนไป มีบางจุดที่เซนซิทิฟ แจ่มใสก็เรียนรู้และปรับตัว มันเลยเกิดเป็นเคสที่ว่าเรานำหนังสือบางเล่มมารีไรต์ใหม่ให้เหมาะสมกับสังคมในยุคสมัยนี้”

แจ่มใส...ประทับใจคุณ

และเพราะความตั้งใจที่จะเป็นผู้ผลิตคอนเทนต์ที่ Forever Young ชาวแจ่มใสจึงกระโดดไปลองทำสื่อใหม่ๆ ที่พวกเขา ‘อยากลอง’ เช่นการออกหนังสือภาษาอังกฤษ การเป็นผู้จัดซีรีส์วายเรื่อง SOTUS พี่ว้ากตัวร้ายกับนายปีหนึ่ง การทำเว็บไซต์อ่านนิยายรายตอน และการทำ Virtual Live Fan Meeting ศิลปิน

“มันได้ know-how นะ” น้ำฝนบอกเหตุผล “ไม่ว่าจะหนังสือเล่ม เว็บไซต์นิยายรายตอน ทำซีรีส์หรือแฟนมีตติ้ง ทุกอย่างก็ต้องมีความรู้ที่จะเอามาพัฒนาให้องค์กรได้เรียนรู้และเติบโตขึ้นไปอีก เพราะเราก็ไม่ได้อยากอยู่กับที่”

“แต่นักรบย่อมมีบาดแผล สิ่งที่เราทำมันก็มีทั้ง

เวิร์กและไม่เวิร์ก อันไหนที่ไม่เวิร์กก็เก็บเป็น lesson learned และเอามาปรับให้งานต่อไปดีขึ้น เราจะไม่กลับไปเจ็บอีก”

น้ำฝนยังเล่าเสริมว่า ในโลกที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว มีเทคโนโลยีและแพลตฟอร์มต่างๆ มาขับเคลื่อนโลกคอนเทนต์มากขึ้น สิ่งที่แจ่มใสให้ความสำคัญมีสองส่วน คือทำธุรกิจหนังสือให้ไปได้ดีและมั่นคง อีกส่วนคือ ลองทำสิ่งแปลกใหม่ที่พวกเขาไม่เคยทำแต่อยากทำ

“การทำสิ่งเดิมให้ดีกว่าให้นักอ่านรู้สึกว่าเขายังมีเพื่อนคนนี้คนเดิมอยู่ข้างๆ เสมอ แต่เราก็อยากทำสิ่งที่แปลกใหม่ เพื่อเป็นสีสันและสร้างความ fresh ให้กับทีมงาน ซึ่งอาจนำไปสู่โอกาสใหม่ๆ ในทางธุรกิจได้ ฉะนั้นมันก็ต้องไปพร้อมๆ กัน”

เหนืออื่นใด น้ำฝนย้ำว่า mission ของแจ่มใสที่ตั้งไว้ตั้งแต่วันแรกจะไม่มีการเปลี่ยนแปลง นั่นคือการสร้างความสุขและความแจ่มใสให้นักอ่านเสมอมา และตลอดไป

~~~~~

24.

‘วาดหวังหนังสือ’ กับการกิจวาดความหลากหลาย ให้หนังสือเด็กและชวนเจ้าตัวเล็ก หวังถึงพรุ่งนี้ที่ดีกว่า

หนังสือเด็กมีมากมาย ยิ่งหนังสือเด็กที่ปลูกฝังให้นักอ่านตัวน้อยเป็นเด็กดี เชื่อฟังพ่อแม่ เคารพครูบาอาจารย์ ยิ่งมีเกลื่อนกลาด สะท้อนความคิดความเชื่อว่าผู้ใหญ่บ้านนี้เมืองนี้อยากได้เด็กแบบไหน

อันที่จริง หนังสือเด็กที่สอนทักษะการใช้ชีวิต และให้ความรู้ก็พอมิ และมีเยอะเลยที่มาจากปลายปากกาของ สองขา หรือ หมอน-ศรีสมร โชเฟร นักเขียนที่โลดแล่นอยู่ในวงการวรรณกรรมเด็กมากกว่า 10 ปี และก่อนหน้านั้นมีประสบการณ์เป็นครูเกือบ 20 ปีทั้งในไทย สหรัฐอเมริกา และอิสราเอล ประเทศสุดท้ายคือที่พำนักปัจจุบันของเธอ

ต่อให้คุณไม่มีลูก ไม่อยู่ในวัยที่จะซื้อหนังสือเด็ก ก็อาจเคยได้ยินข่าวคราวและเสียงชื่นชมที่พ่อแม่มีต่อหนังสือของหมอนผ่านหูมาบ้าง โดยเฉพาะ

หนังสือชุดป๊องแป้ง หนึ่งในผลงานสร้างชื่อของเธอซึ่งประกอบด้วยหนังสือ 72 เล่ม (และอาจมีเพิ่มอีก!) แต่เล่มตัวละครหลักอย่าง ‘ป๊องแป้ง’ จะพานักอ่านตัวน้อยไปเรียนรู้เรื่องราวและทักษะใหม่ๆ ในชีวิต เล่มที่โดดเด่นเป็นพิเศษคือ *ป๊องแป้งอยากรู้* ซึ่งช่วยให้เด็กทำความเข้าใจเรื่องอวัยวะเพศ และ *ป๊องแป้งถูกก๊อปปี้* ในรถช่วยให้เด็กรู้ว่าต้องทำอะไรหากติดอยู่ในรถคนเดียว

แน่นอนว่าคนที่เป็นทั้งแม่ของลูกและยายของหลาน รวมทั้งเคยเป็นครูที่อ่านหนังสือให้เด็กๆ ในชั้นเรียนฟังทุกวันอย่างหมอนภูมิใจในผลงานของตนอย่างยิ่ง แต่เธอยังคงมองเห็นช่องว่างบางอย่างในแวดวงหนังสือเด็กของไทย และเชื่อมั่นว่าหนังสือเด็กยังเป็นได้มากกว่านั้น

หนังสือเด็กต้อง ‘วาดหวัง’ ให้เด็กฯ ได้

หนังสือเด็กที่ไม่ถูกตีพิมพ์

ตลอด 10 ปีที่เป็นนักเขียนหนังสือเด็ก หมอนมีผลงานตีพิมพ์ออกมากกว่า 170 เล่ม เฉลี่ยปีละ 17 เล่ม

นับเป็นตัวเลขที่สูงทีเดียว—เราตั้งข้อสังเกต

“แต่เรื่องที่ไม่ผ่านมีเยอะกว่านั้นอีก” หมอนเอ่ยพร้อมให้อินไซด์ว่า ส่วนมากมักเป็นเรื่องที่สังคมไทยไม่คุ้นเคยหรือมีความเชื่อที่ไม่ควรให้เด็กรับรู้ เช่น เรื่องเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เรื่องเด็กที่มีภาวะพิการแบบต่างๆ ไปจนถึงเรื่องความหลากหลายทางเพศ

กระนั้นหมอนเองก็พยายามพูดคุยกับสำนักพิมพ์ที่ทำงานร่วมกันบ่อยๆ “หลายสำนักพิมพ์ที่ส่งไป เราจะคุยกับเขากว้างๆ ว่า สมมติออกหนังสือ 10 เล่ม มีเล่มที่พ่อแม่อยากอ่านและขายได้สัก 6 เรื่องให้สำนักพิมพ์อยู่ได้ก็โอเคแล้ว อีก 2 เรื่องอาจจะขายดีมากหรือได้รางวัล อีก 2 เรื่องยังไม่รู้ว่าขายได้หรือไม่ แต่ก็เป็นหนังสือที่ต้องมี”

เธอยกตัวอย่าง ‘หนังสือต้องมี’ เล่มหนึ่งที่ได้รับการตีพิมพ์ นั่นคือ หัวใจแปลงร่าง เล่าเรื่องเด็กผู้หญิงคนหนึ่งที่มีพี่ชายเป็นเด็กออทิสติก ช่วยให้หนอนหนังสือตัวจ้อยทำความเข้าใจเด็กพิเศษ ไม่ล้อเลียน และให้พื้นที่ในสังคม

หัวใจแปลงร่าง ได้รับคำชื่นชมสรรเสริญไม่น้อย ทั้งได้รับรางวัลดีเด่น ‘รักลูกอวอร์ด’ (2554) และได้รับคัดเลือกให้เป็นหนึ่งใน ‘100 หนังสือดีเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนไทย’ (2555) ‘โครงการ 108 หนังสือดี เปิดหน้าต่างแห่งโอกาสสำหรับเด็กวัย 6-9 ปี’ (2556) ‘โครงการหนังสือเด็ก EF’ (2559) ตลอดจน ‘หนังสือดีสำหรับเด็กและเยาวชน’ (2560)

“ได้รางวัลและคำชื่นชมเยอะมาก แต่ขายไม่ค่อยได้ พิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี 2554 จนตอนนี้ยังขายไม่หมดเลย” หมอนเล่าด้วยน้ำเสียงธรรมดา ไม่ได้เจือความน้อยใจ หากจะเจืออะไรคงจะเจือความเข้าใจ เข้าใจทั้งสำนักพิมพ์ เข้าใจทั้งพ่อแม่

“เราถามสำนักพิมพ์ถามเพื่อนว่าทำไมคนไม่ซื้อ เขาก็บอกว่าจากที่คุยกับหลายคน คนที่มีลูกเป็นเด็กออทิสติกไม่อยากจะซื้อเพราะเดี๋ยวคนรู้ว่าลูกเขาเป็นส่วนคนที่ลูกไม่เป็นที่ไม่อยากซื้อเพราะเดี๋ยวคนคิดว่าลูกเขาเป็นเหมือนกัน”

กำแพงสูงใหญ่ สำนักพิมพ์ไม่ค่อยอยากพิมพ์ เพราะขายไม่ออก พ่อแม่ไม่ค่อยอยากซื้อให้ลูกอ่าน เพราะความกลัวว่าน้าปการ ความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่กว้างไกลกว่าการเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่และทักษะชีวิตส่งไปไม่ถึงเด็กๆ คำถามสำคัญคือผู้ที่มีมองเห็นปัญหานี้จะทำอย่างไร

หมอนให้คำตอบว่า ก็ลุกขึ้นมาทำเองสิ!

หนังสือเด็กที่หลากหลาย

แม่เห็นช่องว่างในตลาดหนังสือเด็กมานาน และพยายามผลักดันให้ ‘หนังสือต้องมี’ ได้รับเลือกให้ตีพิมพ์กับสำนักพิมพ์ใหม่ๆ หรือกระทั่งคิดค้นโปรเจกต์พิเศษต่างๆ เช่นกรณีของเรื่อง *บ้านเลี้ยงเดี่ยว* หนังสือว่าด้วยลูกสาวที่เติบโตมากับแม่เลี้ยงเดี่ยว ซึ่งถูกตีพิมพ์ด้วยโมเดลระดมทุนจากผู้อ่าน (Crowdfunding) แต่แรงผลักดันสำคัญที่ทำให้หมอนตัดสินใจลุกขึ้นมาปลุกปั้น ‘วาดหวังหนังสือ’ ด้วยสองขาของตัวเอง คือความบิดเบี้ยวของสังคมไทยในปัจจุบัน

“ปกติเราเป็นคนลึนลา แต่หลายปีมานี้รู้สึกเครียด คงเหมือนกับหลายๆ คนที่ทนไม่ได้กับสภาพบ้านเมือง เรารู้สึกว่าน่าจะทำอะไรได้ แต่จะเป็นแค่ท่อน้ำเลี้ยงเหรอ แคล่ส่งตังค์เหรอ เท่าไหร่ถึงจะพอ เราเลยคิดว่าทำสิ่งที่ตัวเองถนัดเถอะ คือทำหนังสือ ทำในเนื้อหาที่ยังไม่มี เราอยากเห็นความหลากหลายในหนังสือเด็กของไทย อยากให้หนังสือเป็นสะพานสื่อไปถึงหลายๆ เรื่อง”

‘เนื้อหาที่ยังไม่มี’ ที่หมอนพูดถึงคือเนื้อหาว่าด้วยการเคารพความแตกต่างหลากหลายของมนุษย์ ประวัติศาสตร์กระแสรอง สังคมการเมืองฉบับย่อยง่าย รวมทั้งเนื้อหาที่กระตุ้นให้เด็กกล้าตั้งคำถาม และที่สำคัญ-กล้าวาดหวังและฝันไปถึงชีวิตที่พวกเขาต้องการ

นั่นเป็นที่มาของหนังสือวาดหวัง 3 ชุด ‘ต้นกล้าฟ้าใหม่’ ‘หลากหลายรื่นรมย์’ และ ‘ตุลาประชาชน’

ชุดปฐมฤกษ์ที่ปล่อยออกมาเมื่อปี 2564 อย่าง ‘ต้นกล้า ฟ้าใหม่’ ประกอบไปด้วยหนังสือ 8 เล่ม ได้แก่ *เบ็ดน้อย*, *10 ราษฎร Comic*, *ตัวไหนไม่มีหัว*, *เสียงร้องของผองนก*, *เด็กๆ มีความฝัน*, *จ จิตร*, *แม่หมีมีไปไหน?* และ *แค้! แค้! มังกรไฟ*

ส่วนชุดที่ 2 ‘หลากหลายรื่นรมย์’ ซึ่งปล่อยออกมาในเดือนมิถุนายน 2565 นั้นทำร่วมกับโครงการอ่านสร้างชาติของมูลนิธิกระจกเงา ประกอบด้วย *แม่จ๋า คุณนั่นสิ*, *ไข่มุ่แค่ปลา*, *เด็กๆ กับวันพิเศษ*, *อ้อ อ้อ! เมี้ยว!*, *แพะเมืองผี*, *เต่าทองสองสี*, *โรงเรียนใหม่* และ *จำจากจรไกล*

และชุดล่าสุดอย่าง ‘ตุลาประชาชน’ ประกอบด้วย *ชีวิตเล็กๆ เด็กชายวาฤทธิ์ สมน้อย*, *แล้วพบกันใหม่*, *ยายสี มีหมา แมว มด ลิง และขุนทอง*, *ดาวแก้ว*, *เราล้วนคือคน*, *อ อากง*, *พี่น้องอยู่ที่ไหน* และ *วาดหวัง*

จากทั้ง 3 ชุด หมอนเป็นผู้เขียนเองเกินครึ่ง นอกเหนือจากนั้นเป็นคนที่เธอชักชวนมาเขียน เช่น สมบัติ บุญงามอนงค์, อินทรา เจริญปุระ, อ้อ และ อไอดา, ตง, Jingbell, สุวิชา ฯลฯ ส่วนนักวาดภาพประกอบนั้นมีหลากหลาย ทั้ง 24 เล่มแทบไม่ซ้ำกันเลย (“นักวาดไทยเก่งมาก” หมอนย้ำ ตลอดบทสนทนา)

“จุดหนึ่งที่น่าสนใจ ตอนทำ วาดหวังชุด 1 เราชวนคนที่มีพลังดี และเป็นทีู้จักไป 20 กว่าคนหลายคนไม่ถนัดเรื่องเด็ก มองไม่ออกว่าจะเขียนอย่างไร และอีกไม่น้อยก็มกรอบว่า จะเขียนหนังสือเด็กต้องเขียนเรื่องดีงามสดใส ไม่ไปแตะมีสบนผ้าขาว เพราะเมืองไทยไม่มีภาพหนังสือเด็กอย่างอื่น ทั้งที่ทุกคนหัวก้าวหน้า หลายคนมีลูก หลายคนเคยเรียนต่างประเทศ ก็ยังมองว่าหนังสือเด็กน่าจะเป็นอย่างชีวิตสัตว์โลก จึงใจเสียดลูกในกระเป๋าหน้าท้อง อะไรอย่างนี้ ซึ่งอันนั้นเราเคยทำแล้ว เราอยากทำอะไรใหม่ๆ ในแนวอื่นบ้าง

เราอยากเห็นความหลากหลายในหนังสือเด็กของไทย อยากให้หนังสือเป็นสะพานสื่อไปถึงหลายๆ เรื่อง

“อย่างชุด ‘ตุลาประชาชน’ แม้กระทั่งทีมงานเราบางคนก็ไม่เห็นด้วยในตอนแรก เขามองว่า ‘ไม่แรงไปหรือ’ เราก็บอก ‘เดี๋ยวลองดู มันมีมุมที่พูดได้อยู่’ เพราะถ้าเราไปดูหนังสือเด็กในประเทศอื่นๆ อย่างอเมริกาเขามีหนังสือเด็กเรื่องทาสคนดำหรืออิสราเอลที่เราอยู่ก็คุยเรื่องการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (holocaust) กับเด็ก เพราะมันเป็นความจริง และมันมีวิธีเล่าอยู่”

ทั้งหมดทั้งมวลหมอนไม่ได้ติดใจที่คนอื่นไม่เข้าใจหนังสือเด็กแบบที่เธออยากทำ เพียงแต่เข้าใจว่าต้องค่อยๆ สื่อสาร ค่อยๆ เปิดพื้นที่ ทั้งคนเขียนและคนวาดจะได้จินตนาการถึงหนังสือเด็กแบบใหม่ๆ ได้กว้างไกลและหลากหลายกว่าเดิม

“คนไทยมีศักยภาพ มีคนทำอะไรดี๊ ในมุมเล็กๆ อยู่เยอะ แต่ในพื้นที่ออกมาสู่สาธารณะมีไม่มาก เราจึงขอเป็นหนึ่งในพื้นที่เล็กๆ ตรงนั้น มีคนถามว่าอยากทำถึงเท่าไร หมอนตอบว่าคิดไปไกลถึง 14 ชุดแล้ว” เธอเล่ากึ่งหัวเราะ

“บางคนบอกว่า ‘กลุ่มวาดหวังทำอะไรตั้ง 24 เล่มในปีหนึ่ง จะรีบไปไหน งานช่วยไหม’ เราก็บอก ‘อยากขอร้องให้ช่วยมาซื้อแล้วไปดูว่า นิทานวาดหวังช่วยไหม’ ทุกคนตั้งใจกันเต็มที่อย่างสุดกำลัง เราไม่ใช่คนช่วยโดยเฉพาะในเรื่องงาน เพราะถ้าทำช่วยแปลว่าเราไม่เคารพทั้งหนังสือ ไม่เคารพทั้งคนอ่าน ไม่เคารพทั้งคนเขียน คนวาด และทีมงาน แล้วมันจะทำให้แวดวงหนังสือมันแย่ด้วย”

เพราะเราเชื่อว่าเด็ก ต้องรู้สึกเป็นสุขที่สงสัย

หนังสือเด็กที่รัฐปราบปราม (ไม่สำเร็จ)

อย่างที่รู้กัน แค่น้อยชุดแรกออกมา ‘วาดหวังหนังสือ’ ก็โด่งดังยิ่งกว่าพลูแตก

คนทำงานย่อมอยากให้ผลงานเป็นที่รู้จัก แต่หมอนและทีมงานไม่ได้คาดคิดว่าจะสร้างชื่อจากการได้รับหมายเรียกให้ไปรายงานตัวที่สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.) เพื่อชี้แจงว่า การขายหนังสือผ่านเพจเฟซบุ๊กนั้นฝ่าฝืนพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 หรือไม่

อีกทั้ง คุณหญิงกัลยา โสภณพนิช รัฐมนตรี

ช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้น ยังตั้งทีมงานตรวจสอบด้วยว่าเนื้อหาหนังสือวาดหวังเข้าข่ายบิดเบือนหรือเปล่า

ไหนจะชาวเน็ตหลายคนที่ออกมาวิพากษ์วิจารณ์ว่านิทานวาดหวังจะเปลี่ยนให้อารมณ์ของชาติกลายเป็น ‘ซอมบี้สามก๊ก’ ตั้งแต่ยังเด็กยังเล็ก

“มันมีการไล่บี้ของรัฐทำให้คนไม่กล้าออกมาทำ มาไล่บี้อะไรกับนิทาน แล้วที่โดนข้อหาขายตรงคือเขาหาเรื่องเรานี้ขนาดเราทำไม่เอาทำไรนะเงินที่ได้มากลุ่มวาดหวังมอบให้หลากหลายกลุ่มกิจกรรมที่ทำเพื่อสังคมสิทธิเสรีภาพประชาธิปไตย ช่วยผู้ลี้ภัยไทยในประเทศเพื่อนบ้าน และนำไปทำพอนต์ลายมือจิตร ภูมิศักดิ์ กลุ่มวาดหวังขอแคทูนคืนเพื่อที่จะได้ทำชุดใหม่ต่อไป” หมอนย้อนความแฉเจ็ใจยิ่งแฝงอยู่

แต่ในวิกฤตยังมีโอกาส ความพยายามในการปราบปรามโดยรัฐสองสเปดไลท์ให้ ‘วาดหวังหนังสือ’ ไปโดยปริยาย ต้นกล้าฟ้าใหม่ ฉับบัตติมพิพครั้งแรกจำนวน 18,000 เล่มขายหมดเกลี้ยงภายในเวลาไม่กี่วัน บางคนไม่มีลูกก็ซื้อมาอ่านเองเพื่อให้รู้ว่าหนังสือเด็กมีแบบนี้ได้ด้วย หรือบางคนซื้อบริจาคให้ห้องสมุดก็มีเช่นกัน

ยิ่งดียิ่งกว่าขายหมด คือการได้ยินเสียงตอบรับที่ดีจากนักอ่านทั้งรุ่นเยาว์และรุ่นใหญ่

“พ่อแม่ให้กำลังใจเยอะมาก มีคนส่งคลิปลูกๆ 2-3 ขวบมาให้ดูเยอะมาก เห็นแล้วชื่นใจ และรู้สึกขอบคุณทุกการสนับสนุน อุ้มใจมากๆ ค่ะ” หมอนเล่าเสียงใส

แน่นอนว่ามีเสียงวิพากษ์วิจารณ์และการตั้งคำถามจากผู้อ่านบ้าง แต่ก็เป็นธรรมดาและเป็นไปตามครรลองประชาธิปไตยที่ผู้บริโภคมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็น

อันที่จริง-ดีเสียอีกที่ ‘วาดหวังหนังสือ’ จุดประกายบทสนทนาในสังคมที่คนโดยทั่วไปไม่กล้าพูดคุยและตั้งคำถาม ในโมงยามนั้นหัวข้อที่หลายคนอาจไม่เคยนึกถึงมาก่อนกลายเป็นประเด็นถกเถียงที่สังคมติดตาม เป็นต้นว่าเด็กๆ รับรู้เรื่องการเมืองได้แล้วหรือ การบอกเล่าเรื่องความตายนั้นโหดร้ายเกินไปสำหรับเด็กหรือเปล่า ช่วงวัยที่เหมาะสมมีจริงหรือเป็นเพียงวาทกรรม และอื่นๆ อีกมากมาย

คงไม่ผิดนักหากจะบอกว่า ‘วาดหวังหนังสือ’ ขยายความคิดความอ่านให้ทุกคน ไม่ใช่แค่นักอ่านตัวน้อย แต่ยังรวมถึงคนที่ใช้ชีวิตอยู่ในกรอบของสังคมที่เต็มไปด้วยข้อห้ามและความกลัว

หนังสือเด็กที่บอกให้ผู้ใหญ่ปลูกลาหญา

ถามจริงๆ ตอนได้รับหมายเรียก ความกลัวแวบเข้ามาใหม่-เราหย่อนคำถาม

“กลัวมากค่ะ” หมอนตอบทันที

“ตัวเราไม่ได้อยู่ไทย แล้วเพื่อนซึ่งคอยเป็นธุระจัดการสิ่งต่างๆ ให้ก็ต้องขับรถพานิทานหนี เพราะกลัวว่าเจ้าหน้าที่จะมายึด แล้วอยู่ๆ ติดต่อเขาไม่ได้เลย 3 ชั่วโมง เราก็กักไปหาเพื่อนในที่ทุกคนเลย โทรหาให้หน่อย กลัวว่าถ้าเขาขับออกไปแล้วรถชน จะทำอย่างไร แล้วบ้านป่าเมืองเถื่อนนี้มันมีคนถูกอุ้มหาย ถ้าเกิดอะไรขึ้นเพื่อนเราจะเป็นอย่างไร ลูกเขาจะทำอย่างไร แล้วนักเขียนนักวาดคนอื่นๆ อีกบางคนต้องพาลูกไปต่างจังหวัด บางคนภรรยาซึ่งไม่เกี่ยวข้องเลยถูกบริษัทเรียกไปคุย

“เราเลยต้องออกหน้าว่ามีอะไรให้มาคุยกับเรา ทุนทำหนังสือเป็นทุนของเราเอง เพราะเราไม่อยู่ไทยเราปลอดภัย ตอนแรกก็คิดว่าจะกลับเมืองไทยไปเคลียร์ แต่ทุกคนบอกว่าอยากกลับ โดนจับที่สนามบินแน่นอน เราเลยออกหน้ามาตลอด แต่จริงๆ มีทีมอีก 5 คนเป็นกลุ่มวาดหวังด้วยกัน เป็นเพื่อนๆ ในเฟซบุ๊กที่เราชวนมาเป็นที่ปรึกษา เขามีงานประจำกัน ที่มาช่วยกันทำและมีชื่อเป็นที่ปรึกษาในเล่ม เราก็ขอบคุณมากๆ แล้ว นี่ขนาดทำหนังสือดีๆ นะ วาดหวังตั้งใจทำ คุณภาพดีทั้ง

เนื้อหาและรูปแบบ ไม่คำกำไร คนยังกลัวกันขนาดนี้ เพราะเราอยู่ที่สังคมแห่งความกลัว”

ความกลัวก็มี แล้วทำไมถึงยังยืนหยัด-เราถามต่อ

“หลายครั้งเราก็คิดว่า พอเหอะ อยากเลี้ยงหลาน แล้วก็มีเรื่องอยากเขียนอีกเยอะ แต่จะหยุดก็เสียดาย ยังคิดเลยว่าถ้าเราปิดไป อีกหน่อยจะมีใครกล้าออกมาทำอะไรแบบนี้อีกไหมนะ เราเลยยังต้องทำต่อ บางคนก็บอกว่า ‘ถ้าไม่ไหวอย่าฝืน’ เราบอก ‘ไหวสิ คุณเขียนคนวาดเขายังไหวเลย’ เราคิดว่าเราไม่หยุด เราจะทำต่อ ถ้าเพื่อนเรายังทำต่อ ถ้ายังมีคนสนใจ ถ้ายังมีคนอ่าน คนซื้อ คนสนับสนุน ช่วยให้เด็กๆ ได้ผลิงาน”

หนังสือเด็กที่สนับสนุนให้เด็กฝัน

ช่วงหนึ่งของบทสนทนา เราถามหมอนว่า หนังสือเด็กที่ดีในมุมมองของเธอต้องเป็นอย่างไร นี่คือคำตอบที่เราได้

- 1-อ่านสนุก
- 2-เปิดโลกกว้าง
- 3-ให้อิสระเสรีกับเด็ก

“เปิดให้หิวมันบาน หัวมันฟู อ่านแล้วรู้สึกทั่วโลกมันสนุก ชีวิตมันดี มีอะไรให้อยากเรียนรู้ต่อไป เพราะเราเชื่อว่าเด็กต้องรู้สึกเป็นสุขที่สงสัย ต้องมีคนคอยตอบคำถามเขา มีหนทางให้เด็กได้รู้ได้หาคำตอบ เพราะมันเป็นธรรมชาติของเด็ก เด็กไทยหรือผู้ใหญ่ไทยจะถูกบอกให้เงียบ อย่าพูด อย่าเถียง นั่งฟัง นั่งตัวตรง ซึ่งมันไม่ใช่”

‘วาดหวังหนังสือ’ จึงเป็นเช่นนั้น อ่านสนุก เปิดโลกกว้าง และให้อิสระเสรีกับเด็ก

หมอนบอกด้วยว่าทุกอย่างที่เธอวาดหวังให้กับลูกๆ หลานๆ รวมถึงเด็กๆ ทุกคนอยู่ในหนังสือเด็กๆ มีความฝัน หมดแล้ว ดังเช่นช่วงหนึ่งที่เขียนไว้ว่า

ฝันถึงเสรีภาพ เปลี่ยนโอกาสตั้งวาดหวัง
สังคมบ่มพลัง แม้พลาดพลังให้กำลังใจ
ฝันให้ฝันเป็นจริง ไม่หยุดนั่งดูที่ที่ไหน
ฝันถึงประชาธิปไตย ร่วมก้าวไกลทุกไทยเท่ากัน

25.

อำนาจ รัตนมณี: 20 ปี 'ร้านหนังสือเดินทาง' บ้านหลังที่สองของนักอ่าน

ตลอด 20 ปีที่ผ่านมา 'ร้านหนังสือเดินทาง' ของ หนุ่น-อำนาจ รัตนมณี ทำหน้าที่เสมือนบ้านหลังที่สองของนักอ่าน บนถนนพระสุเมรุอันเจียมสงบ ผ่านแดด ฝน ร้อนหนาว รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ทว่ายังคงยืนหยัดอยู่ได้อย่างแข็งแรง

นับจากจุดเริ่มต้นในยุคที่ผู้คนยังไม่เข้าใจคอนเซ็ปต์ของร้านหนังสืออิสระ ยังเลือกซื้อหาหนังสือจากร้านเซนส์โตร์ใหญ่ๆ 'พีหนุ่น' ในวัย 20 เศษ ตัดสินใจเริ่มทำร้านหนังสืออิสระโดยที่ไม่มีความรู้ทางธุรกิจแม้แต่น้อย เขาลงมือทำด้วยความรักในหนังสือและความเชื่อมั่นว่า สิ่งที่คุณรักจะสามารถเลี้ยงชีพได้ ก่อนจะได้รับการตอบรับอย่างอบอุ่นจากเหล่านักอ่าน ผ่านนิสัยเป็นกันเองของเจ้าของร้าน การคัดเลือกหนังสืออย่างพิถีพิถัน

และบรรยากาศร้านที่กลายมาเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนทางความคิดของผู้คนที่มาเยี่ยมเยือน

อาจเรียกได้ว่า ร้านหนังสือเดินทาง เปรียบเสมือนผู้บุกเบิกยุคแรกๆ ที่ทำให้นักอ่านชาวไทยได้รู้จักร้านหนังสืออิสระที่มีคาแรกเตอร์ มีบรรยากาศแตกต่างจากร้านหนังสือเซนส์โตร์ใหญ่ๆ ทำหน้าที่เป็นคอมมูนิตี้เล็กๆ ให้นักอ่านได้มาพบปะกัน และทำให้ผู้คนได้รู้ว่า 'การอ่าน' ไม่ใช่เรื่องไกลตัว แต่ใครๆ ก็อ่านได้

ที่สำคัญ ร้านหนังสือเดินทาง ทำให้คนที่คิดฝันอยากเปิดร้านหนังสือของตัวเองมีกำลังใจ มีความเชื่อมั่นมากขึ้นว่า ร้านหนังสืออิสระสามารถยืนหยัดอยู่และเลี้ยงชีพได้ ถ้าเรารักและใส่ใจมันมากพอ

ย้อนกลับไปช่วงที่เปิดร้านหนังสือเดินทาง สถานการณ์ของร้านหนังสืออิสระในเวลานั้นเป็นอย่างไร

ตอนนั้นเป็นยุคที่ยังไม่มีโซเชียลมีเดีย ยังไม่มีสมาร์ตโฟนแบบปัจจุบัน เป็นยุคที่คนเริ่มใช้โทรศัพท์มือถือ แต่ใช้แค่โทรเข้า-ออก หรือส่งข้อความสั้นๆ คนยังนิยมใช้กล้องฟิล์ม แวดวงหนังสือ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ยังดีอยู่ หนังสือยังเป็นสิ่งที่คนใช้เวลากับมันเยอะ แต่ตอนนั้นเป็นยุคที่ยังไม่มีทางเลือกอื่นในการเข้าถึงข้อมูลมากเท่ากับตอนนี้แล้วเป็นยุคที่น่าแปลก ทั้งที่การเข้าถึงข้อมูลมีช่องทางน้อยกว่าตอนนี้ แต่ยุคนี้กลับมีร้านหนังสืออิสระมากกว่า 20 ปีที่แล้ว ซึ่งเป็นเรื่องย้อนแย้งพอสมควร

ตอนที่เราริเริ่มต้นร้านเมื่อ 20 ปีที่แล้ว ร้านหนังสืออิสระมีไม่เยอะ ร้านที่อายุไล่เลี่ยกันก็เช่นร้านเล่า ที่เชียงใหม่ ร้านหนังสือ) 2521 ที่ภูเก็ต ซึ่งอายุห่างกันแค่ปีเดียว ในยุคนั้นคนซื้อหนังสือตามร้านเซนซึ่ใหญ่ๆ หรือตามบู๊ทแฟร์ ซึ่งช่วงที่เปิดร้านหนังสือเดินทางที่แรกบนถนนพระอาทิตย์ ถือว่าได้รับพีดแบ็กจากนักอ่านในปริมาณที่น่าดีใจ ในมุมหนึ่ง เราารู้สึกว่า 4 ปีของร้านแรกที่ย่านพระอาทิตย์เป็นช่วงเวลาที่ทำให้ร้านเป็นที่รู้จัก และเป็นกรสร้างฐานไว้อย่างดีสำหรับการย้ายมายังถนนพระสุเมรุในปัจจุบัน

ถ้ามันคือบริบทของร้านหนังสืออิสระในเวลานั้น แล้วมีปัจจัยลบอื่นๆ ในการทำร้านบ้างไหม

มีนะพอยุคนั้นมีร้านหนังสืออิสระน้อยสำนักพิมพ์หรือสายส่ง ก็จะไม่ค่อยเข้าใจคอนเซ็ปต์คำว่า ‘ร้านหนังสืออิสระ’ เขาไม่สนใจในการที่เราจะเอาหนังสือเขามาวางขายที่ร้าน เพราะเขามองว่าเรามีแค่หนึ่งเดียว แต่มยังเล็กด้วย ไม่สามารถสู้สะเทือนอะไรเขาได้เลย ไม่มีเราเขาก็อยู่ได้

แต่ตอนนี้เขาเริ่มเข้าใจว่าบริบทการทำหนังสือมันเปลี่ยนไป หนังสือที่ร้านเรามีมากมายสำนักพิมพ์มักขอเก็บคิ่่นเพื่อนำกลับไปลดราคา แต่ร้านเรายังขายเต็มราคาได้ด้วยซ้ำไป มันทำให้สำนักพิมพ์ที่เมื่อก่อนเคยมองข้ามร้านหนังสืออิสระก็เริ่มคิดว่ามี hidden บางอย่างที่คุณต้องใส่ใจในรายละเอียดเหมือนกัน แต่ก่อนภาวะเหมารวมอาจจะม่ เพราะร้านหนังสืออิสระอาจเป็นเรื่องใหม่ในแง่คอนเซ็ปต์ แต่เดี๋ยวนี้เหมารวมไม่ได้แล้ว

ตอนนั้นคุณใช้วิธีไหนในการติดต่อขอหนังสือมาขาย

เราใช้วิธีผู้ตามหน้าตัก เราไม่สามารถทำร้านขึ้นมาแล้วทุกอย่างเพอร์เฟกต์หนึ่ง ทุนทรัพย์ก็ไม่ได้มีเยอะ กว่าจะได้หนังสือสำนักพิมพ์ต่างๆ มาเราต้องรอ

สมมติว่าการเอาหนังสือเข้ามา ต้องไปเปิดหน้าบัญชีกันและกัน เงื่อนไขการเปิดหน้าบัญชีก็ต้องมีการทำแบงก์การันตี คือการเอาเงินไปค้ำประกัน เขาไว้ว่าเราเอาหนังสือเข้ามา เราไม่ได้เอามาแล้วซึ่งแบงก์การันตีแต่ละเจ้าก็แตกต่างกันอย่างที่ไม่เคยคาดคิดมาก่อน บางเจ้าสามหมื่น บางเจ้าห้าหมื่น ซึ่งพอเจอหลายเจ้าก็เจอหลายตังค์เหมือนกัน เราเลยใช้วิธีรอ สมมติผ่านไปสามเดือนพอเก็บเงินได้ เราก้ไปเอาเจ้านี้มา ผ่านไปอีกหกเดือน เราไปเอาอีกเจ้ามา มันต้องใช้เวลา

**คุณต้องแตกต่าง
ด้วยธุรกิจของตัวเอง
มันบังคับให้คุณต้อง
แตกต่าง**

พีดแบ็กจากการเกิดขึ้นของร้านหนังสือเดินทาง ในตอนนั้นเป็นอย่างไรบ้าง

เราคิดว่าเสียงตอบรับไปในทางบวกตลอด ดีด้วยซ้ำไป การที่มันยืนอยู่มาได้ 20 ปี หรือการที่ทุกวันนี้ในกรุงเทพฯ หรือต่างจังหวัดเริ่มมีร้านหนังสืออิสระมากขึ้น นั่นเป็นตัวชี้วัดด้วยตัวมันเองว่าการมีอยู่มันดีหรือไม่ดี

สำหรับกรณีร้านหนังสือเดินทางเราเองได้จากร้านทั้งในเชิงอาชีพและรายได้ รวมถึงกำไรที่ไม่ใช่ตัวเงิน มันมีหลายมิติที่ทำให้เรารู้สึกว่านี่คือกำไร

อย่างหนึ่งของการทำร้านหนังสือ พุดง่าย ๆ ให้เห็นเป็นรูปธรรมคือ บางอาชีพพอเลิกงานเรายังต้องเรียกหาเพื่อนฝูงอีกแบบมาแถมเอาที่แต่พอทำร้านหนังสือเดินทางมา 20 ปี พอปิดร้านก็คือปิดร้านเรอิมแล้ว อายากกลับไปนอนอ่านหนังสือ ภาวะการเรียกร้องต้องออกไปสังสรรค์นั้นไม่มีเลย แสดงว่าระหว่างวันเราได้เจอคนที่อยากเจอแล้ว สำหรับเรา นี่คือการ

ถามว่าสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้อย่างไร ขึ้นอยู่กับว่าเราเซตอัปร้านขึ้นมาโดยมีบุคลิกอย่างไรด้วย มันถึงจะดึงดูดคนเหล่านั้นเข้ามา

แล้วคุณเซตอัปร้านขึ้นมาอย่างไร ทั้งคอนเซ็ปต์ และการสร้างคาแรคเตอร์ให้ร้านเป็นที่จดจำ

มีปัจจัยสองอย่างที่ต้องคำนึง หนึ่งในปัจจัยภายนอกก่อน เราต้องยอมรับว่าระบบนิเวศร้านหนังสือ การที่ใครสักคนจะลุกขึ้นมาทำร้านหนังสือ คุณไม่มีทางมีทุนทรัพย์ไปสู้ร้านเซนสโตรที่มีอยู่ตอนนี้ได้ ประเด็นคือถ้าสู้ไม่ได้ในเชิงปริมาณ ทั้งปริมาณทุน ปริมาณพื้นที่ คุณจะยืนอยู่อย่างไรให้อยู่รอด คำตอบคือคุณต้องแตกต่าง ด้วยธุรกิจของมันเองมันบังคับให้คุณต้องแตกต่าง

ปัจจัยที่สองคือจะแตกต่างอย่างไร คุณแตกต่างเพราะมีบางที่แตกต่างจริงๆ หรือแค่เสแสร้งที่จะแตกต่างเพราะต้องการอยู่รอด ประเด็นของเราคือ การเสแสร้งที่จะแตกต่างจะไม่สามารถยืนอยู่ได้นาน คุณเองก็จะมีรู้สึก คนที่มาร้านก็จะรู้สึก ใจที่เราให้มันก็จะรู้สึก คำถามที่เราคุยกันว่า 'คิดผิดหรือเปล่า?' มันจะเกิดขึ้น แล้วจากนั้นคุณก็จะรู้สึกว่ามันไม่ใช่แล้ว ไปทำอย่างอื่นดีกว่า

การแตกต่างเป็นเรื่องจำเป็น แต่ต้องแตกต่างอย่างที่คุณเชื่อ ที่คุณเป็น ที่คุณศรัทธา สำหรับเรา พอตัดสินใจจะทำร้านหนังสือก็ถามตัวเองว่า หนังสือประเภทไหนที่เราชอบและอธิบายได้ ก็ต้องกลับไปดูชั้นหนังสือที่เราชอบอ่าน กลับมาดูไลฟ์สไตล์ที่เราชอบ จากนั้นก็พิจารณามิติที่มันกว้างขึ้น เราเลยได้ขอบเขตว่าทำร้านหนังสือเกี่ยวกับการเดินทางดีกว่า แต่คำว่าหนังสือเดินทางของเราเกินความมากกว่าแค่ไกด์บุ๊กหรือสารคดีท่องเที่ยว แต่อาจจะเป็นเรื่องสั้น นิยาย บทความ หรือสารคดีอะไรก็ได้ มันคือหนังสือที่กระตุ้นให้คนอยากเดินทาง

เราเลยกำหนดคำว่า 'การเดินทาง' ของเราเป็นสามขั้นตอน คือ เริ่มจากหนังสือที่กระตุ้นให้คน

ออกไปดูโลกกว้าง หนังสือที่ให้ข้อมูลเพิ่มเติม และหนังสือที่ทำให้คุณได้รู้สึกซึ่งขึ้นเกี่ยวกับสิ่งนั้นหลังการเดินทาง ร้านของเรามีสามอย่างนี้เป็นตัวคุมหลัก มันเลยทำให้ชัดเจนมากกว่าหนังสือประเภทไหนที่เราควรจะไว้ในร้าน นั่นคือในมุมของร้าน

ส่วนมุมของลูกค้า มันทำให้มีภาพชัดเจนว่าเวลานึกถึงเรา เราจะเห็นภาพชัดว่ามาแล้วจะได้อะไร อันนี้เป็นตัวชี้เป็นชี้ตายเลย บางกรณีไม่ใช่ว่าหนังสือที่เรามี ที่อื่นไม่มี แต่มาที่นี่แล้วมันได้แน่นอนหรือหาได้ง่ายกว่า อันนี้เป็นการวางบุคลิกของมัน ประกอบกับพอเป็นคำว่าหนังสือเดินทาง เราก็มีภาพในหัวตั้งแต่แรกแล้วว่า ถ้าเราต้องเดินเข้าไปในร้านหนังสือสักร้าน บรรยากาศแบบไหนที่เราอยากเจอ คือเอาตัวเองเป็นตัวชี้วัดแรกเลย เราไม่ได้อยากอยู่ในบรรยากาศร้านหนังสือที่ดูเคร่งครัดเกินไป หนังสือห่อพลาสติกไว้หมด หรือถ้าหิวน้ำขึ้นมามีอะไรให้ดื่มไหม เราเลยรู้สึกว่าถ้าขึ้นเราจะมีร้านหนังสือที่ทำให้คนมาใช้เวลามากกว่ามันได้มากที่สุด เป็นร้านที่มีมากกว่ากิจกรรมการซื้อขายหนังสือ แต่ทำอย่างไรถึงจะกลายเป็น cultural destination หรือเป้าหมายทางวัฒนธรรม เช่น ถ้าคุณออกจากบ้าน แต่ไม่ออกไปห้าง ร้านหนังสือจะเป็นอีกตัวเลือกหนึ่งให้คุณ นั่นคือสิ่งที่เราคาดหวัง และมันเป็นแบบนี้มาตั้งแต่ต้น

20 ปีของร้านหนังสือเดินทาง ผ่านความเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง

เรายืนยันว่าทำเลร้านที่ถนนพระอาทิตย์เป็นทำเลที่เหมาะสมที่สุด เพราะมีป้อมพระสุเมรุอยู่ข้างหน้า มีแม่น้ำ การที่มีร้านหนังสืออยู่ในชุมชนแบบนั้นมันลงตัว แต่สิ่งที่ไม่ดีคือต้นทุนการทำร้านที่นั่นแพงมาก จึงทำให้อยู่ไม่ได้

ถามว่า 20 ปีที่ผ่านมาเหตุการณ์อะไรบางอย่างที่ร้านหนังสือเดินทางเจอ เราคิดว่ามันมีสามข้อหลักๆ คือ หนึ่ง ไม่ว่าในยุคไหน ถ้าใครสักคนจะทำร้านหนังสือขึ้นมา คุณต้องต่อสู้กับสภาพความเป็นจริงที่ว่า คนไทยมีวัฒนธรรมการอ่านที่ไม่ได้เข้มข้นแข็งแรง ถ้าใครสักคนจะทำธุรกิจเพื่อขายสินค้าให้กับธุรกิจที่มีผู้บริโภคจำนวนมากน้อยมันก็เสี่ยง ซึ่งอาจทำให้หลายคนไม่กล้า แต่นั่นคือความท้าทายที่ทุกร้านต้องเจอ เราเองก็เจอ แต่ก็รู้สึกว่านี่เป็นหน้าที่ของเราหรือเปล่าที่ต้องลองทำ เพื่อให้คนอ่านกันมากขึ้น

สอง ผ่านไปประมาณสิบปี เกิดการดิ้นรนขึ้น

ดิจิทัลเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ข้อมูลขึ้นไปอยู่บนแพลตฟอร์มต่างๆ อย่างเช่นก่อนหน้านี้ก็มีคำว่า ‘กอดตอง’ เกิดขึ้น มันสะท้อนว่าเวลาที่คุณมีอยู่ถูกบางอย่างดึงออกไป สิ่งที่คุณเคยสามารถบริโภคได้เลยก็ต้องกอดเอาไว้ก่อน นั่นก็เป็นภาวะหนึ่งที่จะอาจจะทำให้หลายคนอ่านหนังสือน้อยลง ก็ต้องยอมรับว่าร้านหนังสือเดินทางเองก็เจอภาวะนี้มากระทบเหมือนกัน

สาม การเกิดมาของโรคระบาดโควิด อันนี้เป็น unpredictable ที่ทุกอาชีพต้องเจอ ร้านหนังสือเดินทางก็เจอผลกระทบ แต่ในบรรดาสามอิเวนต์ทั้งหมดทั้งมวล ถ้ามองว่าร้านหนังสือเดินทางรับมือได้ดีวิธีใด หรืออยู่มาได้ด้วยกลยุทธ์แบบใด เรามองย้อนกลับไปแล้วค้นพบอย่างหนึ่ง คือ ทรายใดที่เรายังเป็นมนุษย์ เรายังต้องการปฏิสัมพันธ์แบบเป็นมนุษย์อยู่ เราอาจจะอยู่กับบ้าน อาจจะซื้อของออนไลน์ อาจจะอ่านคอนเทนต์สั้นๆ มากมาย แต่สุดท้ายเราเชื่อว่าสักๆ แล้วคุณยังต้องการการเจอกันแบบตัวเป็นๆ ยังต้องการการปฏิสัมพันธ์ซึ่งหน้า

มันเป็นสิ่งที่ชัดเจนว่า เทคโนโลยีไม่ใช่สิ่งที่จะมาทำให้ธุรกิจหนังสือล้มหายไปโดยสิ้นเชิง แต่ว่ามันจับคู่กันไปต่างหาก

ถ้าให้มองย้อนกลับไป ตลอด 20 ปีที่ผ่านมา ใน การเป็นผู้บุกเบิกของร้านหนังสืออิสระที่เกิดขึ้น คิดว่าร้านหนังสือเดินทาง มีส่วนในการเปลี่ยน โลกการอ่านของคนไทยอย่างไรบ้าง

สิ่งหนึ่งที่ร้านหนังสือเดินทางน่าจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบ้างคือ การอ่านไม่จำเป็นต้องอ่านเพื่อเรียน อ่านเพื่อสออย่างเดียว สิ่งนี้เป็นพีดแบ็กที่เราเห็นจากพฤติกรรมของคนในชุมชน การที่มีร้านหนังสืออิสระมาตั้งในชุมชนทำให้คนย้ายจากร้านอื่นมาร้านหนังสือเหล่านั้น ที่นี้พฤติกรรมของคนที่ไม่เคยอ่าน พอได้เห็นคนอ่าน ก็อาจรู้สึกว่าการอ่านไม่จำเป็นว่าต้องเป็นนักเรียนหรืออาจารย์ อยู่ในวัยทำงานก็อ่านได้ เราคิดว่า สิ่งหนึ่งที่เห็นชัดเลยก็คือ มันทำให้ความรู้สึกที่ว่าหนังสือเป็นเรื่องไกลตัว มันไม่ได้ไกลตัวเหมือนเดิม

หาก 20 ปีของร้านหนังสือเดินทาง จะมีอานิสงส์อะไรบ้างกับแวดวงหนังสือ เราคิดว่าการมีอยู่ของมันน่าจะเป็นตัวที่ทำให้คนที่คิดฝันอยากมีร้านหนังสือ มีกำลังใจ หรือมีความเชื่อมั่นมากขึ้นว่า ร้านหนังสืออิสระมันอยู่ได้

(Handwritten signature)

26.

Make yourself at home 'ฟิลาเดลเฟีย' ร้านหนังสือของคนรัก และบ้านของหนุ่มสาวผู้ยากไร้โอกาส

ความปรารถนาสูงสุดของ 'เจ็บบ' วิทยากร โสวัตธ คือการเขียนหนังสือ

ส่วนความฝันของ 'ท๊อฟฟี่' ศินีนาฏ โสวัตธ หญิงสาวคนรัก คือการมีร้านหนังสือที่เปรียบเหมือนบ้านอันอบอุ่นของนักอ่าน คือสถานที่สร้างสรรค์งานเขียนของสามี คือพื้นที่ปลอดภัยของลูกสาวทั้งสอง และเพื่อสะสางความฝังใจในวัยเยาว์ของเด็กสาว ที่ถูกกีดกันจินตนาการและการอ่านด้วยความอึดอัดขัดสนของชีวิต

10 เจตจำนงของร้านหนังสือ 'ฟิลาเดลเฟีย' จึงยังลึกลับคลอเคลян นั่นคือ ไม่ว่าเธอหรือเขา จะร่ำรวยหรือยากไร้ การอ่านหนังสือคือสิทธิที่ไม่ควรถูกพราก

“ร้านหนังสือคือความฝันของภรรยา แต่วิถีวิทยาของร้าน บุคลิกของร้านคือเรา เรามีวิถีคิดบางอย่างคืออยากให้ร้านหนังสือเป็นพื้นที่สร้างองค์ความรู้หนึ่ง ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นการจัดเสวนา นั่งคุยกันกับผู้คน การคัดหนังสือเข้าร้าน หนังสือที่ถูกปฏิเสธโดยรัฐ หนังสือที่ถูกลดพื้นที่ มันจะมีพื้นที่ในร้านเราเสมอ”

ถ้อยคำของเขามีเชิงอรรถที่น่าสับสน ผ่าน 3 ช่วงเวลาชีวิตของวิทยากร นับตั้งแต่ครั้งยังเป็นเด็กชายที่จำต้องห่มผ้ากาสาหวัดเพื่ออาศัยอารามวัดเป็นที่รำเรียนเขียนอ่าน ต่อมาในวัยหนุ่มเขาปรารถนาใช้ชีวิตในฐานะโลกุตรชน ผจญความดูดลาดของมนุษย์ในโลกกว้าง ก่อนลงหลักปักฐาน สร้างงาน สร้างฐานะ เลี้ยงดูบุตร พร้อมกับหารังนกแก้วประชาธิปไตยให้มันคงท่ามกลางพายุโหมพัดทางการเมือง

สามเนรผู้หังการ

ด้วยความยากไร้ของครอบครัว การเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาจึงกลายเป็นเรื่องยากอย่างไม่อาจเลี่ยง ในประเทศที่ออกแบบให้ประชาชนต้องจ่ายเบี้ยบำนาญรายทางเพื่อเข้าถึงความรู้ เหตุผลนี้ทำให้ในปี 2533 วิทยาการตัดสินใจวชเป็นสามเนรเพื่ออาศัยช่องทางการศึกษาในการยกระดับชีวิตโลกของการอ่านของเขาเริ่มต้นตั้งแต่ตอนนั้น

“มนุษย์เราถูกพัฒนาได้ด้วยการศึกษา เรามันใจเรื่องนี้มาก แต่โอกาสในการเข้าถึงการศึกษาของคนอย่างผมมันไม่มี คิดดูว่าบ้านอยู่ห่างจากตัวเมือง 8 กิโลเมตร แต่เราได้เข้าเมืองแค่ 2 ครั้งต่อปี คือครั้งที่ป่วยจนยาในหมู่บ้านรักษาไม่หาย กับอีกครั้งคืองานกาชาด แค่นั้นเอง

“เมื่อได้บวชเรียน หนังสือที่เราอ่านจริงๆ จังๆ และมีบทบาทมากๆ ในชีวิตคืองานวิชาการ เป็นงานของ จิตร ภูมิศักดิ์ เป็นหนังสือที่ทำให้ตื่นตาตื่นใจ พุดง่าย ๆ ว่า ช่วงก่อนอายุ 17 เราเป็นนักอ่านงานวิชาการ เช่น งานของพระยาอนุมานราชธน งานของเสฐียรโกเศศ, นาคะประทีป ฯลฯ งานเหล่านี้มีอิทธิพลกับเราสูง”

อิทธิพลของหนังสือส่งผลต่อวิธีคิดและบุคลิกภาพของวิทยาการอย่างชัดเจน เช่นการถูกวิจารณ์ว่ามี ‘ลักษณะรุนแรง’ ในความหมายของการกล้าโต้เถียงและวิจารณ์ข้อเท็จจริงกับผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ เขากลายเป็นเด็กอหังการ ในสังคมที่ยึดมั่นถือมั่นกับลำดับชั้นอาวุโสเป็นสรณะ

“นี่คือเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เราไม่ค่อยเชื่อใจใครในเรื่องความรู้ ข้อดีคือเรามั่นใจว่าเราแสวงหาความรู้ได้ด้วยตัวเอง แล้วไม่ไปผูกค้ำตอบอยู่กับปรมาจารย์คนใดคนหนึ่ง แต่ข้อเสียก็คือ ความคิดแบบนี้ทำให้เราโตช้า เพราะแทนที่จะเปิดใจกับทุกสิ่ง เรากลับไม่ค่อยเปิดใจ”

อ่านเพื่อชำระสะสาง

ในอีกด้าน อุปนิสัยรักการอ่าน ตั้งคำถาม และการแสวงหาความรู้ ได้คลี่คลายความสงสัยและกระตุ้นสำนึกอยู่หลายประการ โดยเฉพาะเรื่องความเป็นไทย-ความเป็นลาว และการถูกกดทับโดยรัฐรวมศูนย์

“เรื่อง สำ นึก ถึง การ กด ทับ มัน มา จาก ประสพการณ์ตรง เช่น การที่เราต้องไปหาสำนึกเรียนที่ใหญ่ขึ้น มันทำให้เราต้องไปอยู่ที่จังหวัด

สุรินทร์ ได้เห็นลักษณะคนเขมรเหยียดคนลาว เพื่อนคนเขมรก็มักจะหลอกให้เราพูดคำเขมรผิดๆ พอเรามา รู้ความหมายตอนหลังก็ตกใจนะ (หัวเราะ) แล้วก็พวกคำเหยียดคำล้อว่า ไอ้พวกลาวกินปลาแดก สกปรก

“เราก็มีคำถามเกิดขึ้นว่า เอ้ย มันเหยียดกันทำไม มันคืออะไร เพื่อนก็อธิบายไม่ได้ว่าพูดแบบนั้นทำไม จนวันหนึ่งเราได้อ่านงานของ คึกฤทธิ์ ปราโมช เรื่อง *ถกเขมร* เราจึงรู้เลยว่า อ้อ เพราะคนเขมรไม่มีวัฒนธรรมเกลือ เขาอยู่ในลุ่มน้ำที่เป็นทะเลสาบใหญ่ มีปลาตัวใหญ่ เมื่อคึกฤทธิ์เดินทางไปเขมร เขาพบว่าปลาเน่าเยอะมากเลย นั่นเพราะเกลือไม่พอ สรุปคือคนเขมรทำปลาแดกไม่เป็น เขาจะทำเป็นแค่แดดเดียว ปลาจ่อม กุ้งจ่อมเล็กๆ เพราะเขาไม่เชี่ยวชาญวิถีของเกลือ แต่คนลาวบ้านเราอยู่กับเกลือ มันก็เลยต้องใช้วัฒนธรรมเกลือ”

การถูกกระทำในลักษณะเหยียดหยาม เร่งเร้าให้เขาค้นหาความหมายและสัญญาณที่ซ่อนอยู่ระหว่างถ้อยคำ จนกระทั่งพบว่า ‘ประเทศไทย รวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย’ คือคำหลอกลวง

มนุษย์เราถูกพัฒนาได้ ด้วยการศึกษา เรามั่นใจเรื่องนี้มาก

“เราชาติเชื้อลาว มันคือการแบ่งแยกและปกครอง เป็นการรวมศูนย์อำนาจมันคือโครงสร้างของรัฐที่รวมทุกอย่างเป็นชาตินิยม เราเข้าใจพัฒนาการของรัฐมากขึ้น มันทำให้พวกเราขัดแย้งกัน เห็นการถูกกดทับจากส่วนกลาง”

เขายกตัวอย่างขยายความ ผ่านเรื่องราวจากประสบการณ์ตรงในวงการพระสงฆ์ที่มักใช้วิธีส่งแมวมองมาทาบตามสามเนรหัวดีตามต่างจังหวัดไปจำพรรษาในเมืองหลวงเพื่อเรียนธรรม หากวัดใดมีพระเณรที่สามารถสอบได้พระปริยัติธรรมและ

มีสมณศักดิ์ ย่อมส่งผลกับงบประมาณของวัด และมีผลต่อฐานันดรศักดิ์ของเจ้าอาวาสไปโดยปริยาย

“หรือพอเราอ่านวรรณกรรม วรรณคดี และมหากาพย์มากขึ้น เราเห็นว่าวรรณกรรมลาวในอีสาน คนไทยจะเรียกว่าวรรณกรรมท้องถิ่น เช่นเรื่องสังสินไซ, ขุนเจือง ซึ่งมันมีโครงสร้างเป็นมหากาพย์ หากเราไปเปรียบเทียบกับวรรณคดีไทย เราไม่เห็นว่าเป็นเรื่องไหนที่มีโครงสร้างเป็นมหากาพย์เลย

“เราเริ่มวิพากษ์วิจารณ์สิ่งที่เคยถูกทำให้เกิดทุน ถูกทำให้ยอมรับมัน ถูกทำให้รู้ว่ามันยิ่งใหญ่กว่า เราเริ่มสะสางความรู้ผิดๆ ในวัยเด็กและวัยหนุ่ม ที่ถูกกระทำโดยการศึกษาไทย มุมนี้อาจเป็นลักษณะของการโกรธแค้นก็ได้ว่า พวกคุณหลอกเรานี้หว่า”

ถึงจุดหนึ่ง วิทยาการตัดสินใจลาสิกขา มุ่งหน้าสู่ชีวิตเยี่ยงโลกุตรชน เขาอยากเป็นนักเขียน อยากเขียนหนังสือ อยากเผชิญหน้ากับโลกกว้าง เขาเลือกเอนทรานซ์คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี กลายเป็นนักศึกษาและนักกิจกรรมที่ทำงานเคลื่อนไหวเรื่องศิลปวัฒนธรรม การเมือง และสิ่งแวดล้อม จึงไม่แปลกใจนักที่ในร้านหนังสือฟิลาเดลเฟีย ในปัจจุบัน กลายเป็นพื้นที่ปะทะสังสรรค์ทางสติปัญญาของนักศึกษา นักเคลื่อนไหว นักกิจกรรม และเป็นวงสนทนาที่เชื่อมโยงชีวิต ประเด็นทางสังคม และหนังสือเข้าด้วยกัน หรือพูดให้ถึงที่สุด ฟิลาเดลเฟีย กลายเป็นบ้านหลังที่สองของหนุ่มสาววัยแสวงหาทั่วสารทิศ

ความยากไร้ของร้านหนังสือ

ปี 2552 *ฆาตกร (The Murderers)* เรื่องสั้นว่าด้วยความวิบัติของการสร้างเขื่อนปากมูล ของวิทยาการ โสวัตร ได้รับรางวัลยอดเยี่ยมนายอินทร์อะวอร์ด

14 มกราคม 2552 ปีเดียวกันนั้น ฟิลาเดลเฟียถือกำเนิดขึ้น หลังวิทยาการลาออกจากการกองบรรณาธิการนิตยสารทางเลือกฉบับหนึ่งในกรุงเทพฯ ด้วยเหตุผลจำเป็น นั่นคือ เขามีลูก และปรารถนาอุทิศเวลาให้ลูกอย่างเต็มกำลัง เช่นเดียวกับการกลับมาสานความฝันของภรรยา ก่อร่างสร้างฐานที่มั่นรองรับครอบครัวที่กำลังขยายในช่วงวัยที่สมควร

ฟิลาเดลเฟีย เริ่มต้นจากการเช่าห้องแถวเล็กๆ ประกอบด้วยชั้นหนังสือเพียง 4 ชั้น ยาวชั้นละ 3.5 เมตร ก่อนขยับขยายสู่การสร้างบ้านและร้าน

หนังสือในทีเดียวกัน วันเวลาผ่านไป รายได้และมิตรสหายก็เพิ่มขึ้นตามลำดับ พร้อมๆ กับปริมาณหนังสือที่รายเรียงเต็มผาผนังบ้าน

ช่วงแรกรายได้จากการขายหนังสือที่ผูกกับเปอร์เซ็นต์จากระบบสายส่งหนังสือ ถือว่าน้อยนิดและไม่เพียงพอในการจุนเจือครอบครัว รายได้เสริมของเขาคือการเขียนคอลัมน์เล็กๆ และรายได้จากอาชีพพยาบาลของภรรยา อย่างน้อยที่สุด ฟิลาเดลเฟีย ต้องไม่ขาดริดรีดเนื้อคนทำงาน เลี้ยงดูตัวเองได้ และปันผลกำไรใดในที่สุด

**ทุกคนที่มาฟิลาเดลเฟีย
มันคือมิตรภาพ ดูจากการ
ออกแบบร้านหนังสือ
คุณก็พอจะรู้แล้วว่า
เราไม่ได้ออกแบบ
ให้มันเป็นร้าน แต่มันคือบ้าน**

เขาค่อยๆ ปลดแอกตนเองจากระบบสายส่งหนังสือ โดยการลดพื้นที่หนังสือจากสายส่ง และเลือกซื้อหนังสือเข้าร้านด้วยทุนตัวเอง เพื่อก้าวไปให้ถึงจุดที่ 70 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ภายในร้านเป็นหนังสือของร้าน อีก 10 เปอร์เซ็นต์ เป็นพื้นที่ของสำนักพิมพ์ขนาดเล็ก และอีก 20 เปอร์เซ็นต์ เป็นพื้นที่ของงานเขียนอีสาน

“วันนี้ร้านหนังสือฟิลาเดลเฟียอยู่ได้ด้วยตัวเอง ออกดอกออกผลกับเราแล้ว เรามีเวลาไปเที่ยว มีรายได้ มีเงินตั้งกองทุนของร้านที่สามารถซื้อหนังสือเอามาหมุนเวียนได้ เรามีเงินฝาก มีเงินลูกเงินเมียเงินใช้ส่วนตัว กินอยู่ดีขึ้น ร้านเริ่มมีชื่อเสียงทั้งในฐานะร้านหนังสือและแหล่งการเรียนรู้ เราสามารถทำงานแค่ 10 เดือนต่อปี อีก 1 เดือนคือเวลาที่เราจะไปทำงานสาธารณะ เช่นเดือน

พฤศจิกายนทั้งเดือนในปี 2565 เราหมดไปกับการ
ล้างบ้านหลังน้ำท่วมอบลข ร่วมกับมูลนิธิกระจกเงา

“ส่วนอีก 1 เดือนคือเวลาที่ท่องเที่ยวพักผ่อน ซึ่ง
เราก็กทำได้แล้ว ตัวเลขบัญชีในร้านของเราอยู่ใน
ระดับที่มีเงินเหลือ ตอนนั้ร้านหนังสือมันครบทุก
มิติที่ผมต้องการแล้ว ดังนั้น อีก 10 ปีถัดจากนี้ เรา
จะให้เวลาตัวเองเขียนหนังสือเล่มที่”

ฟิลาเดลเฟีย ตั้งกองทุนขนาดย่อมชื่อว่า ‘ปัน
กันอ่าน’ อาศัยรายได้ส่วนหนึ่งของร้าน และการ
ระดมทุนจากผู้มีกำลังทรัพย์และอยากสนับสนุน
การอ่าน โดยมีเป้าหมายว่า หากเยาวชนคนใดไม่มี
เงินเพียงพอในการซื้อหนังสือ เขาเหล่านั้นสามารถ
เดินเข้ามาที่ร้านแห่งนี้ และขอใช้สิทธิ์เบิกเงินจาก
กองทุนเพื่อซื้อหนังสือไปอ่านได้

กองทุนนี้ไม่ซับซ้อนอาศัยการบอกต่อและขาย
แนวคิดกับผู้คน จนถึงวันนี้มีเยาวชนและนักอ่านที่
ใช้สิทธิ์ในกองทุนรวมแล้วกว่า 100,000 บาท

“เราจะบอกเด็กๆ ทุกคนนะว่าไม่ต้องอาย ตรง
ไปตรงมาเลย เรากั้เคยเป็นเด็ก เราอยากได้หนังสือ
แต่ไม่มีเงินซื้อ เรามีความสามารถพิเศษที่จะไม่ทำ
ให้เด็กๆ ไม่รู้สึกว่าเป็นผู้ขอ ไม่รู้สึกต่ำต้อย
ด้อยค่า บางทีมีเด็กเดินเข้ามาในร้าน ผมก็ถามเลย
ว่ากินข้าวหรือยัง เดินมาตักข้าวกินในครัวเลย ทุก
คนที่มา ฟิลาเดลเฟีย มันคือมีรูปภาพ ดูจากการ

ออกแบบร้านหนังสือคุณก็พอจะรู้แล้วว่า เราไม่ได้
ออกแบบให้มันเป็นร้าน แต่มันเป็นบ้าน”

กลับไปยังจุดตั้งต้น ฟิลาเดลเฟีย เกิดจากความ
ฝันของเด็กสาวคนหนึ่งที่ไม่ม่เงินซื้อหนังสืออ่าน
เกิดจากความอึดคั้ดยากไร้ของเด็กหนุ่มที่กระหาย
ความรู้ เกิดจากโครงสร้างที่กั้ดกันโอกาสไปจาก
อู่มือของเด็กๆ ในประเทศ

“แล้วในวันหนึ่ง เมื่อลูกคนเล็กเรียนจบวันแรก
ลูกจะไม่ได้เงินจากเราสักบาทเดียว เขาต้องหาเงิน
ด้วยตัวเอง ลงหลักปักฐานตามทางของเขา
ฟิลาเดลเฟีย จะเป็นพื้นที่สาธารณะ หากในวันนั้น
มหาวิทยาลัยอบลข มีศักยภาพ ผมก็จะบริจาคให้
มหาวิทยาลัย ให้คนได้ใช้ประโยชน์ในวันที่ผมและ
เมียตายแล้ว”

(Handwritten signature)

27.

อ่านชีวิตและเรื่องเล่า ในแบบฉบับของ 'Readery'

ไม่ว่าคุณจะเป็นนักอ่านที่ชื่นชอบหนังสือแบบไหน อย่างน้อยที่สุดช่วง 10 ปีที่ผ่านมาคงเคยได้ยินชื่อ 'Readery' แน่ๆ เพราะร้านหนังสือออนไลน์แห่งนี้จะคอยดึงใจคุณอยู่ในทุกหนแห่งบนโลกอินเทอร์เน็ต ในยุคที่โซเชียลมีเดียแบ่งบาน

วันที่คุณอยากได้นั่งสมาธิอ่านสักเล่ม Readery จะทำหน้าที่คอยป้อนหนังสือเก่าใหม่ทุกแขนง วันที่ชีวิตคุณต้องการการปลอบประโลม Readery Podcast จะชี้ชวนให้เห็นว่า ดูหนังสือ

เล่มนั้นสิ มันอาจมีคำตอบที่คุณต้องการซ่อนอยู่ หน้าใดหน้าหนึ่งก็ได้ ความเป็น Readery จึงเป็นเสมือนคำคุณศัพท์ที่ไม่ว่าจะไปแปะอยู่บนสิ่งไหนก็ดูน่าค้นหาไปเสียหมด

สาเหตุคงเป็นเพราะว่า Readery ถูกปลุกปั้นขึ้นมาโดยคนรักหนังสือ อย่าง 'โจ้' อนุรุจน์ วรรณพิณ และ 'เน็ต' นัทฐกร ปาระชัย สองนักอ่านที่ทำให้คำ 'Reading is Sexy' กลายเป็นข้อเท็จจริง ไม่ใช่เพียงข้อคิดเห็น

คาถาข้อเดียวในการทำร้านหนังสือให้รอด...อย่าขาดทุน

ในยุคที่คนเชื่อกันว่า ถ้าไม่รวยอย่าริอ่านเปิดร้านหนังสือ/คนไทยอ่านหนังสือปีละ 8 บรรทัด/วงการหนังสือเล่มกำลังจะตาย ฯลฯ

แต่ร้านหนังสือที่ไม่มีหน้าร้านอย่าง Readery ยังคงดำเนินธุรกิจมาได้จนย่างเข้าสู่ปีที่ 10

อะไรคือเคล็ดลับนั้น?

เนื้ต: ตอบในแง่ธุรกิจก่อนคือ ร้านขายหนังสือมันเป็นธุรกิจที่ตรงไปตรงมามากเลย ถ้าเราเป็นแค่ร้าน ไม่ได้เป็นผู้ผลิต ไม่ได้เป็นสำนักพิมพ์ ไม่ได้ผลิตเอง ก็ต้องไปซื้อมา ไปรับเขามาวาง หรือฝากขาย เพราะฉะนั้นหมวดธุรกิจมันมีแค่นี้ คือซื้อมาหรือฝากขาย

margin ของมันก็แล้วแต่การเจรจา ตรงนี้เป็นข้อมูลที่ทุก คนควรจะรู้เมื่อเริ่มมาทำร้านหนังสือคือให้คิดไปเลยว่า margin ร้านหนังสืออยู่ที่ 25 เปอร์เซ็นต์อธิบายคร่าวๆ ว่า หนังสือ 100 บาท ร้านได้ 25 บาท โจทย์สำคัญมันเลยไม่ได้อยู่ที่เป็นออนไลน์หรือหน้าร้าน แต่อยู่ที่เรามา 25 บาท จะเอามาบริหารให้มันอยู่รอดได้ไหม มันง่ายตรงไปตรงมาแค่นี้ เพราะโปรดักต์หนังสือเราทำราคาไม่ได้ ถ้าเราขายเสื้อผ้า อันนี้ดีไซน์เอง เรา mark up ไปเลย 100 เปอร์เซ็นต์ 200 เปอร์เซ็นต์ เห็นกำไรแน่ๆ แต่อันนี้ถ้าเราขายเกินราคาหน้าปก ก็ผิดกฎหมายอีกทำไม่ได้ เพราะฉะนั้นโจทย์มันบีบมากๆ ก็คือ 25 เปอร์เซ็นต์ ทำอย่างไรก็ได้ให้อยู่ได้

เมื่อ 10 ปีที่แล้วก่อนจะทำร้านหนังสือออนไลน์ พวกเราก็ลองกดเครื่องคิดเลขแล้วว่าจะไปเปิดร้านที่เชียงใหม่ ด้วย margin 25 เปอร์เซ็นต์ ทั้งคำนวณค่าบริหาร ส่วนลดให้ลูกค้า แล้วยิ่งเหลือกำไรอยู่ได้ไหม ค่าตอบในมุมมองของเราก็คือ เราอยู่ไม่ได้

ใจ้: ทำไม่ถึงอยู่ได้จนถึงทุกวันนี้ ก็คืออย่าขาดทุน (หัวเราะ) ทำให้ได้กำไรก็อยู่ได้แหละ แต่ถ้าจะตอบให้เป็นประโยชน์สำหรับคนที่อยากเปิดร้านหนังสือตอนนี้ เราว่าการเปิดร้านหนังสือ ส่วนใหญ่ทุกคนจะคิดถึงการตลาด ยอดขาย แต่สิ่งที่คนไม่ได้คิดถึงเลยและควรคำนึงถึงให้มากๆ ก็คือการบริหารค่าใช้จ่าย มันจะเป็นตัวช่วยให้ร้านอยู่ได้ระยะยาว

เนื้ต: แต่อีกครึ่งหนึ่งคือเรื่องของแบรนด์ดิ้งแบรนด์ดิ้งของร้านคืออะไร ถ้าจะพูดถึงเรื่องดีเอ็นเอ

ของ Readery ก็ต้องย้อนไปตั้งแต่วันแรกว่า จริงๆ เราเริ่มต้นจากการเป็นคนอ่านหนังสือไม่ได้เริ่มต้นจากความคิดว่าเราจะอยู่จุดไหนในวงการ เราอยู่ในฝั่งผู้เสพออย่างเดียวนะ เพราะฉะนั้นดีเอ็นเอที่เอามาก็คือเป็นเรื่องของคนอ่านหนังสือทั้งนั้นเลย ว่าเราจะทำร้านหนังสืออย่างไรให้คนที่ชอบอ่านหนังสือเขารักและซื้อจากเรา

เลือกหนังสือไว้อ่านด้วยชีวิต

ความน่าอัศจรรย์อย่างหนึ่งของร้านหนังสือ โดยเฉพาะบรรดาร้านหนังสืออิสระ ก็คือไม่ว่าเราจะเดินเข้าร้านไปด้วยอารมณ์ความรู้สึกแบบไหน ก็เจอหนังสือแบบที่เรากำลังต้องการอยู่เสมอ ร้านหนังสือออนไลน์อย่าง Readery ก็เช่นกัน

นับตั้งแต่บรรณกรรรมเยาวชน หนังสือฮาวทูงานแปลขายดีตลอดกาล หนังสือพัฒนาตัวเอง หนังสือว่าด้วยประวัติศาสตร์และการเมืองไทย ฯลฯ พอได้คลิกดูคำอธิบายหรือเรื่องย่อแล้วก็เหมือนได้เห็นหนังสือชิ้นนั้นกับมือเรียกหยอๆ ราวกับ Readery อ่านใจนักอ่านได้ก็ไม่ปาน

น่าสนใจว่าการเลือกหนังสือที่กว้างและลึกเช่นนี้ ชัดกับมายาคติที่ว่า ‘คนรุ่นใหม่ไม่อ่านหนังสือยาก’ ‘คนออนไลน์ไม่อ่านหนังสือยาว’ หรือมายาคตสุดคลาสสิกที่บอกว่า ‘การอ่านวรรณกรรมเป็นความบันเทิงของคนเฉพาะกลุ่มเท่านั้น’

เนื้ต: ตั้งแต่แรกที่ทำ Readery โจทย์ของเราตอนนั้นก็คือ เรารู้สึกว่า การอ่านวรรณกรรมไม่ใช่เรื่องยาก ไม่ใช่เรื่องขึ้นหิ้งไม่ต้องปีนบันได ถ้าเรียกว่ามันเป็นมายาคติใหม่ มันอาจจะกลายเป็นมายาคติก็ได้ พอได้ยินคำว่างานวรรณกรรม คำพูดที่เข้ามาในชุดแรกๆ ก็คือยาก อ่านไม่ได้หรอก เพราะฉะนั้นเรื่องแรกๆ ที่เราก็อาจจะถอดมายาคติเรื่องนี้ก่อน มันเป็นเรื่องเก่าๆ อันหนึ่ง เอาไว้ถ่วงรูปก็ได้

เรานึกถึงเรื่องแบบนี้ สมมติว่ามีเด็กสักคนหนึ่ง ปิดเทอม ไปอยู่บ้านยายต่างจังหวัด ถ้ายายเตรียมหนังสือเด็กให้ กับยายไม่เตรียมหนังสือเด็กให้ แต่ที่บ้านยายมี Moby-Dick (โมบี-ดิก โดย เฮอร์แมน เมลวิลล์) อยู่เล่มเดียว พอเด็กไปอยู่ 3 เดือน อ่าน Moby-Dick คำถามคือ เด็กมันจะคิดใหม่ว่าอันนี้หนังสือยากหรือหนังสือไม่ยาก ก็เด็กมันไม่รู้ ผู้ใหญ่จัดหนังสือเด็กให้ เด็กก็อ่านหนังสือเด็กสิ แต่ถ้าผู้ใหญ่จัด Moby-Dick ให้ เด็กก็อ่าน Moby-Dick ความยากมันไม่ได้อยู่ในหัวของเด็ก แต่

อยู่ที่ว่าถ้าเขาหยิบ Moby-Dick มาแล้วเกิดไม่ชอบ เขาก็ไม่อ่าน แต่ถ้าเขาสนุก ชอบ เขาก็จะอ่านต่อไง เขาไม่จำเป็นที่จะต้องอ่านแค่หนังสือเด็ก

ถ้าฟังจากเรา เราก็อาจจะไม่ได้พูดออกไปว่า หนังสือทำให้คุณฉลาด เพราะมีคนเป็นร้อยพูดออกไปแล้วไง แต่ว่าคนที่ยังไม่ได้พูดก็คือ หนังสือกับชีวิตเป็นเรื่องเดียวกัน การอ่านเพื่อรับรู้คนที่อยู่ในนั้น แล้วมันเชื่อมโยงกับการใช้ชีวิตของเรา การเผชิญกับอุปสรรคอะไรบางอย่าง การเอาตัวรอด การมีความสุข หรือการจะมีชีวิตอยู่ต่อไปได้อย่างไร นี่เป็นมุมที่คนยังพูดถึงน้อยอยู่

ใจ: พี่เน็ตพูดมีประเด็น มันไม่ใช่เรื่องยากหรือไม่ยากมันคือเรื่องชอบหรือไม่ชอบ เราเป็นคนชอบอ่านหนังสือเรียนตอนปิดเทอมนะ ไม่ได้อ่านเพราะอยากเรียนเก่ง แต่อ่านเพราะว่าชอบ สนุกที่จะได้เรียนรู้อะไรใหม่ๆ

เน็ต: ก็เหมือนกับ ป.2 เราอ่าน มานะมานิ ไปแล้ว ป.3 เราก็อยากรู้ว่ามานะมานิไปไหน มันก็เหมือนนิยายเรื่องหนึ่ง

ใจ: แล้วเราก็ก็นึกถึงว่ามันยากเลย แต่ถ้าใครมาบอกว่า แกๆ อ่านหนังสือของรุ่นพี่มันยากมากเลยนะ มันก็จะถูกบล็อกความคิดจาก mindset เราว่ามันยากนะ ดังนั้นหนังสือมันมีแต่ชอบกับไม่ชอบ แต่เราก็ก็นึกถึงที่จะไม่ชอบนะ เราอ่านเล่มนี้แล้วไม่

ชอบก็ไม่เห็นจะเป็นไร คนอื่นเขาชอบก็มี มันไม่ได้หมายความว่าหนังสือดีหรือไม่ดี มันวัดอะไรใดๆ พวกนั้นไม่ได้

การอ่าน ถ้ามันเป็นธรรมชาติที่เข้ากันกับชีวิต มันจะมีการเปลี่ยนแปลง หรือที่เรียกว่าการเติบโตไปเรื่อยๆ มันเปลี่ยนแปลงตามเราไปเรื่อยๆ เราอาจจะเพิ่งเริ่มอ่านหนังสือตอนอายุ 50 แล้วอ่านวรรณกรรมเยาวชนหลายๆ ก็ได้หรืออาจจะเคยอ่านวรรณกรรมเยาวชนตอนที่เด็ก แล้วพอโตมาเป็นวัยรุ่นเราอ่าน 'YA' (Young Adult Book - ผู้เรียบเรียง) เราอ่านนิยายวรรณกรรมหนักขึ้น เปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ พอพูดว่าเป็นธรรมชาติหนึ่งคือ แต่ละคนมีความยูนิคของใครของมันไม่เหมือนกัน

เพราะฉะนั้นมองการอ่านให้เป็นการอ่านด้วยชีวิต ที่เราพูดบ่อยๆ คือ เฮ้ย วันนี้เซ็งๆ อ่านเล่มนี้ดีกว่า วันนี้อยากเข้าใจเรื่องบางเรื่องก็หยิบเล่มนี้มาอ่าน มันไม่ได้มีกฎว่าถ้าคุณเป็นอย่างนั้นอย่างนั้นแล้วคุณจะต้องอ่านอย่างนั้นอย่างนั้น แล้วที่สำคัญอย่าแปะป้ายตัวเองว่าฉันเป็นนักอ่านสายแข็ง ฉันต้องอ่านวรรณกรรมเท่านั้น คือเราเป็นทุกอย่างแหละ มนุษย์นะ เราเป็นทั้งคนทำงานด้วย เป็นคนที่มีแฟน เป็นคนอกหัก เราไม่ได้ทำงานตลอดเวลา บางวันเราก็ก็นึกอยากอ่านหนังสือก็ไม่เป็นไรเลย เราเป็นมนุษย์เราเป็นธรรมชาติ แต่ถ้าเราเข้าใจตัวเองว่าธรรมชาติของเราเป็นอย่างไร หนังสือเล่มที่ถูกต้องมันจะมาโผล่ตรงหน้าเราเอง

‘ชีวิต’ และ ‘เรื่องเล่า’ สองคำสำคัญในดีเอ็นเอของ Readery

ขณะที่ Readery เติบโตมาเป็นร้านหนังสือออนไลน์ขวัญใจนักอ่าน อีกมุมหนึ่งของใจและเน็ตก็ยกก้าวออกไปทำสิ่งอื่นอยู่แทบจะตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็น ‘Readery Podcast’ พอดแคสต์ที่กุดฟังเมื่อไรเป็นต้องได้สิ่งหนังสือเล่มใหม่เมื่อนั้น ‘Rewrite’ เวิร์กชอปที่ใช้งานเขียนเป็นเครื่องมือเรียนรู้ชีวิต และ ‘jo’ ช่องยูทูปที่ทำให้การนั่งฟังคนคุยกันเรื่องทั่วไปนาน 2 ชั่วโมงเต็มไม่ใช่เรื่องน่าเบื่อแต่อย่างใด

เรียกได้ว่าที่ผ่านมาเราอาจจดจำภาพของ ใจ-เน็ต ในฐานะเจ้าของร้านหนังสือออนไลน์ แต่ในขวบปีที่ 10 ของ Readery เราจะได้เห็น ใจ-เน็ต เป็นคอนเทนต์ครีเอเตอร์เต็มตัว

การอ่านวรรณกรรม ไม่ใช่เรื่องยาก ไม่ใช่เรื่องขิ้นหึ่ง ไม่ต้องป็นบันได

เน็ต: บทสนทนาที่มันเกิดขึ้นหลังจากเราทำพอดแคสต์ เราเริ่มเจาะลงไปมากขึ้นว่า storytelling ทำงานอย่างไร แล้วสิ่งนี้มันเกี่ยวกับชีวิตของคนที่อยู่ในหนังสือและชีวิตของเราข้างนอกอย่างไร

เรามี 2 คำที่คิดว่าน่าจะเป็นดีเอ็นเอสำคัญของเราสองคน คือ คำว่า story กับคำว่า life ตั้งแต่ก่อนที่เราจะทำ Readery ตอนโตมา จนกระทั่งถึงวันนี้ สองคำนี้มันซัดมากๆ นอกจากการทำร้านหนังสือแล้ว ดีเอ็นเอของเรายังสะกิดเราด้วยว่า เฮ้ย เราทำอะไรรได้อีกบ้าง ประโยคนี้มันผุดขึ้นมาเรื่อยๆ

ใจ: ถ้าใครอ่าน *Sapiens* (เซเปียนส์ประวัติย่อมนุษยชาติ) โดย ยูวัล โนอาห์ แฮรารี) จะรู้ว่ามนุษย์

เป็นสิ่งมีชีวิตนักเล่าเรื่อง เราชอบเรื่องราว ชอบฟัง ชอบการนิทาน ชอบเล่าต่อๆ กัน อันนี้คือ ดีเอ็นเอของมนุษย์เลย ไม่ใช่ของ Readery หรือก เพียงแต่ว่าเรามาขีดเส้นใต้ว่า นี่คือธรรมชาติของพวกเขา นะ มนุษย์เราชอบการเล่าเรื่องวะ

เวลาพูดถึงเรื่องเล่า เรื่องเล่าจะประกอบด้วย 2 เรื่องคือ visible story เรื่องที่เห็นได้ เช่น เรื่องที่เราอ่าน กับ invisible story คือเรื่องที่เรามองไม่เห็น เราถามคำถามนี้กับทุกคนเสมอว่า เวลาที่เราอ่านหนังสือ เราเห็นอะไรระหว่างหนึ่ง ตัวหนังสือ กับสอง เรื่องเล่าหรือตัวละครที่อยู่ therein ถามตัวเองดูสิ เวลาเราอ่านนิยาย เราจะเข้าไปเห็นเรื่องราวของตัวละคร เราจะเข้าไปกอด หัก ผจญภัย แล้วถ้าพูดถึงเรื่องเล่า หนังสือก็เป็นสื่อหนึ่ง สื่ออื่นๆ มันก็มีเรื่องเล่าแบบนี้ตลอดเวลา ดังนั้นอย่างที่เน็ตพูดก็คือ story กับ life ต่างหากที่เป็นดีเอ็นเอของเราอยู่

เรามีอย่างอื่นที่ทำให้คนเริ่มเห็นเรา เช่น คนเริ่มเห็นเราทำ Readery Podcast คนเริ่มเห็นความคิดของเรา เริ่มเห็นเราทำคลาสหลายคนก็ค่อยๆ รู้จักเราจากมุมอื่นๆ มากขึ้น คือ Readery ยังไงก็ยังเป็นร้านหนังสือออนไลน์อยู่ แต่พีจีพีเน็ตไม่ใช่ร้านหนังสือออนไลน์นี้ (หัวเราะ) แล้วพีจีพีเน็ตก็ไม่ได้เป็นพอดแคสต์ พีจีพีเน็ตก็เป็นคนที่มีมุมอื่นๆ อีกเยอะ

เน็ต: สมมติว่าเรามีกระป๋องน้ำอยู่ 10 ใบ แล้วใบ Readery เราก็เติมเต็มแล้ว แล้วเขาก็ไปได้เรื่อยๆ ด้วยตัวเอง แต่ว่ากระป๋องน้ำอีก 9 ใบของเราที่ยังรออยู่ มันมีอีกหลายกระป๋องเลยที่เราจะต้องไปเติม แต่ไม่ใช่กระป๋องที่ไปต่อท้าย Readery แต่ดีเอ็นเอของเราไม่เคยเปลี่ยน เพียงแต่เราจะจับดีเอ็นเอเราไปทำอะไรต่อ แล้วมันยังเป็นดีเอ็นเอเดิมอยู่เลย ซึ่งดีเอ็นเอของ Readery Podcast ก็มาจากดีเอ็นเอของการทำร้านหนังสือ

ปัจจุบันและอนาคตของการอ่านการเขียน

แม้ว่าจะผ่านมาแล้วเกือบ 10 ปี แต่ใจกับเน็ตยังคงยืนย่นอยู่เสมอว่า Readery ไม่ได้มีอิทธิพลในวงการหนังสือ เป็นก็แต่เพียงตัวแทนของนักอ่านเท่านั้น กระนั้นเองในฐานะของนักอ่านที่ได้ยินเสียงของนักอ่านด้วยกัน พวกเขามองเห็นความเปลี่ยนแปลงของนักอ่านในรอบ 10 ปีที่ผ่านมาได้ชัดเจน แกรมยังเป็นเรื่องนำอินดีและนำต้นตื้นเสีย

ด้วย ขณะเดียวกัน Readery ก็มีเรื่องที่ยากส่งเสียงไปถึงผู้ผลิตอยู่ด้วยเช่นกัน

เนต: ตั้งแต่ทำร้าน Readery แล้วมาทำพอดแคสต์ก็เจอกลุ่มคนอ่านที่ซื้อหนังสือจากเรา ฟังเราอยู่ไปพร้อมๆ กับที่เราอ่านหนังสืออะไรต่างๆ ในรอบ 10 ปีนี้ด้วย สิ่งที่เราสังเกตก็คือว่า คนยุคนี้ทะลุกรอบของหนังสือประเทศไทยไปแล้ว เราก็เชียร์ด้วย เพราะว่ามันมีหนังสืออีกปริมาณมหาศาลเลยที่ถูกผลิตขึ้นมาในโลกนี้

มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิต นักเล่าเรื่อง เราชอบ เรื่องราว ชอบฟัง ชอบการนิเทศา ชอบเล่า ต่อๆ กัน อันนี้คือดีเอ็นเอ ของมนุษย์เลย

ถ้าเราไม่ขยาดตัวเองจนข้ามเส้นแบ่งนี้ได้ เราก็จะรู้สึกว่าวงการหนังสือคือวงการหนังสือไทย แต่ถ้าเกิดเราข้ามเส้นไปแล้ว เส้นที่หนึ่งคือเรื่องภาษา เส้นที่สองคือขอบเขตของประเทศ มันจะมีเรื่องของผู้คนที่คุณจะพัฒนาธรรมกับเรา แต่ว่าด้วยความที่เป็นมนุษย์ ความเป็นชีวิต มันมีหลายๆ อย่างที่เชื่อมโยงกัน มันเป็นเรื่องของ life

ใจ: อย่าง Readery ก็มีคนลาว หรือคนต่างประเทศซื้อ มันไม่ใช่หนังสือของใคร มันเชื่อมโยงกันได้หมด เจ๋งเนอะ

เอาจริงๆ พ.ศ.นี้มันคือยุคทอง ในวงเล็บ — หรือยุคฉิมหาย ของนักอ่านเลยนะ เพราะว่าเรามีขอยส์เยอะมาก ขอบเขตนี้มันไม่ได้จบอยู่แค่กระดาษ 300 แผ่นที่มาเย็บเล่ม เราอาจจะเปิด Netflix แล้วเจอขอบเขตของ story ที่มันกว้างใหญ่มากกว่าเดิม

เราถึงพูดว่ามันเป็นยุคทอง มันเป็นยุคสนุกของเรา มากเลย ถ้าใครสนุกกับการเชื่อมโยงข้อมูลในหัว มันคือการ connect the dot ถ้าตั้งสติดีๆ ยุคนี้มันมี dot ให้เราเชื่อมโยงกันสนุกเลย

เราไม่ต้องวิเคราะห์หรือว่าโลกมันเปลี่ยนแปลงจาก A ไปเป็น B หรือเติบโตจากอะไรไปเป็นอะไร ไม่ต้องกังวลว่าจะเปลี่ยนใหม่ เพราะมันเปลี่ยนทุกวันอยู่แล้ว เมื่อวานก็เปลี่ยน วันนี้ก็เปลี่ยน พรุ่งนี้ก็เปลี่ยน และมันจะเปลี่ยนแบบไม่มีใครรู้เลย การเปลี่ยนแปลงมันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโคตรเร็วและเกิดขึ้นทุกวันในชีวิตเราอยู่แล้ว คำถามคือว่า เราจะสนุกกับการเปลี่ยนแปลง สนุกกับการเติบโตนี้ อย่งไรต่างหาก

เนต: เราอยากให้กำลังใจกลุ่มนักเขียนผู้ผลิต เพราะว่าเป็นต้นทาง ก็คือผลิตงานเกี่ยวกับเรื่องชีวิตออกมาเรื่อยๆ เพราะว่าเรารู้สึกว่ามันมีน้อย อยากอ่านชีวิตของคนไทยเยอะกว่านี้ เหมือนในคลาสพีจีแล้วกัน เรารู้สึกว่าเรื่องเล่าของแต่ละคนที่แชร์กันในคลาส เป็นเรื่องที่สนุกๆ ทั้งนั้นเลย แล้วเมื่อไหร่ที่แชร์ออกมา มันเหมือนเราได้อ่านหนังสืออีกเล่มหนึ่งจากหลายๆ คน โดยที่มันไม่จำเป็นที่จะต้องไปติดว่าฉันเป็นนักเขียนหรือเปล่า แต่ละคนมี story ที่พร้อมจะเล่าได้เสมอ อันนี้แหละที่เรารู้สึกว่าอยากอ่านมากขึ้น ถ้าพูดถึงในแง่ของผู้ผลิตในเมืองไทย

ใจ: การเปลี่ยนแปลงมันคือชีวิต ชีวิตเป็นธรรมชาติ ถ้าใครไม่ชอบการเปลี่ยนแปลงก็คือฝัน ชีวิต ฝันธรรมชาติ แล้วอะไรที่เราฝันธรรมชาติ เราจะเอียงไปในทางที่เรียกว่า low vibe หงุดหงิด เครียด ไม่เข้าใจ เศร้า แต่ถ้าใคร go with the flow กับธรรมชาติ เราจะเอียงไปทาง good vibe เราจะมีความสุข และสนุกกับการได้เห็นโลกเปลี่ยนแปลง เราสนุกมากกับการเห็นคอนเทนต์ที่มันหลากหลายและโตขึ้น นำถึง มีความลึกซึ้ง มีความสนุก มันมีทั้งแนวลึกและแนวกว้างให้เราเอ็นจอยกับมันมากขึ้น ดังนั้นขอให้กำลังใจทุกคน ลองถามตัวเองว่าเรายังสนุกกับการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ สิ่งอยู่ไหม เพราะนั่นคือชีวิต

28.

ล้มไวก็ลุกไว คุยกับ ‘Wrongdesign’ นักออกแบบที่ลองผิดลองถูก มากกว่า 20 ปี

แม้จะมีคำกล่าวว่า ‘Don’t judge a book by its cover’ แต่เชื่อว่านักอ่านทั้งหลายต้องเคยซื้อหนังสือจากหน้าปกกันบ้าง และเชื่อว่าหลายเล่มบนชั้นหนังสือจะต้องเป็นฝีมือการออกแบบของ ‘Wrongdesign’ อย่างแน่นอน

ด้วยประสบการณ์ในวงการร่วม 20 ปี มีผลงานการออกแบบปกหนังสือกว่า 500 ปก ตั้งแต่หนังสือ non-fiction เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วรรณกรรม เรื่องสั้น ไปจนถึงโลโก้ในเวลา ทำให้ ‘เบิ้ม’ กรมัยพล สิริมงคลรุจกุล กลายเป็นนักออกแบบปกมือดีที่หลายสำนักพิมพ์อยากร่วมงานด้วย

แม้เบิ้มจะบอกว่าเขาไม่มีเอกลักษณ์ในการออกแบบเป็นของตัวเอง แต่หนังสือหลายเล่มที่เห็นว่าสวยบนชั้น พอพลิกดูชื่อคนออกแบบก็ไม่วายเป็น Wrongdesign เจ้าเดิม

“ในแง่หนึ่งสิ่งที่เราทำคือทำเพื่อขายของเขาไม่เคยปฏิเสธเรื่องนี้เราทำสิ่งออกแบบผลิตภัณฑ์บางอย่างให้คนสบายใจในการซื้อ ปกหนังสือกลายมาเป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อหนังสือจริง ช่วงหนึ่งปกหนังสือถูกมองว่ามีไว้ซัพพอร์ตเนื้อหา แต่ปัจจุบันปกหนังสือหลายเล่มทำงานแยกกับเนื้อหา มันเล่าเรื่องด้วยตัวมันเอง”

บ่ายแก่ๆ วันหนึ่ง เรายังอยู่ในสตูดิโอออกแบบขนาดกะทัดรัดย่านประดิพัทธ์ ตรงข้ามเป็นเข็มนกับชั้นหนังสือที่เรียงรายไปด้วยผลงานของเขาเกือบทุกเล่ม ซึ่งเบิ้มบอกว่าจำเป็นต้องขายไปบางส่วนเพราะเริ่มปวดหลังเวลาเก็บของ

จากนักศึกษางานใหม่ที่ไม่ว่าตัวเองชอบอะไรสู่การเป็นนักออกแบบปกระดับต้นๆ ของวงการ เบิ้มผ่านอะไรมามาก การลองผิดลองถูกในวันนั้นสู่การเป็น Wrongdesign ในวันนี้ได้อย่างไร

บทสนทนาต่อไปนี้มีคำตอบ

อยากรู้ว่าคุณเติบโตมากับบรรยากาศแบบไหน ถึงทำงานกับหนังสือมาได้นานขนาดนี้

บ้านเราเป็นข้าราชการ เราโตมากับปู่กับย่า แล้วปู่เป็นคนอ่านหนังสือ เขาก็เลยมีห้องสมุด พอมองย้อนกลับไป การที่บ้านในต่างจังหวัดมีห้องสมุดถือเป็นเรื่องมหัศจรรย์มาก ซึ่งหนังสือก็จะมีตั้งแต่คำศัพท์ non-fiction หนังสือแปล รามเกียรติ์ วรรณคดีไทย

เราชอบธรรมชาติของหนังสือ ในบรรดาทักษะ ฟัง ดู อ่าน เราว่าอ่านยากสุด เพราะมันต้องติดตั้งมาจากที่บ้าน การอ่านมันเรียกร่องทุกอย่างจากตัวเราต้องการทั้งเวลาสมาธิหรือสเปซบางอย่างเลย คิดว่าสภากาอ่าน ถ้าว่ากันอย่างจริงจัง ไม่ใช่ใครก็ทำได้ การที่เราเติบโตมาในบ้านที่มีหนังสือทำให้เรามีสภากาอ่าน

แต่ก่อนตอนเด็กๆ ก่อนไปโรงเรียนปู่จะให้เราอ่านหนังสือพิมพ์ให้ฟัง ระหว่างรอส่งเราขึ้นรถก็จะคอยๆ นั่งอ่าน อ่านไม่ออกเขาก็จะบอกให้ เราว่าสิ่งนี้มันค่อยๆ ฝังอยู่ในตัวเราว่าเรากับการอ่านไม่ได้แปลกแยกกัน

ย้อนกลับไปสมัยมหาวิทยาลัย คุณเรียนจบด้านดีไซน์มาหรือเปล่า

เราเหมือนเด็กม.ปลายทั่วไปที่รู้ว่าตัวเองจะชอบอะไรขนาดนั้น เราก็แค่คิดว่าวาดรูปได้ดี เพราะได้คะแนนดีตอนม.ต้น พอตอนช่วงที่ต้องเลือกจริงๆ เราเลยสนใจเรื่องงานศิลปะ งานออกแบบ สุดท้ายสอบติดสอบติดคณะศิลปกรรมศาสตร์ สาขาวิชาศิลปะการออกแบบทัศนศิลป์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นรุ่นแรกเลย แต่พอเข้าไปเรียนจริงๆ ด้วยพื้นฐานที่ไม่ดีทำให้เราวาดสู้เพื่อนไม่ได้ วาดไม่ทันบ้าง เลยคิดว่าไม่เอาดีกว่า

ด้วยความที่ไม่ได้ใช้ความพยายามมากตอนสอบเข้า พอไม่ชอบก็เลยทิ้งไปเฉยๆ บอกที่บ้านว่าไม่เรียนแล้วนะ ไปเรียนคณะนี้แทนศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพแทน ในรุ่นเรานี้เทศฯ เป็นค่ากลางๆ ของเด็กที่จะเรียนเก่งมากก็ไม่ใช้ จะลูชเซอร์ก็ไม่ใช่

เราเลือกเรียนเอกโฆษณา เพราะคิดว่ามันใกล้เคียงกับสิ่งที่อยากทำ คือเป็นงานที่ได้ใช้ความคิด แล้วยุคเราอุตสาหกรรมโฆษณากำลังเฟื่องฟูเหมือนเด็กคณะอื่นๆ ก็ไหลมาทำงานนี้ เด็กสถาปัตย์อะตัวดีเลย (หัวเราะ)

แล้วมาเริ่มงานออกแบบช่วงไหน

ตอนเรียนจบมาจะไปสมัครงานก็เจอคู่แข่งเยอะ พอร์ตเราดีไม่พอ เลยขอเงินที่บ้านไปเรียนโปรแกรมเพิ่ม เป็นโรงเรียนสอนซอฟต์แวร์รับทำพาต้า เราแค่อยากไปเรียนพวกโปรแกรม Adobe เพื่อที่เวลาไปใส่เรซูเม่จะได้มีเพิ่มสักหัวข้อหนึ่ง คิดแค่นั้นเอง

แล้วมาเริ่มงานกับนิตยสาร open ได้ยังไง

ต้องย้อนไปตอนปีสี่ คือช่วงเรียนมหาวิทยาลัย ปี 1-3 เราเรียนๆ เล่นๆ มาตลอด จนกระทั่งขึ้นปีสี่ เป็นช่วงที่ทุกคนเริ่มมีความฝันอย่างชัดเจนบางคนพูดว่าพอจบแล้วจะไปทำงาน หรือบางคนจบแล้วจะไปเรียนต่อ พอได้ยินแบบนี้มากขึ้นเรื่อยๆ เราเลยตัดสินใจไปสมัครเป็นสต๊าฟฟ้าทะเลครเวทิกของคณะ ซึ่งปกติคนที่จะทำทะเลครเวทิกจะเป็นเด็กปีหนึ่งกับปีสอง ตอนนั้นต้องรวบรวมความกล้าประมาณหนึ่งเลยนะ เราแค่รู้สึกว่าเราอยากเปลี่ยนแปลงตัวเอง อยากพาตัวเองไปเจอเรื่องอื่นๆ ไปทำอะไรที่ไม่ชอบดูบ้าง

พอเรียนจบมันเป็นช่วงที่ทุกคนเจอกันทุกวันหยุดสุดสัปดาห์ อยากรู้ว่าเราไปเรียนคอมพิวเตอร์ ก็จะมีแฟ้มไว้ใส่ผลงานพวกทำนามบัตร ตัดสติ๊กเกอร์ไว้ ตกเย็นวันนั้นก็ไปเจอเพื่อนมีคนนึงจบวารสารฯ ที่ทะเลครเวทิกมาด้วยก็ขอดูแฟ้มอันนั้น แล้วก็บอกว่าที่บริษัทจะรับสมัครกราฟิกฯ ลองไปสมัครไหม อากิตยต่อมาก็ไปสัมภาษณ์

เวลาคนถามเรื่องนี้เราจะบอกว่ามันไม่ใช่เพราะพอร์ตเล่มนั้นเล่มเดียว แต่เป็นเพราะวันที่เราตัดสินใจเดินไปสมัครทำทะเลครเวทิกไม่นั้นเราจะไม่มีทางเจอเพื่อนคนนั้นเลย

จากที่เล่ามาเหมือนคุณจะมีสภากาที่พื้นฐานมากๆ แล้วเอาตัวรอดยังไงในบริษัท

ตอนเรียนที่โรงเรียนเราใช้วินโดว แต่พอในบริษัทเขาใช้ iMac ปุ่มก็คนละแบบ ทุกอย่างเป็นเรื่องใหม่หมดเลย พอเข้าไปทำงานคนเดียว ไม่มีใครให้เรียนรู้ ก็ทำได้บ้างไม่ได้บ้าง กราฟิกฯ คนก่อนเป็นฟรีแลนซ์ ดังนั้นเขาก็ไม่ได้อยู่กับเรา ถ้ามีอะไรก็ต้องรอเขาเลิกงานแล้วโทรไปถาม ครอบรูป

เรายังทำไม่เป็นเลย ต้องลากกรอบสี่เหลี่ยม มาบังรูป เดือนนึงพีโนก็รู้แล้วว่าเราทำงานไม่ได้ แล้วกราฟิกฯ คืองานขั้นตอนสุดท้ายก่อนที่นิตยสารจะไปส่งโรงพิมพ์ เพราะฉะนั้นถ้ามีปัญหอะไรก็จะเห็นชัดมากๆ

สิ้นเดือนพีโน (ภิญโญ ไตรสุริยธรรมา บรรณาธิการนิตยสาร open และสำนักพิมพ์ openbooks) ก็เรียกเราไปคุย เขาเริ่มต้นคำถามว่ามีปัญหอะไรเปล่า ซึ่งพอเขาไม่ได้เริ่มด้วยการตำหนิ หรือดูเรา เราเลยรู้สึกมีสเปซ อธิบายไปว่าที่เราเรียนมามันเป็นเครื่องวินโดว เราไม่เคยใช้เครื่องแมค และเราก็ไม่เคยเรียนกราฟิกฯ มาก่อน เราไม่รู้วันนั้นพีโนคิดอะไรอยู่ แต่อย่างน้อยๆ เรารู้สึกว่าเราจริงจังกับการกลับไปทบทวนตัวเอง เขาก็อนุญาตให้เราเองกลับไปทำที่บ้านถ้าใช้คอมพิวเตอร์ที่บ้านถนัดกว่า แต่เราออกไปว่าถ้าปัญหาอยู่ที่นี้ทำที่นี้ดีกว่า เราขอเวลาเขาหนึ่งเดือน ถ้าทำไม่ได้เราจะลาออกเอง เราค่อนข้างเติบโตขึ้นมาก เพราะที่นั่นเป็นที่ทำงานที่ดี ทุกวันที่ไปทำงานเหมือนไปเรียนรู้ ไม่ได้รู้สึกว่าต้องไปต่อสู้อะไร

แม้จะทำไม่เป็นเลย?

เรายอมรับว่าไม่เป็น พยายามแก้ไขเท่าที่ทำได้ อย่างน้อยๆ เราไม่ได้ทำตัวแยกกับคนอื่น มันห่วยแน่ๆ แต่ไม่ได้ทำตัวแยกๆ ใส่ใคร เป็นภาระแน่ๆ แต่จะเป็นเด็กใหม่ที่ดี (หัวเราะ)

แล้วเดือนนึงหลังจากนั้นเราก็เอาจริงเอาจังกับงานมากขึ้น ใช้เวลากับการเรียนรู้มากขึ้น คนเล็กงานกลับบ้านหกโมง เราอยู่ถึงสามทุ่มทุกวันเลย เองานเก่าๆ ของพีโนเล่นซ้มา นั่งเปิดดู สมัยนั้นมี search engine แล้ว แต่ข้อมูลยังไม่ดีเท่าตอนนี้แน่ๆ ดั้งนั้นจะทำอะไรต้องเปิดหนังสือสอนคอมพิวเตอร์ เรามีสกีล แต่เราชดเชยด้วยเวลา อย่างหนึ่งก็คือพีโนแนะนำคือเราจะทำแค่โปรแกรมไม่ได้ เราต้องเข้าใจสิ่งที่ทำด้วย เราไปเอานิตยสารทุกเล่มที่เขาเคยทำมานั่งอ่าน นั่งพลิกดู เทียบกับไฟล์ เอาไม้บรรทัดมาวัดกระดาษ

ทำนานแค่ไหนถึงขยับไปทำพ็อกเก็ตบุ๊ก

คิดว่าเกือบๆ ครึ่งปี แล้วตอนนั้นพี่ใหญ่เขาเริ่มเห็นแล้วว่าพ็อกเก็ตบุ๊กน่าจะเป็น business model แบบใหม่ที่น่าจะซัพพอร์ตรายได้ให้บริษัท เพราะทำนิตยสารแล้วเหนื่อยมาก แม้นิยามตัวเองกับการหาโฆษณาสำหรับนิตยสาร open ก็ไม่ใช่เรื่องง่าย

จากนิตยสารมาสู่พ็อกเก็ตบุ๊กมีความแตกต่างกันไหม

เราว่ามันคนละเรื่องกันเลย เราชอบใช้คำว่ามันเป็นสัตว์คนละประเภท นิตยสารแข่งกับเวลา มันว่ากันรายเดือน และเป็น current issue ซะเยอะ งานที่ทำก็จะค่อนข้างเชื่อมโยงกับตัวซัพเจกต์ สมมติในบทความสัมภาษณ์โคโยตี้ที่ทำงานกลางคืน เขามีรอยสักผีเสื้อ นักเขียนก็ตั้งชื่อว่า ‘ผีเสื้อกลางคืน โบบีน’ ในเชิงการออกแบบกราฟิกเราต้องเชื่อมโยงอะไรสักอย่างกับผีเสื้อ ดังนั้นแต่ละเล่มก็จะมีส่วนที่ต้องออกแบบเยอะมาก

แต่พ็อกเก็ตบุ๊กเราทำ textbook เป็นส่วนมาก แปลว่ามันจะเป็นงานในเชิงเลย์เอาต์ดีไซน์ ทั้งเล่มก็จะมีแค่ปกหน้าที่ออกแบบเยอะหน่อย

ประสบการณ์ออกแบบเล่มแรกของคุณเป็นยังไง

น่าจะออกแบบให้พี่หนึ่งวรรณ พันธ์พงศ์ เป็นสารคดีสัตว์ป่าของม.ล.ปริญญากรร วรวรรณ ก็จะเรื่อยๆ ง่ายๆ ไม่มีอะไรซับซ้อนมาก แต่พอทำหลายๆ เล่มก็จะได้ลองทำอะไรใหม่ๆ

เราว่าพอ openbooks เป็นสำนักพิมพ์ใหม่ เราว่าเขาเลยทดลองทำอะไรที่ส่วนใหญ่ตลาดไม่ค่อยทำ มันเป็นเรื่องคล้ายๆ กันทั้งโลก คนทำงานสายสร้างสรรค์ที่มาใหม่จะมาพร้อมความสดใหม่ ไม่สนใจฟอร์ม ไม่แคร์กติกาที่ผู้เล่นในตลาดวางไว้ พี่ใหญ่เขามาทำหนังสือในเชิงความคิดสร้างสรรค์แบบนี้เลยทำให้เราได้เรียนรู้ ถ้าเราต้องไปทำสำนักพิมพ์ให้ใหญ่ๆ เราคงถูกเฟรมความคิดอีกแบบหนึ่ง แต่พอเริ่มต้นงานออกแบบไปกับธุรกิจที่เพิ่งเริ่มทุกอย่างมันเลยไปพร้อมๆ กัน ได้ลองผิดพลาดลงในเชิงงานออกแบบมันเลยติดกับเราหลายๆ

ตอนนั้นปกหนังสือในตลาดหน้าตาเป็นยังไง

เราคิดว่าภาพรวมคือชื่อหนังสือต้องใหญ่ และมีค่านิยมจำนวนมากบนหน้าปก เราไปเดินร้านหนังสือเรื่อยๆ เลย เพราะอยากรู้ว่ามันมีรูปแบบไหน หน้าตาเป็นยังไง มันก็จะเห็นค่ากลางๆ ของงานออกแบบ โดยเฉพาะหนังสือหมวด non-fiction ซึ่งเราว่าหมวดนี้จะอธิบายเทรนด์บางอย่างของงานออกแบบในช่วงสมัยนั้น ขณะที่ปกวรรณกรรมยังมีความแตกต่างหลากหลาย เพราะพื้นที่คิดถึงเชิงออกแบบมันกว้างมาก

**มนุษย์มันทำงานด้วยกัน
มนุษย์คนนั้นหยิ่งงาน
ของมนุษย์คนนี้ มนุษย์คนนี้
เลยรู้สึกว่าจะไม่เสียแรงเลย
ที่เราใช้เวลาทั้งเดือน
ในการหมกมุ่นกับมัน**

ที่มาของชื่อ Wrongdesign

ตอนนั้นเราทำงานไปได้สักสองสามปี สำนักพิมพ์ติดขิ้นติดต่อมา เราก็ดีใจได้ทำงานฟรีแลนซ์ แต่เอาเข้าจริงมันไม่เหมือนที่เคยทำมาเลย

การทำงานที่ openbooks เราเจอทุกวัน ได้พัฒนาความคิดทุกวัน มันจะรู้ชุดความคิดประมาณหนึ่งพออยู่ด้วยกันบ่อยๆ แต่พอเป็นฟรีแลนซ์มันเป็นเรื่องใหม่หมด พอนต์ที่เขาจะขอสีที่เขาจะสนใจ ทำยังไงก็ยากมากที่จะถูกใจพี่บรรณาธิการ แล้วมันไม่มีอินเทอร์เน็ต ทุกครั้งของการส่งงานต้องนั่งรถจากออฟฟิศที่บางลำพูไปประชาชื่น ปรีณตไปให้ดู ฟังคอมเมนต์แล้วกลับมาแก้ ทำไปเจ็ดแบบ แต่สุดท้ายเขาเลือกแบบแรก

แล้วเขาให้คิดนามปากกา เพราะไม่อยากให้พี่ใหญ่รู้ว่าใช้คนจาก openbooks ออกแบบ เราเลือก

ใช้ชื่อ Wrongdesign ก็คือประชดเลย ออกแบบยังงี้ก็ไม่ถูกใจ ออกแบบผิดนี้แหละ คิดว่าทำงานครั้งเดียวเลิก แต่ปรากฏว่าสองสามเดือนต่อมาเขาโทรมาอีก มีเล่มใหม่เข้ามาคุยกันหน่อย

คุณอ่านหนังสือทั้งเล่มก่อนออกแบบปกใหม่

อ่านหมดไม่ไหว อย่างแรกคือปฏิเสธไม่ได้เลย ว่าถ้าทำงานกับหนังสือยังงี้ต้องอ่านหนังสือเล่มนั้นๆ คำอธิบายง่ายๆ คืองานออกแบบปกหนังสือคือการเปลี่ยนตัวอักษรเป็นภาพ เพราะฉะนั้นจะนึกภาพไม่ออกเลยถ้าไม่อ่านหนังสือ

ใช้คำว่าประสบการณ์กับชั่วโมงบินก็ได้ เราเป็นคนเรียนรู้งานออกแบบมาจากฝั่งนิตยสาร เพราะฉะนั้นเราจะเรียนรู้เรื่องการจับประเด็น เราไม่ได้อ่านหนังสือเหมือนคนทั่วไป คล้ายๆ กับนักดนตรีเวลาฟังเพลงคนอื่น จะฟังเสียงกลอง เสียงกีตาร์ อินโทรเข้าเมื่อไหร่ วนลูปมาเมื่อไหร่ เราอ่านหนังสือแบบนั้นเลย เราอ่านบทคัดย่อ อ่านคำนำ ศึกษาวีร็ด

70-80% เรามักจะได้ออกแบบหนังสือ non-fiction หนังสือประเภทนี้มีประเด็นที่พูดค่อนข้างชัด ไม่อ้อมมาอ้อมไป ชื่อหนังสือก็จะเชื่อมโยงกับเนื้อหา แต่ถ้าเป็นวรรณกรรม เรื่องสั้น นิยาย ถ้าไม่อ่านจนจบหรืออ่านยาวๆ จะออกแบบไม่ได้เลย ฝั่ง non-fiction อ่านเอาเรื่อง แต่นิยายอ่านเอาอารมณ์ อ่านเอามู้ด บางทีคนเขียนอาจจะวางสิ่งสำคัญไว้พารากราฟสุดท้ายของเรื่อง ถ้าอ่านไม่เจอ เราจะนึกไม่ออกเลยก็ได้

อาจจะเป็นความโชคดีหรือความถนัดที่สำนักพิมพ์ส่วนใหญ่จะอยากให้เราทำ non-fiction ให้เราเลยไม่จำเป็นต้องอ่านหมดขนาดนั้นก็ได้อ

ถ้าได้ตัวคีย์ที่มากำปกแล้ว คุณขึ้นสเก็ตซ์ยังง

เราเป็นคนทำงานไม่มีสเก็ตซ์ เราเปิดคอมพิวเตอร์ทำงานเลย เราว่าเป็นข้อเสียนะ เราชอบมากเลยเวลาที่เห็นใครมีสเก็ตซ์บุ๊ก รู้สึกว่ามีบันทึกทางความคิดบางอย่าง แต่เราไม่ได้โตมาในสายออกแบบ สิ่งที่เขาทำกัน เราก็ดูไม่เคยรู้ว่าเราต้องทำหรือมันควรทำ

การสเก็ตซ์ของเราคงเป็นการดึงเข้าดึงออก เราอาจจะไม่มีสเก็ตซ์บุ๊ก แต่เรามีกราฟต์ดีไซน์ค่อนข้างมาก ถ้าเราเปิดไฟล์งานให้ดู รอบๆ อาร์ต

บอร์ดจะเป็นองค์ประกอบที่เราไม่ได้ใช้หมดเลย ทั้งฟอนต์ สี แล้วทุกครั้งที่เราทำ เราจะ save as เสมอ เราไม่เคยทำงานแบบเซฟซ้ำ เราจะเซฟเป็นดราฟต์ 1 2 3 4

เราเรียนรู้ด้วยมั้งว่าความคิดที่มันไม่ถูกใช้ตอนนี้ ในอนาคตมันมีสิทธิ์วนกลับมาใช้ใหม่ได้

รู้สึกยังงเวลาเห็นหนังสือที่เราออกแบบอยู่ในร้านหนังสือ

เหมือนคนทำงานเลย มันก็ดีใจ ภูมิใจงานที่เราทำในจอมันถูกทำออกมาเป็นหนังสือที่จับต้องได้จริง แล้วมันจะมีโมเมนต์ที่ยืนดูเขาหยิบหนังสือ (หัวเราะ) มนุษย์มันทำงานด้วยกัน มนุษย์คนนั้นหยิบงานของมนุษย์คนนี้ มนุษย์คนนี้เลยรู้สึกว่าไม่เสียแรงเลยที่เราใช้เวลาทั้งเดือนในการหมกมุ่นกับมัน มันก็เติมเต็มความหมายของงานบางอย่าง เหมือนเรื่องเล่าที่เราเคยได้ยินมาในชีวิต บางทีงานที่เราทำมันอาจจะแค่งานชิ้นเดียว แต่มันอาจจะส่งต่อความคิดหรือพลังงาน เราเลยสนใจมากๆ ในแง่ความเป็นมนุษย์ของคนอ่านและคนทำ

ทำไมความเป็นมนุษย์จึงสำคัญในงานออกแบบ

เพราะสิ่งที่เราทำเป็นสิ่งที่ต้องเอาไปใช้งาน ฟังก์ชันของหนังสือมันไม่เคยเปลี่ยนแปลงไปเลย ตั้งแต่ถูกคิดค้นขึ้นมา มันอยู่กับเรามาระดับร้อยปี มันมีความคุ้นเคยบางอย่างกับการใช้งานของมนุษย์ หนังสือเลยไม่ใช่แค่การเอาไปอ่านเป็นความรู้ บางคนใช้หนังสือในช่วงเวลาที่หาคำออก คลี้คลายปัญหาในใจ เราเลยสนใจความเป็นมนุษย์ในเวทย์นี้ สุดท้ายแล้วมันคือคนคุยกัน แค่อยู่นาน หนังสือเอง

หลังๆ มานี้ปกหนังสือไทยสวยมาก มีนัยกอกแบบปกเก่งๆ หลายคน คุณมองความเปลี่ยนแปลงนี้ยังง

เราว่าอุตสาหกรรมมันเปลี่ยนโดยสิ้นเชิง อย่างแรกเลยถ้าจะเข้าใจเรื่องงานออกแบบได้ ต้องเข้าใจเรื่องธุรกิจก่อน เป็นเพราะว่าธุรกิจมันโต มันมีเงินทุน พอมีเงินคนฝั่งนี้ก็จะสนใจลงทุนในงานออกแบบ เพราะงานออกแบบช่วยรีทีร์นเป็นผล

ประกอบการที่ดี เราจะพูดถึงแค่งานออกแบบว่า เอ้ย ปกมันสวยขึ้นอย่างเดียวนะไม่ได้ เราต้องบอกว่า ตลาดหนังสือโตขึ้นด้วย สำนักพิมพ์เลือกหนังสือ น่าสนใจ หนังสือดีมากขึ้น พอสิ่งเหล่านี้มันเข้มแข็ง มากขึ้น พาร์ทงานออกแบบมันจะโตไปด้วย มันจะ ชัฟฟอर्टซึ่งกันและกัน

เราว่าโซเชียลมีเดียเปลี่ยนแปลงเรื่องนี้ เราไม่เคยรู้สึกเลยว่ามันทำให้หนังสือเล่มมีปัญหา เรา กลับรู้สึกด้วยซ้ำว่าโซเชียลมีเดียทำให้ตลาดโตขึ้น ดีไซน์ดีขึ้น สมัยก่อนหนังสือหนึ่งเล่มเมื่อออกมา แล้ว เราจะต้องส่งตัวอย่างหนังสือไปให้นิตยสาร ให้เขารีวิวท้ายเล่ม แล้วตอนรีวิวก็น่าจะคิดเขาก็ลง ลี ลี ถ้าแย่น้อยก็เป็นปกขาวดำ แล้วภาพมันก็แค่ สองนิ้ว โอกาสที่คนอ่านจะเห็นปกนี้ก่อนหนังสือจะ ขึ้นแผงคือน้อยมากๆ แต่พอเป็นโลกโซเชียลมีเดีย ก่อนที่หนังสือจะลงแผงอย่างน้อยสองอาทิตย์หรือ เดือนนึง เราว่าคนอ่านมีโอกาสเห็นปกหนังสือแล้ว พอเห็นเขาก็เกิดความสนใจ เราเลยคิดว่าปก หนังสือมีผลกับสิ่งนี้ ทำให้เขาตัดสินใจเร็วขึ้น มีแรง จูงใจในการซื้อหนังสือเล่มนี้ สัดส่วนของงาน ออกแบบกราฟิกเลยมีผลต่อการเลือกหนังสือ ทำให้สำนักพิมพ์เห็นว่าต้องลงทุน ต้องให้ความสำคัญ พอมันสวย มันดีขึ้น มันเห็นแล้วว่ามีผลต่อ ธุรกิจเขา

สิ่งที่มีเปลี่ยนแปลงอย่างสิ้นเชิงในเชิงโครงสร้าง คือซื้อหนังสือเล่มได้ คำนิยมหายไป โบรมีก็มีได้ไม่มี ก็ได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มันมีผลต่อคนออกแบบ ถ้าชุด ความคิดว่าซื้อหนังสือต้องใหญ่ คนออกแบบก็จะ เหลือพื้นที่น้อยมากสำหรับภาพ แต่พอมันเล็กลง ได้ แปลว่าคนออกแบบก็คิดเรื่องงานวิซวลได้มากขึ้น

แล้วช่วงที่ตัวหนังสือใหญ่ คุณทำตามเทรนด์นั้น ไหม

เราคิดว่าเป็นส่วนใหญ่เลยที่ไม่ทำตาม ตอนนั้น เราก็ต้องยืนยันสิ่งที่เราเชื่อนะ ต้องไปอธิบายด้วย เหตุและผล จะไปบอกเขาด้วยความรู้สึกไม่ได้ เรา เรียนรู้จากแต่ละปีที่ทำงานกับสำนักพิมพ์ที่หลากหลายว่า มันต้องมีคำอธิบายในเชิงวิชาชีพ ไม่งั้นเขา จะไม่มีทางคล้อยตามหรือเปลี่ยนความคิดไปบอก ว่าสวยกว่าไม่ได้ สวยกว่าของเขา กับสวยกว่าของเรา มันคนละเรื่อง

เราต้องบอกว่าปกแบบนี้มันช่วยขยายฐานคน อ่านได้มากกว่า เพราะปกหนังสือหนึ่งเล่มกว่าที่คน อ่านจะเห็น เขาจะเห็นตั้งแต่ระยะ 1-2 เมตร และ สิ่งที่เราเห็นกันในหน้าจอก็แค่คุณกับผม แต่ตอน

อยู่ในร้านมันมีของสำนักพิมพ์อื่นวางอยู่ด้วย เพราะฉะนั้นคนอ่านจะเห็นภาพรวม จะไม่ได้เห็นแค่ชื่อหนังสือที่เตะตา ชื่อที่วางไว้จะไม่มีความหมายอะไรเลย ถ้าส่วนข้างๆ ไม่ชัดพอไรต์ เราต้องไปอธิบายเดินหน้าดูเลยหลังให้เขาดู

ปกหนังสือใหม่จะมีเวลาวางอยู่บนชั้นหนังสือแค่สองอาทิตย์ หลังจากนั้นเขาจะจัดเอาสั้นเข้า เพราะฉะนั้นต้องคิดว่าตอนที่คนอ่านเอียงคอเขาจะเห็นอะไร

เราก็ค่อยๆ เอาสิ่งเหล่านี้ไปอธิบายให้เขาฟัง ซึ่งแน่นอนว่าแรกๆ มันไม่ถนัด พอใช้เวลา เปลี่ยนสิ่งเหล่านั้นเป็นยอดขาย หนังสือขายได้เป็นปกติไม่มีปัญหา มายด์เซตคนทำงานก็เริ่มเปลี่ยน

ในแง่หนึ่งสิ่งที่เรากำลังทำคือทำให้ขายของเราไม่เคยปฏิเสธเรื่องนี้ เรากำลังออกแบบผลิตภัณฑ์บางอย่างให้คนสบายใจในการซื้อ ปกหนังสือกลายเป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อหนังสือจริงๆ ในช่วงหนึ่งปกหนังสือถูกมองว่ามีไว้ชัดพอไรต์เนื้อหา แต่ปัจจุบันปกหนังสือหลายเล่มทำงานแยกกับเนื้อหา มันเล่าเรื่องด้วยตัวมันเอง

เราไม่เคยรู้ว่ามันเปลี่ยนแปลงไปเมื่อไหร่ แต่หันไปมองอีกที มีนักออกแบบปกดีๆ เกิดขึ้นเยอะมาก แล้วไม่ใช่แค่ปกหนังสือ มันเป็นเรื่องวัตถุดิบที่ใช้ในการทำหนังสือ กระดาษ การเข้าเล่ม การพิมพ์ ทุกอย่างพอมันมั่นคงแข็งแรง ปกหนังสือเล่มหนึ่งมันเลยไม่ได้บอกแค่การทำงานของคอนรู้นใหม่ แต่บอกการเติบโตของอุตสาหกรรมนี้ด้วยตัวของมันเอง

โซเชี่ยลมีเดียมีผลต่ออาชีพนักออกแบบปกยังไง

ทำให้งานไปได้ไกลกว่าตัวมัน ปกติงานหนังสือที่ทำมันจะอยู่แค่ในร้าน คนที่จะเห็นมันมันมีแค่จำนวนหนึ่ง แต่พองานถูกนำเสนอในออนไลน์ ทำให้คนที่อยู่นอกวงการอ่านมีโอกาสเห็นหนังสือหรืองานออกแบบอื่นๆ มากขึ้น อย่างน้อยๆ ใครสนใจจะทำอะไรมันต้องเห็นก่อน แล้วเขาจะค่อยๆ พาตัวเองไปเจอสิ่งนั้นได้

ที่สำคัญมันสร้างพื้นที่เฉพาะทาง ทำให้คนที่ชอบหนังสือ สนใจการอ่าน สามารถเกาะกลุ่ม แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร โปรโมชันต่างๆ ช่วยทำให้ ecosystem ของธุรกิจหนังสือเติบโตและคล่องตัวขึ้น

แล้วพอคนเห็นภาพเหล่านั้นผ่านโซเชี่ยลมีเดีย เราว่าข้อความในเชิงการขายมันถูกย้ายจากปก

หนังสือไปอยู่ในพื้นที่ออนไลน์ เราไม่จำเป็นต้องเอาทุกอย่างที่อยากขายไว้ที่ปกหนังสือ

หลายคนจะไม่ค่อยชอบพูดถึงงานชิ้นแรกของตัวเอง ทำให้คุณยังเก็บผลงานทุกเล่มที่ตัวเองออกแบบไว้ และบอกเล่าสิ่งเหล่านั้นเสมอเมื่อมีโอกาส

เป็นเพราะเราพอใจกับตัวเองในปัจจุบัน เราว่ามันเหมือนเสื้อผ้าเราสมัยวัยรุ่น เราทุกคนล้วนเคยแต่งตัวแยกๆ แต่เพราะเราเคยมีชุดแบบนั้น ตัดผมแบบนั้น โตมาเราเลยมีชุดที่เราเลือกที่เรามั่นใจแล้ว

ใช้คำว่าเราสงบนิ่งกับสิ่งที่เราเป็นทั้งในเรื่องการงานและชีวิต เพราะฉะนั้นอะไรเราเคยผิดพลาด หรือไม่เคยรู้มาก่อนในอดีต เราไม่เคยรู้สึกว่ามันมีปัญหาอะไร ก็เพราะไม่รู้ในวันนั้น มันเลยรู้ในวันนี้ ก็เพราะทำผิดในวันนั้น วันถัดมาก็พยายามไม่ผิดซ้ำอีก เราเลยสบายใจหรือผ่อนคลายมากๆ ที่เราเจอพูดถึงความล้มเหลว การถูกปฏิเสธงานเรา เข้าใจว่ามันเป็นส่วนหนึ่งของงานที่เราทำ มันก็ค่อยๆ สัมผัส เรียนรู้ทีละเล็กละน้อย ส่วนที่ดีมันก็มีอยู่เยอะแยะ มันถึงช่วยฟอร์มเป็นตัวเราในปัจจุบัน แต่ส่วนที่ไม่ดีเราว่ามีผลไม่มากก็น้อย

เราเติบโตทำงานมาในฝั่งผู้ขายแพ่ วันที่เอนท์ติดก็ถอยออกมา ไม่ยอมไปต่อ บริษัทที่ทำก็ปิดตัว มีโอกาสทำสำนักพิมพ์เองก็มีวันที่ปิดตัว พออยู่ฝั่งนี้เลยมีโอกาสให้เรียนรู้เรื่อยๆ เหมือนล้มไว้ก็ลุกไว้ เจ็บตัวไว้ก็ดูแลตัวเองไว้ ผิดพลาดไว้ก็ใจดีกับตัวเองเร็วขึ้น

ถ้าให้ถอดบทเรียนจากประสบการณ์ มีอะไรจะส่งต่อถึงคนที่อยากมาทำงานออกแบบปกใหม่

เราไม่มีคำแนะนำใดๆ ให้เลยนอกจากใจดีกับตัวเองมากๆ โลกที่อยู่ตอนนี้มันไม่ถนัดเลย มันจะถูกเปรียบเทียบตลอดเวลา ตอนรุ่นเรากว่าจะมีอะไรมากระทบใจต้องตื่นออกข้างนอกก่อน แต่เดี๋ยวนี้แค่หยิบมือถือมาก็เจอสิ่งเหล่านี้ได้ทันทีแล้วยังไม่ทันลุกจากเตียงใจก็เหี่ยวแล้ว

ใจดีกับตัวเองเยอะๆ เพราะมันไม่ถนัดที่จะเป็นคนทำงานที่มันคงหรือเข้มแข็งได้ในยุคปัจจุบัน

29.

จรัญ มัลลียกุล: 'อ่านสร้างชาติ' คลื่นยักษ์หนังสือ และอาสาสมัครหลังโกดัง

นายแพทย์บัญชา พงษ์พานิช เคยเขียนบทความตอนหนึ่งว่า คลื่นยักษ์ในปี 2547 มีด้วยกันทั้งหมด 3 ลูก หนึ่ง-คลื่นสีนามิ สอง-คลื่นสิ่งของบริจาค และสาม-คลื่นอาสาสมัคร

จรัญ มัลลียกุล คือคลื่นยักษ์ลูกที่สามในช่วงเวลานั้น

หลังภัยพิบัติโหมซัดสาด เหลือทิ้งไว้เพียงเศษซากและความสูญเสีย จรัญถอดแอกไทและตำแหน่งงานในรัฐสภา สวมเสื้ออาสาสมัครของมูลนิธิกระจกเงา หน้าที่ของเขาในห้วงเวลานั้น คือการระดมอาสาสมัครจากกรุงเทพฯ ไปยังพื้นที่ประสบภัยสีนามิ ทำงานสารพัดตั้งแต่เก็บขยะบนชายหาด สร้างบ้าน ทำกิจกรรมกับลูกหลานผู้ประสบภัย ไปจนถึงต่อเรือออกทะเลนับร้อยลำ

จากหนุ่มรัฐศาสตร์ สวมเชิ้ตผูกแอกไทกางเกงสแล็กรีดเรียบ และรองเท้าหนังขัดเงาวาว ในรัฐสภา ปัจจุบันจรัญคือหัวเรือใหญ่ของโครงการ

'อ่านสร้างชาติ' มูลนิธิกระจกเงา

นับตั้งแต่ปี 2551 จนถึงปัจจุบัน 'โครงการอ่านสร้างชาติ' ทำหน้าที่เป็นข้อต่อระหว่าง 'ผู้บริจาค' และ 'ผู้รับบริจาค' หนังสือมือสอง ออกแบบความสัมพันธ์และระบบนิเวศของการบริจาคหนังสือขึ้นมาใหม่ บนเงื่อนไขสำคัญคือ 'ผู้รับต้องเป็นผู้เลือกหนังสือที่ตัวเองต้องการ' ขณะเดียวกัน 'ผู้ให้ต้องเลือกในสิ่งที่ตัวเองคิดว่าดีที่สุด'

ใจภยันี้นับว่าท้าทายสังคมในช่วงเวลานั้น โดยเฉพาะคนทำงานที่นอกจากจะต้องออกแบบระบบให้ทำงานได้จริง แน่ใจว่าการยื่นระยะโครงการได้ยาวนานเช่นนี้ เบื้องหลังคือต้นทุนมหาศาลที่ต้องแบกรับ โหนจะคลื่นหนังสือบริจาคที่หลังไหลสู่มูลนิธิกระจกเงามากว่า 10 ปี ต้นทุนในการจัดการเหล่านี้ล้วนแล้วคือเม็ดเงินที่อาศัยเพียงความฝันและอุดมการณ์ คงไม่เพียงพอ

เด็กชายจรัญแห่งหมู่บ้านโคกชะอม

“ตอนเด็กจำได้เลยว่า เราไม่อยากทำนา ไม่อยากลำบาก มันเหนื่อย”

บทสนทนาในเช้าวันนั้น พาจรัญนั่งไทม์แมชชีน กลับไปสมัยที่เขายังมีจอบเสียมเคียวค้อนเป็นอาวุธคู่กาย ในครอบครัวที่เกือบล่มสลาย เร่ขายวัวควาย และบ้านช่องเพื่ออิสรภาพของบิดา จรัญรู้ว่า เขาหาได้ปราศจากอาชีพเกษตรกรดังที่พ่อแม่วาดหวัง แคมป์บังคับ ครั้นจะเอาดีด้านการเรียน สตังส์ตางค์ในกระเป๋าก็ดูจะไม่ไต่ตั้งใจเด็กชายชาวไร่เท่าใดนัก

“เพื่อนผมรักการเรียนหนังสือ เขาก็พาไปเรียน กศน. เราก็เลยเรียนแล้วสอบเทียบเพื่อจะเอาวุฒิ ม.3 มาทำงานโรงงานในกรุงเทพฯ พ่อแม่ไม่รู้หรอกว่าเราจะเรียน จะทำอะไร แค่งานส่งตังค์กลับบ้านก็โอเคแล้ว”

เขาเรียนเพื่อแสวงหาโอกาส... โอกาสที่ไม่รู้ว่าหน้าตาเป็นเช่นไร ทำงานเพื่อเลี้ยงท้องและปากที่กู้อ้อยอย่างตรงเวลา ชีวิตเดินทางประหนึ่งเรือใบที่ไร้ใบเรือ ลอยเร่ร้อนในมหาสมุทรตามแต่เกลียวคลื่นและกระแสน้ำจะพาพัดไป

“ผมชอบอ่านหนังสือ ชอบกลิ่นหนังสือ ไม่ใช่วรรณกรรมด้วยนะ หนังสือทั่วไปนี่แหละ หนังสือที่เขาให้เรียน เราต้องอ่าน ถ้าไม่อ่านสอบไม่ได้ แต่รู้สึกว่าจะชอบ”

หลังสอบเทียบวุฒิมัธยมศึกษา ม.6 จรัญยังคงทำงานสารพัด พร้อมๆ กับการเรียนต่อในฐานะนักศึกษาวิชารามคำแหง กลางคืนเข้ากะ ปรก. กลางวันนั่งสัปหงกในห้องเรียน เล่าถึงตรงนี้เขาก็หัวเราะร่วน

“นี่กอยู่สองอย่างว่าต้องทำงานด้วยเรียนไปด้วย ปรากฏว่าเราเลือกงาน ปรก. นี่แหละ เข้ากะกลางคืน เรียนกลางวัน คิดแบบเด็กๆ มาก จนลืมนไปว่า แลวันตอนไหน

“เวลาเริ่มการศึกษาใหม่ก็จะมีพี่ๆ เดินมาหา น้องชวนไปออกค่าย มีพี่คนหนึ่งชวนมาอยู่ชุมชนวรรณศิลป์ ไปออกค่ายวรรณกรรมกัน ไม่ได้เป็นชมรมแล้วนะตอนนั้น สมัยก่อนเคยเป็นชมรม – รุ่นพี่วัฒนธรรม วรรณยุกต์ ต่อมาชมรมก็ถูกยุบไป”

จากนั้นอ่านหนังสืออะไรก็ได้ที่มีมือคว่ำถึงสู่การทำความรู้จักวรรณกรรมหลากหลายแขนง ตั้งแต่วรรณกรรมไทยยันวรรณกรรมรัสเซีย

“เพื่อนมันเอาแต่ของหนักๆ มาให้ทั้งนั้นเราก็ต้องอ่าน เตี้ยๆ ค่อยๆ กับเขาไม่รู้เรื่อง” เขาว่าไปหัวเราะไป

เส้นทางของเด็กชายจรัญแห่งหมู่บ้านโคก

ชะอม จังหวัดนครสวรรค์ ได้มาบรรจบกับโลกหนังสือหลากหลายท่ามกลางบรรยากาศของหนุ่มสาวช่างคิดอ่านและไฟฝัน ในสถานการณ์บ้านเมืองอันคัมคัมคัมร้าย

เรื่องราวเป็นอันเริ่มต้นด้วยประการนี้

**เราเชื่ออย่างหนึ่งว่า
คุณภาพอยู่ที่หนังสือ
ถ้าหนังสือมีคุณภาพ
พอไปถึงผู้คน หนังสือ
ก็จะทำงาน**

เคารพผู้ให้ รักษาศักดิ์ศรีของผู้รับ

“รามคำแหงมันดีอย่าง คือย้ายคณะง่าย ผมย้ายไปทุกคณะตั้งแต่สถิติ คอมพิวเตอร์... ยังนึกในใจว่าโง่งจะตายยังไปอยู่คอมพิวเตอร์ (หัวเราะ) ชีวิตไม่มีใครแนะนำ ผจญภัยเอง พอไม่ได้ก็ถอยไปเรียนกฎหมาย ท่องมาตราไปเถอะ ท่องให้ตายก็จำไม่ได้ พอมาเรียนเศรษฐศาสตร์ เจอคณิตศาสตร์ กราฟแท่ง โอ้ ไมไหว หลังชนฟ้าที่รัฐศาสตร์นี่แหละ”

แม้จะเรียนรัฐศาสตร์เพราะหลังชนฝา แต่ถึงที่สุด จรัญได้ทำงานในตำแหน่งนักวิชาการประจำคณะกรรมการการวิจัยงบประมาณรายปี

“ชื่อแม่งโคตรเท่” เขาว่า

จรัญรู้ว่าตนชอบอ่าน รั้งงานการที่ได้ข้องแวะเกี่ยวพันกับหนังสือ บวกกับต้นทุนความสนใจในประเด็นทางสังคม หลอมรวมให้จรัญมารู้จักกับงานอาสาสมัคร และ หนูหริ่ง-สมบัติ บุญงามอนงค์ นักกิจกรรมทางสังคม และผู้ก่อตั้งมูลนิธิกระจกเงา

“มูลนิธิกระจกเงาไม่แปลก คืออยากทำอะไรมากด้วยกัน แล้วที่มูลนิธิกระจกเงามีหนังสือบริจาคเข้ามาตลอด พี่หนูหริ่งแกก็ชวนคุยว่า ‘เรามาทำอะไรกันไหม’ ผมก็เป็นเจ้าภาพโครงการนี้ มันต้องมีเจ้าภาพนะ เพราะแคะมีคนบริจาคหนังสือมาหนึ่งคันรถ เราก็แทบไม่มีเวลาไปทำอย่างอื่นแล้ว”

โครงการ ‘อ่านสร้างชาติ’ จะรุ่งหรือจะล่ม ตอนนั้นไม่มีใครรู้ แต่สิ่งที่จรรย์และทีมเริ่มทำคือ เดินสายถอดบทเรียนทุกองค์กรที่เคยทำโครงการด้านรับบริจาคหนังสือ ภายหลังจากการบ้านอย่างหนักบวกกับต้นทุนความรู้ของมูลนิธิกระจกเงา ทั้งจากเหตุการณ์สีนามปี 2547 และเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ในปี 2554 อ่านสร้างชาติ จึงเริ่มต้นขึ้นด้วยความตั้งใจแน่วแน่ ว่าหนังสือบริจาคของพวกเขาจะไม่กลายเป็นภาระของผู้รับปลายทาง

จรรย์และทีมสร้างระบบความสัมพันธ์ที่เคารพผู้ใช้ และรักษาคำศักดิ์ศรีของผู้รับ บนความเชื่อว่าการอ่านและการอ่านยังคงเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความสำเร็จในการดำรงชีวิต และเป็นรากฐานของสังคมแห่งการเรียนรู้

“ตอนแรกเรารู้สึกว่า ทำไมทำร้ายกันขนาดนี้ บางคนส่งขยะมา ซึ่งโดยหลักการแล้ว คนไม่ได้บริจาคของที่เขารักให้เราหรอก แต่เขาบริจาคของที่จะทิ้งหรือไม่ใช้แล้ว ประเด็นคือเราต้องให้ความรู้กัน สื่อสารกันให้ได้ หากจุดตรงกลางให้เจอแน่นอนว่าผู้บริจาคที่รักของเขา ส่วนผู้รับก็อยากได้ของดี

“ประเด็นคือเราจะไม่ไปยุ่งวุ่นวายกับผู้ใช้มาก เช่นจะไปบังคับเขาได้ไม่ว่าต้องส่งหนังสือดีๆ มา บางทีก็ไม่มีอะไร ดีของใคร ของเขาริเปล่า หรือดีของเรา ...ถ้าขึ้นเอามา ด้วยจัดการเอง”

เริ่มจากคัดแยกหนังสือตามระดับอายุ ตั้งแต่เด็กแรกเกิดและปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา วิทยากร หนังสือสำหรับชมรม อิสระ สำหรับวัด สำหรับห้องสมุดอิสระ กระทั่งหนังสือสำหรับสถานพินิจและเรือนจำ

“แปลกมาก ทักษะคิดของเรื่อนจำคือคนในคุกต้องอ่านธรรมะ ซึ่งคนในคุกโคตรเก่งเลยนะ เก่งภาษาอังกฤษ จบปริญญาเอกกันมา เล่นกีตาร์ เพลงฝรั่ง มีแต่คนเก่งๆ”

สำคัญคือ หนังสือคัดขอดี สอง-คัดแยกให้สมกับวัย สาม-ออกแบบกิจกรรมที่ผู้รับมีสิทธิ์เลือกโดยไม่ถูกขูดเยียด

“ในฐานะที่เราเป็นเด็กยากจนมาก่อน ที่รับไป

เพราะไม่รู้ว่าจะอ่านมันดีกว่าริเปล่า หรือบางที่เราได้แต่มาฆ่าจริงๆ แล้ว เดียวนี้มีอาหารเกาหลีแล้วนะ ให้บ้างไม่ได้หรือ (หัวเราะ)”

เสียงหัวเราะปรากฏในห้องสนทนาเล็กๆ เป็นระยะ เพราะนอกจากไอเดียอันเป็นเลิศ อารมณ์ขันของเขาก็ถือได้ว่าหาตัวจับยาก

จะรู้ได้อย่างไรว่าคนต้องการอ่านอะไร - หัวใจสำคัญของคำถามนี้ จรรย์บอกว่าเป็น ‘การสื่อสาร’

กลุ่มเป้าหมายหลักของโครงการอ่านสร้างชาติ คือ ห้องสมุดโรงเรียน, ห้องสมุดชุมชน, กลุ่มองค์กรชาวบ้าน, เด็กและเยาวชนผู้ขาดโอกาสในการเข้าถึงหนังสือ หัวใจคือการสร้างเครือข่ายและสื่อสารความต้องการให้ชัดเจน ข้อนี้สำคัญ เพราะมันหมายถึงความต้องการของผู้รับ และความต้องการของโครงการที่ต้องสอดคล้องกัน

“อย่างกลุ่มนักเรียนนักศึกษา สมมติเขาชอบแจ่มใส เรามีเต็มไปหมดเลยนะ ชอบนิยายวายก็มีให้ แต่เราก็จะแนะนำเพิ่มเติมหนังสือหรือวรรณกรรมแนวใกล้เคียงกันไปด้วย อ่านแล้วเป็นอย่างไรค่อยสื่อสารกัน”

อ่านสร้างชาติ คลื่นหนังสือและคนเบื้องหลัง

ประเมินด้วยสายตาคร่าวๆ โถดิ่งหนังสือในช่วงสายของวันนั้น บรรจจาอาสาสมัครราว 20 ชีวิต รถยนต์เทียบลานจอดไม่ต่ำกว่า 5 คันใน 1 ชั่วโมง จรรย์บอกว่า ตัวเลข 3,000-4,000 เล่มคือจำนวนหนังสือที่หลังไหลเข้ามาต่อวัน ไม่ต่างจากคลื่นยักษ์กระดาดสารพัดชนิดที่ต้องใช้ทรัพยากรจำนวนมหาศาลในการจัดการ

“ทักษะของอาสาสมัครที่เราต้องการคือ อ่านหนังสือออก เราจะแยกหมวดให้เขาชัดเจน เช่นหนังสือดีมีคุณภาพคือหนังสือไม่ฉีกขาด ไม่เปื้อนเปรี้ยว ไม่ล่าสมัย รวมไปถึงคาถาอาคม เราไม่เอาตำราเรียนที่รัฐส่งให้โรงเรียนแล้วถูกบริจาคต่อมาก็ไม่เอา เมื่อก่อนคุรุสภาส่งหนังสือเรียนมาให้เราเป็นหมื่นเล่มก็ดีใจ เห็นสภาพมันใหม่เอี่ยม พอคุณครูมาถึงก็บอกเราว่า พี่จรรย์ อันนี้ไม่มีใครเอาหรอกนะ รัฐพิมพ์ส่งอยู่แล้วทุกปี (หัวเราะ) เราไม่รู้จริงๆ

“เราต้องแยกก่อนว่า อันไหนพ็อกเก็ตบุ๊ก นิตยสาร งานวิจัย เอกสารรายงาน เศษโบรชัวร์ เศษนามบัตร แล้วนำมาแยกหมวด เช่น How to, วรรณกรรม, สารคดี, ชีวิต, National Geographic,

a day ยัน Bioscope บางเล่มแม้ว่าจะเก่า แต่ถ้าเป็นศิลปะมันไม่ล้าสมัย ยิ่งเป็นหนังสือเกี่ยวกับภาพยนตร์ยิ่งดี”

แล้วเงินล่ะหาจากไหน... ไม่ว่าจะค่าน้ำ-ไฟ ค่าเช่าโกดัง ค่าส่งหนังสือ และค่าโฆษณาที่ออกเผยแพร่ระหว่างดำเนินงานตลอดระยะเวลากว่า 10 ปี

“ตอนเราศึกษาโครงการของโตโยต้า เราพบว่าโตโยต้าทำโครงการ 5 ปี 11 ล้านเล่ม แต่เราก็เลิกทำเพราะมีปัญหาเรื่องงบประมาณ เขาต้องเช่าโกดังที่รถสิบล้อสามารถเข้าไปข้างในได้ จ้างคนแพ็กหนังสือ 11 ล้านเล่มนี้ไม่มีธรรมดาแน่ แต่มูลนิธิโตโยต้าไม่ได้คัดหนังสือเหมือนเรา

“กฎแจสำคัญคือ มูลนิธิกระจกเงามีประสบการณ์เรื่องอาสาสมัคร เรามีตั้งแต่สีกาน้ำท่วมใหญ่กรุงเทพฯ น้ำท่วมใหญ่ที่อุบลฯ เราก็ส่งอาสาสมัครไปล้างบ้าน ดั่งนั้นต้นทุนของเราคืออาสาสมัคร เขาจะมารูปแบบไหนก็ได้ จะมารายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน หรือจะมาอยู่ชั่วชีวิตก็ได้”

ก่อนหน้านี้ ‘อ่านสร้างชาติ’ ใช้วิธีขอทุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ราว 1.5 ล้านบาทต่อปี สำหรับค่าเช่าสถานที่ ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าอินเทอร์เน็ต ค่าเจ้าหน้าที่ ค่าน้ำมันรถ ค่ากิจกรรม และค่าส่งหนังสือให้กลุ่มเป้าหมาย จริยและทีมเขียนโครงการเช่นนี้อยู่ 5 ปีเต็ม

ก่อนเริ่มต้นหาผู้ทางเปลี่ยนทรัพยากรบางส่วนเป็นทุน เพื่อให้โครงการดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยตนเองในระยะยาว

“เราเริ่มหาตั้งค้เองที่หนูหริ่งก็มาช่วยคิด ก่อนมาจบด้วยการขายกระดาษ ปรากฏว่าขายกระดาษได้เงินมากกว่าขอทุนอีก แถมเงินที่เหลือยังเอาไปช่วยโครงการอื่นในมูลนิธิได้อีก

“เราคิดว่าเรื่องวัฒนธรรมการอ่าน จะทำแค่ปีสองปีไม่ได้ อยู่สิบปีก็ยังไม่ได้ มันต้องพัฒนาไปเรื่อยๆ เพราะโลกก็เปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ มันอาจจะอยู่ในกระดาษตลอดไป แต่จะอยู่ในแพลตฟอร์มไหนก็แล้วแต่ เนื้อหาของมันต่างหากที่สำคัญ”

หนังสือมือสองกระจายสู่พื้นที่ทั่วประเทศ โดยมีโครงการอ่านสร้างชาติ เป็นตัวกลาง เฉลี่ยปีละประมาณ 100,000 เล่ม ตกปีละ 300-400 โรงเรียน ยังไม่นับกิจกรรมเช่นการจัดทำนิทานท้องถิ่น ‘ออกเล่าเรื่องราวจากผู้เฒ่าผู้แก่มาทำนิทานท้องถิ่น’ โดยสำนักพิมพ์มูลนิธิกระจกเงาที่ออกผลงานมาแล้วถึง 3 เล่ม คือ หมากจอกไม่ชอบอาบน้ำ จากชัยภูมิ, เมืองต้นไม้ จากโคราช และ เขียดกับเสือที่ศรีสะเกษ รวมไปถึงกิจกรรมเดินสายสัญจร โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านหนังสือนิทาน ละครหุ่นมือ และวางแผงขายหนังสือเล่มละบาทในชุมชน

“ตอนเป็นเด็กไม่เคยมีใครมานะนำหรือ

แนะแนว แต่เราเชื่อว่าชุมชนมีความสำคัญมาก เพราะมันเป็นโครงสร้างนิเวศของมนุษย์คนหนึ่ง เขาอยู่กับมัน สื่อสารกับมัน ซึมซับกับมัน”

หากว่ากันในเชิงปริมาณ ข้อนี้เราต่างปราศจากความสงสัย ส่วนในเชิงคุณภาพ อาจไม่มีข้อมูลหรือผลสำรวจอย่างเป็นทางการ เพราะลำพังปริมาณงานตรงหน้าเกี่ยวกับจำนวนคน ถือได้ว่าเป็นเรื่องยาก ทว่าในอนาคต นี่คือโจทย์ที่ทำทนายของทีมในการออกแบบระบบเพื่อเชื่อมต่อถึงผู้อ่านปลายทาง

“เราเชื่ออย่างหนึ่งว่า คุณภาพอยู่ที่หนังสือ ถ้าหนังสือมีคุณภาพ พอไปถึงผู้คน หนังสือก็จะทำงาน แต่ถามว่าอ่านแล้วได้อะไร อ่านแล้วดีจริงไหม เรายังไม่ได้สำรวจ ซึ่งมันสามารถทำได้ในอนาคตนะ คือใช้เทคโนโลยีและออนไลน์เข้าไปหาผู้อ่านได้”

ระบบนิเวศของการเรียนรู้ไม่ได้หยุดอยู่แค่หนังสือ สำหรับจรัญ เขามองว่าการเข้าถึงความรู้มีหลากหลายวิธี บางคนชอบฟัง บางคนชอบดู หนังสือเป็นเพียงเครื่องมือหนึ่งที่ยังสำคัญและ

ลึกซึ้ง ประเด็นคือการสร้างระบบนิเวศของการเรียนรู้ต่างหากที่สำคัญ และเป็นหน้าที่ของทุกคนในสังคม โดยเฉพาะภาครัฐที่มีทรัพยากรและอำนาจเต็มมือ

“พูดในหลักใหญ่ใจความ รัฐมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงและมีงบประมาณ แต่กลับให้มูลนิธิซึ่งเป็นองค์กรเอกชนหางบประมาณสุดลิ่มทิ่มประตู แกรมทำได้ดีกว่าด้วย หลายครั้งพอเราไปช่วยก็ว่าเราล่าเส้น แต่คุณทำได้ไม่ดีเท่าเรา นี่คือปัญหาในเชิงโครงสร้าง”

ก่อนสิ้นสุดบทสนทนาและแยกย้าย เราถามจรัญที่เล่นที่จริงว่า ในฐานะหัวเรือใหญ่ของโครงการ หากวันนี้คุณขอลาพักร้อนสัก 1 ปี ‘อ่านสร้างชาติ’ จะเป็นอย่างไร เขาตอบทันทีโดยไม่ต้องเสียเวลาคิด

“ไม่มีเรา โครงการนี้รันต่อไปได้สบายมาก”

30.

สร้างสรรค์สังคมแห่งการเรียนรู้ ผ่านแนวคิด 'ห้องสมุดมีชีวิต' จาก *TK Park*

“รู้ไหมว่าฟินแลนด์ ประเทศที่ขึ้นชื่อเรื่องการศึกษา และการเรียนรู้ที่ดีที่สุดในโลกให้อะไรเป็นของขวัญ ประชาชนในการฉลองครบรอบร้อยปีของประเทศ?”

กิตติรัตน์ปิติพานิช ผู้อำนวยการสถาบันอุทยานการเรียนรู้ TK Park ถามและเฉลยกันที่ว่า “ห้องสมุดประชาชน” ที่นับว่าเป็นกลไกแยบยลให้การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่ง เป็นปกติในชีวิตของผู้คน และส่งผลต่อการพัฒนาของประเทศ

เรื่อง: พชร สูงเด่น

ภาพ: อนุวัฒน์ เดชสร้างวัฒณ์

แม้จะไม่ใช่ของขวัญในวันครบรอบร้อยปี แต่นายินดีที่ชั้นสูงสุดของห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีห้องสมุดสาธารณะขนาด 3,000 ตารางเมตรที่ไม่ได้เป็นพื้นที่ให้ยืม-คืนหนังสือเท่านั้น หากยังมีห้องสมุดดนตรีมินิเรียเตอร์ ‘ลานสานฝัน’ พื้นที่เล่นและลองเรียกได้ว่ามีมุมและข้าวของให้สำหรับคนทุกวัย ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครองที่มากับลูก นักเรียน นักศึกษา คนทำงาน ก็สามารถเข้ามาใช้ชีวิตในห้องสมุดแห่งนี้ได้ทั้งนั้น

สถาบันอุทยานการเรียนรู้ TK Park เจ้าภาพห้องสมุดแห่งนี้กำลังจะมีอายุครบยี่สิบปีในปี 2567 และดูเหมือนว่า ‘อุทยาน’ แห่งนี้กำลังมีชีวิตของตัวเองอย่างแท้จริงจากกิ่งก้าน สาขา ที่ขยายตัวทำให้ระบบนิเวศในอุทยานแห่งนี้มีความหลากหลายมากขึ้นเรื่อยๆ

“คนมักมีภาพห้องสมุดเมื่อนึกถึง TK Park แน่นนอนว่าห้องสมุดเป็นส่วนสำคัญของเรา แต่อุทยานนั้นมีหลายสิ่งประกอบสร้างเข้าด้วยกัน เช่น National Knowledge Center บนถนนราชดำเนิน โครงการสำคัญที่กำลังทำร่วมกับ OKMD (สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้) และมีเว็บบอร์ดเพื่อร่วมสร้างศูนย์การเรียนรู้

ของประเทศ โดย TK Park รับผิดชอบในส่วนของ facility เสมือนเป็นการพัฒนา software เช่น การอบรม know-how การสร้างการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้นำไปใส่ใน hardware หรือพื้นที่แห่งนี้ และเป็นต้นแบบการเรียนรู้ให้ขยายต่อไปในระดับประเทศ”

National Knowledge Center การร่วมมือสำคัญที่กำลังก่อสร้างตัวเพื่อ “ร่วมสร้างสรรค์สังคมแห่งการเรียนรู้” ซึ่งเป็นพันธกิจหลักของ TK Park เสมอมา เมื่อขั้นแรกของการสร้างต้นแบบอย่าง ‘ห้องสมุดมีชีวิต’ เกิดขึ้นแล้ว ก็เข้าสู่ขั้นต่อไปในการ ‘ขยายต้นแบบ’ ไปยังพื้นที่อื่นๆ เพราะการเรียนรู้ไม่มีวันสิ้นสุด การเป็นต้นแบบของการเรียนรู้ก็ต้องปรับตัว ขยับขยาย กลายร่างอยู่เสมอเช่นกัน เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ความต้องการใหม่ๆ ของผู้คน

เมื่อมองภาพใหญ่ในความเป็นอุทยานการเรียนรู้แล้ว ห้องสมุดที่เป็นภาพจำหลักของ TK Park จึงเป็นส่วนหนึ่งแต่ไม่ใช่ทั้งหมด เป็นหนึ่งในอริสฐานจากฐานการเรียนรู้ผ่านการอ่านที่นำไปสู่การเรียนรู้ และการลงมือปฏิบัติอื่นๆ ต่อไป

Open Square

ลานหนังสือ

TKPark

The sign features a red stylized logo at the top left, a red button with Thai text, and a large red arrow pointing right at the bottom left.

“ภาพจำที่คนมองเราเป็นห้องสมุดไม่ใช่ปัญหา เป็นความท้าทายของเรามากกว่าที่ต้องทำให้คนมาแล้วเห็นว่าเราเป็นอะไรมากกว่านั้น เราต้องเข้าไปอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้คนให้ได้ เราต้องตอบความต้องการของเขาให้ได้ เช่น จะเห็นได้จากพื้นที่ชั้นแปดนี้ว่ามีทั้งโซนให้คนอ่านหนังสือ ถ้าเขาตั้งใจมาอ่านหนังสือก็อ่านเงียบๆ ได้ หรือถ้าอยากมาใช้พื้นที่อื่นๆ มาร่วมกิจกรรม เราก็มีพื้นที่ให้เขา สิ่งสำคัญไม่ใช่คนจำเราอย่างไร แต่เราทำให้เขาเกิดประสบการณ์อะไรเมื่อเขามาอยู่ในพื้นที่นี้ เราต้องกล้าลองทำในสิ่งที่เราเชื่อมั่นดี แม้เขาอาจไม่เคยคิดว่าเรามีด้วยซ้ำ เช่น เขาอาจมองเราเป็น library แต่เราต้องขยายเป็น library of things ซึ่งสอดคล้องกับ sharing economy ก็สทางของโลกอยู่แล้วด้วย

ห้องสมุดเองจริงๆ ก็เป็น sharing economy อยู่แล้ว เราแค่ต้องต่อยอดให้ได้ว่านอกจากแบ่งหนังสือแล้วเราจะแบ่งอะไรได้อีก แบ่งเครื่องดนตรี อุปกรณ์ทำสื่อได้ไหม หรือบางที่เขาอ่านจากหนังสือแล้วอยากลอง เราสามารถเป็นพื้นที่ทดลองให้เขาได้ไหม เราจัดกิจกรรมให้เขาเรียนรู้จากผู้มีประสบการณ์ได้หรือเปล่า ถ้าทำแบบนี้ได้ เขาจะมองอย่างไรไม่สำคัญ แต่เขาจะมา และห้องสมุดจะกลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตเขา เพราะมันตอบสิ่งที่เขาตามหา”

นอกจากหนังสือหลายประเภทที่อัดแน่นเต็มหลายชั้น เต็มกำแพงแล้ว TK Park ก็ยังมีพื้นที่เครื่องมือ สื่อมัลติมีเดียต่างๆ ให้ผู้คนได้เลือกใช้ รวมทั้งแอปพลิเคชันอย่าง TK Read ที่มีอีบุ๊กภาษาไทยมากกว่า 3,600 เล่ม อีแม็กกาซีน ออดิโอบุ๊ก และคอร์สออนไลน์ที่ได้รับการอัปเดตเพิ่มจำนวนทุกเดือน แต่แม้จะมีสื่อต่างๆ เพิ่มขึ้นมามากมาย กิตติรัตน์มองว่าหนังสือและพื้นที่เชิงกายภาพยังมีความสำคัญอยู่ ทั้งในเชิงเป็นประตูสู่การเรียนรู้อื่นๆ และเปิดผัสสะรับประสบการณ์

“ห้องสมุดต้องเป็นมากกว่าพื้นที่การเก็บหนังสือ มันต้องเข้าไปอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้คนให้ได้ ในต่างประเทศเราจะเห็นผู้คนเข้าออกห้องสมุด ร้านหนังสือเป็นปกติ เป็นศูนย์กลางของผู้คน บางคนบอกว่าคนไม่อ่านหนังสือกันแล้ว ข้อมูลอยู่ในอินเทอร์เน็ตหมดแล้ว ผมว่าไม่จริงนะ เราหาข้อมูลได้จริง แต่ก็ไม่ใช่ว่าข้อมูลที่ผ่านการเรียบเรียงตรวจสอบ ไม่เหมือนหนังสือที่ผ่านบรรณาธิการ

ห้องสมุด ต้องเป็นมากกว่า พื้นที่การเก็บหนังสือ มันต้องเข้าไปอยู่ ในชีวิตประจำวัน ของผู้คนให้ได้

ผ่านการกลั่นกรองมาแล้ว และที่สำคัญคือห้องสมุดมันทำให้คุณได้กระโจนไปสู่ความรู้ใหม่ๆ เหมือนคุณไปซูเปอร์มาร์เก็ตแล้วได้ของชิ้นอื่นติดไม้ติดมือกลับมาบางอย่างคุณไม่รู้ก่อนไปด้วยซ้ำว่าคุณอยากได้ ห้องสมุดก็เป็นแบบนั้น หลายครั้งเราก็เดินผ่าน ลองหยิบอ่านหนังสือที่เราไม่รู้จัก เรื่องที่เราไม่คิดว่าจะสนใจ ซึ่งมันสำคัญมากในยุคสมัยนี้ ที่เราต้องออกจากบับเบิลของเราให้ได้ ต้องขยายพรมแดนการรับรู้ของเราเอง ซึ่งมันทำไม่ได้ผ่านการหาข้อมูลด้วยอินเทอร์เน็ตที่คุณต้องมีคีย์เวิร์ดก่อนและสนใจเฉพาะสิ่งที่คุณมองหาเท่านั้น มันทำหน้าที่ต่างกัน สุดท้ายแล้วมันไม่ใช่การเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง บอกว่าจะไรดีกว่ากัน แต่ต้องมีทั้งสองอย่างให้ทำงานควบคู่ส่งเสริมกันไป ยกตัวอย่าง คุณมาห้องสมุดแล้วเจอหนังสือท่องเที่ยวเกี่ยวกับประเทศที่คุณไม่รู้จักมาก่อน แต่อะไรบางอย่าง อาจเป็นหน้าปก หรือชื่อเรื่อง หรือคนเขียนที่ทำให้คุณสนใจประเทศนี้ การที่คุณเดินผ่านและหยิบมันขึ้นมา ขอบเขตการรับรู้คุณก็ขยายขึ้นแล้ว แต่ล่าสุดเพิ่งเห็นภาพ อ่านข้อความอย่างเดียวนั้นก็ไม่ออกพอมือคลิกวิดีโอมาเสริมมันก็ชัดเจนขึ้น เราก็พยายามออกแบบกระบวนการเรียนรู้พวกนี้ โดยมีหนังสือเป็นตัวเบ็ด แต่มันไม่ได้จบที่หนังสือ”

นอกจากการเป็นประตูเปิดสู่การเรียนรู้อื่นๆ แล้วหนังสือในห้องสมุดยังเป็นการบันทึกข้อมูลอีกด้วย ในทุกๆ ปี TK Park จัดทำการสำรวจร่วมกับสำนักงานสถิติแห่งชาติเรื่องการอ่านของคนไทย แต่ในห้องสมุดเองก็มีการจัดเก็บข้อมูลจากพฤติกรรมสมาชิกที่จะช่วยให้เข้าใจความต้องการวางแผนการดำเนินงาน หรือแม้กระทั่งประเมินงบประมาณในอนาคตได้

“หลังบ้านของเราจัดเก็บข้อมูลเสมอว่าหนังสือประเภทไหนได้รับความนิยม คนกลุ่มไหนสนใจอ่าน อ่านตอนไหน เช่น หลังโควิดเราจะเห็นว่าหนังสือสองหมวดแรกที่ได้รับคามนิยมคือนิยาย และการพัฒนาตนเอง ข้อมูลพวกนี้เป็นประโยชน์มากในการออกแบบสื่อ และการจัดบชื้อหนังสือของเรา สิ่งที่เราต้องทำมากกว่าการจัดเก็บข้อมูลคือการอ่านข้อมูลให้ออกกว่าความหมายที่ซ่อนอยู่หลังตัวเลขคืออะไร เช่น ทำไมคนอ่านนิยาย และการพัฒนาตนเองเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เพราะเขาต้องการสิ่งที่ทำให้หนีออกจากโลกวนวายหรือเปล่า เขาต้องการ reskill พัฒนาทักษะใหม่ๆ หรือเปล่าในโลกที่เปลี่ยนไป และในระยะยาวถ้าเรามีสมาชิกที่อยู่กับเรานานพอ เราก็สามารถติดตามได้ว่าการเรียนรู้ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเขาอย่างไรบ้าง ถ้าเราได้ข้อมูลพวกนี้มากพอ ในระยะยาวพอที่จะอธิบายการเปลี่ยนแปลงได้ก็จะตอบโจทย์ได้ง่ายขึ้นในการ secure งบประมาณเมื่อรัฐถามว่าการลงทุนกับการเรียนรู้เหล่านี้คุ้มค่าไหม คือมันคุ้มค่าอยู่แล้ว แต่เราจะพิสูจน์อย่างไร คนให้งบเขาก็อยากเห็น แต่มันเป็นคำตอบที่พิสูจน์ได้ยาก ก็ต้องใช้เวลา มันยาก แต่ก็จำเป็นต้องทำตอนนี้เรามีการเชื่อมโยงข้อมูลพื้นฐานกับเครือข่ายต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลมากขึ้นด้วย”

31 แห่ง 24 จังหวัด คือจำนวนเครือข่ายทั่วประเทศของ TK Park ยังไม่นับความร่วมมือตามห้องสมุดโรงเรียน หรือห้องสมุดเรือนจำในอีกกว่า 300 แห่งทั่วประเทศ

“ห้องสมุดบนห้างใหญ่ใจกลางกรุงเทพฯ คือสิ่งที่คนจำ TK Park แต่ความจริงคือเรามีเครือข่ายอยู่ทั่วประเทศตามพันธกิจที่เราต้องการเป็นต้นแบบห้องสมุดนี้ที่แท้จริงก็คือต้นแบบเพื่อให้พื้นที่อื่นได้เรียนรู้จากต้นแบบนี้และนำไปต่อยอด แน่แน่นอนว่าการเรียนรู้เป็นการพัฒนาตนเอง การกระจายการเรียนรู้จึงเป็นเรื่องสำคัญเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ

ในการพัฒนาตนเอง ซึ่งในท้ายที่สุดก็จะลดความเหลื่อมล้ำในมิติอื่นๆ ของสังคมต่อไป”

ปัจจุบันเครือข่ายของ TK Park กระจายตัวอยู่ใน ‘เมืองรอง’ เป็นส่วนใหญ่ แน่แน่นอนว่าการมีศูนย์การเรียนรู้ทั่วประเทศนั้นเป็นภาพฝัน แต่การจะทำเช่นนั้นได้ต้องมาจากนโยบายระดับประเทศ เพื่อให้หน่วยงานระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัดมีความพร้อมทางงบประมาณในการดำเนินการ นอกจากความพร้อมแล้ว ความเข้าใจก็สำคัญเช่นกัน

“แน่นอนว่างบประมาณเป็นปัจจัยหลักที่จะกำหนดได้ว่าพื้นที่แบบนี้จะมีที่ทางในท้องถิ่นต่างๆ หรือไม่ แต่งบประมาณก็ต้องมาจากความเข้าใจ ผู้นำต้องเข้าใจให้ได้ว่าการพัฒนาคนและการพัฒนาเมืองคือเรื่องเดียวกัน เป้าหมายของการพัฒนาไม่ว่าจะชุมชน ท้องถิ่น หรือจังหวัดไม่มีทางบรรลุผลได้ ถ้าคุณไม่พัฒนาคนก่อน”

ในวาระครบรอบ 20 ปี ผู้อำนวยการ TK Park บอกว่าสิ่งที่อยากเห็นยังเป็นสิ่งเดียวกับจุดเริ่มต้น นั่นคือการเห็นการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของผู้คนในห้องสมุดเป็นเหมือนซูเปอร์มาร์เก็ตของการเรียนรู้ มีหลายสิ่งอยู่ในนั้น จากที่เดินเข้าไปโดยไม่รู้ว่าจะอยากได้อะไรกลับได้หลายสิ่งติดไม้ติดมือกลับมา

“ไม่รู้จะไปไหน ไป TK Park จากที่ไม่รู้จะกลายเป็นอยากรู้อีกมาก”

READTOPIA

รวมบทสัมภาษณ์บุคคลและ
องค์กรผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง
ในระบบนิเวศหนังสือและการอ่าน
เพื่อฉายภาพให้เห็นถึงแนวคิด
หรือการปรับตัวที่ทำให้
โลกหนังสือเคลื่อนไหวพัฒนา
เปี่ยมด้วยคุณภาพ และทำให้
นักอ่านได้พบกับประสบการณ์
และรสชาติใหม่ของการอ่าน

สำนักนายกรัฐมนตรี

okmd

TKPark

สถาบันอุทยานการเรียนรู้ สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) สำนักนายกรัฐมนตรี
เลขที่ 999/9 อาคาร ดิ ออฟฟิศ แอท เซ็นทรัลพลาซ่า ชั้น 17
ถนนพระราม 1 แขวงปทุมวัน เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330
โทรศัพท์ 0 2264 5963-5 เว็บไซต์ www.tkpark.or.th